Göz yum cihândan aç gözünü dem gelür geçer
Sen göz yumup açınca bu âlem gelür geçer

* * *

Abdülhak âdem ol da bırak nâm dünyâda
Âlemde nâm kalır nice âdem gelür geçer

TÂRÎH-İ LİVÂ

Sultan II. Mahmud Portresinden Farklı Bir Kesit

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
III – 4. Dizi - Sayı: 13

TÂRÎH-İ LİVÂ

Sultan II. Mahmud Portresinden Farklı Bir Kesit

ABDÜLHAK MOLLA

Hazırlayan
MEHMET YILDIZ

ANKARA - 2013

Abdülhak Molla, 1786-1854

Târîh-i Livâ : Sultan II. Mahmud portresinden farklı bir kesit / Abdülhak Molla ; haz. Mehmet Yıldız . — Ankara : Türk Tarih Kurumu, 2013.

lxxvi, 158 s., 94 varak : tıpkıbasım ; 24 cm. — (AKDTYK Türk Tarih Kurumu yayınları ; III-4. Dizi-Sa. 13).

İndeks var.

ISBN 978 - 975 - 16 - 2661 - 5

1. Mahmud II (Osmanlı Padişahı ; 1785-1839). 2. Osmanlı İmparatorluğu _ Tarih _ Mahmud II, 1808-1839. I. E.a. II. E.a.: Sultan II. Mahmud portresinden farklı bir kesit. III. Yıldız, Mehmet. IV. Dizi.

956. 101541

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun 24.08.2011 tarih ve 643/20-32 sayılı Yönetim Kurulu kararı gereği 3000 adet basılmıştır.

ISBN 978-975-16-2661-5

Raportör: Prof. Dr. Abdülkadir Özcan

Afşaroğlu Matbaası
Kazım Karabekir Caddesi
Altuntop İşhanı No:87/7 İskitler-Ankara
Tel: (0312) 384 54 88 Faks: (0312) 384 54 98
E-mail: farukafsar@gmail.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ IX
KISALTMALAR XIII

GİRİŞ

I- ABDÜLHAK MOLLA'NIN HAYATI ve ESERLERİ XV
A- ABDÜLHAK MOLLA'NIN HAYATI XV
B- ABDÜLHAK MOLLA'NIN ESERLERİ XXXIV
1- TÂRÎH-İ LİVÂ XXXIV
a- Eserin İsmi XXXIV
b- Te'lif Sebebi XXXIV
c- Te'lif Tarihi XXXV
d- Eserin Nüshaları XXXV
(1)- A Nüshası (İ.Ü. Ktp., TY, nr. 6075) XXXV
(2)- B Nüshası (İ.Ü. Ktp., TY, nr. 1609) XXXVI
(3)- C Nüshası (İ.Ü. Ktp., TY, nr. 2620) XXXVII
(4)- D Nüshası (İ.Ü. Ktp., İbnülemin Yazmaları, nr. 2687) XXXVII
(5)- E Nüshası (İ.Ü. Ktp., TY, nr. 1266) XXXIX
(6)- F Nüshası (Kahire, Türkçe Kitaplar, nr. 8879) XL
(7)- G Nüshası (British Library, Oriental Collections; Or.14522) XL
e- Dil ve Üslûbu XLI
2- Rûznâme XLII
3- Hezâr Esrâr XLIII
C- ABDÜLHAK MOLLA'NIN ŞİİRLERİ XLVI

II- TÂRÎH-İ LİVÂ'NIN KAYNAKLARI LIII
A- Müellifin Müşâhedeleri LIII
1- Müellifin Müşâhedelerini Zımnen İfâde Eden Kısımlar LIII
2- Müellifin, Müşâhedelerini Sarâhaten Belirttiği Kısımlar LIII
B- Müellifin Rivâyet Yoluyla Yaptığı Nakiller LIV
1- Râvisi Belli Olan Rivâyetler LIV
2- Râvisi Belli Olmayan Rivayetler LIV
C- Sefer Evrakı LV
III- ESERİN MUHTEVÂSI, İLMÎ KIYMETİ ve METNİN TESÎSİ ... LVII
A- Eserin Muhtevâsı LVII
B- İlmî Kıymeti LXVII
C- Metnin Tesîsinde Takip Edilen Esaslar LXXII
NETİCE LXXV

TÂRÎH-İ LİVÂ

Çeviriyazı Metin 1
I- DÎBÂCE 2
II- 1244 (1828-1829) SENESİ RUZNÂMESİ (GÜNLÜĞÜ) 4
A- Rebîulevvel 4
B- Rebîulâhir 14
C- Cemâziyelevvel (Cumâdel-ûlâ) 25
D- Cemâziyelâhir (Cumâdel-âhire) 33
E- Recep 40
F- Şâban 49
G- Ramazan 58
H- Şevvâl 65
İ- Zilkâde 72
J- Zilhicce 79

III- 1245 (1829-1830) SENESİ RUZNÂMESİ (GÜNLÜĞÜ) 85
A- Muharrem 85
B- Safer 91
C- Rebîulevvel 97
D- Rebîulâhir 103
E- Cemâziyelevvel (Cumâdel-ûlâ) 107
F- Cemâziyelâhir (Cumâdel-âhire) 112
G- Recep 116
H- Şâban 122
İ- Ramazan 127
J- Şevvâl 133
K- Zilkâde 137
L- Zilhicce 142
IV- HÂTİME 143

DİZİN 145
EKLER 155
TIPKIBASIM 159

ÖNSÖZ

Millî kültür ve tarihimizin önemli kaynakları arasında yer alan telif eserlerin ilmi bir şekilde incelenerek neşredilmesi konusu son zamanlarda kayda değer gelişmeler göstermektedir. Bununla birlikte hâlâ, ilgili müessese ve ilim adamlarının halletmesi gereken pek çok meselelerin bulunduğu açıktır. İlmî edisyonu tarafımızdan hazırlanan Abdülhak Molla'nın *Târih-i Livâ*'sı da bu çerçevede değerlendirilmesi gereken çalışmalardan biridir.

Gayr-i resmî bir ruznâme görünümündeki eserde, Türk tarihinde derin izler bırakan 1828-1829 Osmanlı Rus savaşının da yer aldığı 5 Rebîülevvel 1244-2 Zilhicce 1245 (15 Eylül 1828-25 Mayıs 1830) tarihleri arasındaki altıyüz on yedi günlük olaylar, gündelik vekâyi tarzında anlatılmaktadır. Merkezinde Sultan II. Mahmud'un yer aldığı bu hadiseler arasında ait olduğu bu kritik döneme ilişkin, adı geçen savaşın seyriyle ilgili gelişmeler yanında, Pâdişah'ın Râmi Kışlası'nda, Tarabya'da vesair yerlerdeki gezileri, ziyaretleri, merakları vb. gündelik hayatının özel durumlarıyla azil ve tayinler, bazı askeri müesseselerdeki değişiklikler, kılık-kıyafet değişikliği, balo ve mızıka gibi batılılaşmaya yönelik bir takım gayretler, iklim gibi tabii olaylar, savaşın yenilgiyle bitmesi üzerine İstanbul'da çıkan karışıklıklarla bunları teskîn etmek için alınan tedbirler vs. konular bulunmaktadır.

Mahiyeti itibariyle muâsır resmî kronikleri tamamlayıcı nitelikler taşıyan eserin resmi nitelik taşımaması ve Osmanlı Devleti'nin yenileşme sürecinin çok önemli kilometre taşlarından biri olan II. Mahmud'un gündelik hayatıyla ilgili, dönemin önemli simalarından birinin kalemiyle yazılmış biricik amatör günlük olması ise kıymetini daha fazla artırmaktadır.

Eserin metin tesisi, tespit edilen yedi nüshadan dördü arasında, diğerlerine göre en noksansız ve temizi olması cihetiyle esas alınan bir nüsha (A) ile diğer üç nüshanın karşılaştırılması suretiyle gerçekleştirilmiş; bunlardan en son ulaşılabilen nüshanın (G), ilgili bölümde izah edilen gerekçelere istinaden, örnek kabilineden, baş taraftan birkaç sahifesinin karşılaştırılmasıyla yetinilmiştir. Tahlil kısmının hazırlanmasında ise bu tür çalışmalarda uygulanan usul takip edilmiştir.

Yüksek lisans tezi olarak kabul edildikten hemen sonra Harvard Üniversitesi'nin yayım programına alınan eser, Boğaziçi Üniversitesi'nin referans ölçütlerine uygun olarak düzeltilirken danışmanım Prof. Dr. Kemal BEYDİLLİ ile Turgut Kut arasında cereyan eden polemikler dolayısıyla, programdan kaldırılacaktı. Ardından uzun bir süre Eren Yayınevinin yayım programına alındığı halde bekletilen çalışma ile ilgili son talihsiz gelişme ise Kitabevi'nin yayın programı çerçevesinde yaşanmıştı. 2004 yılı ortalarına doğru yayımlanacak halde teslim ettiğim çalışmanın bir şekilde kaybolduğu bildirilmiş; bulunsa da burada yayımlanmasını istemediğimi ifade etmemin üzerinden geçen uzun bir aranın ardından tarafıma iade edilmişti.

Daha önce de tamamlanmayan benzeri bir çalışmaya konu olan *Târîh-i Livâ*, tuhaf bir şekilde, tarafımızdan yapılan çalışmanın tez olarak kabul edilmesinden bir sene kadar sonra başka bir yüksek lisans tezi olarak yeniden çalışılmış ve ikinci defa kabul edilmişti. Müellifin, önsözünde çok başarılı bir çalışma olarak takdim ettiği tez çalışması kısaca, bir tezin nasıl yapılmaması gerektiğini gösteren ve son zamanlarda sayıları gittikçe artmakta olan çalışmaların, edisyon kritik türüne güzel bir örnek oluşturacaktı.

Gerçekten, Yrd. Doç. Dr. Ahmet Turan Alkan'ın danışmanlığında, 1996 yılında Malatya, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı'nda Fatih M. Dervişoğlu tarafından "Abdülhak Molla ve Tarih-i Liva İsimli Eseri" adıyla hazırlanan tez çalışması, alelacele kotarıldığı intibaı veren; tarafımızdan hazırlanan çalışmaya ya da eserin diğer nüshalarına ulaşmak için her hangi bir araştırma külfetine girilmediği gözlenen; eserin tebyiz edilmiş nüshalarına ulaşılamadığı için tabiatıyla tesis edilen metnin, oldukça eksik kalmasına yol açan bir çalışma niteliğindedir.

Dervişoğlu'nun, metin tesisinde sadece, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, İbnülemin yazmaları, 2687 numarada kayıtlı nüshayı esas aldığı ve bu tip çalışmalarda mutad olan yazmanın tanıtılması işinden kaçındığı görülmektedir. Halbuki bu nüsha, muhtemelen müellifin ikinci müsvedde nüshası olup aslında 574 günlük vekayii şamildir.[1]

Öte yandan noksan ve müsvedde bir nüsha üzerinden sağlıklı bir metin tesis etmeye kalkışan araştırıcı, metin okuma ve referanslarla bibliyografyanın ilmi kriterlere göre gösterilmesi konusunda da herhangi bir kaygı taşımamaktadır. Görülen mebzul mikdardaki okuma hatalarına, adım manasındaki *"hatve"* kelimesinin *"hatta"* (Tez, s. 27); *"müceddeden"* kelimesinin *"müceddiden"* (s. 33); *"etbâından"* kelimesinin *"ittibâından"* (s. 36); kan alma manasındaki *"fasd"* kelimesinin *"kasd"* (aynı sayfa); *"tefevvüh"*ün *"tağve"* (s. 37); *"kezâlik"*in *"güzellik"*

(s. 66) gibi örnekler gösterilebileceği gibi tamamen anlamsız okumalar da söz konusudur. Mesela *"izdihâm derece-i kemâlde"* ibaresi *"ruhâm derece-i kavsâ"* şeklinde okunabilmiştir.

Dervişoğlu'nun, YÖK'teki tezlerle ilgili internet sorgulamasında "bulunamayan" çalışmasında bibliyografya hazırlanırken alfabetik bir sıralama bile yapılmamış; bibliyografyada ismi verilen makalelerin sayfa numaraları gösterilmezken daha ilginci, bazı yeni makalelerde, daha çok yazma eserlerde kullanılan sayfa gösterme kuralına uyularak sayfalara a ve b gibi ayrımlar getirilmiştir (Mesela Bekir Kütükoğlu'nun "Vekâyinüvis"maddesi için 271a-271b denmiştir). Makalelerdeki bu özensizlik dipnotlar için de geçerlidir.

Müellifin, "Tarih-i Liva Metni'nin Kritiği" adını verdiği bölümde ise kritiğin izine tesadüf edilememektedir.

Velhâsıl, ait olduğu dönemin önemli kaynaklarından olan bu eseri ilim âlemine kazandırmama vesile olan ve hazırladığım metni zaman ayırarak baştan sona karşılaştırma zahmetine katlanan; bu ve daha sonraki doktora çalışmamın her safhasında karşılaştığım çeşitli zorlukları aşmada anlayış, müsâmaha ve yardımlarını yakînen müşâhede ettiğim ve tamamlandıktan sonra da yayımlanması için mütemadiyen teşviklerini gördüğüm değerli hocam Prof. Dr. Kemal BEYDİLLİ'ye teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Eseri, inceledikten sonra tereddütsüz ve ivedilikle yayın programına alan Türk Tarih Kurumu eski Başkanı, değerli hocam Prof. Dr. Ali BİRİNCİ ile yayımlanma kararı çıkmış çalışmaların basımını hızlandırma konusundaki hassasiyeti dolayısıyla şimdiki Türk Tarih Kurumu Başkanı Prof. Dr. M. Metin Hülagü'ye tabiatıyla müteşekkirim. Ayrıca, Osmanlı Arşivi'ndeki çalışmalarım esnasında yakın alâka ve yardımlarını gördüğüm Araştırma Hizmetleri Şube Müdürü merhum Veli Tola'ya ve adı geçen şube müdürlüğündeki eski meşai arkadaşlarımla çalışmalarımın çeşitli evrelerinde yardımlarını gördüğüm diğer hocalarıma, İSAM ve Adıyaman Üniversitesi'ndeki dost ve arkadaşlarıma da teşekkür ederim. Çalışmanın yayına hazırlanması sürecindeki anlayış ve katkıları için Sayın Raportör Hocam ile Yusuf Turan Günaydın'ın şahsında Türk Tarih Kurumu personelini ve Afşaroğlu matbaası yetkililerini şükranla anmak isterim. Ve elbette ki, bu çalışmam sırasında büyük fedâkarlıklara katlanmak zorunda kalan eşime ve çocuklarıma; küçük yaştan itibaren beni öğrenmeye teşvik eden anne ve babama minnettarlığımı belirtmem hakşinaslığın bir icabıdır

Dr. Mehmet YILDIZ
Üsküdar, 02.09.2013

KISALTMALAR

A	:	A nüshası-Esas Nüsha: İ. Ü. Ktp., TY, nr. 6075
A.DVN	:	Dîvân-ı Hümâyûn Kalemi
a.y.	:	Aynı yer
B	:	B nüshası: İ. Ü. Ktp., TY, nr. 1609
B.	:	Recep
b	:	Baskı
Bk.	:	Bakınız
BOA	:	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BEO	:	Bâbıâlî Evrak Odası
Ca.	:	Cemâziyelevvel
C.	:	Cemâziyelâhir
C	:	C nüshası: İ. Ü. Ktp., TY, nr. 262
D	:	D nüshası: İ. Ü. Ktp., İbnülemin Yazmaları, nr. 2687
DİA	:	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
H.	:	Hicrî
HH	:	Hatt-ı Hümâyun tasnifi
Haz.	:	Hazırlayan
İst.	:	İstanbul
İÜ	:	İstanbul Üniversitesi
İŞSA	:	İstanbul Şeriye Sicilleri arşivi
İÜEF	:	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Krş.	:	Karşılaştırınız
Ktp.	:	Kütüphânesi
L.	:	Şevval
M.	:	Muharrem

MD	:	Mühimme Defteri
N.	:	Ramazan
nşr.	:	neşreden
nr.	:	Numara
Ra.	:	Rebîülevvel
R.	:	Rebîülâhir
S.	:	Safer
SO	:	Sicill-i Osmânî
TSMA	:	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
TY	:	Türkçe Yazmalar
vb.	:	ve benzeri
vd.	:	ve devamı
vr.	:	Varak
vs.	:	vesâire
Yay.,	:	Yayını
Za.	:	Zilkade
Z.	:	Zilhicce

GİRİŞ

I- ABDÜLHAK MOLLA'NIN HAYATI ve ESERLERİ

A- ABDÜLHAK MOLLA'NIN HAYATI

Abdülhak Molla, 1 Rebiülevvel 1201 tarihinde (22 Aralık 1786) İstanbul'da doğmuştur.[1] Babası, zamanının ulemasından ve Hâcegân-ı Dîvân-ı

[1] Bağdadlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-ârifîn (Esmâü'l-mü'ellifîn ve Âsârü'l-musannifîn)*, c. I-II, Maarif Basımevi, İstanbul 1955, s. 504; İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, *Son Asır Türk Şairler (Kemâlü'ş-Şuarâ)i*, Haz. Müjgan Cumhur, c. I, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 1999, s. 23-24; Arslan Terzioğlu, "Hekimbaşı Abdülhak Molla", *Bifaskop*, Sayı 4, Eylül 1984, s. 13; Ayşegül Demirhan Erdemir, "Abdülhak Molla", *DİA*, c. I, s. 210; "Abdülhak Molla", *Türk Ansiklopedisi*, c. I, s. 53.

Abdülhak Molla'nın doğumuna Yeğen Ali Paşazâde Mustafa Hamdi Bey'in düştüğü manzûm tarih şöyledir:

Semî-i Fahr-i âlem mihr-i burc-i kevkeb-i irfân — Şukûh-ı mahmedet-pîrâ cihânın ma'rifetkârı
Ser-efrâz-ı gürûh-ı ehl-i dâniş zübde-i küttâb — Gül-i sadberg-i eş'âr u ma'ârif bülbül-i zârı
Amîk-i bahr-ı fazl u rüşdüne nisbet olur olsa — Zekâ bahsinde idrâki Felâtun cüz'-i enhârı
Makâli, levha-i hâşiye-i mecmû'a-i irfân — Netîce, şerh-i a'dâd-ı selef endâm u etvârı
Hidîv-i milket-i şi'r u maârif zât-ı pâkidir — Sipâh-ı nazm için tugrâlı bir fermândır eş'ârı
Eder cevlân her râh-ı me'âle cedvel-i rüşdü — Zerâfet tab'ına merkûz hemçûn pây-i pergârı
Yine sulb-i sedef-âsâ-yı pâkinden Cenâb-ı Hak — İnâyet kıldı lutfiyla âna bu dürr-i şehvârı
İlâhî, dâimâ kıl dâye-i hıfzı ana vâye — Ola tevfîk-pâdâş u zekâvet hem-kafadârı
Tefekkür eyler iken hamdiyâ tebrîk-i mevlûdün — Bu güne oldu müzâb-ı zebânı hâmedan cârî
Düşürdüm seb'a-i seyyâreveş pertevli bir târîh — Mu'ammer ede Abdülhakk'ı tûl-i ömr ile Bârî.

Aileye mahsus bir mecmuada yer alan bu tarihin altına Abdülhak Hâmid Bey'in şu beyitleri yazdığı zikredilmiştir:

İkiyüz birde gelmiş âleme tam — Bu o mecmua ki vasfından bugün
Cedd-i pâkim cenâb-ı Abdülhak — Olamaz her ne desek biz zâid
Bende etmiş onun hayâtı devâm — Sâhib-i zât-ı şukûhî mahlas
Yahud ona ben olmuşum mülhak — Dedemizdir, bize ondan vârid
Düşünen der bugün benimle onu — Hatt-ı destiyle müzeyyen bu kitâb
Bir sabî ceddin ihtiyâr torunu — Şimdi ahfâdına olmuş âid
Diliyor rûhuna rahmet Hak'dan
Oğlunun oğlunun oğlu Hâmid

Maçka, 1 Şevvâl 1346 (22 Mart 1928)

(İnal, *aynı eser*, s. 24).. Yukarıdaki beyitlerin, aruz vezni açısından gözden geçirme lutfunda bulunan değerli hocam Prof. Dr. Orhan Okay'a teşekkür ederim.

Hümâyûn'dan Mehmed Emin Şukûhî Efendi'dir.[2] Annesi ise Sultan I. Abdülhamid dönemi hekimbaşılarından âlim ve mütefennin bir zat olan Hâfiz Hayrullah Mehmed Efendi'nin kızı Nefise Hanımdır.[3] Abdülhak Molla, Türk edebiyâtının, sultânü'ş-şuarâ ünvanı alan önemli simâlarından Abdülhak Hâmid Tarhan'ın dedesi; 18 cildlik Osmanlı Tarihi'nin müellifi, hekimbaşı, devlet ve fikir adamı küçük Hayrullah Efendi'nin de babasıdır. İzmir'den Mısır'a göçtükten sonra geri dönüp İstanbul'a yerleşerek pek çok ilim ve fikir adamı yetiştiren bir âileye mensuptur.[4] Mehmed Emin Şukûhî Efendi'nin Nefise Hanım'dan doğmuş olan üç erkek kardeşten üç defa hekimbaşılık[5] yapmış olan Mustafa Behçet Efendi'nin kardeşi, Enderun'da vazife yapan "Letâif-i Enderun"[6] müellifi Hızır İlyas Efendi'nin[7] ise ağabeyidir. Şukûhi Mehmed Emin Efendi'nin ayrıca iki kız çocuğu ile birlikte toplam beş çocuğu bulunmaktadır.[8]

Daha çok "Hekimbaşı ailesi"[9] ya da "Hekimbaşızâdeler"[10] olarak şöhret kazanan ailenin üçüncü hekimbaşısı olan Abdülhak Molla'nın bilinen soyu,

[2] Mahmud Cevad İbnu'ş-Şeyh Nâfi: *Maârif-i Umumiye Nezareti, Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı– XIX. Asır Osmanlı Maarif Tarihi,* Haz. Taceddin Kayaoğlu, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2001, s. 30, not 24; "Abdülhak Hâmid'in Hayâtı ve Hâtırâtı", *İkdâm*, Sayı 9635, 9637 (28, 30 Kânûn-ı sânî 1924); Terzioğlu, *a.y.;* İnal, *aynı eer,* s. 23; Fatin, *Tezkire-i Hâtimetü'l-eş'âr*, İstanbul 1271, s. 29-30.

[3] Feham Ülgen, "Abdülhak Hâmid'in Ecdâdı", *Hayat Tarih Mecmuası*, c. I, Sayı 3, Nisan-Haziran 1973, s. 34.

[4] Ülgen, *aynı makale,* s. 32-33; *Türk Ansiklopedisi*, a.y.

[5] Hekimbaşılık ve başlangıçtan itibaren Osmanlı devletinde görev yapmış olan hekimbaşıların listesi için bk. Nil Sarı, "Hekimbaşı", *DİA,* c.17, s. 161-164; A. Süheyl Ünver, "Eski Hekimbaşılar Listesi", *Türk Tıb Tarihi Arkivi,* c. V, Sayı 17, İstanbul 1940, s. 1-8 (10 Resim ilaveli); Bursalı Mehmet Tahir, *Sicill-i Osmânî,* c. III, s. 249-251.

[6] Eser sadeleştirilerek ve bazı yerleri atlanarak yayımlanmıştır (Cahit Kayra, *Târih-i Enderûn (Letâif-i Enderun), 1812-1830,* Güneş Yay., İstanbul 1987).

[7] Hızır İlyas Efendi (1801-1864) hakkında daha geniş bilgi için bk. Feridun Emecen, "Hızır İlyas", *DİA,* c. 17, s. 417; Mehmet Yıldız, *aynı tez,* s. XXXI; "Hızır İlyas", Ana Britannica, c. XV, İstanbul 1994, s. 225.

[8] Ülgen, *aynı makale,* s. 36; Uzluk *a.y.*

[9] Geniş bilgi için bk. Abdülhak Hâmid, "Abdülhak Hâmid'in Hayat ve Hâtırâtı", *İkdâm,* Sayı 9635, 637 (21, 23 Kânûnısânî 1924); Mehmet Yıldız, *Abdülhak Molla ve Tarih-i Livâsı,* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995, s. XXVII.

[10] Necdet Sakaoğlu, "Hekimbaşızadeler", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* c. IV, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yay., s. 42-43. Ömer Faruk Akün, aileyi "hekimbaşılar" olarak adlandırmaktadır (Akün, "Hayrullah Efendi", *DİA,* c. XVII, s. 67).

baba tarafından Mısır Tantana'da medfûn Abdülhâlık Sünbatî hazretlerine ulaşmaktadır. Abdülhâlık Efendi'nin, bilinmeyen bir sebepten dolayı İzmir taraflarından Mısır'a göçerek burada Sünbat adlı bir yere yerleştiği ve bu sebeple de "Sünbatî" lakâbını aldığını kaydedilmektedir. Evliyadan kabul edilmesi dolayısıyla burada, ziyaret edilen bir türbesi bulunduğu gibi adı, Kahire'deki Özbekiyye Mahallesi'nde bir caddeye verilmiştir. İkinci batnı teşkil eden Ahmed Şihâbüddin Efendi'nin de babasının yolundan gittiği tahmin edilebilir.

Şecerenin üçüncü batnı olan Mehmed Efendi ise muhtemelen ilmiye sınıfındaki derecesini ilerletme ve istikbâlini temin edebilme düşüncesiyle İslâm âleminin merkezi İstanbul'a geri gelmiş ve aralarına girdiği ulemâ akranlarınca kendisine verilen "Mısrî" lakâbıyla temyiz edilmiştir.[11]

Dördüncü göbekten İsmail Efendi'nin de ilmiye mensubu olduğu ve oldukça önemli bir dereceye ulaşmış olması gerektiği söylenebilir. Zira evlilikte denkliğe oldukça önem verildiği tahmin edilen bir dönemde oğlu Mehmed Emin Şukûhî Efendi'ye Hâfiz Hayrullah Mehmed Efendi'nin kızı Nefise Hanım'ı almayı başarmak suretiyle hekimbaşılık mesleğinin aileye intikâlini sağlamıştır. Gerçekten de, Abdülhak Molla'nın babası ve büyük Hayrullah Efendi'nin[12] dâmâdı olan Mehmed Emin Şukûhî Efendi'nin Nefise Hanım'la[13] yaptığı evlilik aile açısından bir dönüm noktası teşkil etmiş ve umumiyetle ilmiye mensubu bulunan Sünbatî ailesinin sıfatları arasına hekimbaşılık sıfatının da ilave edilmesine yol açmıştır. Hekimbaşılık, böylece onun oğulları Mustafa

[11] Abdülhak Hâmid, "Abdülhak Hâmid'in Hayatı ve Hâtırâtı", *İkdâm*, nr. 9635, 28-30 Kânûn-ı sânî 1924; Fatin, *aynı eser*, s. 29-30.

[12] Hayrullah Mehmed Efendi, 1197 tarihinde (1783) Seretübba-i Sultanî rütbesini ihrâz etmiştir. Abdülhak Molla'nın oğlu tabip, tarihçi ve sefir Hayrullah Efendi ile karışmaması için umumiyetle Büyük Hayrullah Efendi olarak isimlendirilmektedir. 25 Ramazan 1210 (3 Mart 1796) tarihinde vefat etmiş ve Üsküdar'da Nasûhî tekkesine defnedilmiştir (Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniyye*, c. II, Gregg International Publishers, England 1971 (Matbaa-i âmire, İstanbul 1311'in tıpkıbasımı), s. 318; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c. III, Gregg International Publishers, England 1971 (Matbaa-i âmire, İstanbul 1342'nin tıpkıbasımı, s. 216; Feridun N. Uzluk "Hekimbaşı Yalısı" *Vakıflar Dergisi*, c. IX, 1971, s. 251).

[13] 15 Rebiülevvel 1211 (18 Eylül 1796)'de vefat eden Nefise Hanım, Üsküdar'da Doğancılar parkı yakınındaki Nasûhî Efendi dergâhına defnedilmiştir (Uzluk, *a.y.*).

Behcet Efendi[14] ve Abdülhak Molla ile torunu Hayrullah Efendi'ye[15] intikâl edecektir.

Mehmed Emin Şukûhî Efendi'den itibaren aşağıya doğru inildikçe ailenin fertlerinde üç fikrî cephe birden göze çarpar: Medresenin ilmi, hekimliğin fenni ve tabiatın şi'ri.[16] Bu özellikler Abdülhak Molla için de geçerlidir.

Resmî kroniklerde ve belgelerde daha çok annesi Nefise Hanım tarafından dedesi ve hekimbaşı âilesinin ilk üyesi Hâfız büyük Hayrullah Mehmed[17] Efendi'ye (öl. 1795) nisbetle anılan[18] Abdülhak Molla, ilk tahsilini özel şekilde yaptıktan sonra,[19] ailesinin geleneğine uygun olarak orta ve yüksek tahsilini medreselerde devam ettirmiştir. Süleymaniye medreselerinden tabiî ve dinî ilimler tahsilini tamamlayarak mezun olan[20] Abdülhak Efendi, 15 Muharrem 1216 (28 Mayıs 1801)'da aldığı ruûsla müderris olarak ilmiye sınıfına girmiştir[21]. Ağabeyi Mustafa Behçet Efendi'nin tasarrufunda iken onun 1218 Şevvali

[14] Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi (1774-1834) ile ilgili daha geniş bilgi için bk. Mehmet Yıldız, *aynı tez*, s. XXIX-XXXI; Feridun N. Uzluk, *Hekimbaşı Mustafa Behçet, Zâtı ve Eserleri Üstüne Bir Araştırma*, İstanbul 1964; Ayşegül Demirhan, "Ondokuzuncu Yüzyılda Üç Ünlü Türk Hekimi ve Bazı Belgeler", *Tıp Fakültesi Mecmuası*, Sayı 46, 1983, s. 198-205; Esin Kahya, *Ondokuzuncu Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nda Tıp Eğitimi ve Kalburüstü Hekimlerimiz*, Ankara 1985; B. N. Şehsuvaroğlu, *Osmanlı Tababetinde Garblılaşma Cereyanları*, İstanbul 1956; Zuhal Özaydın, *Tanzimat Devri Hekimi Hayrullah Efendi'nin Hayatı ve Eserleri*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Cerrah Paşa Tıp Fakültesi, Deontoloji Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1990.

[15] Hayrullah Efendi (1818-1866) ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bk. Ömer Faruk Akün, "Hayrullah Efendi", *DİA*, c. XVII, s. 67-75; Yıldız, *aynı tez*, s. XXXII-XXXIII; "Hayrullah Efendi", *Ana Britannica*, c. XV, İstanbul 1994, s. 102; Necmettin Akyay, "Türkiye'de İlk Tıp Doktora Tezi: Makâlât-ı tıbbiye", *Hayat Tarih Dergisi*, c. II, Sayı 9, Eylül 1975, s. 22; Ülgen, "Abdülhak Hâmid'in Ecdadı", Hayat Tarih Dergisi, c. I, Sayı 4, s. 20; Zuhal Özaydın, "Hayrullah Efendi Mekteb-i tıbbiye-i Şâhânede Türkçe Eğitime Karşı mıydı?", *Tarih ve Toplum*, c. XX, Sayı 120, Aralık 1993, s. 17-22.

[16] Uzluk, *a.y.;* Ülgen, *aynı makale*, s. 35.

[17] Mahmud Cevad, *a.y.*

[18] Meselâ bk. *Me'mûrîn-i İlmiyye Defteri*, Millet Kütüphânesi, Ali Emîrî Bölümü, Müteferrik, nr. 59, vr. 15a, 17a; *Me'mûrîn-i İlmiyye Defteri*, Millet Kütüphânesi, Ali Emiri Bölümü, Müteferrik, nr. 71, vr. 88a; BOA, BEO, *A.DVN*, 39/7.

[19] Reşad Ekrem Koçu, "Abdülhak Molla", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. I, İstanbul 1958, s. 83

[20] Erdemir, "Ondokuzuncu Yüzyılda Üç Ünlü Türk Hekimi ve Bazı Belgeler", *Tıp Fakültesi Mecmuası*, Sayı 46, 1983, s. 199.

[21] *Memûrîn-i İlmiyye Defteri*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, Müteferrik, nr. 71, vr. 88a; *Merâtib-i İlmiyyeyi İhrâz Eden Zevâtın Defteri*, İ.Ü. Ktp., TY, nr. 8879, vr. 73a; Fatin, *aynı eser*, s. 280; buradan İnal, *aynı eser*, s. 24; A. Süheyl Ünver, *Abdülhak Molla, Extrait*, Ahmet İhsan Basımevi, 1941, s. 2; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, c. III, s. 310.

başlarında hekimbaşılığa getirilmesi üzerine mahlul kalan 11 akçe, yine ağabeyinin talebi ve 8 Şevval tarihli buyuruldu ile kendisine verilmiştir. Abdülhak Efendi'nin bundan önceki maaşı günlük 5 akçedir.[22]

İlmiyedeki ilk görevine Sâlise-i Şeyh Mehmed Efendi Medresesi'nde ibtidâ-i hâric rütbesiyle başlamış;[23] 17 Receb 1226'da (7 Ağustos 1811) hareket-i dâhil rütbesiyle Süheyl Bey medresesi'ne geçmiştir.[24] 1229 senesi Cemâziyelevvel'inin gurresinde (21 Nisan 1814) sâniye-i Şah Çoban'a atandığında ilmiye rütbesi mûsıla-ı sahna;[25] 16 Muharrem 1236'da ise (24 Ekim 1820) hareketten sahn-ı semâna yükselmiştir.[26] Bu arada, hekimlikle ilgili ilk görevini Yeni Saray'da yapması teklif edilen Abdülhak Efendi'nin, ağabeyi Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi tarafından yaşının küçüklüğü bahânesiyle Eski Saray'da görevlendirilmesi yadırganmıştır.[27] Ancak, aynı sene içinde "mecnûn-ı mâderzâd" Benderkilizâde Saîd Efendi'nin haset dolu hakaretleriyle Eski Saray'daki hekimlik görevinden uzaklaştırılmıştır.[28] Bu tarihlerde ağabeyinin tezkirecilik hizmetini de yerine getirmektedir.[29]

Bir gün sohbet esnasında ağabeyi Mustafa Behçet Efendi'nin ağzından, kendisini hekimbaşılığa getirmiş olan Hâlet Efendi'nin hoşlanmadığı bir söz çıkmış; bunun üzerine Hâlet Efendi, "aklına i'tinâen erkân-ı devleti terhîb ediyor" töhmetiyle[30] suçladığı ağabeyi ile birlikte Abdülhak Molla'yı da, 3 Rebîülâhir 1237'de (29 Aralık 1821) Keşan'a sürdürmüştür.[31] 27 Rebîülâhir

[22] Mustafa Behçet Efendi'den mahlul kalan 11 akçe, "müderrisîn-i kirâmdan Hayrullah Efendi hafîdi Abdülhak Efendi ibn-i Mehemmed Emin Efendi dâîlerine" tevcih olunmuştur (BOA, *Cevdet Sıhhiye*, nr. 447).

[23] *Memûrîn-i İlmiyye*, a.y. İ.Ü. Ktp., TY. nr. 8879 vr. 73a'da medresenin ismi Şeyh Mahmud Efendi olarak geçmektedir.

[24] *Defter-i Ulemâ*, İ.Ü. Ktp., TY, nr. 8881, vr. 49b; *Defter-i Ulemâ*, Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi, nr. 3845, vr. 59a.

[25] *Defter-i Ulemâ*, Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi, nr. 3845, vr. 54b.

[26] *Defter-i Ulemâ*, Üniversite Kütüphanesi, TY, nr. 885, vr. 220a.

[27] Hızır İlyas Efendi, *Letâif-i Vekâyi-i Enderûn*, İstanbul 1276, s. 266.

[28] *Aynı eser*, s. 267.

[29] Mehmed Es'ad, *Târih*, Süleymaniye, Es'ad Efendi, nr. 2083, vr. 34b.

[30] Hızır İlyas, *Letâif*, s. 223.

[31] Cevdet, *Târih*, c. XII, 2.b., İstanbul 1309, s. 20, 58; *Letâif*, a.y.; Fatin, *aynı eser*, s. 29-30; Târih-i Es'ad'da sürgün tarihi sadece ay olarak verilirken (Rebîülevvel) *Sicill-i Osmânî*'de günüyle birlikte (12 Rebîülevvel) olarak gösterilmektedir (Krş. Es'ad, *a.y.; Sicill-i Osmanî*, c. III, s. 301).

1237 (21 Ocak 1822)'de görev yeri olarak, ibtidâ-i altmışlı rütbesiyle Tevkîî Cafer Efendi Medresesi gösterilmektedir.[32]

Sürgün süresi bir sene kadar devam eden Abdülhak Efendi, ağabeyi ile birlikte 1238 Safer'i başlarında (6-16 Kasım 1822) kardeşi Hızır İlyas Efendi'nin şefâati[33] ve Şeyhülislâm Ahmed Reşid Efendi'nin de teşvikleriyle affedilerek bir sonraki ay İstanbul'a geldiler.[34] 13 Rebîülâhir 1238 (28 Aralık 1822) tarihinde ilmiye rütbesi hareket-i altmışlıya yükselen Abdülhak Efendi'nin, tedrisini Sâniye-i Hüsrev Kethudâ'da sürdürdüğü anlaşılmaktadır.[35]

Sürgün sebebi olarak aşağıdaki hikaye anlatılmaktadır: Akıllı, kudretli, cerbezeli, gururlu, haris ve gözü doymaz bir adam olarak tanımlanmasının yanı sıra (Abdülhak Şinasi Hisar, *Geçmiş Zaman Fıkraları, Ali Nizami Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği,* 4. b., İstanbul, Ötüken Yay., 1979, s. 40) yakın dönem siyaset çalışmalarında Türkiye'de derin devlet geleneğinin kurucusu olarak da gösterilmekte olan Halet Efendi, bir gün görevli olduğu dairede uyurken kendisini gören Behçet Efendi, "Uyuyan fitneyi uyandırmayın" hadisini hatırlatmış; bu sözü işiten Halet Efendi'nin hafiyeleri durumu kendisine haber vermişlerdi. Bir başka özelliği kimseyi affetmemesi olan Halet Efendi, bu durumu öğrenir öğrenmez öfkelenerek iki kardeşi birden sürgüne göndermişti (*Aynı* eser, s. 48).

[32] *Defter-i Ulemâ,* Üniversite Kütüphanesi, TY, nr. 885, vr. 202a. Abdülhak Molla'nın sürgüne gitmeden önce, sürgüne gönderilen ilmiye ricâlinden birine, yalısının önünden geçerken gülümsemesi üzerine o şahsın, sürgünden

Niçin bakıp güldün bana
Rencîdedir gönlüm sana

şarkısını yazıp gönderdiği ve bu şarkının şevk-efzâ makamında bestelendiği; bir müddet sonra da kendisinin sürgüne gönderildiği kaydedilmektedir (İnal, *aynı eser,* s. 24, not 2).

[33] Hızır İlyas Efendi'nin nöbetçi bulunduğu 15 Safer 1238 (1 Kasım 1822) gecesi Mora'dan zafer haberi gelmesi üzerine Sultan Mahmud', bazı kimselerle beraber kendisine de bir çıkın altın verdiği esnada İlyas Efendi "Efendimizin in'âm ve ihsânına her zaman mazhar düştüğümüzün sükrüne âciziz. Ancak, ashâb-ı kusûrdan büyük kardaşımız Behcet Efendi kulunuzu af ile, kulunuzdan büyük beş dâne gelinlik kızını sevindirmek efendimizin bileceği şeydir." karşılığını vermiştir. Bunun üzerine pâdişâh, "Sen altunları al, ben anları itlâk edeceğim" demiş; Padişah İmâmı Zeynelâbidin Efendi'nin de "af, zaferin zekâtıdır" mânâsındaki Arapça bir deyimi ifade ederek pâdişâhı affa teşvîk etmesi üzerine Safer evâhirinde affedilmişlerdir (Bk. *Letâif*'den naklen İnal, *aynı eser,* s. 25).

[34] Es'ad Efendi, *Târih-i Es'ad,* Süleymaniye, Es'ad Efendi, nr. 2083, vr. 92b; Ahmed Cevdet Paşa; *Târih-i Cevdet,* c. XII, 2. baskı, İstanbul 1309, s. 58: Mahmud Cevad, *a.y.*

[35] *Defter-i Ulemâ,* İ.Ü. Ktp., nr. 885, vr. 184a. Bir sene kadar sonra Abdülhak Molla'ya, görevden alınan Kehhal-ı sani Mustafa Halife'den mahlul kalan 20 akçe yevmiyenin 5 akçesi, ağabeyi Mustafa Behçet Efendi'nin iltimasıyla tahsis edilmiştir (BOA, *Cevdet Sıhhiye,* nr. 23).

Bir süre sonra, muhtemelen 1238 (1822-1823) senesi Ramazan ayında[36] bir gün, Musâhib Abdi Bey ile beraber Üsküdar'daki İskele (Mihrimâh Sultan) Câmii'ne girdiklerinde içeride, kısa bir süre önce silahdârlık görevine getirilen Berberbaşı Ali Ağa'yı görerek yanına otururlar. Sohbet esnasında Abdülhak Efendi'nin konuşmasından etkilenen Ali Ağa, konuyu değiştirerek iftar için onları saraya getirir. Ertesi gün de Yenisaray'da hekim olması için irâde alarak derhal göreve getirilmesini sağlar.[37] Bu şekilde Enderûn-ı Hümâyûn tabipliğine getirilmesinden bir ay kadar sonra da Hekimbaşı Mustalah Said Efendi, görevinden alınarak sürgüne gönderilir.[38]

12 Rebîülâhir 1240'ta (4 Aralık 1824) Mûsıla-i Süleymaniye rütbesiyle bi'l-itibâr Sâniye-i Husrev Kethudâ'da tedrîs vazîfesini idâme ettirdiği görülen[39] Abdülhak Efendi, 1243 (1827-1828) senesinde hekimlikte de yükselerek Tabîb-i hâssalıktan Asâkir-i hâssa hekimbaşılığına getirilmiş;[40] ilave olarak kendisine Selânik mevleviyeti verilerek[41] kazâ tarîkinde molla olmuştur.

25 Cemâziyelâhir 1244'te (2 Ocak 1829) pâdişahtan 5.000 kuruş atiyye alan Abdülhak Molla'nın,[42] 21 Şaban 1244'te (26 Şubat 1829) aldığı atiyyenin miktarı belirtilmemektedir.[43] Yine, 20 Şevval 1244 (25 Mart 1829) tarihinde ok atmada Kahvecibaşı Bekir Efendi'yi geçince pâdişâh, kendisine önemli miktarda ihsânda bulunmuştur.[44]

1244 senesi Receb'i başında (7 Ocak 1829) ilmiye rütbesi Yenişehr-i Fener Kadılığı'na[45] ulaşan Abdülhak Molla, 5 Safer 1245'te (6 Ağustos 1829) Mekke-i

[36] *Letâif*'te verilen 1237 yılı Ramazan'ı tarihi yanlıştır; çünkü bu tarihte sürgünde bulunmaktaydı.

[37] *Letâif*, s. 267-268.

[38] *Aynı eser*, s. 268.

[39] *Defter-i Ulema*, İ.Ü. Ktp., TY, nr. 8882, vr. 46a.

[40] *Letâif*, s. 423; İnal, *aynı eser*, s. 25; Koçu, *aynı makale*, s. 83; Erdemir, "Abdülhak Molla", *DİA*, c. I, s. 210.

[41] Lütfi, *Târih*, c. I, İstanbul 1302, s. 307.

[42] *Târîh-i Livâ*, Metin [=*Metin*], vr. 26b.

[43] *Metin*, vr. 39a.

[44] *Metin*, vr. 48a.

[45] *Me'mûrîn-i İlmiyye*, Millet Ktp., Ali Emiri, Müteferrik, nr. 57, vr. 61a.

Mükerreme pâyesine nâil olmuş;[46] kendisine Yanya, Bilecik ve Mudurnu'dan sonra bu defa Yenişehr-i Bursa arpalık olarak verilmiştir.[47] 1248 (1832-1833) yılında İstanbul pâyesine[48] ulaşan Abdülhak Molla'nın 5 Muharrem 1249'da (25 Mayıs 1833) İstanbul pâyesinden azledildiği ve üzerinde 2.500 akçelik Birgi ile 2.000 akçelik Yanya'nın arpalık olarak kaldığı görülmektedir.[49] Aynı yılın 23 Zilkade'sinde (3 Mart 1834) ağabeyi Mustafa Behcet Efendi'nin vefâtı üzerine hekimbaşılığa;[50] bir zaman sonra da onun, üçüncü hekimbaşılığı zamanında II. Mahmud'u ikna ederek 1242 senesi Şaban'ında (Şubat-Mart 1827) Tulumbacıbaşı Konağında açılmasını sağladığı modern anlamda bir Tıp fakültesi olan[51] Tıbhâne-i âmire'nin[52] nâzırlığına getirilmiştir.[53] Bu miyanda mo-

[46] *Metin,* vr. 61a. Bu payenin fermanı 9 Safer 1245 (10 Ağustos 1829) günü kendisine verilmiştir (*Metin,* vr. 62a).

[47] *Metin,* vr. 81a.

[48] *Târih-i Lütfi,* c. IV, İstanbul 1257, s. 80; *Sicill-i Osmanî, a.y.;* İnal *aynı eser,* s. 23; Erdemir, "Abdülhak molla", *DİA,* c. I, s. 210; Terzioğlu, *aynı makale,* s. 15; Süheyl Ünver, *Osmanlı Tababeti ve Tanzimat Hakkında Yeni Notlar,* Maarif Matbaası, İstanbul 1940, s. 2.

[49] *Me'mûrîn-i İlmiyye,* Millet Ktp., Ali Emiri, Müteferrik, nr. 57, vr. 106b; *Me'mûrîn-i İlmiyye,* Millet Ktp., Ali Emiri, Müteferrik, nr. 59, vr. 15a.

[50] *Me'mûrîn-i İlmiyye,* Millet Ktp., Ali Emiri, Müteferrik, nr. 57, vr. 96a. İnal ve Erdemir, Abdülhak Molla'nın hekimbaşı olduğu tarihi *Sicill-i Osmanî*'deki 22 Zilhicce 1249 (2 Mayıs 1834) olarak gösteriyorlarsa da bu tarihin hatalı olması gerekir. Çünkü Mustafa Behçet Efendi'nin mezar taşındaki ölüm tarihi 19 Zilkadedir (Bk. Uzluk, *aynı makale,* s. 256). Aynı hataya Terzioğlu da (bk. Terzioğlu, *aynı makale,* s. 15) işaret etmektedir. *Takvîm-i Vekâyi* bu tarihi, gazetenin ilgili konudaki sayısının tarihi olarak göstermektedir (Bk. *Takvîm-i vekâyi,* nr. 81, 5 Zilhicce 1249/15 Nisan 1834).

[51] Mahmut Alpertunga Kara, *Hekimbaşı Abdülhak Molla ve Türk Tıbbının Batılılaşmaşına Katkıları,* İst. Ün. Tıp Fakültesi, Uzmanlık Tezi, 1999, s. 55.

[52] Besim Ömer, *Nevsâl-i Âfiyet,* Âlem Matbaası, İstanbul 1315, s. 51; *Aynı eser,* İstanbul 1316, s. 93; BOA, *HH,* nr. 17447; *Târih-i Lütfi,* c. I, s. 282. İleride Tıphane inşa olununcaya kadar eski Tulumbacıbaşı Konağı'nın Tıphane olarak tahsis edilmesi, Müslüman bir hekimbaşı marifetiyle hâzik bir hoca tayin edilerek Dersaadet'te hekim yetiştirilmesini temin etme maksadına matuftur. Öte yandan, aynı sıralarda Asakir-i Hâssa hastalarına bakmak için hizmetçi temininde karşılaşılan sıkıntıyı gidermek üzere bunların aylıklarının yükseltilmesi kararlaştırılmış; kürek mahkumlarının bu iş için istihdamlarının uygun olmayacağı belirtilmiştir (BOA, *HH,* nr. 19308 [1242/1827]. Tıphane'nin bu ikinci açılışının tarihi umumiyetle 14 Mart 1827 olarak kabul edilmektedir (Bk. Necdet Sakaoğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi,* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul 2003, s. 57).

[53] Esin Kahya, *Ondokuzuncu Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nda Tıp Eğitimi ve Kalburüstü Hekimlerimiz,* Ankara 1985, s. 689; Ayşegül Demirhan, "Ondokuzuncu Yüzyılda Üç Ünlü Türk Hekimi", *Tıp Fakültesi Mecmuası,* Sayı 46, 1983, s. 198; "Abdülhak Molla", *Türk Ansiklopedisi,* c. I, s. 53. Abdülhak Molla, okulun açıldığı ve ağabeyinin nazırlık yaptığı sıralarda okulun ve cerrahhânenin muallimlerinden biridir (Kahya, *aynı makale,* s. 693; Bedi N. Şahsuvaroğlu, *Osmanlı Tabâbetinde Garblılaşma Cereyanları,* İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1956, s. 178)

dern tıp eğitimi kurumlarının oluşumunda Şanizade Ataullah Efendi, Osman Saib Efendi ve ağabeyi Mustafa Behçet Efendi ile birlikte önemli rol oynayan ilmiye mensupları arasındadır.[54] Aynı isimler, askeri ve mesleki teknik eğitim alanında başlatılan reformlara, Gelenbevi İsmail Efendi ile birlikte fen bilimleri alanında bizzat ders vererek destek olmuşlardır.[55] Aynı zamana tesadüf eden, Kızkulesi'ndeki Veba Hastanesi'nde görevli Fransız tebeasından Antuvan Lago'nun, Karantina teşkilatı kurulmasıyla ilgili raporundan sonra, Selim Sati ve Mehmed Es'ad Efendilerle beraber konuyu sürekli gündemde tutmuş ve adı geçen teşkilatın kurulmasında ve işletilmesinde önemli roller üstlenmiştir.[56] Osmanlı hükûmetlerinin beynelmilel görüşmelerden sonra bu karantina sistemini kabul etmesinin[57] akabinde Abdülhak Molla, İtalyanca olan bu sistemin yerine "Usûl-i tehaffuz", İtalyanların "Lazereta" dedikleri karantina yerlerine de "Tehaffuzhâne" ismini koydurmuştur.[58] 24 Muharrem 1252 (11

[54] Ahmet Cihan, *Reform Çağında Osmanlı İlmiye Sınıfı,* Birey Yay., İstanbul 2004, s. 128.

[55] *Aynı eser,* s. 130-131. İlmiye mensupları, 1770-1774 yılları arasındaki reformaları genellikle desteklemişlerdir (*a.y.).*

[56] Osman Şevki Uludağ, *Osmanlı Tebabeti,* c. III, s. 42-46; B. N. Şehsuvaroğlu, "Osmanlı Tababetinde Garblılaşma Cereyanları", *Tıp Fakültesi Mecmuası,* c. XIX, Sayı 2, 1956 'dan ayrı basım, İstanbul, Akgün Matbaası, 1956, s. 179. Sadrazam, Abdülhak Molla'nın da kendisi gibi ilmiye mensubu Es'ad Efendi ve Çerkeşli Mehmet Efendi ile birlikte, halkın karantina konusundaki tereddütlerini gidermek üzere Şeyhülislâmlık ya da Bab-ı Âli'de gerçekleşecek Meclis-i meşveret toplantısına katılmasını istemiştir (BOA, *Ayniyat,* nr. 1714, s. 3; Cihan, *aynı eser,* s. 148, not 332). Teşkilat hakkındaki geniş bilgi için bk. Gülden Sarıyıldız, *Karantina Teşkilâtının Kuruluşu ve Faaliyetleri,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1986.

[57] Karantina Usulü, 1838 Teşrin-i sânîsi içinde Padişah tarafından kabul edilerek Molla Abdülhak Efendi Riyasetinde bir muvakkat Sıhhiye Komisyonu teşkili irade buyurulmuş ve komisyon 1 Mart 1838 tarihinde tesis olunmuştur.

10 Haziran 1839'da karma bir sıhhiye meclisi toplantıya çağrılmışsa da, şimdiki haliyle ancak 28 Mayıs 1840 tarihinde kesin olarak teşekkül etmiştir [BOA, B.E.O. A.D.V.N, 1/10: İngiltere Devleti'nin Meclis-i Umûr-ı Sıhhiye memuru Dr. Diksın tarafından verilen varakanın tercüme sureti].

[58] Ahmed Midhat, "Karantina", *Tercüman-ı Hakîkat ve Musavver Servet-i Fünûn,* Girit Muhtâcîni için Nüsha-i fevkalâde, s. 149-158'den Süheyl Ünver, *Osmanlı Tababeti ve Tanzimat Hakkında Yeni Notlar,* Maarif Matbaası, İstanbul 1940, s. 15; Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları,* Ankara, TTK Yay., 1991, s. 307. Moltke'nin, vebaya karşı tedbir almamanın ve onu Allah'ın bir inayeti olarak kabul etmenin Kur'an'ın bir emri olduğunu ve ulemanın bulunduğu her dönemde bu hastalığın da bulunacağını yönündeki iddiası (Bk. H. Von Moltke, *Türkiye Mektupları,* Çev. Hayrullah Örs, Remzi Kitabevi, İstanbul 1969, s. 89, 93), daha sonra yine ulemadan Abdülhak Molla'nın da içinde yer aldığı bir komisyonun öncülüğünde, Karantina teşkilatının, 1837'lerde görülen büyük veba salgını esnasında kurulmasıyla havada kalmış olmaktadır.

Mayıs 1836) tarihinde kendisine verilen Anadolu pâyesi[59] aynı yıl geri alınmış; 25 Rebîülâhir 1252'de (9 Ağustos 1836), Tıphâne ve Cerrahhâne'nin birleştirilmesiyle ilgili sunduğu takrir iki ay sonra kabul edilmişse de Şevval 1252'de (Ocak-Şubat 1837) görevden alınmıştır. Yerine getirilen sâbık Cerrahhâne Müdürü Hekimbaşı Ahmed Necib Efendi'nin,[60] binanın yetersizliğini bildirmesi üzerine de, kısa bir süre için bu işten vaz geçilmiştir.[61]

1254 senesinde (1838-1839) ulaştığı Anadolu Kadıaskerliği'nin süresi, aynı yılın Şaban ayı gurresinden itibaren (20 Ekim 1838) 4 ay süreyle uzatılan Abdülhak Molla'ya,[62] 19 Ramazan 1254 tarihinde (6 Aralık 1838) Rumeli payesi verilmiştir.[63] Bu esnada, Meclis-i Tehaffuz-ı ûlâ ve Meclis-i Tehaffuz-ı sânî olmak üzere iki şube halinde teşkil olunan Meclis-i Tehaffuzun, Meclis-i Tehaffuz-ı Ûlâ riyaseti yanı sıra karantina için 1 Mart 1838 tarihinde teşkil olunan "Meclis-i Sıhhiye"nin tıbbiye işlerinden sorumlu idaresine getirilmişse de[64] Anadolu Kadıaskerliği'yle iştigâli sebebiyle[65] bir süre sonra bu görevden ayrılmıştır.[66] 1255 senesi Rebîülevvel'inin başında (15 Mayıs 1839)

[59] *Defter-i Tarîk-i Ulemâ-yı Kirâm*, Millet Ktp., Ali Emirî, Müteferrik, nr. 57, vr. 89b. *Defter-i Menâsıb-ı İlmiye*, Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, nr. 3844, vr. 17a'da bu tarih 23 Muharrem 1252 (10 Mayıs 1836) olarak görülüyor.

[60] Mehmed Süreyya Bey, *Nuhbetü'l-vekâyi*, Süleymaniye Ktp., Düğümlü Baba, nr. 570/1, s. 24-25; Lütfi, *Tarih*, c. V, İstanbul 1302, s. 70. Burada ay ve gün tarihi verilmemektedir. Diğer kaynaklar, görevden alınma tarihi olarak ümumiyetle *Sicill-i Osmanî*, c. III, s. 301'deki 18 Zilhicce 1252 (26 Mart 1837) tarihini göstermektedirler.

[61] Uludağ, *aynı eser*, s. 7-8.

[62] *Me'mûrîn-i İlmiyye*, Millet Ktp., Ali Emiri, Müteferrik, nr. 57, vr. 9a; *Defter-i Menâsıb-ı İlmiye*, Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, nr. 3844, vr. 2a; *Târih-i Lütfi*, c. V, İstanbul 1302, s. 140. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda, *Sicill-i Osmanî*, c. III, s. 301'deki 1255 Safer ayı olarak verilen Anadolu Kadıaskerliğiyle ilgili hatalı tarihin tekrarlandığı görülmektedir (Meselâ bk. İnal *aynı eser*; Terzioğlu, *aynı makale*).

[63] *Defter-i Esâmî-i Ulema*, TSMA Ktp., Revan, nr. 1520, vr. 17a; *Defter-i Ulemâ*, İ.Ü. Ktp., TY, nr. 8880, vr. 17a.

[64] Lütfi, *Târih*, c. V, s. 125; Gülden Sarıyıldız, *Karantina Teşkilâtının Kuruluşu ve Faaliyetleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1986, s. 30-34. Bedi N. Şehsuvaroğlu, Ayşegül Demirhan Erdemir, Gönül Cantay Güreşsever, *Türk Tıp Tarihi*, Bursa 1984, s. 177.

[65] Rumeli pâyesinde ve Anadolu Kadıaskerliği döneminde tutulan Ruznâmçe kayıtlarıyla ilgili defter için bk. İŞSA, *Anadolu Ruznamçeleri Defteri*, nr. 71.

[66] Lütfi, *a.y.* Karantina meclisinin üyeleri Abdülhak Molla, Es'ad Efendi, Selim Paşa, Mösyö Bulard ve onların münasıp görecekleri diğer şahıslardan oluşturulmuştur (Geniş bilgi için bk. Gülden Sarıyıldız, *Hicaz Karantina Teşkilatı (1865-1914)*, TTK Yay., Ankara 1996, s. 1-11).

ikinci defa hekimbaşılığa getirilen Abdülhak Molla[67] aynı yıl, tamir edilerek ve Cerrahhâne ile birleştirilerek, Galatasaray'da "Dâru'l-ulûmi'l-Hakîme-i Osmaniyye ve Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne" adıyla yeniden eğitime başlayan ve açılışına pâdişahın da katıldığı Tıbhâne'nin ikinci nâzırlığına getirilmiştir.[68]

Bu senelerde, bir taraftan tıp ilmini teşvik ve tahsilde kolaylık sağlamak için gerekli her türlü teknik imkânı sağlamak üzere Viyana'dan hocalar[69] ve tıbbî malzemeler tedârik edilirken,[70] öte yandan bulaşıcı hastalıklarla mücâdele zımnında, karantina usûl ve nizâmına uygun olarak oluşturulan "Meclis-i Tehaffuz" için bir nizâmnâme hazırlanmış olduğu[71] anlaşılmaktadır.

Abdülhak Molla, bir taraftan da çiçek aşısı mecbûriyeti getirmek,[72] patoloji ve anatomi eğitiminin kadavralar üzerinde yapılmasını sağlamak için pâdişâhtan irâde çıkarttırmak suretiyle Osmanlı devletinde, bu konudaki XIX. yüzyılın en ileri tıbbî atılımını yapmıştır.[73] Bu dönemde, 1841-1843 yıllarında

[67] *Nuhbetü'l-vekâyi'*, s. 58; *Sicill-i Osmanî*, c. III, s. 302. Bu tarih, Süheyl Ünver'in, Abdülhak Molla'nın oğlu Hayrullah Efendi'nin hazırladığı bir listeye dayanılarak sadece 1255 Rebiülevvel ayı olarak gösterilirken (A. Süheyl Ünver, "Eski Hekimbaşılar Listesi", *Türk Tıb Tarihi Arkivi*, c. V, Sayı 17, İstanbul 1940, s. 6) Lütfi'de 1254 senesi olarak verilmektedir (Lütfi, *aynı eser*, s. 130). 'Aynı tarihte Hekimbaşının tayinatı ayda 30 çift has ekmek, 300 çift fodula ekmeği, 150 kıyye et, 70 kıyye pirinç, 18 kıyye sade yağ ve 5 kıyye baldır (BOA, *HH*, nr. 27875, 27875-C, 27875-D). Öte yandan görevi devraldığı eski Hekimbaşı Ahmed Efendi'nin maaşı 12.000 kuruş iken Abdülhak Molla'nın maaşı 1255 senesi Rebiülevvel'i başından (15 Mayıs 1839) itibaren 15.000 kuruşa çıkarılmıştır (BOA, *Cevdet Saray*, nr. 1444).

[68] *Nevsâl-ı Osmanî*, s. 51-52, 63; Osman Ş. Uludağ, *aynı eser*, c. III, s. 12; Bedi N. Şahsuvaroğlu, *Osmanlı Tabâbetinde Garblılaşma Cereyanları*, s. 178. Arslan Terzioğlu, Galatasaray'daki Mekteb-i Tbbiye'nin açılış tarihini, Dr. Bernard'ın iki raporuna dayanarak 14 Mayıs 1839 yerine 17 Mayıs olarak vermektedir (Arslan Terzioğlu, "II. Mahmud'un Son Hastalığı İle İlgili Raporlar ve Galatasaray Tıbbiyesi'nin 17 Şubat 1839'da açılışı", *Tarih ve Toplum*, c. XIV, Sayı 83, Kasım 1990, s. 39-40). Padişah'ın, Mekteb-i Tbbiyye-i Şâhâneyi teşriflerinde talebeye hitaben irad ettiği nutuk sureti için bk. Binbaşı el-Hac Rıza Tahsin, *Tıp Fakültesi Tarihçesi (Mir'at-ı Mekteb-i Tıbbiyye)*, c. I-II, Eklerle Yayımlayan Aykut Kazancıgil, Özel Yayınlar, İstanbul1991, s. 10-11. Nutkun buradaki transkripsiyonu özensiz ve hatalıdır.

[69] Lütfi, *Târih*, c. V, s. 130; Ülgen, *aynı makale*, c. I, nr. 4, s. 18.

[70] BOA, *Cevdet Maârif*, 7009.

[71] BOA, *A.DVN*, 1/10.

[72] Ülgen, *a.y.*

[73] Ülgen, *a.y.*; Erdemir, "Ondukuzuncu Yüzyılda Üç Ünlü Türk Hekimi ve Bazı Belgeler", *Tıp Fakültesi Mecmuası*, Sayı 46, 1983, s. 200.

resmî izinle iki otopsinin yapıldığı bilinmektedir.[74] Ayrıca, Kıbrıs'ta, Umursi Köyü'nde yapışık vaziyette doğarak vefat eden ve ispirto içinde saklanmakta olan çocuklar ile altı aylık doğarak hayatını devam ettirmekte olan bir kuzunun Tıbbiye numunehanesinde muhafaza edilerek incelenmek üzere satın alınmasını temsip etmesi,[75] kendisinin tıptaki gözlem ve deneyler konusunda ne kadar hassas olduğunun bir göstergesi kabul edilebilir.

Bu yıllardaki önemli tıbbî gelişmeler arasında, 1256 (1840-1841) yılında, Abdülhak Efendi'nin riyâseti altında, en önemli görevlerinden biri de doktor adaylarını imtihan ederek ehliyetsiz olanları ayırmak olan ve Mekteb-i Tıbbiye bünyesinde oluşturulan "Meclis-i Tıbbiyye-i Umûmiye"nin kurulması da bulunmaktadır.[76] Bu mecliste yapılan görüşmelerde, ellerinde diplomaları bulunmayan tabip, cerrah, eczacı, ebe, kehhâl ve dişçilerin meslek icra etmeleri yasaklanmıştır. Meclisin oluşumu pâdişâha arz edilince meclis üyeleri, memur ve öğrencilerinin taltifi irâdesiyle padişah Abdülmecid, mektebi teşrîf ederek hekimlik aletleriyle altı bini aşkın madeni taşı inceledikten sonra talebenin eğitim usûllerini takdir etmiş ve Mektep Nâzırı Abdülhak Efendi'yi pırlanta bir kutu ile, ders nâzırı oğlu Hayrullah Efendi'yi rütbe-i sâlise ile ve diğer görevlileri de uygun nişânlarla taltif etmiştir.[77] Aynı kategoriye, tıp terimlerinin Türkçe'ye uyarlanması konusundaki girişimlerini de dahil etmek mümkindür.[78]

[74] Erdemir, *a.y.*

[75] BOA, *Cevdet Maarif,* nr. 987 (2 Cemâziyelevvel 1265/ 27 Mart 1849).

[76] Meclisteki üyelerin isimlerini, toplantı gününün Cumartesi olarak tesbit edildiğini bildiren ve ayrıca bu üyelerle Mekteb-i Tıbbiye-i Adliyedeki Muallim-i evvel Dr. Bernard, muallim-i sânî, espençer ve diğer görevlilere verilmek üzere nişân imali isteğini belirten adı geçen meclisin reisi Abdülhak Molla'nın takriri için bk. BOA, *Cevdet Maârif,* 4020. 3 Mart 1840 tarihli irade ile kurulan meclisle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Ayten Altıntaş, "Osmanlı İmparatorluğunda Hekimbaşılık Müessesesinin Yetkilerini Üzerine Alan Meclis: "Meclis-i Umûr-ı Tıbbiye", *Türk Dünyası Araştırmaları,* Sayı 100, Şubat 1996, s. 203-218. 17 Aralık 1849'da ikinci bir meclis daha kurulacak ve bu meclisin kurularak görevlerini devralmasından 4 ay kadar sonra, 17 Nisan 1850'de Hekimbaşılık kurumu, ünvanı Mekteb-i Tıbbiye Nâzırlığı'na çevrilerek kaldırılacaktır (Nil Sarı, "Hekimbaşılık", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* c. IV, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1993-1994, s. 42; Altıntaş, *aynı makale,* s. 213).

[77] Lütfi, *Târih,* c. VI, İstanbul 1302, s. 110.

[78] F. N. Uzluk, Sahhâflar çarşısında bulduğu ve Abdülhak Molla ile ağabeyi Mustafa Behçet Efendi ve oğlu Hayrullah Efendi'ye ait olduğunu tespit ettiği, sayfaları oldukça yıpranmış bir defterin konuyla ilgili bir sahifesisini fotokopisiyle birlikte yayımlamıştır. Ancak müellifin, hekimbaşının bulduğu karşılıklardan bir kısmını hatalı okuduğu görülmektedir. Mesela *anatomi* kompire'ye karşılık olarak tespit edilen *teşrîh-i tetâbukī* terimini *teşrîh-i mukāyesevî* şeklinde okumuştur. Bk. F.N. Uzluk, "Abdülhak Molla'nın Tıp Terimleri", *Dirim,* c. XLII, Sayı 11-12, Kasım-Aralık 1967, s. 278.

1257 Zilhicce'sinin gurresinde (14 Ocak 1842) Rumeli Kadıaskeri olan Abdülhak Molla,[79] 1260 yılı Cemâziyelevvel'inin sekizinden (26 Mayıs 1844) itibaren Sultan Abdülmecid'le 24 günlük bir seyahate çıkmış; bu gezi çerçevesinde Dersaâdet'ten deniz yoluyla hareketle İzmit, Bursa, Kal'a-i Sultaniye, Gelibolu ve Midilli'yi dolaşarak Cemâziyelâhir başlarında (18-27 Haziran arası) geri gelmiştir.[80]

Ancak bir süre sonra gözden düşerek Şevvâl 1261'de (Ekim 1845) ikinci sertabâbetten alınmış ve 1264 senesi Safer'i evâsıtında (17-27 Ocak 1848), 8 Safer 1264 (15 Ocak 1848) tarihinde vefât eden Vak'anüvis Mehmed Es'ad Efendi'nin yerine,[81] azası bulunduğu Meclis-i Maârif-i Umûmiye Riyâseti'ne getirilmiştir.[82] Hekimbaşılık görevine sâniye rütbesiyle Cerrahhâne sâbık müdürü Sakızlı İsmail Efendi atanmıştır.[83] Cevdet Paşa'nın adı geçen meclise âzâ olmasında da önemli pay sahibi olan Abdülhak Molla, 15 Nisan 1851 tarihinde, Paris'in Akademi Meclisi'ne muâdil olmak ve Dârülfünûn'da okunacak kitapları yazmak üzere "Encümen-i Dâniş" adıyla kurulan ve uluslararası bilim ve düşünce hayatıyla irtibat sağlaması da beklenen Cemiyet-i İlmiyenin kuruluşunda da bulunmuştur. Cemiyetin birinci başkanlığına Atâullah Efendizâde Şerif Efendi, ikinci başkanlığına ise Abdülhak Efendizâde Hayrullah Efendi seçilmiştir.[84]

[79] *Memûrîn-i İlmiyye*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, Müteferrik, nr. 57, vr. 6a; *Defter-i Menâsıb-i İlmiye*, Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, nr. 3844, vr. 1b; *Nuhbetü'l-vekâyi'*, s. 98; *Sicill-i Osmanî*, c. III, s. 301. Bu tarihi Lütfi, ay ve gün belirtmeksizin 1258 olarak vermektedir. (Bk. *Tarih*, c. VII, s. 60) Abdülhak Molla'nın bu dönemdeki (1258) Ruznâmçe kayıtları için bk. İŞSA, *Rumeli Ruznamçeleri Defteri*, nr. 207.

[80] *Nuhbetü'l-vekâyi*, s. 22.

[81] *Aynı eser*, s. 169.

[82] BOA, *A.DVN*, 37/9; *Nuhbetü'l-vekâyi*, a.y., *Târih-i Lütfi*, c. VIII, nşr. Abdurrahman Şeref, s. 163; *Sicill-i Osmanî*, c. III, s. 301; Ahmed Cevdet Paşa, *Tezâkir*, c. IV, nşr. M. Cavid Baysun, Ankara 1986, s. 37; İnal, *aynı eser*, s. 26; Ünver, *aynı eser*, s. 3; Terzioğlu, *aynı makale*, s. 16.

[83] *Nuhbetü'l-vekâyi*, s. 133; *Sicill-i Osmanî*, a.y.; *Târih-i Lütfi*, c. VIII, nşr. Abdurrahman Şeref, Dersaâdet, 1328, s. 71. (Burada ay ve gün ismi verilmemektedir).

[84] A. Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı*, 7. b., İstanbul 1988, s. 144 ve kaynak gösterilmeksizin buradan H. Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, 2. b., İstanbul 1979, s. 48; Cevdet Paşa, *Tezâkir*, c. IV, nşr. Cavid Baysun, s. 46-47.

Abdülhak Molla, 2 Zilka'de 1264 (30 Eylül 1848) tarihinde üçüncü defa seretıbbâlığa[85] ve yine üçüncü defa Mekteb-i Tıbbiye Nâzırlığı'na getirilmiştir.[86] Rumeli Kadıaskerliği, Şeyhülislâm Ârif Hikmet Efendi'nin takriri ve sadrazamın 27 Şaban 1265 (18 Temmuz 1849) tarihli buyuruldusu üzerine[87] 1265 senesi Ramazan ayında (22 Temmuz-20 Ağustos 1849) ikinci defa uhdesine tevcih olunmuş;[88] üç ay kadar sonra 1265 senesi Zilhicce'sinde (Eylül-Ekim 1849) ise üçüncü ve son hekimbaşılık görevinden alınmıştır.[89]

1268 senesinde (1849-1850) Rumeli kadıaskerlerinin en eskisi olması dolayısıyla Arabzâde Hamdullah Molla'nın vefâtıyla boşalan Reîsü'l-Ulemâlık makâmına getirilmiş olan Abdülhak Molla'nın[90] bu dönemine denk gelen seneler içinde, bürokrasideki memuriyetlere alınacak Dârülmaârif, Mekâtib-i Rüşdiye ve Mekteb-i Maârif-i Adliye mezunlarıyla diğer isteklilerin ancak yapılacak imtihanda başarılı oldukları takdirde buralara girmeleriyle ilgili olup Meclis-i Maârifin de onayladığı karar, bürokrasideki memurların ve eğitim kalitesinin yükseltilmesi açısından önemlidir.[91]

[85] *Nuhbetü'l-vekâyi*, s. 181; *Sicill-i Osmanî*, c. III, s. 301; İnal, *aynı eser*, s. 26; Terzioğlu, *aynı makale*, s. 16.

[86] Besim Ömer, *Nevsâl-ı Âfiyet*, İstanbul 1315, s. 63. Bu dönemde, Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhânenin 1265 senesi imtihanının ne zaman yapılacağını soran Abdülhak Efendi'nin takririne cevâben imtihanın, pâdişâhın da iştirakıyla 23 Şaban 1265 (14 Temmuz 1849) tarihinden sonraki ilk Perşembe günü yapılması hakkında sâdır olan irâde için bk. BOA, *İ. Dâhiliye*, 11198.

[87] BOA, *BEO, A.DVN*, 48/100.

[88] *Nuhbetü'l-vekâyi*, s. 192. Bursalı Mehmed Tahir'in ikinci Rumeli Kadıaskerliği için verdiği 1265 Saferi tarihi (17 Aralık 1849-14 Ocak 1850) yanlış olmalıdır (Bk. *Sicill-i Osmanî* c. III, s. 301). 1265-1266 yıllarında tutulan ruznâmçe kayıtları için bk. İŞSA, *Rumeli Ruznamçeleri Defteri*, nr. 213, 214.

[89] Bursalı Mehmed Tahir, *a.y.* ve oradan İnal, *aynı eser*, s. 26; Terzioğlu, *aynı makale*, s. 16; Ünver, *aynı eser*, s. 2.

[90] *Tarih-i Lütfi*, c. IX, nşr, M. Münir Aktepe, s. 72. Fatin, *aynı eser*, s. 280'deki ve oradan İnal, *a.y.*deki 1269 tarihi hatalı olmalıdır. Diğer taraftan Ünver'in Abdülhak Molla'nın, muâyenehânesine astığı "Ne ararsan bulunur derde devâdan gayrı" şiirinin yazılı olduğu eser yerine Reisü'l-ulemâlık makâmına getirilişi hakkında düştüğü hatalı dipnotu, Terzioğlu da tekrarlamaktadır (Krş. Ünver, *aynı eser*, s. 2; Terzioğlu, *aynı makale*, s. 16).

[91] Alınan kararın Tahvil Kalemi'ne verilen 28 Zilhicce 1268 tarihli (12 Ekim 1852) ilmuhaberi için bk. BOA, *BEO, A. DVN*, 81/20.

Yaptığı hizmetlere karşılık, Meclis-i Umûmî'nin arzı üzerine kendisine 40 keselik hizmet-i nakdiyye verilmiş;[92] ancak o, bu paranın 30 bin akçesini, Mecidiye Nişanı Meclisi'nin 11 Recep 1270 (10 Nisan 1854) tarihli mazbatasındaki talebinin, 14 Recep'te padişaha arzedilerek bir gün sonra çıkan irade ile onaylanması neticesinde,[93] âcil sefer ihtiyacının karşılanması için Maliye Hazinesi'ne teslim etmiştir.[94]

Abdülhak Molla, 21 Şaban 1270 (19 Mayıs 1854) Perşembe gecesi Bebek'te vefat etmiş[95] ve cenazesi, Sultan II. Mahmud Türbesi hazîresine defnolunmuştur.[96] Burası, Ziver Bey'in endişelerini haklı çıkaracak şekilde, geçen zaman içinde gerçekten de bir küberâ kabristanına dönüşmüştür. Vefâtından sonra, Meclis-i Maârif-i Umûmî Riyâsetine, sudûr-ı izâmdan İsmet Beyefendi getirilmiş ve münhal kalan nişanı hazineye teslim edilmiştir.[97]

Sâib Efendi'nin, âhiret yurduna intikaline düştüğü târih şöyledir:
Gitti Hak, Hak diyerek bu dem Abdülhak.[98]

Vefatıyla ilgili, Hudâvendigâr Vâlisi Âlî Paşa, Cevdet Paşa'ya gönderdiği 5 Ramazan 1270 (1 Haziran 1854) tarihli mektubunda şöyle demektedir: "... Abdülhak Efendi'nin vefâtı fi'l-hakîka mûcib-i te'essür oldu. Merhûmun vâkı'a mizâcı biraz acâib idi. Fakat, eski zurefâdan ve erbâb-ı tabî'atdan mîr-i kelâm ve nâdirü'l-misl bir âdem olduğu cihetle yerini boş bıraktı..."[99]

[92] *Takvîm-i Vekâyi'*, nr. 504, 5 Şaban 1270 (2 Nisan 1854).

[93] BOA, *İrade Dahiliye*, nr. 16911; BOA, *BEO, A.DVN*, 88/89.

[94] *Cerîde-i Havâdis*, nr. 687, 12 Şaban 1270 (9 Nisan 1854).

[95] *Cerîde-i Havâdis*, nr. 689, 26 Şaban 1270 (23 Nisan 1854); *Sicill-i Osmanî*, c. III, s. 302; *Târih-i Lütfi*, c. IX, nşr. M. Münir Aktepe, s. 105; Takvîm-i Vekâyi', nr. 508, 19 Zilkade 1270 (13 Ağustos 1854). *Cerîde-i Havâdis* ve *Sicill-i Osmanî* dışındaki kaynaklarda ölüm tarihi için ay ve gün ismi verilmemektedir.

[96] *Târih-i Lütfi, a.y.;* Şemseddin Sâmî, *Kamûsu'l-a'lâm*, c. IV, İstanbul 1894, s. 3064. Abdülhak Hâmid, hâtıralarında Sultan Abdülmecid'in, Abdülhak Molla'nın II. Mahmud'un ayak ucundan ayrılmak istemediğini bildiği için, bahçenin ileride bir küberâ mezaristanı haline gelebileceği yolunda Evkaf Nâzırı Ziver Bey'in ikâzına rağmen, onun ilk defa olarak buraya defnedilmesine irâde çıkardığını yazmaktadır. (Bk. Enginün, *aynı eser*, s. 14; "Abdülhak Hâmid'in Hâtıraları", *a.y.).*

[97] *Takvîm-i Vekâyi*, aynı sayı; BOA, *BEO, A.DVN*, 97/67; BOA, *BEO, A.DVN*, 97/30.

[98] İnal, *aynı eser*, s. 26.

[99] Cevdet Paşa, *Tezâkir*, c. IV, nşr. Cavid Baysun, s. 71 ve buradan kaynak göstermeden İnal, *aynı eser*, s. 27.

Abdülhak Hâmid, müteaddid yazlık ve kışlıklara, dört çifte ve üç çifte kayıklara, Hekimbaşı bahçesi adında gerçekten emsâlsiz çiçek ve ağaç bahçesine sahib olan; kıymetli nesi varsa ilan etmekten hoşlanan; pâdişâhların bile mâlikânesini teşrife tenezzül buyurdukları dedesi Abdülhak Molla'nın, irtihâlinden sonra bıraktığı nakdî servetinin 30 bin kuruş olduğunu; babası Hayrullah Efendi'nin ise ondaki şöhretin çekici servetine sahip olmak bir yana, bu yalancı serveti devam ettirmekten bile uzak kaldığını söyler.[100]

Ağabeyi Mustafa Behçet Efendi'nin vefâtıyla hekimbaşı olduktan sonra, pâdişâhın fermanıyla Bebek'teki Penbe yalıya gelerek burada hizmet vermeye başlayan[101] Abdülhak Molla, Hekimbaşı yalısı adıyla da şöhret bulan bu yalıdan[102] her sabah ulema kisvesiyle çıkarak dört çifte bir kayığa binip saraya gider ve daima geç dönerdi. Bu yalının hemen sağında oldukça büyük bir yalı ile solunda yine pek büyük bir yalısı daha bulunuyordu ve 1268 (1849-1850) senesinde bunlar Büyük Yalı, Ortanca Yalı ve Küçük Yalı olarak isimlendirilmişlerdi. Geniş bahçeleri bulunan bu yalılar dışında Abdülhak Molla'nın ayrıca, Büyük Çamlıca'da iki büyük ve Beykoz'da bir küçük köşkü bulunuyordu. Kışlak olarak kullanılan bu yalıların büyüğünde Abdülhak Molla, ortancada oğlu Hayrullah Efendi,[103] küçüğünde ise onbeş yaşındaki torunu ile ondan daha küçük olan kız torunu oturmaktaydı. Bunlar her sene, kiraz ve üzüm zamanlarında Çamlıca'daki yazlıklarına giderler, bazen de birkaç günlüğüne Beykoz'daki küçük köşke gelerek burada tenezzüh ederlerdi.[104] Abdülhak Molla, Pembe Yalı'da yeğenleri olan Behçet Efendi'nin kızları Râbia ve Nebiye hanımları evlendirene kadar onlarla birlikte oturmuştu.

Hâtıralarında, siyasî Abdülhak Molla ile şahsî ve ihtisasî Abdülhak Molla arasında

[100] Abdülhak Hâmid, "Abdülhak Hamid'in Hayatı ve Hâtırâtı", *İkdâm*, nr. 9635, 9637 (21, 23 Kânûnısânî 1924).

[101] Abdülhak Hâmid, *a.y.* ve buradan Ülgen, *aynı makale*, c. I, nr. 4, s. 18.

[102] Geniş bilgi için bk. Feridun N. Uzluk, "Hekimbaşı Yalısı", *Vakıflar Dergisi*, c. IX, 1971, s. 251-259.

[103] Muhtemelen Hayrullah Efendi.

[104] Abdülhak Hâmid, *a.y.* Abdülhak Hâmid'in soyadını aldığı Tarhanzâdeler ya da Turhanzâdeler ailesinin milliyetinin Türk olduğu yolundaki görüşler için Bk. Ö. Faruk Akün, "Ahmed Vefik Paşa", *DİA*, c. II, s.143.

Bu mesel üzre bulur cümle milel fevz ü felâh
Hazır ol cenge ister isen sulh u salâh!

beytiyle açıklanabilen bir tezat olduğunu belirten Abdülhak Hâmid, dedesinin, biraz da kendi uyumsuzluğuna bağlı olarak, genç bir müderris iken yaptığı evliliklerde hanımlarıyla anlaşamadığından onları boşadığını ve nihayet mesut bir evlilik hayatına ancak, III. Selim döneminde, Rumeli tarafından İstanbul'a gelerek yerleşen, dil bildiği için Dîvân-ı Hümâyûn Tercümanlığı vazifesinde bulunmuş olan ve Bulgarzâde ya da Muhtedî lakâbı taşıyan Yahya Naci Efendi'nin kerîmesi Hasenetullah Hanım'la yaptığı evlilikte ulaşabildiğini söylemektedir.[105] Abdülhak Hâmid, büyükannesi olan Hasenetullah Hanım'ın, Ahmed Vefik Paşa'nın pederi Ruhiddin Efendi'nin kızkardeşi olduğunu;[106] ayrıca Ahmed Vefik Paşa'nın beyanına göre Naci Efendi ailesine, göç ettikleri Bulgaristan'daki yerlerinde "Turhanzâdeler" dendiğini ve genişleyerek dağılan Ruhiddin ve Abdülhak ailelerinden Naci ve Abdülhak sıhriyetine bağlı olarak yalnızca iki şahsiyetin tebarüz ettiğini, bunların da Hayrullah Efendi ile Ahmed Vefik Paşa olduğunu ifade etmektedir.

Cevdet Paşa tarafından hoş sohbet ve meclis-ârâ birisi olarak tanımlanan; ayrıca kayıtlarda anlayışlı, kıvrak zekâ sahibi, dirayetli,[107] iyi konuşan, edip, şâir; iyi bir tabip[108] ve nüktedân birisi olarak geçen Abdülhak Molla, bu özellikleriyle, daha hekimbaşı olmadan padişahın musâhibleri arasına girmiş ve çok yakınında bulunarak onunla pek çok geziye katılmıştır.[109] Gezmekten, hele ileri gelen ricalin konak ve yalılarını ziyaretten hoşlanmayan Sultan Abdülmecid bile onun Bebek'deki yalısını iki defa ziyaret etmiştir.[110] Bu durum, kendisinin

[105] Abdülhak Hâmid, *a.y.;* Ülgen, Hasenetullah Hanım'ın Abdülhak Molla'nın on ikinci karısı olduğunu; daha önceki evliliklerinin bir iki saat ya da birkaç gün sürdüğünü kaydediyor (bk. Ülgen, *aynı makale*).

[106] Abdülhak Hâmid, *a.y.;* Akün, *a.y.;* Necdet Sakaoğlu, "Hekimbaşızadeler", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* c. IV, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yay., s. 43.

[107] Fatin, *aynı eser,* s. 280.

[108] *Sicill-i Osmanî,* a.y.

[109] Abdülhak Molla'nın II. Mahmud'la birlikte 1244-1245 (1828-1829) yılları arasında yaptığı gezilerin bir kısmı için bk. *Metin,* vr. 25a-26b, 34a-36b, 78b-80a. Ayrıca yine II. Mahmud'la birlikte yaptığı 22 Zilhicce 1246/3 Haziran 1831 gününden başlayarak yirmidokuz gün süren Edirne gezisi için bk. Şamil Mutlu, *Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılışı ve II. Mahmud'un Edirne Seyahati, Mehmed Dâniş Bey ve Eserleri,* İstanbul 1994, s. 36-40.

[110] Cevdet Paşa, *Tezâkir,* c. IV, 2. b., nşr. Cavid Baysun, s. 36; Erdemir, "Abdülhak Molla", *DİA,* c. I, s. 210. Abdülmecid'in, Hekimbaşı Abdülhak Molla dışında Hüsrev Paşa, Rauf Paşa ve Reşit Paşa'nın mekanlarını birer defa ziyaret ettiği bildirilmektedir (Cevdet Paşa, *a.y.*).

diğer ileri gelen devlet adamlarına tercih edildiğini göstermektedir. Bununla birlikte, devletin kaderini ilgilendiren önemli konularda düşünceleri de alınmasına rağmen[111] 1853'deki Kırım savaşına karşı olduğundan gözden düşmüş ve hüzünlü olarak hayata veda etmiştir.[112] Hatta bu yüzden, kendi ifadesiyle her biri kisve-i ilmiyede bir yeniçeri olan softalar tarafından ikâmetgâhının muhasara edilerek tehdit edilmesi üzerine saatlerce tavan arasında gizlenmek zorunda kalmış; bu durum pek gücüne gitmiştir. Bu olayın, siyasi rekâbetten kaynaklanabileceği gibi kaderin bir cilvesi olarak kendisinin daha önce devlet ileri gelenlerine yaptığı şu ağır şakanın bir karşılığı olma ihtimâlinden de bahsedilir:

Sultan II. Mahmud, bir gün nedîmi olan serettübâsına "Aman Abdülhak Efendi, sizin yalının köşkünde bir âlem yapalım; benim geleceğimi anlatmaksızın vükelâyı dâvet et; ayş u işretle meşgul olsunlar, sonra ben bir baskın yapayım." emrini vermiştir. Bu emri yerine getiren Abdülhak Molla, davet ettiği zamanın vükelasını, bir Cuma akşamı Pembe Yalı'nın Boğaziçi'ne hâkim Limonluk Köşk'ünde toplamış ve bunlar, saz ve söz ile demgüzâr-ı işret oldukları sırada teşrif-i hümâyûn vukû bulmuştur. Kaçacak yer arayan vükelâyı köşke yakın ahıra koyduktan sonra padişahı karşılayan Abdülhak Molla, onunla beraber ziyafet yerine gelmiş ve padişahın "Hani, o hazerât nerde?" diye sorması üzerine "Efendimiz, o hazerât yâhud haşerât hep kendi yerlerine çekildiler" diye karşılık verince padişah, gülerek vükelâ-yı fihâmı oldukları yerden fena bir halde çıkartmıştır.[113] Abdülhak Molla'nın, bu olayın ertesi günü hekimbaşılıktan azledildiği belirtilmektedir.[114]

Abdülhak Molla'nın nüktedânlığıyla ilgili bir başka olay da şöyledir: Sultan Mahmud'un 1244 (1828-1829) senesinde Silahdâr ağanın çiftliğinde bulunduğu esnada bir gece Abdülhak Efendi ile Musâhib Said ve Abdi Beyler tuhaf söz bulma yarışmasına girerler. Abdi Bey'in sağlıkla ilgili hassasiyeti-

[111] Rusya'nın Rum kilisesi ve ruhbanlarının imtiyazını yüklenmek istemesiyle ortaya çıkan durumu görüşmek üzere toplanan Meclis-i Umûmî'de onun da ismi geçmektedir (bk. *Tarih-i Lütfi*, c. IX, İstanbul 1984, s. 202).

[112] Abdülhâk Hâmid, *a.y.*

[113] *a.y.* Abdülhak Hamid'in bu ifadesine karşılık Abdülhak Molla'nın, Rusya ile savaşa girilmesi kararının alındığı 1853 senesindeki Meclis-i umumide savaştan yana oluşan ittifak içinde yer aldığına ilişkin olarak bk. *Tarih-i Lütfi*, c. IX, s. 202.

[114] İnal, *aynı eser*, s. 25.

ni bilen padişah, Abdülhak'dan onun bu merakını harekete getirecek bir şey söylemesini ister. Bunun üzerine Abdülhak Molla'nın "hakîmâne bir zemîn ve zamânda", "şu simâda bulunan kimseler mutlaka dûçâr-ı istiskâdır, dikkat buyurulsun" sözlerinden etkilenen Abdi Bey'in huzuru kaçar ve acâip davranışlar sergilemeye başlar. Bu durumundan dolayı sabahleyin padişah, hayli eğlenerek pek mahzûz olduğunu anlatır.[115]

Abdülhak Hamid, dedesiyle ilgili anlatılan bir başka hikayeyi şu şekilde aktarmaktadır: Sultan II. Mahmud zamanında halk, Abdülhak Molla'nın harikulade nezaretiyle meşhur olan Çamlıca'daki köşküne akın edermiş. Padişah, bir gün Çamlıca tepesinin zirvesine kendisi için bir köşk yaptırmak istemiş. Bir çeşit kutsiyet atfettiği bu yerin halk gezintilerine kapanacağından endişe eden Abdülhak Molla, tepeyi korumak için "Padişahım, bu tepede bir köşk inşa edilmesine bir mahzur var. Zira burada, büyük bir evliya medfundur. Yerini tayin edemiyoruz. Bina, onun üstüne tesadüf ederse pek günah olur!" diyerek padişahı bu fikrinden vaz geçirmiş.[116]

Kendisi de ağabeyi gibi bağ ve bahçeye çok meraklı olan Abdülhak Molla, Çamlıca'daki bahçelerinde nadide meyveler yetiştirmiştir.[117]

Zengin kütüphanesinden okumaya ve mütâlaaya oldukça meraklı olduğu anlaşılan Abdülhak Molla, ağabeyinin vefâtıyla, fihristi Viyana Kütüphanesi'nde bulunan onun zengin kütüphanesine de sahip olmuştur. Kütüphanesine giren bütün kitaplarda imza ve mührü bulunmaktadır. Vefatından sonra kütüphanesinin yazmaları Rıza Paşa, Halis Efendi ve diğer kütüphanelere intikal etmiştir.[118]

Resmî vazifeleri esnasında, medresede okuduğu eski tıbbî usûlü tatbik etmiş olmakla birlikte ülkede tıbbın, Batı'daki esaslar dahilinde yenilenmesinde etkili olmuştur.[119] Ayrıca Osmanlı modern eğitiminin ilk evresinde, medrese kökenli olmakla birlikte yabancı dil bilen Gelenbevî İsmail, Bulgarîzade

[115] Letâif'ten naklen İnal, *aynı eser*, s. 28.

[116] Abdülhak Şinasi Hisar, *Geçmiş Zaman Fıkraları, Ali Nizami Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği*, 4. b., Ötüken Yay., İstanbul 1979, s. 38.

[117] Geniş bilgi için bk. A. Süheyl Ünver, *"Bizde Meyve Yetiştirmeğe Meraklı Son Hekimbaşılar ve Yemişleri", Türk Tıp Tarihi Arkivi*, c. V, Sayı 19-20, 1942, s. 1-3.

[118] A. Süheyl Ünver, *Abdülhak Molla, Extrait*, Ahmet İhsan Basımevi, 1941, s. 4-5.

[119] *a.y.*

Yahya Naci ve ağabeyi Mustafa Behçet'le birlikte Avrupa eğitim anlayışının Türkiye'ye girmesinde cesur görevler üstlenmiştir.[120]

Viyana'dan getirilen Dr. Bernard'ın, Tıp Mektebi'nin gelişmesi için tanzim ettiği projeleri desteklemiş ve oğlu Hayrullah Efendi'yi yeni tarzda yetiştirmesi için yanına vererek "Makâlât-ı Tıbbiye" adlı ilk doktora çalışmasını hazırlamasına vesile olmuştur.[121] 1240 (1824-1825) yılında vefât eden diğer oğlu müderris Mehmed Emin Efendi ise Yahya Efendi tekkesinde medfûndur.[122]

B- ABDÜLHAK MOLLA'NIN ESERLERİ

1- TÂRÎH-İ LİVÂ

a- Eserin İsmi:

Eserin ismi, tamam olan A ve B nüshalarının hâtimelerindeki
"Târîh-i Livâ olunca târîh
Tebyîzini Hak edüp müyesser"

beytinde geçmektedir.

Müellifin eserine, tarih düştüğü yukarıdaki beytin "Târih-i Livâ" ibaresindeki kelimelerin ebced hesabıyla karşılığı olan ve eserini tebyiz ettiği zamana denk gelen (H. 1248) Tarih-i Liva ismini verdiği anlaşılmaktadır.

b- Te'lif Sebebi:

Müellif, eserinin dibâce ve hâtime kısımlarında Tarih-i Liva'yı, Sultan II. Mahmud'un belirli bir zaman diliminde Rami Kışlası ile Tarabya ve Topkapı arasında geçen hayatının bizzat müşahade edip inci gibi kıymetli olarak nitelendirdiği kesitlerini, nazar-ı itibâra ve gelecek nesillere aktarılmaya lâyık görerek kayda geçirmek, bu vesile ile de ihsâna nâil olmak için kaleme aldığını belirtmektedir.[123] Nitekim Abdülhak Molla'nın, Padişah'ın Rami Kışlası'na gidişinden dönüşüne kadarki "vukūât-ı yevmiyeyi hâvî" kaleme aldığı eserin gönderilmiş olan bir nüshası kabul edilerek kütüphaneye konulmuş ve duyulan

[120] Sakaoğlu, *aynı eser,* s. 57.

[121] *a.y.*

[122] *Sicill-i Osmanî, a.y.*

[123] *Metin,* vr 2a.

memnuniyetin kendisine beyan olunması hakkında Mehmet Arif Efendi'ye şukka yazılmıştır.[124]

c- Te'lif Tarihi:

5 Rebîülevvel 1244 (15 Eylül 1828)-2 Zilhicce 1245 (25 Mayıs 1830) tarihleri arasında altı yüz on yedi gün süre ile günü gününe kaleme alınan eser, 1248 senesi Muharremi evâsıtında (9-19 Haziran 1832) tebyîz edilerek padişaha takdîm edilmiştir.[125] Nitekim müellif bunu, yukarıda işaret edildiği gibi hâtime kısmında düşürdüğü tarihte de belirtmektedir.[126]

d- Eserin Nüshaları:

(1)- A Nüshası (İ.Ü. Ktp., TY, nr. 6075)

Cildi miklepli, altın yaldız zencirekli, şirâzeli, altın yaldız salbekli, altın yaldız beyzî şemseli, köşebentli, yekpâre kahverengi deridendir. Miklebi de altın yaldız beyzî şemseli, zencirekli ve köşebentlidir. Kâğıdı âharlı, su yollu, ince, nohutî renkli, filigranlı ve Avrupa'dır.

Zahriye ile cilt kapağı arasındaki varağın (b) yüzünde bazı silinme izleri mevcuttur. Zahriyesinde ise İ.Ü. Ktp. mührü vardır. Talik hattıyla yazılı nüshada, sahifeler cedvelli olup, cedveller altın yaldızlıdır. Dîbâcenin serlevhasında nefis bir tezhip bulunmaktadır. Dîbâcenin bulunduğu varakta (1b) 17, diğer varaklarda 21 satırdan mürekkeb toplam 94 varaktır.

Kitap ebadı 210x121, yazı ebadı 157x69 mm'dir. Ay ve gün isimleriyle padişahın Rami'yi teşrifinin kaçıncı günü olduğuna ilişkin yazılar kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Çok iyi bir hattatın elinden çıktığı anlaşılan nüshanın müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir. Ancak, padişaha sunulan nüsha olması ihtimalinden hareketle 1248/1832-1833 yıllarında istinsah edilmiş olabileceği akla gelmektedir.

[124] BOA, *A.MKT.NZD,* nr. 425/36. (Belgenin fotokopisini tarafıma ulaştıran değerli araştırmacı dostum Talip Mert'e teşekkür ederim).

[125] *Metin,* vr. 2a.

[126] *Metin,* vr. 94a.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki ilgili kataloğunda "Târîh-i Abdülhak Molla" ismiyle kayıtlı olan ve metin tesisinde esas alınan bu nüshada eserin ismi, sonundaki

"Târîh-i Livâ olunca târîh
Tebyîzini Hak edüp müyesser"

beytinde geçmektedir.[127] Müellifin ismi (2a)'da, ferağ kaydı ise (94a)'dadır.

Başı, "Bismi'llâhi ve bi-hamdihî ve's-salâtu ve's-selâmü alâ nebiyyihî ve âlihî ve ba'du, "

Sonu, "Târîh-i Livâ olunca târîh Tebyîzini Hak edüp müyesser"
1248

(2)- B Nüshası (İ.Ü. Ktp., TY, nr. 1609)

Zencirekli ve şirâzeli olan cildinin sırt ve kenarları vişne çürüğü deriden olup, mukavva cilt kapaklarının üzeri çiçeklerle müzeyyendir. Kâğıdı âharlı, Avrupa, su yollu, nohutî renkli, filigranlı ve incedir.

Zahriyyesi boş olup kapakla zahriye arasındaki varağın sağ üst köşesinde "li-muharririhî Abdülhak" kaydı, bunun biraz üstünde Rıza Paşa kütüphanesi mührü, daha aşağıda ise şöyle bir beyit vardır:

"Diş ağrısın âkıbet-endîş olan çeker
Yoksa ilâcı var ki ânın kerpeden keser."

Nüshanın sahifeleri cedvelli olup dîbâcenin yer aldığı, baştaki iki sahife yaldızlıdır. Dîbâcenin serlevhası müzehheb, ceviz yeşili çiçeklerle süslüdür. Nüshada, ilk varak (1b) 15, ikinci varak 20, diğer varaklar 21 satır olmak üzere 95 varak vardır.

Kitap ebadı 237x150, yazı ebadı 175x95 mm'dir.

Tâlik hattıyla yazılı olan nüsha muhtemelen müstensih nüshasıdır ve istinsah tarihi belli değildir.

Nüshanın diğer özellikleri A nüshasının aynısıdır. A nüshasına göre yazısı biraz daha kötü sayılabileceği gibi kelimelerin yanlış yazılma oranı da daha fazladır.

[127] *a.y.*

(3)- C Nüshası (İ.Ü. Ktp. TY, nr. 2620)

Kapakla sırttaki derinin birleştiği yerlerde, bir sıra yaldızlı desen şeklinde zincireği olan şirâzeli cildin sırtı koyu kahverengi deriden, kapakları siyah mukavvadandır. Her iki kapağın iç tarafında âharlı ebru mevcuttur. Kapaktan sonraki yaprağın ön yüzünde Hâlis Efendi Kütüphânesi mührü vardır.

Ta'lik hattıyla yazılı olan nüsha, ilk varağı (1b) 21, diğer varaklar 23 satır olmak üzere 51 varaktır. Baştan ve sondan iki varak boştur. Kitap ebadı 196x125, yazı ebadı 125x58 mm'dir. Bir satırlık dibâcesi vardır. Ay, hafta ve teşrîf günü sıralamasıyla haftanın günü, sahife kenarlarında, kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Müellifin ve eserin ismi, ferağ kaydında ve nüshanın sonunda yer alan müstensihin şu notunda yer almaktadır: "Ma'lûm ola ki bu mahalle gelince kadar mü'errih-i Livâ Abdülhak Efendi'nin[128] her gün içün bir ahkâm yazup buradan aşağısına bir şey yazmamış. Bâlâya takdîm eylediği nüsha da böyle midir bilmediğimden, elime geçen nüsha üzre ne kadar buldum ise rakamları ile tamâmen tahrîr olundu."

Nüshanın zahriyesi boştur.

Başı: "Bismi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm. Cenâb-ı vâhibu'l-âmâle hamd ü senâ..." .

Sonu: "Kışlayı teşrîf etdiler. Temmet Târîh-i Livâ."

Bizim F nüshası olarak kabul ettiğimiz Kahire, Hidiviyet kütüphanesinde mevcut nüsha ile olan benzerliği, bu nüshanın ondan istinsah edilmiş olabileceğini hatıra getirmektedir.[129]

Oldukça düzensiz olan bu nüshada, haftanın günlerinde, teşrîf sıralamasında ve ayın günleri sıralamasında sık sık atlamalar ve tekrarlar bulunmaktadır. Sonuç olarak, nüshada en son 582. günün vekâyii kaydedilmiş gibi görünse de bu yanlış olup doğru bir sıralama yapıldığında sadece 570 günlük vekâyiin kaydedildiği ortaya çıkmaktadır.

D nüshasında, müellif tarafından üzeri çizilen bazı cümle ve ibâreler, burada herhangi bir karalamaya tâbi tutulmadan kaydedilmiş vaziyettedir.

[128] Efendi'nin'deki "nin" takısını müstensih, hataen fazladan eklemiş.

[129] Bkz. Ali Hilmi ed-Dağıstanî, *Fihristü'l-Kütübi't-Türkiyye el-Mevcûde fi'l-Kütübhâneti'l-Hidiviyye*, 1. b., Osmanlı Matbaası, Mısır 1306, s. 174-175. Ayrıca bkz. E nüshası.

(4)- D Nüshası (İ.Ü. Ktp., İbnülemin Yazmaları, nr. 2687)

Nüshanın cildi, kapağının üzerine kırmızı kumaş yapıştırılmış, şirâzeli, yekpâre siyah deridendir. Kâğıdı aharlı, su yollu, biraz kalınca ve beyazdır.

Muhtemelen müellifin ikinci müsvedde nüshası olan bu nüshanın içinde eserin ve müellifin ismi bulunmamaktadır.

Zahriyesinde İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın temellük kaydıyla kütüphanesinin mührü bulunmakta; biraz üst tarafta bazı yazıların silindiği göze çarpmaktadır.

Kapakla zahriye arasındaki varağın ön yüzünde müellifin fotoğrafı, arka yüzünde ise İbnülemin'in, eserin isminin Târîh-i Livâ olduğunu ve Fatih'teki bir kitapçıdan tesâdüfen bulup aldığını belirttiği notu vardır.

Müellifin âdi yazısıyla yazılmış olan nüshadaki satır sayısı değişmekte olup toplam 78 varak mevcuttur. Kitap ebadı 222x155, yazı ebadı genellikle 170x90 mm'dir.

Başı: "İşbu bin iki yüz kırk dört senesi Rebîü'l-evvelinin beşinci...",

Sonu: "Akşam ta'âmı orada olunup ba'dehü kışlayı teşrîf etdiler.".

Ayrıca en son varakta (78 b) muhtemelen tasavvufla ilgili on satırlık bir ilâve vardır.

C nüshası gibi bu nüsha da son derece intizamsızdır. Burada da, C nüshasına benzer şekilde haftanın günleri, teşrîf sıralaması ve ayın günleri sıralamasındaki atlama ve tekrarlar dikkat çekecek ölçüde fazladır. Dolayısıyla, 581 günlük vekâyi değil, aslında 574 günlük vekâyi bulunmaktadır.

C'de olduğu gibi burada da tarihler sahifelerin kenarına yazılmıştır.

Nüshada, müellifin, bazı ibâre ve cümlelerin üzerini çizdiği görülmektedir.[130]

[130] Târîh-i Livâ'nın yalnızca bu nüshasını tespit ettiği anlaşılan Ayşegül Demirhan Erdemir'in yazdığı *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*'ndeki "Abdülhak Molla" maddesinde, İ.Ü. Ktp., İbnülemin Kitaplığı'ndaki bu nüshanın fotokopisi yerine yine aynı kütüphanenin Türkçe yazmalar bölümünde aynı numara ile kayıtlı başka bir eserin fotokopisi kullanılmıştır. Fotokopisi kullanılan İ.Ü. Ktp., TY, nr. 2687'de kayıtlı bu eser, Mehmed Ruhuddin b. Yahya'nın *"İlm-i Hisâb"* adıyla Fransızca'dan çevirdiği eserin Hacı Ali b. Abdülkerim el-Kaşgarî bilâd-ı Çin-i Maçinî tarafından yapılan kopyasıdır. Yine aynı makalede, Reşat Ekrem Koçu'nun 15 tefrika

(5)- E Nüshası (İ.Ü. Ktp., TY, nr. 1266)

Müellifin, ilk müsvedde nüshası olduğu anlaşılan bu nüshanın cildi şirâzeli, sırtı kahverengi deriden; üstü ve arkası ebru kâğıt kaplı mukavvadandır. Kâğıdı âharlı olan nüshanın zahriyesinin üst tarafında yer alan "Râmi Kışlası'na teşrîf-i hümâyûn ile Sancak-ı şerîfin çıkdığını ve vekâyi-i yevmiyeyi muhtevî olmak üzre büyük pederim Abdülhak Efendi merhûmun hattıyla eseridir" ibaresinin altı çizilmiştir ve çizginin altında "668" rakamı vardır. Bunun biraz altında "Sâhib Monla Kütübhânesi" mührü, daha altında muhtemelen müellifin yazısıyla "eser-i hâme-i Abdülhak" ibaresi, hemen yanında parantez içinde ise "Târîh-i Livâ" ismi bulunmaktadır.

Zahriyenin ortasında "min-eseri'l-fakîr Abdülhak el-Kādî bi-Yenişehr-i Fener, mertebetühû Mekketü'l-Mükerreme" ibaresi mevcuttur. Bu ibarenin biraz aşağısında ise "el-fakîr Abdülhak el-kādî bi-Yenişehr-i Fener el-müşerref bi-rütbeti'l-Mekketi'l-Mükerremeti, an-etıbbâ'in hâssatin. Hafid Hayrullah Efendi" ibâresi vardır. Bu bilgiler hatıra, nüshanın Abdülhak Molla'dan oğlu Hayrullah Efendi'ye intikal etmiş müsvedde bir nüsha olduğunu ve Hayrullah Efendi'nin, isminin başına büyük dedesi Hayrullah Efendi ile karışmaması için hafid (torun) ibaresi eklediğini getirmektedir..

Kitap ebadı 232x156 mm olan nüshanın yazı ebadı için bir ölçü belirlemek mümkin değildir. Müellifin âdi hattıyla yazmış olduğu bu nüsha 76 varak olup satır sayısının da belirli bir ölçüsü yoktur.

Eserin arka kapağının iç yüzünün de metin için kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Bir kısım hataların ise yanlış ciltlenmeden ortaya çıktığı anlaşılan nüshada kaç günün olaylarının hikâye edildiğini tespit etmek oldukça müşkildir; ancak önemli ölçüde eksiklikler olduğu da âşikârdır.

Nüsha, yakından incelendiğinde önce olayların yazılıp daha sonra bunlara gün sıralaması verildiği ve bu sıralama yapılırken bazı kayma ve karalamalar yapıldığı farkedilmektedir. Yine, müellifin bazı günleri önce sâbit kalemle yazıp ardından, mürekkepli kalemle üzerinden geçtiği anlaşılmaktadır.

---

halinde özetleyerek Yenisabah'ta neşrettiği belirtilen nüsha da bu eksik nüsha olmayıp İ.Ü. Ktp., Türkçe yazmalar bölümündeki 6075 ya da 609 numaralı tam nüshalardan biri olmalıdır. Çünkü, tefrika 616. gün olan 1 Zilhicce 1245 Pazar gününe kadar geliyor (Krs. Ayşegül Demirhan Erdemir, "Abdülhak Molla", *DİA*, c. I, s. 210-211; Reşat Ekrem Koçu, "Hekimbaşı Abdülhak Molla'nın Hatıraları", *Yenisabah*, 1 Şubat 1941'den itibaren Sayı 1001-1016).

Eserin bu ilk nüshası muhtemelen ileride, olayların hatırlanmasına ve biraz daha teferruatlandırmaya imkân sağlayacak kısa notlar halinde kaleme alınmıştır.

Başı: "İş bugün sâ'at üçü otuz üç dakîka mürûrunda Şehenşâh-ı cihân Gāzî Mahmud Hân Efendimiz..."

Sonu (571. gün): "Ba'dehû, kışla-derûnunda humbaracılar..."

(6)- F Nüshası (Kahire, Türkçe Kitaplar, nr. 8879)

Ali Hilmi ed-Dağıstanî'nin, Mısır Kahire'deki Türkçe kitaplar için hazırladığı katalogdaki bilgilere göre[131] nüshanın cildi müzehheptir. Adi kalemle yazılı olan sahifeleri 15 satır olup toplam 163 sahifedir. Nüsha, 5 Rebîülevvel 1244 - 15 Şevval 1245 tarihleri arasındaki günlük vekâyii muhtevîdir.

Başı: "Cenâb-ı vâhibü'l-âmâle hamd ü senâ...".[132]

(7)- G Nüshası (British Library, Oriental Collections; Or.14522)

Görüntüleri oldukça geç elde edilebilen nüshanın sahifeleri cetvelli, dîbâcenin yer aldığı baştaki sahifeler müzehheb olup, görüntü renksiz olduğundan çiçeklerle süslü serlevhanın rengi belli değildir. Sülüs hattıyla yazılı nüsha, 98 varak olup ilk varağı 17, diğer varaklar 21 satırdan oluşmaktadır.

Diğer nüshalarla yapılan karşılaştırmalardan, müstensih nüshası olma ihtimali yüksek görülen nüshanın istinsah tarihi belli olmayıp B nüshasından önce istinsah edilmiş olması muhtemeldir. Zaten, ibarelerdeki dil ve üslup gibi edebi özellikler açısından da B nüshasının biraz gerisinde olduğu fark edilmektedir. Ayrıca, metin içinde hatalı yazılan bazı kelimelerin üzerinin karalanarak doğrusunun cetvelin dışına yazıldığı görülmektedir. Metin tesisinde esas alınan A nüshasıyla yapılan karşılaştırmada bu durum rahatlıkla anlaşılmaktadır. Bu konuda örnek olması açısından, nüshanın A ve B nüshalarından ilk beş sahifedeki farklarının metinde gösterilmesi yeterli görülmüş; diğer sahifelerdeki farklara değinilme ihtiyacı hissedilmemiştir.

[131] Bk. Dağıstanî, *aynı eser*, s. 174-175.

[132] Katalogdaki bilgilere göre bu nüsha, ihtivâ ettiği târih ve başlangıcı açısından C nüshası ile hemen hemen aynıdır. Aradaki fark C nüshasının bu nüshaya göre 1 gün sonra (16 Şevvalde) bitmesidir.

Nüshanın dîbâce ve hâtimesindeki diğer özellikler büyük ölçüde A nüshasıyla örtüşmekte olup sonundaki

"Târîh-i Livâ olunca târîh

Tebyîzini Hak edüp müyesser" ibaresinden sonra, A nüshasında bulunan 1248 tarihi, bu nüshada yer almamaktadır.

e- Dil ve Üslûbu

Eserin özellikle dîbâcesinde dikkati çeken ağdalı ve süslü ifâdeler diğer bölümlerde azalmaktadır. Bununla birlikte, metin içine aralıklarla çözülmesi oldukça zor kelime ve terkipler serpiştirilmiştir.

Müellifin ileri düzeydeki eğitimi ve kültür birikimine bağlı olarak dilbilgisi yanlışlıkları, imlâ yetersizlik ve hataları ya da kelimelerin yanlış anlamda kullanılması gibi eksiklikler oldukça nâdir bulunmaktadır. Feld Mareşal'ın Fart Mareşal[133] نَهْضَتْ kelimesinin نَهَصَتْ[134] ve ذَلَلْ kelimesinin زَلَلْ[135] şeklinde yazılması gibi hatalı yazılışların müellife mi yoksa müstensihlere mi ait olduğunu tespit etmek gayet zor görünmektedir. Çünkü, tam oldukları için esas aldığımız A ve B nüshalarının müellif nüshası bulunamamıştır.

Diğer özellikler ise şöyle sıralanabilir:

a) Teşbihler: Eserde kullanılan teşbihlerden bir kısmı şunlardır; "... mûrâne takdîmine cesâret olunmağla...",[136] "Kuğular dahi cisrin üzerinden geçerken sayyadlar ve veliyy-i ni'met tüfenk-endâz olmalarıyla gûyâ üç anbarlı bir sefîne deryâya iner gibi suya düşüp...",[137] Padişâhı Silivri nâibi, vücûh-ı belde, a'yân ve ahâlinin "meşyen ale'l-vech istikbâl" etmeleri,[138] yapılan savaş talimleri için "a'dâ ile mukābele olunduğu muhârebenin aynı idi." tabirini kullanması.[139]

[133] *Metin*, vr. 9b (C ve D nüshalarından naklen).

[134] *Metin*, vr. 93b.

[135] *Metin*, vr. 93b.

[136] *Metin*, vr. 2a.

[137] *Metin*, vr. 33a.

[138] *Metin*, vr. 35a.

[139] *Metin*, vr. 70a.

b) Deyimler ve Atasözleri: "Karınca kaderince misâlince"[140] ve "atbaşı"[141] bunlara örnek olarak gösterilebilir.

c) Yabancı İsimler: Bunlara örnek olarak Feld Mareşal,[142] Orlof General[143] ve hinto[144] kelimeleri gösterilebilir.

d) Abartılı İfâdeler: "Sadâ-yı 'bâreke'llâh' arşa çıkdı"[145] ve "tavşanlar dahi mahal be-mahal raks ederler idi."[146] bu ifadelere örnektir.

e) Tarih Düşürmeler: Müellifin bizzat kendisinin iki yerde tarih düşürdüğü görülmektedir: Birincisi Padişâh'ın, Okmeydanı'ndaki gez oku atması esnasında rekor kırarak, okun menzilini 1146 gezden 1157, 5 geze çıkarmasıyla ilgili olanıdır.[147] Aynı konuda Vak'anüvis Es'ad Efendi de tarih düşürmüştür.[148] İkincisi ise hem esere ismini veren hem de eserin tebyîz târihini belirleyen beyitlerdir:[149]

Kırkdört senesi bu abd-i ahkar Mevkibde iken yazardı ekser
Târîh-i Livâ olunca târih Tebyîzini Hak edüp müyesser
1248

Ayrıca (çarhalaşmak) gibi, çok az sayıda arkaik kelime kullanılmıştır

2- Rûznâme

Abdülhak Molla'nın, hekimbaşı sıfatıyla Sultan II. Mahmud'un ölümüyle[150] neticelenen hastalığın seyri hakkındaki gözlemlerini ihtivâ eden bir rapor

[140] *Metin,* vr. 2a.

[141] *Metin,* vr. 45b.

[142] *Metin,* vr. 9b.

[143] *Metin,* vr. 74b.

[144] *Metin,* vr. 87a.

[145] *Metin,* vr. 55a.

[146] Metin transkripsiyonunda vr. 82a'ya C ve D nüshalarından ilave.

[147] *Metin,* vr. 66b.

[148] *Aynı varak.*

[149] *Metin,* vr. 94a.

[150] II. Mahmud'un daha çok verem ve içkiye bağlanan ölümüyle ilgili gözlem ve tartışmalar için bk. Ali Akyıldız, "Sultan II. Mahmud'un Hastalığı ve Ölümü", *Türk Kültürü İncelemeleri,* Sayı 4, İstanbul 2001, s. 60 vd; Arslan Terzioğlu, "II. Mahmud'un Son Hastalığı İle İlgili Ra-

mahiyetindeki bu eseri[151] aynı konuda bazı ecnebi hekimler tarafından yazılan esere[152] bir karşılık niteliğindedir.[153] Öte yandan Hekimbaşı'nın, padişahın hastalığını tedavi etmek için yazdığı reçetelerin bir kısmı yayımlanmıştır.[154]

İbnülemin, tamamlanmamış olan bu risâlenin, Abdülhak Molla'nın oğlu Hayrullah Efendi'nin kerîmezâdesi, Eski Adliye nâzırlarından İbrahim Bey'de olduğunu belirtmektedir.[155]

Baskısı yapılmamış olan bu eserin baskısı, tarihî bir vesika olması açısından önemlidir.[156]

3- Hezâr Esrâr

Antik tıpla ilgili folklorik mâhiyetteki bazı ilaç formülleri, bir takım garip hikâye, âdet ve geleneklerle teknik eğlence türlerinden bahseden bu eser,[157] ağabeyi Mustafa Behçet Efendi tarafından hazırlanmaya başlanmıştır. İrtihali

---

porlar ve Galatasaray Tıbbiyesi'nin 17 Şubat 1839'da açılışı", *Tarih ve Toplum*, c. XIV, Sayı 83, Kasım 1990, s. 39-40; Metine Belger, "Mahmud II'nin Ölümü Hakkında Mütalaalar", *Türk Tıp Tarihi Arkivi*, Sayı 10, 1938, s. 68-71. Rengin Dramur, II. Mahmud'u tedavi etmekte olan Millingen ve Karatodori gibi hekimlerin menfaatlerine düşkün olduklarını ve hiçbir deontoloji kaidesine uymadıklarını söylemektedir (Rengin Dramur [Bütün], "Abdülhak Molla'nın Sultan II. Mahmud'a Yazdığı Reçeteler", *Tıp Tarihi*, c. LIX, Sayı 3, Mayıs-Haziran 1986, s. 76.

[151] A. Süheyl Ünver, *Abdülhak Molla, Extrait*, Ahmet ihsan Basımevi, 1941, s. 4; İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *aynı eser*, s. 27; Arslan Terzioğlu, "Hekimbaşı Abdülhak Molla", *Bifaskop*, Yıl 5, Sayı 14, Eylül 1984, s. 17; Reşat Ekrem Koçu, "Abdülhak Molla", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. I, İstanbul, 1958, s. 84; Ayşegül Demirhan Erdemir, "Abdülhak Molla", *DİA*, c. I, s. 211; "Abdülhak Molla", *İnönü Ansiklopedisi*, c. I, s. 53.

[152] N. Carthy et K. Karatheodory, Maiadie et.la mort de Sultan Mahmud, Paris 1941'den naklen Ünver, *a.y.*

[153] Ünver, *a.y.;* BOA, Ali Fuat Türkgeldi Evrakı, nr. 9/26'da bulunan eserin yayımı için bk. Akyıldız, *aynı makale*, s. 81-82.

[154] Bu reçete örnekleri için bk. Rengin Dramur [Bütün], "Hekimbaşı Abdülhak Molla'nın Sultan II. Malmud'a Yazdığı İki Reçete Örneği", *Dirim*, c. LVI, Sayı 3-4, Mart-Nisan 1981, s. 105-106; Aynı müellif, "Abdülhak Molla'nın Sultan II. Mahmud'a Yazdığı Reçeteler", *Tıp Tarihi*, c. LIX, Sayı 3, Mayıs-Haziran 1986, s. 65-75. Müellif burada, hekimbaşı tarafından yazılan reçetelerin, benzeri hastalıklar için günümüzde, çağdaş tıp tarafından da kullanıldığını belirtmektedir (*Aynı makale*, s. 75).

[155] İnal, *aynı eser*, s. 27.

[156] Koçu, *aynı makale*, s. 84.

[157] Erdemir, *aynı makale*, s. 211; İnönü Ansiklopedisi, *a.y.;* Esin Kâhya, *aynı eser*, s. 705; Bedîî N. Şehsuvaroğlu, *Türk Tıp Tarihi*, Bursa 1984, s. 154

dolayısıyla ancak 850. maddeye getirebildiği çalışmayı Abdülhak Molla 1000'e tamamlamaya çalışmış; ancak ömrü yetmeyince oğlu, ünlü hekim ve tarihçi Hayrullah Efendi, 1279'da (1863) bu sayıya ulaştırarak[158] 1285'te (1869) bastırmıştır.[159]

Bazılarınca Abdülhak Molla'nın "en önemli eseri"[160] olarak nitelenen bu mecmuanın, bazı kütüphane kayıtlarında görüldüğü gibi[161] 1000 maddenin 850'sini hazırlayan ve eserin isim babası olan[162] ağabeyi Mustafa Behçet Efendi'ye nisbet edilmesi daha uygundur. Öte yandan bir kısım bilim adamı eseri bâtıl inançları kapsadığı,[163] eskilerin bir takım saçma sapan, akıl dışı hurâfelerini ve kocakarı ilaçlarını bir araya getirdiği tarzında eleştirmiş;[164] kimileri ise bu eserin merak tarzında bazı bilgileri bir araya getirdiğini belirterek müelliflerinin, bu esere bağlı olarak değerlendirilmelerinin hatalı olacağını ileri sürmüşlerdir.[165]

[158] Ünver, *a.y.; İnönü Ansiklopedisi, aynı* makale; Koçu, *a.y.*

[159] Ünver, *a.y.;* Erdemir, *a.y.* (Eserin bu baskısı için bk. Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 1748; Süleymaniye Ktp., Hasib Efendi, nr. 435). *İnönü Ansiklopedisi* ve oradan naklen R. E. Koçu, eserin basım tarihi olark 1866 senesini göstermektedirler. Ayrıca A. D. Erdemir, adı geçen makalesinde, eserin taşbaskı olarak yapılmış tarihsiz bir neşrinden bahsetmektedir.

[160] Ayşegül Demirhan Erdemir, "Ondokuzuncu Yüzyılda Üç Ünlü Türk Hekimi ve Bazı Belgeler", *Tıp Fakültesi Mecmuası*, Sayı 46, 1985, s. 200.

[161] Mesela bk. Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi Efendi Bölümü, nr. 1748; Aynı kütüphene, Hasip Efendi Bölümü, nr. 435

[162] *Hezâr Esrâr,* Muhabbet Matbaası, 1285 (1868-1869), s. 2: Hayrullah Efendi'nin baskıya yazdığı mukaddime.

[163] Terzioğlu, *a.y.*

[164] A. Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1982, s. 217-219.

[165] Kâhya, *a.y.* Gerçekten de bu değerlendirme, yapılanlar arasında en makulü görülmektedir. Zira Hayrullah Efendi, 1285 baskısı için yazdığı mukaddimede, bu manaya gelecek ifade ve ibareler kullanmaktadır: "Bihterîn-i gıdâ-yı cân u cânânı olan mütâlaa-i kütüb ü resâil arasında ve hemhâl ü hemzamânı olan ulemâ ve hukemâ meclislerinde müdâvele-i akdâh-i mebâhis ü mesâil arasında, eşyâda olan havâss u âsâra dâir ittilâ' u istimâ' eylediği eâcîb-i esrârı bir mahalle cem' u telfîk ve mümkinü't-tecrübe olanlarını tecrübe ve kusûrunu himmet-i ahlâfa ta'lîk ile..." (*Hezâr Esrâr,* s. 2). Bununla birlikte eser üzerine farklı değerlendirme ve tartışmaların, çeşitli zamanlarda devam ettiği gözlenmektedir. Bu çerçevede, Halil Erdoğan Cengiz'in, "boktan ilaç"lar ("Kaka Deyip Geçmemeli", *Tarih ve Toplum,* c. XIII, Sayı 76, Nisan 1990, s. 17) gibi nezih(!) tanımlamalarının da yer aldığı, *Hezâr* Esrâr'daki "sır"lara ilişkin değerlendirmelerine ("İnsan Denenmiştir Denilen Her Şeye İnanmamalı", *Tarih ve Toplum,* c. XIII, Sayı 75, Mart 1990, s. 13-15; "Kaka Deyip Geçmemeli", *Tarih ve Toplum,* c. XIII, Sayı 76, Nisan 1990, s. 17-

Öte yandan Abdülhak Molla'nın, yine saray hekimlerinden Gözlükçüzade Mustafa Efendi ile Kaleyi(?) adlı eczacının birlikte başladıkları halde Gözlükçüzade'nin vefatı yüzünden yarım kalan *"Terceme-i Espilman"* adlı tercümeyi tamamladığı anlaşılmaktadır. Eser, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümünde 1310 numarada kayıtlı olup 100 varaktır. Çeşitli tabii ilaç terkiplerini ve bunların kullanışlarını gösteren eserin hangi sayfasından itibaren Abdülhak Molla tarafından tamamlandığı belli değildir. Eserin başında tamamlanış tarihi olarak 1232 senesi verilmekle birlikte ferağ kaydı 1234 senesini göstermektedir.[166]

Ayrıca Tanpınar'ın[167] "Târîh-i Tabîî" adıyla Buffon'dan (1707-1788) yaptığını söylediği tercüme, Abdülhak Molla'ya ait olmayıp ağabeyi M. Behçet Efendi'nin, adı geçen bilim adamının Historie Naturelle Générale et Particuliére adlı eserinin birinci cildinin ikinci kısmının "Ma'rifet-i Arz" adıyla yaptığı tercümesidir.[168]

19) Hilmi Yavuz'un getirdiği eleştiriler zikredilebilir ("Cengiz ve Eski Tıp", *Hürriyet Gösteri,* c. XIX, Sayı 115, Haziran 1990, s. 17). Yavuz, bu yazısında özellikle Cengiz'in, "bugünün bilim anlayışı ile geçmişin bilim anlayışını yargılayarak, çok kaba bir anakronizme düştüğü" üzerinde duruyor. Bu eleştiriye Cengiz'in verdiği cevaplar ("İnsanlar Nelerle Uğraşmış", *Tarih ve Toplum,* c. XIII, Sayı 77, Mayıs 1990, s. 18-20; "Hilmi Yavuz ve Eski Hayvan Bilimi", *Tarih ve Toplum,* c. XIV, Sayı 80, Ağustos 1990, s. 42-46) oldukça şenlikli eleştiri örnekleri arasındaki yerini almış olmalıdır. Müellif burada Yavuz'u, *Hezar* Esrar'ı okumamış olmakla suçlarken, kendisinin de eserde yazılanları, müelliflerinin kullanılabilir ve tavsiyeye şayan önerileri şeklinde algılaması, kendisinin de eserin önsözünü dikkatle okumadığı ya da okumuşsa bile anlamadığı veya dikkate almadığı intibaını vermektedir. Öte yandan yine aynı konu etrafında Orhan Şaik Gökyay, aynı derginin başka bir sayısının "Okuyucu mektupları" köşesinde Cengiz'e yönelik bir eleştiri yazısı kaleme almıştır (Gökyay, "Tavşan Tersi Mi?", *Tarih ve Toplum,* Sayı 78, Haziran 1990). Cengiz, dergi editörünün "müeddeb cevap" olarak nitelendirdiği cevabi yazısında "tavşan mâyesi"ni "tavşan kakası" olarak çevirdiğini kabul etmekte ve bu hatasının sebeplerini izah etmeye çalışmaktadır (Cengiz, *Tarih ve Toplum,* c. XIII, Sayı 78, Haziran 1990, s. 3-23.). Aynı yazı dizisi dolayısıyla yazılan diğer iki eleştiri yazısı için bk. *Tercüman Gazetesi,* "Eski Kültürümüzü Yüceltmek", Sayı 10148, 23 Mayıs 1990; *Tercüman Gazetesi,* "Kaba Anakronizm", Sayı 10177, 21 Haziran 1990.

[166] Bk. Gözlükçüzade Mustafa Efendi-Abdülhak Molla, *Terceme-i Espilman,* İ. Ü. Merk. Ktp. TY. nr. 1310.

[167] *Aynı eser,* s. 146.

[168] Kâhya, *aynı eser,* s. 705.

C- ABDÜLHAK MOLLA'NIN ŞİİRLERİ

Pek çok özelliği yanında şair tabiatlı[169] ve şiire âşinâ kişiliğiyle de temâyüz eden[170] Abdülhak Molla'nın şiirleri bir dîvân halinde toplanıp bastırılamamıştır.[171] Şiir, beyit ve mısraları, dağınık halde çeşitli mecmualarda kalmıştır.[172]

Abdülhak Molla, bir mecmuada kendi el yazısıyla, yazacakları bir gazelin matla (ilk) beytini kendisinin yazmasını isteyen Halil Hamid Paşazâde Arif Bey, İmâm-ı evvel Zeynî Efendi ve Lebib Efendilerin bu istekleri üzerine şu beyti yazdığını kaydeder:

Leylâ vü Mecnûn vakfıdır geldi müselsel muttasıl
Meşrûtadır zencîr-i aşk dîvâneden dîvâneye.[173]

Fatin tezkiresinde şu beyitler yer alır:

Göz yum cihândan, aç gözünü, dem gelür geçer
Sen göz yumup açınca bu âlem gelür geçer

Abdülhak! âdem ol da bırak nâm dünyâda
Âlemde nâm kalır nice âdem gelür geçer.[174]

[169] Şemseddin Sami, *Kâmûsu'l-a'lâm*, c. 4, Mihran Matbaası, İstanbul 1894, s. 3064; İsmail Habip, *Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihi*, c. I, Remzi Kitabevi, İstanbul 1942, s. 66'da onun İstanbul'un en şâirâne yeri diye tanımladığı Çamlıca tepesini mâlikâne edinmesini ruhen de şair oluşuna bağlar.

[170] Fatin, *aynı eser*, s. 28; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, c. III, s. 301.

[171] Terzioğlu, *aynı makale*, s. 17; F. N. Uzluk, "Hekimbaşı Yalısı", *Vakıflar Dergisi*, c. IX, 1971, s. 259'da şahsî kitaplığında Mustafa Behçet Efendi, Abdülhak Molla ve Hayrullah Efendi'ye ait bir mecmuanın bulunduğunu yazmaktadır.

[172] Ünver, *aynı eser*, s. 3.

[173] İnal, *aynı eser*, s. 28; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, c. 1, Sayı 15, 1 Eylül 1936, s. 226; Ünver, *a.y.*;

[174] Bu beyitler, H. 1043 tarihinde vefat etmiş bulunan Adem Dede adındaki Mevlevi şâirin bir gazeline yazılan nazirelerdir (*Tezkire-i Esrar Dede*, Millet Küpüphanesi, Ali Emiri Bölümü, Tarih, nr. 756, s.2). Özgün gazelin tamamı şu şekildedir:

Âlemde gam kişiye demâdem gelür gider
Âdem mi var ki âleme hürrem gelür gider
Bâr-ı belâyı her kişiye çekdirir felek
Kim var ki bu cihâna müsellem gelür gider

Nerkes meğer ki bildi vefâsız dürür cihân
Bağın yolunda gözleri pür-nem gelür gider.

* * *

Gül-i sadberke söyle, dinlesin, sadpâre gûş olsun;
Benimdir nevbet-i aşk, bülbüller hamûş olsun![175]

* * *

Âşığı olmayan bir güzel dilber
Hastası olmayan tabîb gibidir.

* * *

Karnı burnunda olursa gebedir
Burnu karnında olursa ebedir.[176]

Bazı kıt'aları:

Sûret-gerî ki nakş-ı adû harta mi-keşed
Növbet berîş-i o çu resed zarta mi-keşed[177]

* * *

Âdem oldur ki adını âlemde andıra
Âlemde ad kalur ve âdem gelür gider

(*Aynı eser,* s. 3-4). Müellif, kenar notunda bu gazeli daha önce yazılmış bir "Yusuf Züleyha" hikayesinde gördüğünü belirtmektedir. Ayrıca, Veled Bahai Çelebi'nin bir hamişte, gazeli kendi el yazısıyla yazdığı "Mecmua-i Eş'âr-ı Mevleviyye"de Âdem Dede'ye isnad etmişken başka bir yazı ile eserin Ahmed Gülşenî hazretlerine ait olduğunun belirtildiğini; diğer bir mecmuada ise Şâir Ahmed Paşa'ya isnad edildiğini bildirmektedir (*Aynı* eser, s. 4). Mısır Mevlevihanesi'nde medfun olan Adem Dede'nin ölüm tarihi Millet Kütüphanesindeki bir eserde (Ali Emiri, Tarih, 771, s. 26) H. 1064; Kemiksizzade Safvet Mustafa Efendi'nin Zeyl-i Tezkiretüş-şuarâ-yı Safayi, İstanbul Üniversitesi, Türkçe Yazmalar, nr. 6189, vr. 8a'da ise 1062 olarak gösterilmektedir. (Şiirin orijinalinin Âdem Dede adında bir şaire ait olabileceği konusunda beni bilgilendiren kıymetli dostum Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Yorulmaz'a teşekkür ediyorum).

[175] İkinci mısra Vecdî'nindir (İnal, *aynı eser,* s. 30'da bir numaralai dipnot). Bu beyit Abdülhak Hamid'in hâtıratında da bulunmaktadır *(İkdâm Gazetesi,* Sayı 9635 - 9637, 28-30 Kanun-ı sânî 1924).

[176] Veli Behçet Kurdoğlu, *Şair Tabibler,* Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü neşriyatı, İstanbul 1967, s. 248 (Akün, Behçet Veli Kurdoğlu'nun Şair Tabibler adlı eserinde yer alan bilgilerin tamamına yakınının yanlış olduğunu söylemektedir [Akün, "Hayrullah Efendi", *DİA,* c. XVII, s. 75).

[177] Fatin, *aynı eser,* s. 30 vd; İnal, *aynı eser,* s. 30; Ergun, *aynı eser,* s. 227; Ünver, *a.y.* Farsça beytin şu anlama gelebileceği bildirilmektedir: Düşmanının resmini çizmeye başlayan bir ressam, sıra onun sakalını çizmeye geldiğinde hakaret olsun diye yellenir (Beytin bu şekildeki tercümesinde yaptığı katkıdan dolayı Vahdettin İnce Bey'e teşekkür ederim).

Bulamadım, dost aradım âyîne-i devrânda
Buldum âyinede bir yâr-ı muvâfik o da ben
Ağladım ağladı güldümse berâber güldü
Ben ne dersem der idi şer idi amma ehven

* * *

Dünyâda çok yaşamak istersen
Fukarâ lokması çıksın senden
Fukarâ lokması zeytun oldu
Ağacı cümle ağaçlardan esen

* * *

Dest-i cerrâhda yok zerre kadar isti'dâd
Elli dört günde zaîf eyledi gâyet bedeni

Lütf-i Hak geldi yetişti hele yok Abdülhak
Yareden etti halâs yaradan Allah beni.

* * *

Okumuş imsâk edüp kılmış namaz
Sâimen sofi ederken râhatı
Bir de hırsız geldi öptü mushafı
Çekti tesbîhi ve çaldı sâati.[178]

Gazel

Ta'b-ı hicrânınla müstevlî bana sû-i mizâc
Vuslatın dâru'ş-şifâsında inâyet kıl ilâc
Kapkaranlık perçemin fikriyle her gün gûn bana
Giceler âhım şuâ-ı şem'a vermez ihtiyâc
Zülf-i sevdâsıyla cûy-ı eşkimi gördü demiş
Def'-i sevdâya akar sudan iyi olmaz ilâc
Cem'-i ezdâd eylemiş hakkā Hakîm-i lemyezel
Leblerin la'linde kılmış âb u âteş imtizâc

[178] İnal (*aynı eser*, s. 29), bu kıt'anın Müstakimzâde'nin şu kıt'asının taklîdi olduğunu söyler:
Girip bir beyte göz açmaya sârik
Uyur gördükde hüddâm-ı kirâmı
Gözüne kestirip bir seyf-i kâti'
Çeküp ol tîği hem çaldı niyâmı

Şükr ü hamd eyle Cenâb-ı Hakka Abdülhak hemân
Sâyesinde Hân-ı Mahmûd'un değildir kimse aç.[179]

Bebek'teki yalısının (Pembe Yalı) giriş kapısına astığı levhada bulunan şu beytin ikinci mısrâ'ı darb-ı mesel niteliğini kazanmıştır:

Turfa dükkân-ı hikemdir bu kühen tâk-ı felek
Ne ararsan bulunur derde devâdan gayrı[180]
Elimizden ne gelir Hakka duâdan gayrı[181]

Saray-ı Hümâyun'daki Hekimbaşı Odası'nda asılı başka bir levhada ise
Çâresâz ola Hakîm-i mutlak
Bula her derde devâ Abdülhak

beytinin asılı olduğu ifade edilmektedir.[182]

Abdülhak Molla, Bebek'teki yalısının avlusuna konmuşken sonradan Bebekli Sâib Bey'in köşkünün bahçesine nakledilen çeşmenin sütununa şu beyitleri hakk ettirmişti:

Çâr musluktan birinci maksadım
Mülk-i Hân Abdülmecid âbâd ola
Su içildikçe ikinci çeşmeden
Rûh-ı Hân-ı Mahmûd-ı Adlî şâd ola

[179] İnal, *a.y.;* Ergun, *aynı eser,* s. 226-227; Ünver, *a.y.*

[180] İnci Enginün (Haz.), *Abdülhak Hâmid'in Hatıraları,* Dergâh Yay., İstanbul 1994, s. 14; Abdülhak Hâmid, *a.y.;* Ünver, *a.y.;* Uzluk, *aynı makale,* s. 252; İnal, *aynı eser,* s. 24 ve oradan naklen Ergun, s. 226; Terzioğlu, *aynı makale,* s. 17. Bu beyit, "mısra'-i berceste"denilen ve atasözü gibi dillerde dolaşan ve hikemiyet tarzının Nâbî'den sonraki en büyük otoritesi kabul edilen, aynı zamanda "Miyân-ı güft ü gûda bed-meniş îhâm eder kubhun/Şecâât arz ederken merd-i Kıptî sirkatin söyler" gibi pek çok beytin sahibi olan Koca Râgıp Paşa'ya aittir (Bk. Hüseyin Yorulmaz, *Koca Ragıp Paşa,* Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1998, s. 35; Hüseyin Yorulmaz, *Dîvân Edebiyatında Nâbî Ekolü-Eski Şiirde Hikemiyat,* Kitabevi, İstanbul 1996, s. 110; Agâh Sırrı Levend, *Edebiyat Tarihi Dersleri,* Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1933, s. 336). Şâiri belirtilmeksizin, baş tarafına bu beyit yazılan Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi, nr. 1390'da kayıtlı, Sultanahmet Dârüşşifâsı Tabib-i evveli Mustafa isimli zatın, Hülâsatü't-tıp adıyla kaleme aldığı, tıpla ilgili derleme eseri Ünver, bu şiir için referans göstereceğine Abdülhak Molla'nın Reisü'l-Ulemâ oluşu konusunda göstermiş; bu hatayı Terzioğlu da ordan alarak aynen tekrarlamıştır (Krş. Ünver, *aynı makale;* Terzioğlu, *aynı makale).*

[181] Bu mısrâ sadece Terzioğlu'nun makalesinde bulunmaktadır.

[182] A. Hâmid, *a.y.*; Ünver, *a.y.;* Terzioğlu, *a.y.;* Uzluk, *a.y.;* İnal ve oradan Ergun, adı geçen eserlerinde, Abdülhak Molla'nın bu beyti mührüne kazıtmış olduğunu söylerler (Krş. İnal, *aynı eser,* s. 27; Ergun, *a.y.).*

Buluna derde devâ üçüncüde
Atş-ı ateşten içen âzâd ola
Lafz-ı ساغر oldu târih tastamâm
Nâm-ı Abdülhak da bunda yâd ola[183]

Abdülhak Molla'nın, dönemi ricâlinden bazıları hakkında da şiir yazdığı görülmektedir.

Rıza Paşa[184] hakkındaki kıtası şöyledir:
Bu meseldir denilir " لولد سرایه "[185]
İşte Destan Bey'in oğlu prodestan oldu
Fârisî bildi acem, Paris'i gördü kâfir
Oldu şâyeste-i la'n âleme destan oldu[186]

Öte yandan, pek hazzetmediği anlaşılan kendi asistanı,[187] Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhânenin ilk hıfzıssıhha hocası ve Encümen-i Dâniş üyelerinden[188] İstefanaki (1789-1867)[189] hakkında şu beyti yazmıştır:

Bir mertebe murdar kokuyor üstü fenâ ki
Midem bulanır meclise geldiği gün İstefenaki[190]

İnanç dünyasını yansıtan bir gazelinin sonunda yer alan ve halkın dilinde dolaşan şu beyit, kendisinin ne kadar ileri seviyede bir ehl-i beyt âşığı olup kaba sofu olmadığını gösterir:

[183] İnal, *aynı eser,* s. 29; Ergun, *a.y.*

[184] Tanzimat döneminde ordudaki reformların ileri derecede uygulayıcılarındandır (Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma,* İstanbul, Doğu-Batı Yayınları, tarihsiz, s. 190). Reşit Paşa'dan sonra sadrazam olmuş ve İzmir, Sakız, Kavala'dan gelen Rum, Ermeni ve Yahudi cemaatlerinin başkanlarına Gülhâne hattının zihniyetini anlatmıştır (E. Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, c. V, 4. b., TTK Yay., Ankara 1983, s. 171).

[185] Çocuk babasının sırrıdır.

[186] Fatin, *a.y.;* İnal, *aynı eser,* s. 30.

[187] Berkes, *aynı eser,* s. 181.

[188] H. Ziya Ülken, *aynı eser,* s. 48.

[189] Hâssa hekimi de olan İstefanaki hakkında bk. *Târih-i Lütfi,* c. 1, s. 282-283; Nuran Yıldırım, "İstanbul Tıp Fakültesinde Hıfzıssıhla Dersleri ve Hocaları (1827-1933)", *Bilim Tarihi,* Sayı 22, Ağustos 1993 ; Osman Şevki Uludağ, *Osmanlı Tababeti III,* Akşam Matbaası, İstanbul, tarihsiz, s. 4-5.

[190] Abdülhak Hâmid Tarhan, *Mektuplar,* c. II, Matbaa-i âmire, İstanbul 1334, s. 268. Abdülhak Hamid burada, bu beytin zengin sarraflardan ve rütbe-i bâlâ ricâlinden Hristaki Zağrafosla ilgili olduğunu kaydediyor.

Utanır mü'min olan la'net eder Abdülhak
La'ane'llâhü[191] Yezîden ve alâ âl-i Yezîd

Kendi iç dünyasını aksettiren bir beyti şöyledir:

Meyhâne-i emelde keyfimce olmadım mest
Yârim kadeh verirdi, yarım kadeh verirdi[192]

Kalender Köşkü'nde tavuğun ne şekilde pişirileceğinin kendisine sorulması üzerine II. Mahmud'a şu kasideyi sunmuştur:

Tavuğun şorbası var ekl edecek
Var ashabı kebabı yiyecek
Kırması yufkalı pek meşhurdur
Yahni ve dolmasına yok diyecek
Hele Çerkez tavuğu başka pişiş
Ah tavuk göğsüne yok söyleyecek
Domates ile pilakisi de var
Sövüşü vardır onun pek sevecek
Köftesiyle budu her bir aşbâz
Yağda kızartmasın elbet bilecek
Yok dişim çare nedir ki bileyim
Budu külbastısı var ekl edecek
Tavuğun lezzetini ehl-i zifâf
Şükrü çok eyleyecek söyleyecek.

Târih-i Livâ'da, târih düştüğü iki konu hakkında da şiiri bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Sultan Mahmud'un, Okmeydanı'nda gez okunun menzilini 1146 gezden 1157, 5 geze çıkararak kırdığı rekorla ilgili şiiridir:

Kahramân-ı zamâne Mahmud Hân — Ser-i a'dâyı taş ile ezmiş
Bir gün ol pâdişâh bu meydânda — Menzil-i cerrâhı uzak sezmiş
Bir iki kerre ok atup bozmuş — Kalmamış geç, hülâsa pek tezmiş
Aramış kâfiye bu vâdîde — Kulu Abdülhak, ol Şeh'in gezmiş
Oku târihini iki kere — Bir dahi misli, çünki gelmezmiş
Bin ikiyüz elli yedi buçuk gezmiş — Bin ikiyüz elli yedi buçuk gezmiş[193]

[191] Enginün, bu kelimeyi hatalı olarak "lânetullahi" şeklinde okumuştur (Bk. Enginün, *aynı eser*, s. 15).

[192] Abdühhak Hamid, "Hayat ve Hâtırâtım", *İkdam Gazetesi*, 28-30 Kânun-i sâni 1824, Sayı 9635-9637.

[193] *Metin*, vr. 66b.

İkincisi ise târih düştüğü eserinin ismini de belirleyen mısrâ'ın yer aldığı eserin sonundaki şu kıt'adır:

Kırk dört senesi bu abd-i ahkar
Mevkibde iken yazardı ekser
Târîh-i Livâ olunca târih
Tebyîzini Hak edüp müyesser.[194]

Ayrıca İ.Ü. Ktp., TY, nr. 1609'un başında şu beyit bulunmaktadır:

Diş ağrısın âkibet-endîş olan çeker
Yoksa ilâcı var ki ânın kerpeden[195] keser[196]

[194] *Metin*, vr. 94a.

[195] Kelime, ağlama manasındaki "*giry*eden" şeklinde okunmaya da müsaittir.

[196] Bk. Eserin nüshalari bölümündeki "B Nüshası".

II- TÂRÎH-İ LİVÂ'NIN KAYNAKLARI

Târîh-i Livâ'nın kaynaklarının üç başlık altında toplanması mümkindür: Abdülhak Molla'nın müşâhedeleri, rivâyet yoluyla yaptığı nakiller ve sefer evrâkı...

A- Müellifin Müşâhedeleri

Eserin büyük ekseriyeti, bağlı olduğu edebî türüne uygun olarak müellifin kendi gözlemlerine dayanmaktadır ki, bu bölüm de kendi arasında iki kısma ayrılabilir:

1- Müellifin Müşâhedelerini Zımnen İfâde Eden Kısımlar

Eserin bu kısımlarında müellifin olayları gördüğü, anlatımdaki ifadelerden anlaşılmaktadır ve eser umûmiyetle bu tarz hikâyeler üzerine kuruludur. II. Mahmud'un Râmi Kışlası'nı teşrîfi ve bunun için düzenlenen tören;[197] muâyede ve elçi dîvan törenleri[198] burada örnek olarak gösterilebilir.

2- Müellifin, Müşâhedelerini Sarâhaten Belirttiği Kısımlar

Müellif, eserin bazı yerlerinde yazdığı olayları bizzat müşâhede ettiğini ifâde eden açık ifâdeler kullanmaktadır.

Müellifin müşâhedelerini zımnen ifâde eden bölümlere nisbetle oldukça az olan bu tür ifâdeler için Râmi Kışlası'ndaki câmide yapılmakta olan tevhîd-i şerîfe Pâdişah'la birlikte katıldığını gösteren "Kışla Câmii'nde tevhîd-i şerîfe ikbâl buyurulmağla cümlemiz vakt-i salât-ı İşâ'ya kadar tevhîd-i Bârî ile iştigâl eyledik."[199] Serasker paşaya ifâde veren fâhişe bir kadın için kullandığı

[197] *Metin,* vr. 2b-3b.

[198] *Metin,* vr. 44b-46a; 54a-55a; 58a-58b; 86b-87b.

[199] *Metin,* vr.4a.

"Fakîr dahi tesâdüfen Mabeyn-i Hümâyûnda bulunup gördüm idi".[200] Süvârî talimini seyreden Samako Nâzırı Yusuf Paşa hakkındaki "pek âlîl bir âdem imiş; manzûrumuz oldu"[201] ve duman sebebiyle 1245 senesi Ramazan bayramındaki bayramlaşma törenini net olarak göremediği hakkında kullandığı "İşbu rûz-ı fîrûz-ı mu'âyedede rüsûm-ı devlet ve esvâb u kıyafet geçen seneki îdden ziyâde ahsen sûret bulmuş olduğu bî-şek iken, hava duman ile her tarafı ihâta etdiğinden temâşâya mânî' olup mukaddemki gibi seyredemediğim, dâğ-ı derûn olmuştur."[202] ibareleri örnek olarak gösterilebilir.

B- Müellifin Rivâyet Yoluyla Yaptığı Nakiller

Bu nakiller de râvisi belli olanlar ve olmayanlar olmak üzere iki kısımda değerlendirilebilir:

1- Râvisi Belli Olan Rivâyetler

Cerrahbaşının, rüyasında gördüğü Merkez Efendi'den nakl ettiği rivâyet (9 Rebîülâhir 1244/19 Ekim 1828);[203] Fâhişe bir kadının ifâdesinin Serasker paşa tarafından nakli (16 Cemâziyelevvel 1244/24 Kasım 1828);[204] Sadrazam Reşid Paşa'yı orduyu ulaştırmakla görevli Baştebdil Kadri Ağa'nın, Şumnu Kışlağı'na girişini haber vermesi (24 Ramazan 1244/30 Mart 1829)[205] ve silahşörlerden Yahya Bey'in, düşmanın Edirne'ye girişini ifâde etmesi (23 Safer 1245/24 Ağustos 1829)[206] vb. örnekler verilebilir.

2- Râvisi Belli Olmayan Rivayetler

Bu kısımla ilgili örneklerden bazıları şunlardır:

Cuma namazı için Eyüp Câmii'ne giden Pâdişâh'ın, görevleri arasında seccade serilmesi de bulunan Has oda ağalarının İstanbul sarayında kalmaları üzerine türbede bulunup daha önce üzerinde Fatih'in namaz kıldığı seccadede

[200] *Metin*, vr. 20a.

[201] *Metin*, vr. 40a.

[202] *Metin*, vr. 87a.

[203] *Metin*, vr. 9b (C ve D nüshalarından naklen).

[204] *Metin*, vr. 20a-21a.

[205] *Metin*, vr. 44a.

[206] *Metin*, vr. 63b.

namaz kılması durumunu "ziyâde tefe"ül olunacak şey olmağla mesmû'umuz oldukda..." şeklinde nakl etmesi (9 Rebîülevvel 1244/19 Eylül 1828);[207] piyade çavuşlarından birinin gördüğü rüyanın Binbaşı Râşid Bey tarafından nakli (9 Rebîülâhir 1244/19 Ekim 1828);[208] ve "... İzzet Molla'nın menfâsı Sivas'a tebdîl ve tarîki hakk olunup arpalığı, İstanbul Kadısı Kudüsî Musa Efendi hazretlerine ihsân olunmuş ve Râsim Efendi'nin dahi hâceliği ref' olunup nefy-i ebed kaydına mübtelâ olmuşlar" (2 Cemâziyelevvel 1244/10 Kasım 1828) ibaresi örnek gösterilebilir.[209]

Ayrıca Ereğli'ye kadar gelen çok sayıdaki Rus gemisinin kızaktaki firkateyne top atması (17 Zilkade 1244/21 Mayıs 1829)[210] ve halk arasındaki bazı söylentilerin aktarılması da bu örneklere ilave edilebilir.[211]

C- Sefer Evrakı

Müellifin umumiyetle, padişaha olan yakınlığından dolayı bu evrakdan anında haberdar olduğu anlaşılıyor. Bunlardan bir kısmı şöyle sıralanabilir:

Serasker Hüseyin Paşa'dan Aliş Paşa marifetiyle gelen, içinde sevindirici haberlerin bulunduğu mektubu beraber okumaları (13 Rebîülevvel 1244/23 Eylül 1828);[212] Varna ve Silistre taraflarından gelen savaşla ilgili güzel haberlerin yazılı olduğu mektubun bazı yerlerini İmâm-ı evvel Zeynelâbidin Efendi'nin çıkaramaması üzerine Padişah'ın bizzat okuyarak açıklamasını yapması (16 Rebîülevvel 1244/26 Eylül 1828)[213] ve bunu da bizzat müşâhede etmesi; sadrazamın karargâhına, Yusuf Paşa'nın ordusuyla beraber Varna dışına çıkışıyla ilgili haberi Bostancıbaşı Osman Ağa'nın müjdelemesi (23 Rebîülâhir 1244/3 Ekim 1828);[214] Varna'dan asker lüzumu hakkında gelen haber (25 Rebîülevvel

[207] *Metin,* vr. 4a-4b.

[208] *Metin,* vr. 9b.

[209] *Metin,* vr. 17a.

[210] *Metin,* vr. 51a.

[211] "Dünkü gün Bâb-ı Âlî'de şûrâ olduğundan bugün dahi Bâb-ı Fetvâ-penâhîde olmuş. Sulhe karar verildi diyü beynennâs mesmû' oldu" (1 Safer 1245/2 Ağustos 1829). (Bk. *Metin,* vr. 60b).

[212] *Metin,* vr. 6a.

[213] *Metin,* vr. 6b.

[214] *Metin,* vr. 7b.

1244/5 Ekim 1828);[215] Aliş Paşa'nın Varna'ya ulaştığı hakkında Serasker Hüsrev Paşa'nın tahrîrâtı (4 Rebîülâhir 1244/14 Ekim 1828);[216] Sirozî Yusuf Paşa'nın "adem-i mülâhazasından" dolayı Varna kalesinin düştüğü hakkında gelen telhîs (5 Rebîülâhir 1244/15 Ekim 1828);[217] Kapudan-ı Derya Mehmed İzzet Paşa'nın, Varna'nın kesin olarak düştüğüne ilişkin mektubu (9 Rebîülâhir 1244/19 Ekim 1828)[218] ve Şumnu Seraskeri Hüseyin Paşa'dan gelen sevindirici mektup (14 Rebîülâhir 1244/24 Ekim 1828)[219] bu mevzunun örnekleri arasında gösterilebilir.

Ayrıca, Erzurum ve Silistre'nin düşman eline geçmesiyle ilgili kederli haber (23 Muharrem 1245/25 Temmuz 1829);[220] ordudan mütâreke haberi gelmesi (20 Safer 1245/21 Ağustos 1829);[221] Eminbeyzâde Abdülkâdir Beyefendi ile Defterdar Sadık Efendi'nin murahhas nasb olunarak Edirne'ye gönderilişleri (24 Safer 1245/25 Ağustos 1829);[222] barış yapılması kararı üzerine (18 Rebîülevvel 1245/17 Eylül 1829)[223] görüşmeler için Vezir Halil Paşa ile Necip Efendi'nin Rusya Büyükelçiliği'ne tayini (23 Rebîülevvel 1245/22 Eylül 1829);[224] Büyükelçi Halil Paşa ile İkinci Murahhas Necip Efendi'nin Rusya'ya hareketleri (11 Cemâziyelevvel 1245/8 Kasım 1829)[225] bu miyanda zikredilebilir.

[215] *Metin*, vr. 8a.

[216] *Metin*, vr. 10a.

[217] *Metin*, vr. 10b.

[218] *Metin*, vr. 11b.

[219] *Metin*, vr. 12b.

[220] *Metin*, vr. 60a.

[221] *Metin*, vr. 63a.

[222] *Metin*, vr. 63b.

[223] *Metin*, vr. 67a (C ve D nüshalarından naklen).

[224] *Aynı varak.*

[225] *Metin*, vr. 72a.

III- ESERİN MUHTEVÂSI, İLMÎ KIYMETİ ve METNİN TESÎSİ

A- Eserin Muhtevâsı

Târîh-i Livâ özellikle, geçmişte olduğu gibi günümüzde de Türkiye'nin en önemli meselelerinden biri olan ve gelecekte de bu niteliğini korumaya aday bulunan bir meselenin, Ermeni meselesinin ortaya çıkışı; ayrıca, Ege meselesinin doğuşunda önemli etkiye sahip olan Yunanistan'a bağımsızlık verilmesi gibi[226] Türkiye tarihinde önemli dönüm noktalarından birini teşkil eden ve Edirne barışıyla (14 Eylül 1829) sonuçlanan 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşı[227] esnâsında kaleme alınmıştır.

Hatırlanacağı gibi, Rum fetretinin bir devamı hüviyetindeki Navarin faciası (20 Kasım 1827) sonrası bir dizi gelişmenin[228] sonunda, 20 Aralık 1827'de[229] toplanan Meclis-i Umumîden savaş kararı çıkmıştır.[230] Öte yandan, hedeflerini çok daha önceden tespit etmiş olan[231] ve oyunun ilk perdesini İran'la yaptığı Türkmençay antlaşmasıyla (22 Şubat 1828) başarıyla tamamlayarak İngiltere

[226] Kemal Beydilli, "1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşında Doğu Anadolu'dan Rusya'ya Göçürülen Ermeniler", *TTK Belgeler*, c. III, Sayı 17, s. 366; Stanford J. Shaw - Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, c. II, E Yay., İstanbul 1983, s. 58.

[227] 1828-1829 savaşı hakkında daha geniş bilgi için bk. Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya, XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşı Sonuna Kadar Türk Rus İlişkileri (1789-1919)*, Ankara 1970, s. 54 vd.; N. İorga, *Osmanlı Tarihi*, c. V, Çev. B. Sıtkı Baykal, Ankara Üniversitesi Yay., Ankara 1984, s. 338-356.

[228] Rum fetreti ve ihtilalı için bk. İorga, *aynı eser*, s. 240-357. Ayrıca, Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, c. I, IRCICA Yay., İstanbul 1994, s. 84-87; Mücteba İlgürel, "Ruslar'ın Doğu Anadolu Siyaseti ve 1828-1829 İlk Rus İstilâsı", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Prof. Dr. H. Dursun Yıldız Özel Sayısı, Sayı 35, İstanbul 1994, s. 167-176.

[229] İorga, *aynı eser*, s. 337.

[230] BOA, *HH*, 43833.

[231] Beydilli, *aynı eser*, s. 365.

ve Fransa'nın desteğini de sağlayan Rusya, uzlaşmadan tamamen vazgeçerek 28 Nisan 1828'de savaş ilan etmiştir.[232] Ortaya çıkan bu savaş durumu, Yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra oluşturulmaya çalışılan Osmanlı düzenli ordusunun sayısının azlığı ve eğitim yetersizliği;[233] donanmanın kaybedilmiş olması; Mısır, Cezayir ve Tunus gibi bağlı eyaletlerden beklenen yardımın gelmemesi; savaşanların başıbozukluğu ve kendilerine sağlanması gereken erzak ve lojistik desteğin ulaştırılamaması ve bu bahane ile İbrahim Paşa kumandasındaki Mısır ordusunun 4 Ekim 1828'de[234] geri dönmesi[235] vs. sebepler sonucu tamamen Osmanlı devletinin aleyhine gelişmiştir.

Ciddi bir direnişle karşılaşmayan Ruslar batıda, General Dibiç komutasında Eflak ve Boğdan'dan sonra İbrail, Maçin ve Köstence gibi müstahkem kalelerle[236] Süzebolu, Varna ve Silistre gibi önemli mevkileri rahatlıkla ele geçirerek Balkanları aşmışlar; üç günlük kuşatmadan sonra (19-22 Ağustos) Edirne'yi de savaşmaksızın[237] teslim alarak İstanbul'la ilgili endişelerin zirveye çıkmasına sebep olmuşlardır.[238] Doğu'da da durum pek farklı değildir: General Paskyeviç komutasındaki Rus ordusunun, İran savaşında kazandığı tecrübenin ve bölgedeki Ermenilerin de yardımıyla[239] önce Kars'ı 1244 Muharremi Evâilinde (14-24 Temmuz 1828),[240] bir sene kadar sonra da Evâil-i Muharrem 1245'te (8 Temmuz 1829) Erzurum'u rahatlıkla ele geçirerek[241] akabinde Bayburt'u alması Trabzon havalisi için de önemli bir tehlike arzetmeye başlamıştır.[242] Bütün bu olumsuz gelişmelerden sonra Osmanlı devleti Avrupalı güçlerin aracılığıyla barış istemek zorunda kalmıştır.

[232] Shaw, *aynı eser,* s. 59.

[233] Mahmud Celaleddin, *Mir'at-ı Hakîkat,* c. I, Dersaadet 1326, s. 13; Shaw, *a.y.*

[234] İorga, *aynı eser,* s. 344.

[235] BOA, *HH,* 39515, 39515-A.

[236] Ufuk Gülsoy, "1828 Yılında İstanbul'a Getirilen Varna'lı Muhâcırler", *Tarih İncelemeleri Dergisi,* Sayı 7, 1992, s. 245.

[237] BOA, *HH,* 22102-A.

[238] BOA, *HH,* 43387; Lütfi, *Tarih,* c. III, s. 93'ten Beydilli, *aynı makale,* s. 383.

[239] Shaw, *aynı eser,* s. 60; Beydilli, *a.y.*

[240] *Târih-i Lütfi,* c. II, s. 74.

[241] BOA, HH, 43202-C.

[242] *a.y.*

Bu sıralarda zaten, Mora'daki İngiliz ve Fransız müdahalesi Rumları zafere ulaştırmış bulunuyordu. İmzalanan 14 Eylül 1829 tarihli Edirne antlaşmasıyla savaş sona eriyor, fakat Ermeni, Bulgar ve Ege sorunları gibi pek çok sorunun da temeli atılıyordu.[243] Çünki, bu ağır antlaşmayla Rusya devleti karşısında tekrar mağlup olan Osmanlı devleti Yunanistan'ın bağımsızlığını tanımakla kısa zaman sonra ortaya çıkacak Ege sorunu ve adalar üzerindeki hakimiyet konularında yeni ve ağır bir yenilgiyle tanışacak; savaş esnasında ilk defa Ermeni ve Bulgarlarla fizikî temas sağlayan Rusya, anlaşmaya koyduğu özel maddelerle bu unsurları ileride Osmanlı aleyhine istismar etme fırsatı elde edecekti. Fransa'nın, bu dönemin karışıklığından istifade ederek 5 Temmuz 1830'da Cezayir'i işgal etmesi ise kayıpların ve acıların üzerine tuz biber ekecekti.[244]

Rumeli ve Anadolu'da işgâle uğrayan bölgelerdeki Müslüman ahaliyi dalgalar halinde göçe zorlaması[245] yönüyle 93 harbinin küçük bir numunesi olan bu savaş, reayanın yerlerinden kaldırılıp tehcir edilmesi açısından da diğer savaşlara göre önemli bir ayrıcalığa sahiptir.[246] Savaş sonunda imzalanan Edirne antlaşmasıyla Ruslar oyunun ikinci perdesini de tamamlamışlar; antlaşmaya konulan 13. maddeyle Rumeli ve Doğu Anadolu'daki demografik yapının zorla değiştirilebilmesinin hukukî zeminini oluşturmuşlardır. Daha önce İran'da Albay Lazarev vasıtasıyla yürütülen Ermenilerin göçürülmesi işlemi Doğu Anadolu'da General Paskyeviç eliyle yürütülmüş ve daha savaştan önce planlanan İran ve Osmanlı Ermenilerinden oluşacak bir "Ermeni Vilayeti" Revan ve Nahcıvan hanlıklarının birleştirilmesiyle gerçekleştirilmiştir.[247] Böylece Rusya, sınırında Osmanlılara ve İranlılara karşı, Osmanlı'nın zamanında düşünümediği, Avusturya'nın ise XVI. yüzyıldan beri uygulamaya başladığı özel statülü halkın iskânıyla "askerî kordon" meydana getirmiş oluyordu.[248]

[243] Beydilli, *aynı eser,* s. 87.

[244] *a.y.*

[245] Rumeli'den yapılan göçler hakkında daha geniş bilgi için bk. Gülsoy, *aynı makale.*

[246] Bu savaşta Doğu Anadolu'dan Rusya'ya göçürülen Ermenilerle ilgili daha ayrıntılı bilgi için bk. Beydilli, *aynı makale.*

[247] Beydilli, *aynı makale,* s. 366, 406, 408.

[248] *Aynı makale,* s. 406.

Yunan isyanı sonrası gelişen önemli hâdiselerden sonra, Sultan II. Mahmud, Cemaziyelevvel-Recep 1225 (Haziran-Ağustos 1810) yılındakine benzer bir şekilde[249] Rumeli tarafına bizzat gitme lüzumu hissetmiştir.[250] Ancak, alınan bu karardan bir süre sonra Osmanlı-Rus savaşının başlaması üzerine Padişah ordunun, halkın ve ricâlin kendine olan itimadını sarsmamak için, 1810 yılındakinin aksine kararını tamamen iptal etmemiş ve bizzat sefere çıkma ve gazâ niyetini izhar ederek,[251] sefere sevk olunan askerlerin gayretini artırma ve "ehl-i tevhîde kuvvetü'z-zahr" (destek kuvvet) olma düşüncesiyle[252] Edirne'ye ikinci ordunun başında gelecek olan Sadrazamın arkasından Rami Çiftliği'ne gelerek burada çadır kurma kararı almıştır.[253] Bu yeni karar doğrultusunda, 3 Rebîülevvel 1244'te (13 Eylül 1828) Beşiktaş Sahilsarayı'ndan İstanbul Sarayı'na geçerek[254] 5 Rebîülevvel 1244 (15 Eylül 1828) günü en son Vak'a-i Hayriyyede çıkarılan Sancak-ı şerîfi de yanına alarak Râmi Kışlası'nı teşrîf etmiş ve burayı Mevkib-i Hümâyun için merkez edinmiştir.[255]

İşte Abdülhak Molla'nın, Osmanlı padişahlarının günlük resmî hayatlarını aksettirmek üzere te'lîf edilen eserler serisinden biri olarak kabul edilen,[256] *Târîh-i Livâ* ismini verdiği bu eseri, II. Mahmud'un 5 Rebîülevvel 1244 (15 Eylül 1828) ile 2 Zilhicce 1245 (25 Mayıs 1830) tarihleri arasındaki -Padişah bu sürenin yaklaşık 3 aylık kısmını (8 Zilkade 1244-9 Safer 1245/12 Mayıs

[249] Bu fikir için bk. Mutlu, *aynı eser,* s. 28-29.

[250] BOA, *MD,* 242, 327/1033.

[251] *Metin,* vr. 1b, 93b. Tayyarzâde Ahmed Ata, *Târîh-i Ata,* c. III, Dersaadet 1293, s. 111-112; BOA, *HH,* 43695, 32690, 42489-A; *Letâif,* s. 440; Lütfi, c. II, s. 38. Padişah'ın gaza niyetiyle sefere çıkışına ilişkin ifadelerden biri şu şekildedir: "İşbu sene-i amîmetü'l-meymenetde mücerred icrâ-yı farîza-i gazâ niyyet-i seniyye-i hayriyyet-intisâmıyla zât-ı hilâfet-simât-ı mülûkânelerinin mânend-i mihr-i sa'âdet Mevkib-i Hümâyûn-ı nusret-makrûn-ı şâhânelerinde eşi"a-pâş-ı ârâm u şevket olmaları cihetiyle..." (BOA, *HH,* nr. 32690 [H. 1244/1828-1829.]

[252] BOA, *HH,* 42489-A.

[253] Bu haberin herkesi sevindirdiği hakkında Serasker Hüseyin Paşa'nın 2 Şaban 1244 (7 Şubat 1829) tarihli kaimesi için bk. BOA, *HH,* 43695.

[254] Lütfi, *a.y.; Letaif, a.y.*

[255] *Metin,* vr. 2b; Lütfi, *a.y.;* Letaif, *a.y.;* Ata, *a.y.;* BOA, *HH,* 42694: Rebîülevvel'in 5. İsneyn (Pazartesi) günü Padişah'ın, Livâ-i şerîfi yanına alarak Rami Çiftliği'ni teşrıf buyurduklarıyla ilgili tahrîrâtı aldığı hakkında Sadrazam Mehmed Selim Paşa'nın Rikâb <kaymakamı'na 9 Ra. 1244 (19 Eylül 1828) târihli kâimesi: İorga, hatalı olarak, Padişah'ın Râmi'ye geliş tarihini 10 Ağustos 1829 göstermektedir (Bk. İorga, *aynı eser,* s. 351).

[256] Kütükoğlu, *aynı eser,* s. 197.

1829-10 Ağustos 1829) Tarabya'da geçirmiştir- altıyüz on yedi günlük hâtıra defteri mahiyetindedir. Müellif, bu süre zarfında, kısa notlar halinde günü gününe kaleme aldığı bu eserini, her defasında biraz daha geliştirmek suretiyle en az üç defa yeniden kaleme almış ve nihayet tekmil ettiği en son nüshayı 1248 Muharremi evâsıtında (9-19 Haziran 1832) temize çekerek saraya takdim etmiştir.[257]

Tarihimizin elemli bir kesitinde telif edilmiş olan bu eserin muhtevası arasında, tabiatıyla adı geçen savaştaki hüzünlü haberlere sıklıkla, başarılara ise nadiren işaret edilen ibareler bulunmaktadır. Bunların pek çoğuna "Târih-i Livâ'nın Kaynakları" bölümünde "Sefer evrâkı" adı altında işaret edilmiş olduğundan burada Padişah'ın derin ıztırabını aksettiren 5 Rebîülâhir 1244 (15 Ekim 1828) tarihinde Varna'nın ve 23 Safer 1245'te (24 Ağustos 1829) Edirne'nin düşmesiyle ilgili tahrîratın ilgili sahifelerine işaret edilmekle yetinilmektedir.[258]

Sultan II. Mahmud'un gündelik hayatı etrafında şekillenen Târih-i Livâ'da, III. Selim'in Sırkâtibi Ahmed Bey'in *Rûznâme*'sine[259] göre daha fazla, yaşanan hayata açılma olmakla birlikte müellifin, gördüklerini aracısız ve maskesiz bütün yalınlığıyla değil, belli bir sansürden geçirerek nakl ettiği göze çarpmaktadır. Bunun da döneme hâkim olan emniyetsizlikten kaynaklandığı söylenebilir.[260]

Eserin muhtevâsı arasında, Padişah'ın Rami'ye gelişinden sonra çıktığı geziler önemli bir yer tutmaktadır. Bu gezilerin bir kısmı uzun mesafeli bir kısmı ise kısa mesafelidir. Uzunu mesafeli geziler[261] şu şekilde sıralanabilir:

Sultan Mahmud'un bu tür gezilerinin ilki, ihtiyaçtan dolayı Varna'ya gönderilen askerleri uğurlama ve teşcî için 22 Rebîülevvel 1244 (2 Ekim 1828)

[257] *Metin*, vr. 2a. Tanpınar, eserin 1823 yılında yazıldığını belirtirken yanılmaktadır (Bk. Tanpınar, *aynı eser*, s. 116).

[258] *Metin*, vr. 10b-11b, 63b.

[259] Eser, Sema Arıkan tarafından hazırlanarak TTK tarafından 1994'te yayımlanmıştır.

[260] Tanpınar, *aynı eser*, s. 117.

[261] II. Mahmud'un seyahatleriyle ilgili geniş bilgi için bk. Abdülkadir Özcan, "II. Mahmud'un Memleket Gezileri", *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul 1991, s. 361-380; Şamil Mutlu, *Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı ve II. Mahmud'un Edirne Seyahati, Mehmed Dâniş Bey ve Eserleri*, İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay., İstanbul 1994.

tarihinde Küçük Çekmece'ye yaptığı gezidir.[262] Padişah, aynı yere sekiz on kadar ağa ile 16 Cemâziyelâhir 1244 (24 Aralık 1828) tarihinde avlanma gayesiyle yeniden giderek aynı günün gecesi geri dönmüştür.[263] Daha sonra 21 Cemâziyelâhir 1244'te (29 Aralık 1829) yirmi atlı ve yüz kadar piyade ile, avlanma bahanesiyle halkın ahvâlini teftiş etmek üzere Büyük Çekmece'ye gelmiştir. Bir gece orada kalan padişah ertesi gün geri dönmüştür.[264]

Dördüncü gezisine 18 Recep 1244 (24 Ocak 1829) tarihinde avlanma gayesiyle gittiği Boğaz Karyesi'nde başlayan II. Mahmud, geceyi Necip Efendi'nin yanında geçirdikten sonra ertesi gün buradan hareket ederek Baruthane yoluyla Timur Köyü kenarından Ayayorgi'ye gelip konaklamıştır. 3. gün Hadım Karyesi üzerinden Çatalca'ya yarım saat uzaklıktaki İzzeddin Çiftliği'ni teşrîf buyurmuştur. Geceyi orada geçirdikten sonra 4. gün Büyükçekmece Gölü'ne varan Padişah, gün boyu avlanmış ve geceyi orada geçirmiştir. 5. gün köprü üzerinde avlanan Sultan, daha sonra Ayan Konağı'nı teşrîf edip oradan Küçükçekmece'ye geçmiştir. Burada geceleyen padişah 6. gün (23 Recep 1244/29 Ocak 1829) Rami'ye geri dönmüştür.[265]

II. Mahmud, beşinci gezisinde avlanma ve halkın durumunu teftiş maksadıyla 3 Şaban 1244 (8 Şubat 1829) Cumartesi günü maiyyetindekilerle beraber Büyükçekmece'ye gelerek geceyi orada geçirmiş; ertesi gün köprü üzerinde bir süre avlandıktan sonra Silivri'ye gelip buradaki Pîrî Mehmed Paşa Câmii'nde ikindi namazını eda ederek türbesini ziyaret etmiş ve Silivri fukarasına ihsanda bulunmuş; geceyi ise Seferşah Ağa adında birisinin evinde geçirmiştir. 3. gün buradan hareket edilerek Tekirdağ'a gelinmiş ve Padişah burada, eşraftan İbrahim Ağa'nın hânesine yerleşmiştir. Bu teşrîfiyle Tekirdağ ahalisini son derece sevindiren II. Mahmud orada gecelemiştir. 4. gün geri dönmek üzere fırtınalı bir havada vapura binilmiş; fırtınanın şiddetinden Silivri'nin bir saat açığında demirlenerek gece orada geçirilmiş; kayıklardaki piyadeler vapura alınmış ve iki adet kayık batmıştır. 5. gün sabah erkenden hareketle Silivri'ye gelinerek burada halka muzıka dinletilmiş ve gece orada kalınmıştır. 6. Perşembe günü

[262] *Metin,* vr. 8b. Mutlu'nun çalışmasında, muhtemelen aynı gün geri dönüldüğü için bu gezi yer almamıştır.

[263] *Metin,* vr. 25a.

[264] Müellif buraların, III. Ahmed'den beri hiçbir padişahın uğramaması dolayısıyla imardan uzak kaldığını belirtiyor (*Metin,* vr. 25b-26a).

[265] *Metin,* vr. 30b-33b.

vapurla Silivri'den hareket edilerek muzıkanın çaldığı müzik eşliğinde geri dönülmüş ve Padişah, Peykhan Sultan Sarayı'na geçmiştir.[266]

14 Eylül 1829 tarihinde imzalanan Edirne antlaşmasından sonra da Rami'de ikâmetini sürdüren İkinci Mahmud, 21 Recep 1245 (16 Ocak 1830) Cumartesi günü önceki geziye katılanlarla birlikte avlanmak için büyük vapurla yola çıkarak, öğle üstü kamarada yemek yedikten sonra dört saatte Büyükçekmece'ye varmıştır. Burada kayıklarla karaya çıkıldıktan sonra muzıka takımı ve süvari ağalardan oluşan yüz kişi çeşitli evlere yerleştirilmişlerdir. Ertesi gün göle gidilerek Balatma adlı yerde öğle yemeği yenip tavşan avlanmış ve akşam üzeri yine Büyükçekmece'ye dönülerek burada köy kadınlarına muzıka takımının çaldığı muzıka dinletilmiştir. 3. gün erkenden hareket olunarak Küçükçekmece'ye ulaşılmış; Baruthane önünden Ayayorgi adlı köye gelinerek Barutçubaşı Arakil'e misafir olan Padişah geceyi burada geçirmiştir. Beraberinde bulunan Muhafız paşa, Necip Efendi ve Abdülhak Molla evin başka bir bölümünde gecelemişler; süvârî ve muzıka takımına da ayrı ayrı yerler tahsis edilmiştir. 4. gün Ayayorgi'den hareket edilerek Donuzdere adlı yere kadar tavşan ve sülün gibi hayvanlar avlanmış ve akşam üstü aynı köye dönülüp burada kalınmıştır. 5. Çarşamba günü saat dört sularında Ayayorgi'den hareket edilmiş ve yolda avlanılarak yedi buçuk saatte kışlaya dönülmüştür.[267]

Padişahın bu süre zarfındaki kısa mesafeli gezileri ise şöyle sıralanabilir: Necip Efendi Çiftliği, Ayazağa, Boğaz Karyesi, Belgrad Karyesi, Kalfa Karyesi, Boğaziçi, Kâğıthâne, Bahariye, Davutpaşa, Okmeydanı, Tarabya, KarAğaç, Fener, Hünkâr İskelesi, Sultaniye, Göksu ve Sırkâtibi efendi çiftliği, Cebel-i Yuşa, Çubuklu, Büyükdere Sahrası, Çengelköyü, Sarıyar ve Kestanesuyu, Büyükdere ve Sâdâbâd.

Padişah bu arada fırsat buldukça Merkez Efendi, Eğrikapı'daki ashâb-ı güzîn kabirleri, Nureddin el-Cerrâhi Türbesi gibi mukaddes yerleri ziyaret etmiş; bazen de İstanbul ve Galatasaray'ı ziyaret ederek buradaki halkı sevindirmiştir.

Padişahın, bu süre içinde uğradığı saray ve köşkler ise şunlardır: Kırk defa Harem-i Hümâyunun bulunduğu Eyüp'te, Defterdar İskelesi'ndeki Peykhân

[266] *Metin,* vr. 34b-36b. Eserde Padişah'ın 20 C. 1245 (17 Aralık 1829) tarihinde de Çekmece'ye gidip geldiği belirtiliyor (*Metin,* vr. 75a).

[267] *Metin,* vr. 78a-80b.

Sultan Sarayı; yedi defa yine Harem-i Hümâyûnun nakledildiği Emirgun'daki Osman Paşa yalısı; yedi defa İstanbul Sarayı (Yenisaray); iki defa Esma Sultan Sarayı; dört defa İstavroz Sarayı; dört defa Çengelköy'deki kasr-ı hümâyûn; iki defa Zeytinburnu'ndaki kasır; birer defa Silahdar ağanın yalısı ile Boğaziçi'ndeki Serasker Hüsrev Paşa'nın yalısı.

II. Mahmud'un bu süre içinde çoğu Cuma selamlığı için olmak üzere teşrîf ettiği câmiler ise şunlardır: Yirmi sekiz defa Rami Kışlası'ndaki câmi, on dört defa Topçular Câmii, on üç defa Eyüp Câmii, altı defa Fatih Sultan Mehmed Câmii, beş defa Zal Mahmud Paşa Câmii ve Otakçılar Câmii, üç defa Mirgünoğlu (Emirgân) Câmii ile Yeniköy'deki câmi, iki defa Sultan Bayezid Câmii ile Davudpaşa'daki câmi ve birer defa Yalı Karyesindeki câmi, Kanlıca'daki câmi, Kandilli Câmii, Tarabya İskelesi'ndeki Osman Reis Câmii, Kâğıdhane Câmii ve Humbarahane'deki câmi.

Târih-i Livâ'da yer alan diğer konular, ana başlıklar altında şunlardır:

◆ 7 Rebîülevvel 1244 (17 Eylül 1828) tarihinde başlayıp ordunun zafere ulaşması için manevi yardıma tevessül gayesiyle başlangıçta Padişah'ın da kesintisiz katıldığı; ancak 1 Cemâziyelevvel 1245 (29 Ekim 1829) tarihinden itibaren seyrekleşerek savaşın bitmesiyle tamamen terk edilen tevhîd-i şerîf ve zikir halkası,

◆ Askerlere Davudpaşa, Rami, Kâğıdhâne vs. yerlerde yaptırılan eğitim,

◆ Bürokratik yapıdaki bir takım değişiklikler,

◆ Padişahın okçuluk, avcılık, hayal oynatma gibi merakları,[268]

◆ İlmî, mülkî ve askerî tevcîhât kayıtları,

◆ Döneminin renkli simalarından İzzet Molla'nın sürgün haberini aldığındaki hali,

◆ XIX. Yüzyılın ilk yarısında İstanbul ve çevresindeki ormanlar ve buralardaki yabani hayvan türleri,

[268] "Mâh-ı merkûmun yirmi altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz altmış dokuzuncu Pazarirtesi günü hava sümbülî idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, Musâhib Sa'îd Efendi kullarına hayâl oynatmak fermân buyurmalarıyla, sâye-i re'fetvâye-i mülûkânelerinde temâşâsıyla mesrûr (40a) olduk". (*Metin*, vr. 39b-40a).

◆ Aynı dönemde Haliç'in donması ve depremler gibi İstanbul'un sıra dışı bazı iklim özellikleri,[269]

◆ Toplum hayatındaki yeniliklerle ilgili ve gelecekteki radikal dönüşümlerin habercisi niteliğinde bulunan bir takım kıpırdanmalar: İngiliz ve Fransız gemilerinde düzenlenen ve ileri gelen ricalin de iştirak ettiği balolar, kıyafet değişiklikleri (Daha önce şal giyen imam efend'nin kıyafetinin fes ve harvânî ile değiştirilmesi; Padişahın fes giymesi 2 Şaban 1244 (7 Şubat 1829);[270] bu çerçevede Enderun Hademelerinin ve ağaların sırmalı takkeler yerine fes giymeleri; yine batılılaşmaya yönelik çabalardan biri olarak teşkil edilen Muzıka-i Hümâyûnun icrâ-i san'at etmesi).[271]

◆ Ramazan'ın ilk haftasında düzenlenen huzur dersleri ve bu derslerde görevli hocalar,

◆ İkinci günden itibaren verilmeye başlanan meteorolojik açıdan önemli günlük hava durumu,

◆ Mübarek gecelerdeki ihya programları; buralarda kimlerin vazife yaptıkları, neler okunduğu,[272]

◆ Kurgusunu bizzat Padişah'ın yaptığı belirtilen bayramlaşma törenleri,[273]

◆ Karadeniz Boğazı'nın ve sahillerin istihkâm ve muhâfazasını artırma düşüncesiyle 8 Zilkade 1244'te (12 Mayıs 1829) Mevkib-i Hümâyûn'un Tarabya'ya nakli ve 9 Safer 1245 (10 Ağustos 1829) tarihinde yeniden Râmi'ye getirilmesi,

[269] "Mâh-ı (37b) merkûmun (Şabanın) on ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz elli beşinci Pazarirtesi günü bürûdet-i hava ber-kemâl olmağın Eyyûb tarafındaki deniz külliyyen müncemid olup âmed-şud eden kayıklar, buzları kırarak mürûr ederler imiş" (*Metin,* vr. 37b). Mâh-ı merkûmun yedinci ve teşrîf-i şâhânelerinin iki yüz dokuzuncu Cum'airtesi günü letâfet-i hava kemâlinde olmağla dâver-i dâdger efendimiz hazretleri Süvâriyân-ı Hâssa ve mülhakâtına vâfir ta'lîm-i fenn-i harb buyurdular. Ba'de'l-'asr, sâ'at onu yirmi dakika mürûrunda zelzele oldu" (*Metin,* vr. 46b).

[270] *Metin,* vr. 34a.

[271] *Metin,* vr. 36b, 45a, 54b, 78b, 82a. Muhtemelen muzıka takımının, 142. sayfada anlatılan başarılı icraatı ve Türklerin üstün müzik yetenekleriyle ilgili bir anlatım için bk. Sir Adolphus Slade, *Türkiye Seyahatnamesi,* Çev. Ali Rıza Seyfioğlu, Genelkurmay Başkanlığı Yay., Ankara 1945, s. 34.

[272] Mesela, Regâib gecelerinde, Hâce Şakir Efendi'nin yazdığı Regâibiyye'nin mevlid tarzında okunması (*Metin,* vr. 27b, 76b).

[273] *Metin,* vr. 44b-46a, 54a-55a.

◆ Edirne'nin düşmesinden sonra İstanbul'da ortaya çıkan söylentileri sona erdirmek için alınan önlemler,[274]

◆ Edirne Antlaşması müzâkereleri için görevlendirilen şahıslar ve faaliyetleri,[275]

◆ Büyükdere'de İngiliz, Danimarka ve Prusya elçileri için düzenlenen divan ve yapılan törenler,[276]

◆ Bir takım unvan ve kurumlarda yapılan değişiklikler,[277]

◆ Dönemin eğlence türleri hakkında fikir sahibi olma imkânı sağlayan Topkapı sarayında deve güreşi yapılması;[278] meddah, hayal ve saz eğlenceleriyle orta oyunu ve kol oyunu ve bu tür oyunları sergileyen köçek ve rakkaslar,[279]

◆ Padişahın halkın meseleleriyle ilgisinin ölçüsü için örnek mahiyetinde olan 3 Şaban 1244 (8 Şubat 1829) tarihli Küçükçekmece gezisi esnasında uzun süre kamarada, halkın işleriyle alakalı telhislerin cevaplarını hazırlaması,[280]

◆ Dönemin ilgi çekici bazı magazin haberleri,[281]

◆ Ramazan arefesinde ve bayram gecelerinde yapılan kutlamalar,[282]

◆ Rûz-ı Hızır'da atların çayıra çıkma merâsimi,[283]

◆ Padişah'ın Cuma selamlığı için câmiye gidişi esnasında bir kısım ihtiyar kadının, askerî kıyafetle başıboş dolaşan çocuklarının Asâkir-i Mansûreye

[274] *Metin,* vr. 64a-b.

[275] *Metin,* vr. 63b, 67a, 68a, 72a.

[276] *Metin,* vr. 58a-b, 59a, 60a.

[277] Mesela Bostancıbaşılık lafzının lağvedilerek Asâkir-i Hâssa Muhafızlığı ve Topçu Paşalık müessesesinin ihdâsı ile (*Metin,* vr. 52b) Asâkir-i Mansûra ve Hâssa Nezâretlerinin ilgâsı (*Metin,* vr. 72b).

[278] *Metin,* vr. 80a.

[279] *Metin,* vr. 82a-b.

[280] *Metin,* vr. 34b.

[281] Mesela erkek çocuk elbisesiyle, trampetçi olarak Asâkir-i Mansûre'ye iltihâk eden bir kadının ilginç hikâyesi (*Metin,* vr. 20a-21a).

[282] *Metin,* vr. 87a-88b.

[283] *Metin,* vr. 91.

yazılmasını engellemek için yaptıkları çığırtkanlıklar ve bunların Padişah tarafından dikkate alınmaması,[284]

Pâdişâh'ın zekâ ve eğitim seviyesini göstermesi açısından ayrıca önemli şu iki hâdise de eseri süslemektedir:

◆ Varna ve Silistre taraflarından gelen yüreklere su serpen mektubu okuması ferman buyurulan Büyük imam efendinin (Zeynelâbidin Efendi) mektupta okuyamadığı bazı yerleri Pâdişâh'ın okuyup izah etmesi,[285]

◆ Pâdişâh'ın bizzat tasarladığı yeni tarz bayramlaşma töreni için herkesin yerini almasının akabinde, törenin başlangıcında Nakib Muhterem Efendi bey'at ederken Pâdişâh ayağa kalktığında "muzıka ile alkışlar" olması.[286]

Târih-i Livâ'nın son günlüğü, Râmi'deki Livâ-i şerîfin 2 Zilhicce 1245 (25 Mayıs 1830) tarihinde büyük bir tören ve tezâhürat eşliğinde İstanbul Sarayı'ndaki Enderûn-ı Hümâyûn Hazînesi'ne konduğu ve padişahın buradan, içlerinde müellifin de bulunduğu mukarrebînden bazıları ile Tarabya'ya gittiği konusundadır. Devâmında, II. Mahmud'un Râmi Kışlası'na gidiş maksadının açıklandığı "takviyet-i kulûb-ı guzât ve murâbitîn ve temşiyet ü tanzîm-i eştât-ı umûr-ı Saltanat-ı ebed-karînleri niyyet-i hayriyye ve mesûbât-ı behiyyesiyle..." ve müellifin, eseri yazma gâyesini açıkladığı "...külle yevmin meşhûd-ı dîde-i âcizânem olan siyer ü hareket-i mülûkânelerin sebt-i kitâbe-i rûzgâr olmak niyyet-i hâlisasıyla..." ibarelerinin de yer aldığı hâtime bulunmakta ve hâtırât, eserin ismini ve yazıldığı tarihi belirleyen "Târih-i Livâ olunca târih / Tebyîzini Hak edüp müyesser" beytiyle nihâyet bulmaktadır.

B- İlmî Kıymeti

Târih-i Livâ, yazılmış olduğu buhranlı dönemin olaylarını amatör bir tarihçinin yaklaşımıyla "günlük" tarzında anlatması açısından önemli olduğu gibi, başta Sultan II. Mahmud olmak üzere yönetimde söz sahibi olan ricâlin bu olaylar karşısındaki duygularını aksettirmesi açısından da değer taşımaktadır.

[284] *Metin*, vr. 83a.

[285] *Metin*, vr. 6b.

[286] *Metin*, vr. 45a, 54b.

Anlatımı, II. Mahmud'un etrafında şekillenen eserde onun, olaylar karşısında takındığı tavırların; bir muamma olarak nitelenen[287] şahsiyet yapısındaki serinkanlılık,[288] kararlılık ve en olumsuz şartlarda bile doğru gördüğü tedbirleri uygulamaya koymaktan çekinmeme gibi özellikler yansıttığı farkedilmektedir. Bunun yanı sıra diğer rûznâmelerde de olduğu gibi Pâdişâh'ın resmî ve siyasî hayatı dışındaki gündelik sivil hayatından, merak ve hobilerinden kesitler sunması da eserin kıymetini artıran özellikler arasında kabul edilebilir.

Çalışmamız esnasında *Târîh-i Livâ*'nın muasır kronikler tarafından kaynak olarak kullanıldığı yolunda bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu durum, eserin sınırlı bir dönemi içine alması ve pek tanınmamasından ileri gelmiş olabilir. Bununla birlikte, eserle ilgili çalışmalar yakın döneme doğru artış göstermektedir. Meselâ R. Ekrem Koçu tarafından 14 Şubat 1941 tarihinden itibaren onbeş tefrika halinde sadeleştirilerek özetlenmiş olan[289] eserin hâlen İ.Ü. İbnülemin Yazmaları, nr. 2687 nüshası, muhtemelen M. Kemal İnal tarafından sayfa numarası gösterilmeden kullanılmıştır.[290] *Târîh-i Livâ*, daha yakın bir dönemde Bekir Kütükoğlu'nun nezaretinde Hatice Etirli tarafından hazırlanmak üzere bir yüksek lisans tezine konu olmuş; ancak tamamlanamamıştır.[291] Eser, en geniş biçimde Şamil Mutlu'nun, "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılışı ve II. Mahmud'un Edirne Seyahati" adlı eserinde değerlendirilmiştir. Tarafımızdan tez olarak hazırlandıktan bir sene kadar sonra da, önsözde de belirtildiği gibi Fatih M. Dervişoğlu tarafından "Abdülhak Molla ve Tarih-i Liva İsimli Eseri" adıyla, el çabukluğuyla hazırlanan tezlere numune bir çalışma olarak yeniden ele alınmıştır.

Târîh-i Livâ'da yer alan konuların sıhhati ile ilgili, bazı örnek olayların karşılaştırılması yoluyla özet kabilinden şunlar söylenebilir:

Eserde bulunan bilgiler, umûmiyetle dönemindeki diğer kaynak eserleri tamamlayıcı bir hüviyet taşımaktadır. Burada olaylar kronolojik sıra ile ve

[287] Alan Palmer, *Osmanlı İmparatorluğu, Son Üç Yüz Yıl, Bir Çöküşün Yeni Tarihi*, 4.b., Çev. Belkıs Çörekçi Dişbudak, Sabah Yay., İstanbul 1994, s. 85.

[288] Ruslar'ın İstanbul'a yaklaşmalarına rağmen Padişah'ın serinkanlılığını muhafaza etmesinin, Avrupalıların bile hayranlığını mûcib olduğu hakkında bk. İorga, *aynı eser*, s. 351.

[289] Koçu "Hekimbaşı Abdülhak Molla'nın Hatıraları", *Yeni Sabah*, Yıl 3, Sayı 1001-1016, 14-28 Şubat 1941.

[290] İnal, *aynı eser*, s. 23.

[291] Kütükoğlu, *aynı eser*, s. 197. Bu nâ-tamam çalışmayı görme imkanımız olmadı.

günü gününe verildiğinden bazen *Târîh-i Lütfi*'de görülen hatalara benzer durumlar söz konusu değildir.[292]

Târih-i Livâ, İzzet Molla'nın sürgün sebebini *Târih-i Lütfi*'de olduğu gibi[293] tam bir netlikle anlatmamakla birlikte, sürgünün tarihini daha açık olarak verdiği gibi sürgün haberini müellifin yanındayken alan İzzet Molla'nın hâlet-i rûhiyyesini bize birinci elden aktarmaktadır.[294]

Pâdişah'ın Silivri ve Tekirdağı'na yaptığı ziyaret *Târîh-i Livâ*'da ayrıntılı bir şekilde anlatılırken *Târih-i Lütfi*'de daha kısa ve farklı olarak anlatılmaktadır.. Pâdişâh'ın hareket târihi olan 3 Şaban 1244 (8 Şubat 1829) *Târîh-i Livâ*'da Cumartesi,[295] *Letâif*'te ise Pazar günü olarak gösterilmiştir.[296] *Târih-i Lütfi*'de gün zikredilmemiştir. Dönüş günü ise, *Târîh-i Livâ* ve *Letâif*'te Perşembe, *Târih-i Lütfi*'de ise Cuma olarak verilmektedir.[297]

II. Mahmud'un Mevkib-i Hümâyun'u Livâ-i şerîf sâyesinde Topkapı sarayından Râmi Kışlası'na taşıdığı târih olan 5 Rebîülevvel 1244 (15 Eylül 1828) günü ve buraya geliş sebebi *Târîh-i Livâ*'da olduğu gibi[298] diğer kaynaklarda da aynen geçmektedir.[299]

Süzebolu'nun düşmesiyle ilgili İneada Muhâfızı Mehmed Paşa'nın 1 Ramazan 1244 (7 Mart 1829) tarihli şukkasında geçen haber,[300] *Târîh-i Livâ*'da 9

[292] Mesela 1245 senesi Kurban bayramı, mevkibin Râmi'den Yeni Saray'a naklinden önce olduğu halde *Târih-i Lütfi*'de, daha sonra anlatmaktadır (Bk. c. II, s. 193).

[293] *Târîh-i Lütfi*, c. I, s. 291 vd.

[294] *Metin*, vr. 15a-b.

[295] *Metin*, vr. 34b-36b.

[296] *Letâif*, s. 481-482.

[297] *Târih*, c. II, s. 61-62.

[298] *Metin*, vr. 1b, 93b.

[299] *Târih-i Lütfi*, c. II, s. 38; BOA, *HH*, 43695, 42489-A, 32690, 42694; Tayyarzâde Ahmed Atâ, *Târih-i Atâ*, c. III, Dersaadet 1293, s. 111- 112; *Letâif*, s. 440. *Târîh-i Livâ*'da, Padişah'ın Livâ-i şerîfi Râmi'ye götürmek üzere eline aldığı saat, "üçü otuz üç dakika mürûru" olarak gösterilirken *Letâif*'te bu saatten bahsedilmemektedir. Buna mukabil, Padişah'ın Râmi'ye geliş saatiyle ilgili *Letâif*'te verilen "üçü üç dakika geçe" bilgisi *Târîh-i Livâ*'da bulunmamaktadır. Diğer kaynaklarda ise herhangi bir saat verilmemektedir. Bu durumda özellikle tarihlerdeki hataları dikkate alınarak *Letâif*'in verdiği bilgilere ihtiyatlı yaklaşılması gerektiği söylenebilir.

[300] BOA, *HH*, 42526.

Ramazan 1244 (15 Mart 1829),[301] mühimme kayıtlarında ise evâil-i L 1244 (6-15 Nisan 1829) olarak zikredilmektedir.[302]

Mevkibin* Râmi'den Tarabya'ya nakil tarihi (8 Rebîülevvel 1244/18 Eylül 1828) ve sebepleri, diğer kaynaklardaki bilgilerle örtüşmektedir.[303] Dönüş tarihi için de aynı paralellik söz konusudur.[304]

Varna'nın, Sirozî Yusuf Paşa'nın ihâneti neticesi düştüğü istikametindeki haberlerin,[305] padişahı ne kadar derinden yaraladığına ilişkin bilgiler de diğer kaynaklarca teyit edilmektedir.[306]

Teşrifatla ilgili bilgiler ise *Târîh-i Livâ*'da diğer kaynaklara göre daha ayrıntılıdır.

Diğer taraftan, Ramazan hilâli rü'yet olunamadığından Şaban ayının otuz gün itibar edilerek 1244 senesi Ramazan ayının Cumartesi gününden başlatılması kararına uygun olarak,[307] *Târîh-i Livâ*'da da Ramazan ayının aynı günden başlatıldığı bilgisinin bulunması,[308] eserdeki gün ve tarihlerin sıhhatini ortaya koyan önemli bir göstergedir.

Aynı şekilde, Karadeniz Boğazı'nın Anadolu yakasında görülen bir Rus firkatesinin esir alındığı hakkındaki bilgi[309] de belgeler tarafından teyid edilmektedir.[310]

[301] *Metin*, vr. 41b.

* Piyade ve atlıdan oluşan topluluk ve takım.

[302] BOA, *MD*, 244, s. 221/727.

[303] Lütfi, c. II, s. 71; BOA, *HH*, 43125, 42697, 42570.

[304] Târîh-i Livâ'da olduğu gibi (*Metin*, vr. 61b) diğer kaynaklarda da mevkibin dönüş târihi 9 S. 1245'tir (10 Ağustos 1829) (Mesela Lütfi, c. II, s. 95). BOA, *HH*, 42799'da ise bu dönüş Sadrazam Reşit Paşa'nın Kaymakam'a 24 S. 1245 (25 Ağustos 1829) tarihli şukkasıyla haber veriliyor.

[305] *Metin*, vr. 10b, 11b.

[306] Mesela, BOA, *HH*, 43811.

[307] BOA, *MD*, 243, s. 267/1127.

[308] *Metin*, vr. 40a.

[309] *Metin*, vr. 52a.

[310] Bk. BOA, *HH*, 42570.

Konuyla ilgili diğer örneklerden bir kısmı ise şunlardır:

1245 (1828-1829) senesi Regâib'inin Cuma gecesine geldiği;[311] Kadir gecesinin Pazartesi günü[312] ve Ramazan Bayramı'nın Cuma günü olduğu[313] hakkındaki bilgiler kesinlik kazanmaktadır.

Müellifin, Silistre ve Erzurum'un düşmesinin meydana getirdiği hayal kırıklığıyla ilgili 23 M 1245 (25 Temmuz 1829) tarihinde verdiği haber, hatt-ı hümayunlarda daha erken tarihli belgelerde,[314] mühimme kayıtlarında ise biraz daha geç tarihte yer almaktadır.[315]

Aynı şekilde, Edirne'nin herhangi bir çarpışma meydana gelmeksizin düşman eline düştüğü ve bunun II. Mahmud'u çok üzdüğü yolundaki haber,[316] hemen hemen aynı ifadelerle diğer belgelerde de yer aldığı gibi[317] bundan sonra ortaya çıkan söylenti ve kargaşaları nihayete erdirmek için alınan tedbirler[318] de benzer şekilde diğer kroniklerde bulunmaktadır.[319] Eserde zikredilen barış görüşmelerini yürütmekle görevli ricâlin isimleri[320] de muasır kaynaklarda aynen geçmektedir.[321]

[311] *Metin,* vr. 76b; BOA, *HH,* 33983.

[312] *Metin,* vr. 86a-b.

[313] *Metin,* vr. 87a; BOA, *HH,* 34542. Bu belgede Ramazan bayramının hilâl görüldüğünde Perşembe, görülmediğinde ise Cuma günü takarrür etmesi gerekeceği hakkında İstanbul kadısının i'lâmının telhisle arzı üzerine Padişah'ın hatt-ı hümayunu mevcuttur.

[314] Silistre'nin düşmesinden Balkanlar seraskeri Hüseyin Paşa'nın kâimesinde 12 M. 1245'te (14 Temmuz 1829) (BOA, *HH,* 42941); Erzurum'un düşmesinden ise 15 M. 1245'te (17 Temmuz 1829) bahsediliyor (BOA, *HH,* 43202-C).

[315] Erzurum'un düşmesinden sonra Bayburt üzerinden Trabzon'a sarkıntılık niyetinde olan Ruslar'a karşı alınması gerekli tedbirlerle ilgili Çeçenzâde Osman Paşa'ya yazılan evâhir-i M. 1245 (23 Temmuz-1 Ağustos 1829) tarihli hüküm için bk. BOA, *MD,* 246, s. 23/127.

[316] *Metin,* vr. 63a-b.

[317] Bk. BOA, *HH,* 22102-A, 43730, 42789.

[318] *Metin,* vr. 64a-b.

[319] Mesela bk. Lütfi, *Tarih,* c. II, s. 88-90; *Letâif,* s. 473.

[320] *Metin,* vr. 63b, 67a, 68a.

[321] Mesela bk. Lütfi, *aynı eser,* s. 103, 129; *Letâif,* s. 474.

Öte yandan İngiliz elçisinin ilk verdiği balo için Lütfi Tarihi'nde tarih verilmezken[322] ele aldığımız kaynakta bu tarih 7 Cemâziyelevvel 1245 (4 Aralık 1829) Çarşamba;[323] *Letâif*'te ise Cemâziyelevvel'in sonu Pazar olarak gösterilmektedir ki, kanaatimizce *Letâif* müellifi tarih konusunda, daha başka yerlerde olduğu gibi burada da hata yapmaktadır.

Padişah'ın 2 Zilhicce 1245'te (25 Mayıs 1830) Livâ-i şerîfi Râmi'den İstanbul sarayına getirmesiyle ilgili verilen bilgiler,[324] *Târîh-i Atâ* ve *Târîh-i Lütfi*'de teyid edilirken[325] *Letâif* bu tarihi, 3 Zilhicce 1245 (26 Mayıs 1830) olarak vermektedir.[326]

Sıralamaya çalıştığımız bu husûsiyetler ihtivâ ettiği bilgilerin sıhhat ve kıymeti açısından eserin, yazıldığı dönem için gerçekten önemli bir kaynak olduğunu izhar etmektedir.

C- Metnin Tesisinde Takip Edilen Esaslar

Târîh-i Livâ'nın metin tesisinde, nüshaların birbirleriyle olan irtibatları göz önünde bulundurularak, inşa edilecek metnin daha anlaşılır olmasını sağlayacak bir yol takip edilmeye çalışılmıştır:

Nüshalar, öncelikle bu yaklaşımdan hareketle incelenmiş ve bunların, yazılış tarihleri itibariyle eskisinden yenisine doğru dil, ifâde, tertip, tamlık vb. açılardan bir tekâmül gösterdikleri tespit edilmiştir.[327] Bu çerçevede yapılan değerlendirme uyarınca, mevcut altı nüshadan E nüshası müellif nüshası olmasına rağmen tertipsizliği ve noksanlığından dolayı kullanılamayacak durumda olduğundan; F nüshası ise hem ulaşılamadığından hem de C nüshasıyla olan büyük benzerliğinden dolayı çıkarılmak suretiyle nüsha sayısı dörde indirilmiştir. Müteakiben bu dört nüsha da tam ve noksan nüshalar olmak üzere iki kısma ayrılmıştır.

Bu ayırımdan sonra ilk kademede tam ve hemen hemen birbirinin aynı olan A ve B nüshalarından, nadir de olsa gramer açısından ve ayrıca yazı, tez-

[322] Lütfi, *aynı eser*, s. 171.

[323] *Metin*, vr. 71b.

[324] *Metin*, vr. 93a.

[325] Bk. Atâ, *aynı eser*, c. III, s. 117-118; Lütfi, *aynı eser*, s. 193.

[326] Bk. *Letâif*, s. 489.

[327] Bekir Kütükoğlu, "Sultan II. Mahmud Devri Osmanlı Tarihçiliği", *Vekâyiniivis-Makaleler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., İstanbul 1994, s. 197.

hib, cild vb. yönlerden daha üstün gördüğümüz A nüshasının esas alınması ve bunun B nüshasıyla olan farklarının dipnotta gösterilmesi uygun bulunmuştur.

İkinci kademede esas alınan A nüshası ile eksik olan C ve D nüshaları karşılaştırılarak bu nüshalarda bulunup da muhtemelen müellifin, sonradan tebyiz ettiği A nüshasına almadığı ya da değiştirerek aldığı ibare ve ifadelerin gösterilmesine geçilmiştir: Bahse konu ifade ve ibarelerden esas nüshadaki ibare ya da ifadeleri açıklayıcı veya küçük çaptaki eksikliklerini telafi edici mahiyette ve metinle telif edilerek kaynaştırılabilir bulduklarımız italik olarak metne dahil edilmiştir. Şayet bu türden olan ibareler hem C hem de D nüshasında yer almışsa bunlara dipnotta ayrıca işaret edilmemiş; fakat yalnız birisinde varsa hangisinde olduğu dipnotta gösterilmiştir. Metinle kaynaşmasını mümkin görmediğimizden metne katmadığımız bölüm ve ibarelerin tamamına ise yer aldığı nüshalar ile birlikte dipnotlarıyla işaret edilmiştir. Takip edilen bu yöntemle müellifin tebyiz esnâsında metinden çıkardığı, değiştirdiği veya tashih ettiği kısım ya da ibarelerin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Metin tesisinde göz önünde bulundurulan diğer hususiyetleri şöyle sıralayabiliriz:

◆ Metnin transkripsiyonunda yalnızca (ق) ve (ڭ) harflerinden sonraki uzatmalar için (-), diğer harflerden sonraki uzatmalar için (^), kelime ortasındaki ve sonundaki (ع) harfi için (‘), (hemze) için ise (’) işaretlerinin kullanılmasıyla yetinilmiştir.

◆ Gice, itmek, irtesi, ahşâm gibi kelimelerin yazılışında telaffuza uygun bir imlâ benimsenmiştir.

◆ Sonları (b) harfiyle biten edüp, alup, gelüp gibi Türkçe kelimelerin sonlarındaki harf (p) ye çevrilmiştir.

◆ Dua cümleleri iki çizgi arasında transkripsiyonlu haliyle yazılmıştır.

◆ Yerine göre noktalama işaretlerine müracaat edilmiştir.

◆ Metnin orijinalinde herhangi bir paragraf başı olmadığı halde tesis edilen metinde, her gün için ayrı bir paragraf kullanılmış; varak numaraları gibi bunlar da bold (koyu) karakterde yazılmıştır.

◆ Anlamı ve nasıl okunacağı tespit edilemeyen (حوارالر) kelimesi orijinal imlâsıyla yazılmıştır.

◆ Yalnızca lüzum hissedilen birkaç kelimede, köşeli parantez içinde, açıklayıcı mahiyette uygun kelime ilavesi yapılmıştır.

◆ Transkripsiyonda, özel şahıs isimleri dışında Arapça kelime ve terkiplerdeki harf-i tarîfler (elif-lâm/el takısı) ile Farsça kelimelerdeki terkiplerin gösterilmesine dikkat edilmiştir.

◆ Birleşik isimler ve izâfet-i maklûblar arasında kullanılan tire (-), yalnızca mehâbet-efser, süreyyâ-intizâm gibi karmaşık olan terkipler arasında kullanılmıştır.

◆ Son olarak, şeddeli ((محمد)) isimleri, Mehemmed olarak okunmuştur.

NETİCE

Bu çalışmada neredeyse bütün fertleri ilmiye mensubu olup "Hekimbaşı sülâlesi" adıyla iştihâr etmiş ve Türk kültür, bilim, sanat ve edebiyat tarihinde önemli bir mevki ihraz etmiş bir ailenin önemli halkalarından birini teşkil eden Abdülhak Molla'nın sonradan, *"Târih-i Livâ"* ismini verdiği eseri, tahkikli neşir ve tahlil çalışmasına konu edilmiştir.

Eserin müellifi ve sülâlenin XIX. yüzyılın ilk yarısında yetişmiş mühim bir temsilcisi olan Abdülhak Molla, amatör tarihçiliğinin yanı sıra üç defa hekimbaşılık görevine getirilmiş ünlü bir hekim; ilmiyede Rumeli Kadıaskerliği, Maarif-i Umumiye Nâzırlığı ve Reîsü'l-ulemâlık makamlarına kadar yükselerek pek çok okulda müderrislik, müdürlük vb. vazifelerinin yanı sıra Encümen-i Dâniş gibi bir akademi ile Karantina teşkilâtı gibi müesseselerin kurulmasında aktif rol oynamış önemli bir akademisyen; Meclis-i Umûmî gibi kurullarda yer alarak düşüncelerini açıklamış bir siyasetçi ve şairlik, meyvecilik, hatta yemek kitabı yazmaya varacak ölçüde değişik ve geniş ilgi alanına, tecessüs ve espri kabiliyetine sahip biri olarak Sultan II. Mahmud'un yakınları arasında yer almış oldukça ilginç bir insandır. Onun bu özelliklerinden birçoğu, kendinden sonra torunu Abdülhak Hâmid Tarhan gibi önemli simalarca da devam ettirilmiştir.

Târîh-i Livâ, sıkıntıları günümüzde de aşılamamış olan Yunan meselesi gibi meselelerin menbaını teşkil eden 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşı sırasında tutulan altı yüz on yedi günlük olayları içine alan bir ruzname hüviyetindedir. Bugüne kadar gerek hacminin küçüklüğü, gerek sınırlı bir dönemi içine alması ve gerekse nüshalarının ve mahiyetinin pek tanınmayışı gibi sebeplerle pek çok farklı disiplini ilgilendirdiği halde ilim aleminin istifâdesinden uzak kalmış olan eserin ilmi neşrinin yapılmasıyla, kendi alanında önemli bir boşluğun doldurulmuş olacağı ümit edilmektedir.

Metin tesisinde uyulan esaslara ilgili bölümünde değinilen *Târîh-i Livâ*'nın tahlil kısmında eserin ismi, telif sebebi ve tarihi, eserin nüshaları ve özellikle-

riyle dil ve üslûbu gösterilmeye; müellifin eseri yazmak için istifade ettiği kaynaklar tespit edilmeye çalışılmış; daha sonra ise muasır kaynaklarla karşılaştırılarak eserin muhtevası ve ilmî kıymeti hakkında bir fikre ulaşılmağa gayret edilmiştir. Yapılan karşılaştırmada, eserde verilen bilgilerin ve gösterilen tarihlerin umumiyetle diğer kaynaklarca da teyit edildiği sonucuna varılmış; bu yönüyle de bu kaynakları tamamlayıcı, hatta bazı yerlerde açıklayıcı özellikler taşıması açısından dönemi için önemli bir kaynak olarak değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Müellifin hayatı ve eserleriyle ilgili bölümde ise, Abdülhak Molla hakkında daha önce yapılmış olan biyografi çalışmalarından istifade edilmekle birlikte, şimdiye kadar kullanılmamış olan Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve İstanbul Şer'iyye Sicilleri Arşivi belgeleri ile *Tarih-i Es'ad, Tarih-i Cevdet* ve *Tarih-i Lütfi* gibi kroniklerden, ayrıca dönemin önemli gazeteleri arasında yer alan *Cerîde-i Havâdis* ve *Takvîm-i Vekâyi* gibi gazetelerle daha başka yazma ve matbu eserlerden de istifade edilerek, müellifin biyografisi hakkındaki bilgiler zenginleştirilmeğe çalışılmıştır. Neticede müellifin biyografisiyle ilgili, ortaya öncekilere göre daha muhtevalı bir çalışma çıkmıştır. Müellifin diğer eserlerine ise kısaca değinilirken tespit edilebilen bütün şiirleri esere alınmıştır. Bu çerçevede, müellifin yakınları ile ilgili daha önce tezde yer almış bulunan bilgilerin bir kısmı, eserin kitap olarak düzenlenmesi esnasında çıkarılmıştır.

Çalışmanın sonuna, istifâde imkânını artırmak için indeks konulmuştur. Nihayetinde, imkanlar ölçüsünde hem metin hem de değerlendirme bölümleri açısından eserin, kendi türü içinde olabildiğince noksansız bir örneği ortaya konulmaya gayret edilmiştir. Bununla birlikte çalışmanın, bazı yönleriyle taşıması muhtemel olan noksanlıklarının anlayışla karşılanacağı ümit edilmektedir.

TÂRÎH-İ LİVÂ

Çeviriyazı Metin

[DÎBÂCE]

(1b) Bismi'llâhi ve bi-hamdihî ve's-salâtü ve's-selâmü alâ nebiyyihî ve âlihî ve ba'du. Celâil-i âsâr-ı hayriyet-medâr-ı cihândârîleri mahz-ı kerâmet ve şemâil-i übbehet-me'âsir-i seyr u sülûk-i mülûkâneleri ayn-ı hikmet olan Pâdişâh-ı kerâmet-penâh ve Şehenşâh-ı hikmet-destgâh, müceddid-i kavânîn-i cihângîrî ve mülkdârî ve müşeyyid-i mebânî-i saltanat u kâmkârî, Hidîv-i İskender-fer ve dâdâr-ı re'âyâ-perver, zıllu zalîl-i Cenâb-ı Melikü'l-allâm ve mizalle-i mefârık-ı kâffe-i enâm Sultân-ı mahmûdu's-siyer ve hâkān-ı memdûhü'l-eser — edâme'llâhü te'âlâ fî serîri saltanatihî bi'ş-şevketi ve'l-ikbâli ve demmera a'dâ'ehû ve muhâlifîhi bi'l-kahrı ve'n-nikâli — veliyy-i ni'met-i âlem ve veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri, min-kıbeli'r-Rahmân mevhibe-i ilâhiyye olan şevket-i Haydarâne ve kuvvet-i Rüstemâneleri muktezâsı, huzûr ve râhat-ı vücûd-ı hümâyûnlarına[1] ta'b-ı sefer ü cihâdı bi't-tercîh, zikri âtî yevm-i müteyemmin ü mes'ûdda Livâ-i sa'âdet-iltivâyı zîver-i menkib-i ta'zîm[2] ve seyf-i risâlet-penâhîyi beste-i miyân-ı tekrîm buyurup havâss-ı asâkir ve bendegân-ı sadâkat-me'âsir-i şâhâneleriyle, hâric-i şehr-i Kostantiniyye'de vâkı' Râmi Çiftliği nâm mahalle ve ba'dehû Tarabya'ya sâye-endâz-ı ikbâl u azîmet buyurdukları târîhden Dâru's-Saltanatı's-Seniyyelerine pertev-pâş-ı iclâl u avdet buyurdukları eyyâm-ı sa'âdet irtisâma[3] gelince(**2a**)ye kadar Mevkib-i Hümâyûnlarında rûz be-rûz cilve-nümâ-yı mücellâ-yı bürûz olan le'âlî-i âsâr[4] ve girdâr-ı dâverîleri, mevzû'-ı dercü'd-dürer-i rûzgâr olmak niyyet-i hayriyyesiyle Tabîb-i hâssa-i Asâkir-i Şâhâneleri hidmet-i bâhiru'l-mefharetiyle bahr-ı ummân-ı inâyet ve ihsân-ı mülûkânelerine tâ be-gülû müstağrak olan Abdülhak kulları, Mevkib-i Hümâyûnlarında icrâ-yı farîza-i me'mûriyyetim esnâsında rûz-merre elfâz u ibâre ile keşîde-i rişte-i zertâr-ı

[1] huzûr ve râhat-ı vücûd-ı hümâyûnlarına A, B: huzûr ve râhatı vücûd-ı hümâyûnlarına G.

[2] menkib-i ta'zîm A, B: mevkib-i ta'zîm G.

[3] sa'âdet irtisâma A, B: sa'd-irtisâma G.

[4] le'âlî-i âsâr A, B: le'âlî-âsâr G.

sevâd edüp ile'l-ân cüzdân-ı terâhî vü tesvîfde mahfûzen kalmışidi; ancak işbu eser-i hâme-i âcizânem, kitâbü's-siyer-i mülûkânelerinden bir nokta ve âsâr ve girdâr-ı şâhânelerinden bir nebze idiği egerçi zâhir ü âşikâr ise de fihrist-i şehnâme-i şehenşâhîleri eczâsından olduğuna nisbeten manzûr-ı nazar-ı rağbet ü i'tibâr ve zîver-i gûşvâre-i rûzgâr olmağa lâyık ve sezâvâr olduğu ecilden, işbu bin iki yüz kırk sekiz senesi Muharremü'l-Harâmı'nın[5] evâsıtında destyârî-i lutf u kerem-i Cenâb-ı Feyyâz ile tırâzende-i ruhsâre-i[6] evrâk-ı beyâz kılınup "karınca kaderince" misâlince atebe-i felek-mertebe-i Hazret-i Süleymân-ı zamâna min-gayri haddin, mûrâne takdîmine cesâret olunmağla inşâallâhu te'âlâ nîm-nigâh-ı çeşm-i re'fet ü iltifât-ı şâhâneleriyle manzûr ve mültefit buyuruldukda, çâker-i ahkarları tâ be-fark[7] gark-ı lücce-i ihsân *u inâyet*[8] buyurulması istirhâm-gerde-i kullarıdır.[9]

İşbu bin iki yüz kırk dört senesi Rebîu'l-evvelinin beşinci İsneyn günü sâ'at üçü otuz üç dakîka mürûrunda eşref-i sâ'ât olmağın veliyy-i ni'met-i âlem ve rûh-ı cism-i her millet-i nev'-i benî-Âdem(**2b**), zıllu zalîli ilâh ve[10] mücâhid fî-sebîli'llâh şevketlü, mehâbetlü, kudretlü, kerâmetlü es-Sultân ibnü's-Sultân es-Sultân el-Gāzî Mahmud Hân Efendimiz hazretleri, Sancağ-ı şerîf-i sa'âdet-redîfi yed-i mü'eyyed-i şâhânelerine alup Ebû Eyyûb el-Ensârî — radiye anhu'l-Bârî — civârında,[11] Râmi Çiftliği nâm mahall-i mürtefi'de müceddeden inşâ buyurdukları kebîr kışlaya teşrîf-i hümâyûn buyurdular.

Beyân-ı Sûret-i Azîmet-i Şâhâne:[12] Hîn-i azîmetinde müretteb olan alay-ı vâlâ,[13] *cümle ulemâ ve ricâl ve mevcûd bulunan vüzerâ ile tanzîm olunup* kemâ fi's-sâbık

[5] Muharremü'l-harâmının A, B: Muharremü'l-harâmın G.

[6] رخسا ره A: رحسا ره B (y).

[7] tâ be-fark A, B: bir kat dahi G.

[8] G.

[9] D nüshasında yer almayan buraya kadarki dîbâce kısmı, C nüshasında çok kısa olarak yer alıyor: "Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm. Cenâb-ı vâhibü'l-âmâle hamd ü senâ ve Resûl-i ekremine salavât-ı bî-intihâ ihdâ olundukdan sonra..."

[10] ve A, B: - G.

[11] Ebû Eyyûb el-Ensârî — radiye anhu'l-Bârî — civârında A, B: Eyyûb'da G.

[12] Beyân-ı sûret-i azîmet-i şâhâne: C.

[13] alay-ı vâlâ A, B: alay tertibi G.

Sancağ-ı şerîf alayları misillü ise de,[14] vüzerâ-yı izâm ve ricâl-i devlet-i ebed-kıyâm esvâb-ı dîvâniyyeleri yerine başlarına şal *ve al kaput* sarmalarıyla, ulemâ-yı kirâm gicelik ta'bîr olunan *yumuşak* kavukların giyüp cümle erbâb-ı alay al kaputlar telebbüsü ile boyunlarına En'âm-ı şerîf kîsesi ve seyf ta'lîk eylediler.[15] Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri dahi ser-i mehâbet-efserlerine şal sarup mücevher[16] kaput iktisâ ve miyân-ı sâhib-kırânîlerine taklîd-i şimşîr-i cevher-dâr-ı cihân-bahâ buyurmuşlar idi.[17] Zâbıtân-ı Asâkir-i Hâssa-i Muhammediyye, yalın kılıç olarak Rikâb-ı Hümâyûnlarında yürüyüp[18] berâ-yı temâşâ güzergâh-ı mülûkânelerine gelen ahâlî-i İstanbul'un pîr u bernâ ve ricâl u nisâsı bir derece isâle-i dümû'-ı tehassür ü firâk etmişlerdir ki tahrîr u iş'ârı gencâyiş-pezîr-i sahâyif-i evrâk değildir.[19] Hemân Cenâb-ı Hak,[20] a'dâ-yı dîn olan düşmanlarına gālip eyleye. Âmîn. Bu tertîb ile Mu'asker-i Hümâyûn-ı zafer-makrûn, tahsîs olunan sâbıku'z-zikr kışlayı teşrîf buyurdular. Kışlanın dört köşesinde vâkı' kulel-i erba'adan üçüne kırmızı flandra[21] ta'lîk ve Livâ-yı şerîf nasb olunacak kulleye (**3a**) yeşil canfesli sancak vaz'ıyla sâ'irinden tefrîk olunup derûnu, kemâl-i dikkat u ihtimâm ile tanzîf ü tahsîn ve mânend-i

[14] misillü ise de A, B: misillü tertîb G.

[15] Vüzerâ-yı izâm ve ricâl-i Devlet-i ebed-kıyâm esvâb-ı dîvâniyyeleri yerine başlarına şal *ve al kaput* sarmalarıyla, ulemâ-yı kirâm gicelik ta'bîr olunan *yumuşak* kavukların giyüp cümle erbâb-ı alay al kaputlar telebbüsü ile boyunlarına En'âm-ı şerîf kîsesi ve seyf ta'lîk eylediler A, B: ve bi'l-cümle ulemâ ve ricâl ve mevcûd bulunan vüzerâ ile tanzîm olunup fakat ulemâ-yı saltanat ve ricâl-i devlet esvâb-ı dîvâniyyelerini iktisa etmeyüp başlarına şal ve arkalarına al kaput giyüp boyunlarına En'âm kisesi ve seyf takınmalarına mebnî, ulemâ dahi başlarına gicelik ta'bîr olunan kavuk ve arkalarına kaput giyüp yanlarına En'âm kisesi ve seyf ta'lîk eylediler G.

[16] mücevher: mücevherli B.

[17] Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri dahi ser-i mehâbet-efserlerine şal sarup mücevher kaput iktisâ ve miyân-ı sâhib-kırânîlerine taklîd-i şimşîr-i cevher-dâr-ı cihân-bahâ buyurmuşlar idi A, B: Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri dahi şal ve mücevher kaput telebbüs buyurup seyf-i mansûr mücevherini miyân-ı sâhib-kırânîlerine kuşanup G.

[18] Zâbıtân-ı Asâkir-i Hâssa-i Muhammediyye, yalın kılıç olarak Rikâb-ı Hümâyûnlarında yürüyüp A, B: Asâkir-i Hâssa-i Muhammediyye zâbıtânı yalın kılıç olarak Rikâb-ı Hümâyûnlarında mâşî idi G.

[19] berâ-yı temâşâ güzergâh-ı mülûkânelerine gelen ahâlî-i İstanbul'un pîr u bernâ ve ricâl u nisâsı bir derece isâle-i dümû'-ı tehassür ü firâk etmişlerdir ki tahrîr u iş'ârı gencâyiş-pezîr-i sahâyif-i evrâk değildir A, B: berâ-yı seyr ü temâşâ terâküm eden ahâlî-i İstanbul ve re'âyâ ve berâya bir derece isâle-i bükâ etmişlerdir ki takrîr ü ta'rîfine tâkat gelmez G.

[20] Cenâb-ı Hak A, B: Cenâb-ı Hudâ-yı müte'âl G.

[21] flandra A, B: bayrak C, D.

behişt-berîn ferş u tezyîn olunmuşidi.[22] Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri ve Şeyhü'l-İslâm Yâsincizâde es-Seyyid Abdülvehhâb Efendi hazretleri ve Kāimmakām Ahmed Hulûsi Paşa hazretleri ve Ser'asker-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Mehemmed Hüsrev Paşa hazretleri ve Nakībü'l-Eşrâf Abdullah Efendizâde es-Seyyid Ahmed Reşid Efendi hazretleri[23] ve bi'l-cümle[24] sudûr-ı izâm hazerâtı du'â ve senâ ile kulle-i mezbûre derûnuna vaz' buyurdular ve Hazret-i Hâlid — radiya'llâhü anh — tarafında olan diğer kulle, silahdar ağa hazretlerine ta'yîn buyuruldu.[25] Veliyy-i ni'met efendimiz hazretleri *dahi*[26] zât-ı kerâmet-simât-ı şâhâneleri içün, kışlanın vasatında vâkı' Taht-ı Hümâyûn Kapusu[27] üstünde[28] mevcûd çend aded odaları ihtiyâr buyurup orada beytûtet ve karâr buyurdular. Ma'iyyet-i şehenşâhîde bulunan askeri, kışla etrâfında olan tabya ve metrisler verâsında hayme-nişîn ve dâ'ire-i hümâyûnları ağavâtından fenn-i nizâm-ı süreyya-intizâm-ı süvârî ile imtiyâz bulmuş iki bölük süvârî ve altmış yetmiş kadar muzıkacı kulları, hüsn-i nazar-ı kimya-eser-i mülûkâne berekâtıyla ta'allüm ve ta'lîm şerefiyle müşerref

[22] Kışlanın dört köşesinde vâkı' kulel-i erba'adan üçüne kırmızı flandra ta'lîk ve Livâ-yı şerîf nasb olunacak kulleye yeşil canfesli sancak vaz'ıyla sâ'irinden tefrîk olunup derûnu, kemâl-i dikkat u ihtimâm ile tanzîf ü tahsîn ve mânend-i behişt-berîn ferş u tezyîn olunmuşidi A, B: bu tertîb ile Mevkib-i Hümâyûn, tahsîs olunan sâbıku'z-zikr kışlaya teşrîf olunup kışlanın dört tarafında vâkı' dört aded kullenin üçüne kırmızı flandıra ta'lîk olunup Sancâğ-ı şerîf nasb olunacak kulleye yeşil canfesli sancak ta'lîk olunmuş idi ki ol kulleye Sancâğ-ı şerîf nasbı musammem olduğundan derûnı be-gâyet temyîz ve tathîr ve cennet-misâl ferş ü tezyîn olunmuş idi G.

[23] Nakībü'l-Eşrâf Abdullah Efendizâde es-Seyyid Ahmed Reşid Efendi hazretleri: A,B: Nakībü'l-Eşrâf Tatarcıkzâde Abdullah Efendi C, D.

[24] Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri ve Şeyhü'l-İslâm Yâsincizâde es-Seyyid Abdülvehhâb Efendi hazretleri ve Kāimmakām Ahmed Hulûsi Paşa hazretleri ve Ser'asker-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Mehemmed Hüsrev Paşa hazretleri ve Nakībü'l-Eşrâf Abdullah Efendizâde es-Seyyid Ahmed Reşid Efendi hazretleri ve bi'l-cümle A, B: Veliyy-i ni'met efendimiz hazretleri ve Nakībü'l-Eşrâf Tatarcıkzâde Abdullah Efendi hazretleri ve Şeyhü'l-İslâm Yâsincizâde Abdülvehhâb Efendi hazretleri ve Kāimmakām Ahmed Hulûsi Paşa hazretleri ve Ser'asker-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Mehemmed Hüsrev Paşa hazretleri ve bi'l-cümle G.

[25] Hazret-i Hâlid — radiya'llâhü anh — tarafında olan diğer kulle, silahdar ağa hazretlerine ta'yîn buyuruldu A, B: Eyub tarafında vâkı' diğer kulleyi dahi silahdar ağa hazretlerine ta'yîn buyurdular G.

[26] G.

[27] Kapusu A, B: Kapusu'nun G.

[28] Taht-ı Hümâyûn Kapusu üstünde A, B: Büyük Kapu üzerinde C, D.

olduklarından ma'iyyet-i hümâyûnlarında olmalarıyla, veliyy-i ni'met-i âlem efendimize mahsûs dâ'ire-i felek-fâhirenin yemîn ve yesârında kâ'in odalara, Sancağ-ı şerîf kullesiyle Silahdâr ağa hazretlerine mu'ayyen kulleye varınca takım takım taksîm ile temkîn olundular. Sancağ-ı şerîf **(3b)** kullesinin tahtında olan dâ'irecik, riyâset-i etıbbâ ile karîn-i şeref u âtıfet olan birâder efendi hazretleriyle bu abd-i ahkar-ı çâker-i kemterlerine ve civârımızda vâkı' odalar imam efendiler hazerâtına mekân ve kışlanın ezlâ'-ı selâsesi hâlî kalup Sancağ-ı şerîf hizâsındaki kullede Asker-i hâssa Nâzırı Said[29] Efendi ve Matbah-ı âmireye karîb diğer kullede Matbah Emîni Tâhir Beyefendi iskân kılındı. Ağavât-ı Enderûn'dan, mu'allem olmayarak birer eski geldiler ve Harem-i Hümâyûn-ı ismet-makrûn ağavâtından nizâm-ı süvârîde dahil yirmi kadar Zengi ağalar[30] ve dört aded Zengi musâhib bulunmağın, anlara dahi başka başka odalar inâyet buyurulmağla bu minvâl üzre ikâmet ve du'â-yı devâm-ı ömr-i devlet-i şehenşâhîye müdâvemet olundu. Rabbim, kalb-i hümâyûnların envâ'-ı sürûr ile mesrûr eyleye. Âmîn.

Mâh-ı mezbûrun altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının ikinci Salı günü hava letâfet üzre olmağın, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz Süvâriyân-ı Asâkir-i hâssadan iki bölük asker ile Mevkib-i Hümâyûn'dan üç çâryek mesâfede, Davudpaşa Sahrâsı'na teşrîf buyurup bi'l-izzi ve'l-ikbâl yine Râmi Kışlası'na avdet buyurdular.

Mâh-ı mezbûrun yedinci ve teşrîf-i şâhânelerinin üçüncü Çaharşenbih günü dahi letâfet-i hava derkâr ise de, bir tarafa teşrîf buyurulmadı. Akşam namazını Livâ-i şerîf[31] sâyesinde ba'de'l-edâ, Asâkir-i Muvahhidîn'in selâmeti ve a'dâ-yı dîn üzre galebe ve nusreti içün zikr u tevhîde şurû' u ibtidâ musammem olup **(4a)** ancak, Sancağ-ı şerîf odasında vüs'at olmamağla, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz cümle Süvârî ağavât ile derûn-ı kışlada vâkı' câmi'-i şerîfe teşrîf birle, Livâ-i sa'âdet şeyhi ta'yîn buyurulan Enderûn-ı Hümâyûn'dan muhrac, fuhûl-ı ulemâdan *esbak Rikâbdâr Ağa* Hâce Şâkir Efendi hazretleri sulehâ-yı müttekînden müstecâbü'd-da've

[29] Asker-i Hâssa Nâzırı Sa'îd Efendi A,B: Bostancıyân-ı Hâssa Nâzırı Sa'îd Muhib Efendi: C,D.

[30] Zengi ağalar A, B: Siyah ağalar C, D.

[31] Livâ-i şerîf:A, B: Sancağ-ı şerîf C, D.

bir zât-ı nezâhet-simât olduğundan, anlar delâletiyle zikr-i Hudâ'ya ibtidâr[32] ve veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri dahi bi'l-ma'iyye iştigāl-i tevhîd-i Cenâb-ı kirdigâr buyurdulardı. Bu esnâda, cemî'-i huzzâra ku'ûd ile emir buyuruldukda, bu çâkerleri de mevcûd idim. Vakt-i işâya kadar zikr u tevhîd-i şerîf karîn-i intihâ ve tamâmında, şeyh-i muşârun-ileyh gāyet muhrık bir du'â edüp ba'dehû edâ-yı salât-ı işâya âğāz olundu. Mevlâ kabûl eyleye.

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının dördüncü Pençşenbih günü, yine güşâyiş-i hava derkâr ise de bir tarafa teşrîf buyurulmayup ancak beyne'l-'işa'eyn Kışla Câmi'i'nde tevhîd-i şerîfe ikbâl buyurulmağla, cümlemiz vakt-i salât-ı işâya kadar tevhîd-i Bârî ile iştigāl eyledik. Rabbim, azamet-i şânı hürmetine veliyy-i ni'met-i âlem efendimizi a'dâsına gālib eyleye. Âmîn.

Mâh-ı mezbûrun dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının beşinci Cum'a günü inkişâf-ı hava olmağla, edâ-yı salât-ı Cum'a içün Ebû Eyyüb-i Ensârî — radiye anhü'l-Bârî — Hazretleri Câmi'-i şerîfine atf-ı inân-ı izz u şân ve nevbetci bulunan Küçük imâm efendinin esvâb-ı seferiyye ile hutbeye çıkması fermân buyurulup ba'de's-salât, türbe-i şerîfeyi ziyâret **(4b)** ve rûh-ı akdeslerinden iktisâb-ı feyz u bereket buyuruldukdan sonra,[33] yine kışlaya avdet buyuruldu.

Garîbe: Öteden berü Cum'alarda câmi'-i şerîfe teşrîf-i hümâyûn vukū'unda, Has Oda ağaları bile gelüp seccâde ferşi misillü hidmet-i şâhânede bulunurlar imiş. İşbu hareket-i hümâyûn be-gāyet ehaf ve resm-i külfet bertaraf olmağın, ağavât-ı merkūme, Hırka-i şerîfe hidmet-i bâhirü'l-meymeneti içün Saray-ı İstanbul'da terk olunup seccâde ferşi ferâmûş olunmuş; der-'akab türbeden seccâde taleb olundukda, "zât-ı şâhâneye lâyık seccâde yokdur; ancak, ecdâd-ı izâmlarından firdevs-âşiyân Ebu'l-Feth Sultan Mehemmed Hân hazretlerinin *teberrüken* edâ-i salât buyurdukları bir seccâde vardır" diyü Türbedâr efendi, me'mûrîne teslîm eylemiş. Câmi'e bast olunup mücâhid fi-sebîli'llâh efendimiz, teyemmünen ve teberrüken üzerinde edâ-i Salât-ı Cum'a buyurmuşlar. İşbu tesâdüf ziyâde tefe"ül olunacak şey olmağla, mesmû'umuz oldukda ağlayarak cümle bendegânın du'â-yı hayrına mazhar oldular. Rabbim, kabûl eyleyüp ömr-i şerîflerine bereket ihsân eyleye. Âmîn.

[32] zikr-i Hudâ'ya ibtidâr: A,B: tevhîd-i şerîfe ibtidâ C, D.

[33] buyuruldukdan sonra B: -A

Tertîb-i Alay-ı Cum'a

İbtidâ Dîvân çavuşları, ba'dehû Zü'emâ, ba'dehû yedek atlar, ba'dehû arkalarında al kaput ve başlarında şal müsellah olarak Mevkib-i Hümâyûn'a me'mûr Kapucubaşı ağalar, ba'dehû binek birkaç re's Mısır atları, ba'dehû Asâkir-i Mansûre ve *Bostancıyân-ı* hâssa binbaşıları ve ma'iyyet-i mülûkânede olan süvârî ağaların çavuşlarına kadar Nizâm zâbıtânı, yalın kılıç rikâb-ı kamertâb-ı **(5a)** şehriyârîde yürüyüp veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri azamet-i mülûkâne ile al kaput ve şal ve seyf-i mücevher ve mansûrî ta'lîk buyurup rahş-ı dilkeş-hirâmlarına süvâr olduklarında Peykân ve Solakân ve Hâsekiyân, kıyâfet-i seferiyyeleriyle omuzlarında çil tüfenk, esb-i hümâyûnları ardınca mehâbet-i acîbe birle mâşî olmuşlar idi. Zahr-ı şâhâneyi ta'kîb ederek Silâhdâr-ı şehriyârîlerî ağa hazretleriyle Sırkâtibi efendi hazretleri ve Baş çukadar ağa hazretleriyle sâbık Baş Çukadar Ebûbekir Efendi hazretleri ve Şerbetçi Lala ile Kaftancı Lala idiler.

Mâh-ı mezbûrun onuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının altıncı Cum'airtesi günü hava mağmûm olmağla hayli yağmur yağdı. Akşam namazından sonra, yine Kışla Câmi'-i şerîfine teşrîfe himmet buyurulup salât-ı işâya kadar tevhîd etdiklerinden sonra, namaz edâ olunup mahall-i mahsûslarına avdet-i hümâyûn buyuruldu.

Mâh-ı mezbûrun on birinci ve teşrîf-i şevket-redîflerinin yedinci Pazar günü letâfet-i hava var ise de bir tarafa ikbâl buyurulmayup gecesi, Kışla Câmi'i'ne teşrîf buyuruldu. O şeb-i mağfiret-sebeb şehr-i Rebîu'l-evvelin on ikinci gecesi olup huzûr-ı hümâyûnlarında menkabe-i velâdet-i Resûl-i Kibriyâ, şefî'-i rûz-ı cezâ — aleyhi mine's-salâti ezkâhâ — efendimiz hazrelerinin kırâ'ati de'b-i kadîm olmağın, Sultan Ahmed Hân Câmi'i'nde olduğu gibi mevlid-hân efendiler birer birer kırâ'at etdikden sonra her birine ilbâs-ı hil'at ve mu'tâddan ziyâde ihsân u inâyet olundu. Ba'dehû **(5b)** zikr u tevhîd ile du'âlar olunmağla Rabbim, dergâh-ı izzetinde ahsen-i kabûl ile makbûl eyleye. Âmîn yâ Mu'în.

Mâh-ı mezbûrun on ikinci ve Mevkib-i Hümâyûn'a teşrîflerinin sekizinci Pazarirtesi günü mevlid-i şerîf kırâ'ati içün Sultan Ahmed Hân Câmi'-i şerîfine bedel, Mevkib-i Hümâyûn münâsebetiyle Ebû Eyyûb-i Ensârî — radiye anhu'l-Bârî — Câmi'-i şerîfine teşrîfleri musammem olmağın, azîm alay-ı vâlâ ile teveccüh buyuruldu. Şeyhü'l-İslâm efendi ve Kā'immakām paşa vesâ'ir vüzerâ-yı izâm ve ulemâ-yı kirâm hazerâtı ve ricâl-i Devlet-i Aliyye,

esvâb-ı seferiyye-i sâbıka üzre gelüp sinîn-i mâziyede olduğu misillü ku'ûd olundu; fakat Sadr-ı esbak Silahdâr Ali Paşa hazretleri Mevkib-i Hümâyûn'a me'mûr olmuş olmağın, Şeyhü'l-İslâm efendi hazretleri ortada ve sağ tarafında Kā'immakām paşa hazretleri ve sol taraflarına müşârun-ileyh Ali Paşa hazretleri kā'id oldular. Mevlid-i şerîf resmi tamâm oldukda, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri bi'l-yümni ve'l-ikbâl kışlaya avdet buyurdular. Cenâb-ı Hudâ-yı müte'âl, dîn ü Devlet-i Aliyyelerin cemî'-i düşmanlarına gālip eyleye. Âmîn. Yine beyne'l-işâ'eyn Kışla Câmi'-i şerîfinde tevhîd-i Cenâb-ı Hâliku'l-kevneyn ile iştigāl buyuruldu.

Mâh-ı mezbûrun on üçüncü ve Mevkib-i Hümâyûn'a teşrîflerinin dokuzuncu Salı günü kerâmetlü kutb-ı merkez-i dâ'ire-i tevhîd efendimiz hazretleri, havanın letâfet ve küşâyişine binâ'en bir kaç bölük süvârî ile Dâvudpaşa Sahrâsı'na ve andan Baruthâne Nâzırı Necib **(6a)** Efendi'nin çiftliğine şeref-bahş-ı vusûl ve tîr-endâzlık Sünnet-i Seniyye-i Muhammediyye'siyle meşgûl oldukları esnâda, Serasker Hüseyin Paşa hazretlerinden Aliş Paşa ma'rifetiyle vukū' bulan fütûhât-ı cesîme mekâtîbi vürûd etmekle, çiftlik-i mezbûra irsâl olunmuş. Kırâ'at buyuruldukdan sonra mektûb-ı beşâret-üslûbu, Ser'asker-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Hüsrev Paşa hazretleriyle Ali Paşa hazretlerine tesyîr buyurmuşlar. Fakīr dahi Ali Paşa hazretlerini ziyârete varmış idim. Silahdâr ağa hazretlerinin âdemleri[34] Abdullah Ağa mektûbu getürüp kırâ'at eyledik. Esnâ-i[35] muhârebede dört binden ziyâde küffâr, hâk-i helâke düşdüğün iş'âr idi. Ağâz-ı harb, veliyy-i ni'met-i âlem efendimizin Cum'a günü Hazret-i Hâlid — radiya'llâhu anh — Câmi'-i şerîfinde, Fâtih Sultan Mehemmed Hân hazretlerinin seccâdelerinde teberrüken edâ-i salât buyurdukları zamâna müsâdif imiş. Bu keyfiyyet, ziyâde acîb şey olmağla cümlemiz bî-şu'ûr olup bükâ ederek du'âya başladık. Allâh, azamet-i şânı hürmetine veliyy-i ni'met efendimizin ömrüne bereket ve vücûduna sıhhat u âfiyet ihsân eyleye. Âmîn. Akşamdan sonra yine tevhîd-i şerîf olup cemâl-i şâhâneleriyle müşerref olduk.

Mâh-ı mezbûrun on dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının onuncu Çahârşenbih günü ziyâde yağmur yağdı ve gecesi, yine sâbıku'z-zikr Câmi'-i Kışla'da tevhîd-i şerîfe ikbâl-i hümâyûn buyurulup dîdâr-ı mülûkâneleriyle müşerref olduk.

[34] âdemleri:A, B: uşağı C, D.

[35] أثناء kelimesindeki (ث) ve (ن) harfleri B nüshasında yanlışlıkla yer değiştirmiştir.

(6b) Mâh-ı Rebîu'l-evvelin on beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının on birinci Pençşenbih günü oldukça letâfet-i hava var idi. Bir tarafa ikbâl buyurulmayup akşamdan sonra tevhîd-i şerîfe teşrîf buyurdular.[36]

Mâh-ı merkūmun on altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının on ikinci Cum'a günü hava yağmurlu idi. Eyyûb'de, Zâl Mahmud Paşa Câmi'i'ne selâmlık olup Topcular tarafından azîmet ve eski Yeni [Câmi'] cânibinden avdet buyuruldu. Bugün, Varna ve Silistre taraflarından haber-i meserret-eser gelüp hubûr-i vefîre hâsıl olmuşdur. Akşamı berâ-yı zikr u tevhîd-i şerîf câmi'-i latîfe teşrîf buyuruldukda, vârid olan mektûbu cümleye istimâ' ile sürûrları matlûb olmağla, Büyük imâm efendi hazretlerine cehren kırâ'atini fermân buyurdular. İstimâ'ıyla, azîm münbasit olduk ve lisân-ı mülûkâneleriyle, olan vukû'âtı ta'rîf ü beyân buyurdular. İmâm efendi hazretleri, ba'zı mahallerini çıkaramayup veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz bir kaç hatve imâm efendiinin yanına varup okudular. Cenâb-ı Hudâ-yı müte'âl, dâ'ima böyle münşerihu'l-bâl eyleyüp vücûd-ı hümâyûnunu Ümmet-i Muhammed'e ve Devlet-i Aliyye'ye bağışlasun. Âmîn, sümme âmîn.

Mâh-ı mezbûrun on yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının on üçüncü Cum'airtesi günü bir tarafa teşrîf buyurulmadı ve o gün Saray-ı İstanbul'da kalan Has Oda ağalarından Kahvecibaşı Nazif Ağa çırağ olup sâbıkā Baş Çukadar ve hâlâ Mâbeyn-i Hümâyûn hidmet-i bâ'isü'l-mefharetiyle karîn-i i'tibâr olan **(7a)** Ebûbekir Efendi hazretleri, Kahvecibaşı nasb olundular. Akşamı, tevhîd-i şerîfe teşrîf-i hümâyûn buyuruldu.

Mâh-ı mezbûrun on sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının on dördüncü Pazar günü oldukça letâfet-i haya olmağla, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz cümle süvârî kullarıyla hastahâne civârında vâkı' Otağ-ı Hümâyûnların teşrîf birle bir mikdâr tûr-endâzlık Sünnet-i Muhammediyyesi'ni icrâdan sonra, asâkire dahi vâfir ta'lîm-i fenn-i harb buyurup akşam üzeri, makarr-ı mülûkânelerine avdet buyurdular. Rabbim, ikdâm-ı tâmların müzdâd ve semeresini müşâhede ile cümlemizi ber-murâd eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun on dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının onbeşinci Pazarirtesi günü hava dünden ziyâde latîf olmağla, Asâkir-i süvârî ile Kâğıdhâne tarafına teşrîfe rağbet ve o cây-ı dil-küşâda hayli ta'lîm-i fenn-i harb olunup akşama karîb avdet buyuruldu. Beyne'l-'işâ'eyn, yine tevhîd-i şerîfe teşrîf-i hümâyûn buyurmalarıyla cümlemizi müşerref buyurdular.

[36] buyurdular A: buyuruldu B.

Mâh-ı merkūmun yirminci ve teşrîf-i hümâyûnlarının on altıncı Salı günü tebdîlen çiftliğe azîmet-i hümâyûn buyurulup *gālibâ istihmâm buyurdular.* Akşam üzeri, yine avdet buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i şâhânelerinin on yedinci Çâhârşenbih günü hava dünkü gibi letâfet üzre değil idi. Akşam, tevhîd oldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi ikinci ve teşrif-i mülûkânelerinin on sekizinci Pençşenbih günü pek a'lâ letâfet-i hava olmağla, Asâkir-i Hâssa-i Muhammediyye'ye ta'lîm-i fenn-i harb buyurdular **(7b)** ve Şumnu tarafından iki tâne serkerde esîr vârid olmağla, Ser'asker paşa cânibinden mevkib-i şâhâne olan kışlaya irsâl olunup manzûr-ı hazret-i şehriyârî oldu. Biri yüzbaşı ve diğeri bayrakdâr olduğu mervîdir. Akşamı, tevhîd-i şerîf olup reşk-âfîtab olan cemâl-i tâc-dârâneleriyle şeref-yâb olduk.

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin on dokuzuncu günü'ne müsâdif olan yevm-i Cum'a-i mübârekede havanın letâfeti derece-i gāyetde olmağın, veliyy-i ni'met -i âlem efendimiz, Dâvudpaşa Sahrâsı'nda vâkı' câmi'-i şerîfe selâmlık buyurup Rikâb-ı Hümâyûnlarında olan Kapucubaşılarla zü'emânın Mısır cübbesiyle âmedşodları fermân ve kaput ile fakat zât-ı mülûkâneleri meşhûd-ı âlemyân oldu. Ba'de's-salât, takıma ruhsat ve tebdîlen Necib Efendi Çiftliği'ne teşrîfe rağbet buyurdular. Yusuf Paşa, Varna hâricine çıkup ordusunu dahi ihrâc eylediği haber-i meserret-eserini hâvî, Mu'asker-i Sadr-ı a'zamîye gelen kağıd, Bostacıbaşı Osman Ağa, Bâb-ı Âlî'de iken kapuya vârid olduğunu gelüp tebşîr eyledi. Rabbim cümlesini mansûr ve Pâdişâhımız efendimizi mesrûr eylesün. Çiftlik-i mezbûrda akşam ta'âmı olup ba'de'l-mağrib, kışlaya avdet buyuruldu.

Mâh-ı mezbûrun yirmi dördüncü ve teşrîf-i tâc-dârinin yirminci Cum'airtesi günü letâfet-i hava kemâlinde olmağla, Sâhib-kırân-ı zamân efendimiz hazretleri süvârîlere bir kaç sâ'at ta'lîm-i fenn-i harb buyurup avcı **(8a)** menâvresi[37] dahi çevrildi. Dört na'l, kumandasında bir süvârî esbinden sâkıt olmağla tamâmına işâret buyurdular.[38] Rabbim, sa'ylarını meşkûr ve kalb-i hümâyûnların mesrûr eyleye. Âmin. Yine akşam, tevhîd-i şerîfe teşrîfleriyle cümle bendegân-ı sadâkat-nişânı müşerref buyurdular.

[37] avcı menâvresi: A, B: avcı ta'lîmi C, D. Burada, büyük tatbikat anlamındaki manevra kelimesi muhtemelen yanlış yazılmış.

[38] tamâmına işâret buyurdular: A, B: terk buyurdular C, D.

Mâh-ı mezbûrun yirmi beşinci ve teşrîf-i şehriyârînin yirmi birinci Pazar günü tebdîlen hastahâne civârında vâkı' otak-ı gerdûnnitâklarına teşrîf buyurup Şeyhü'l-İslâm efendi ve Kā'immakām paşa ve Reîs efendi hazerâtı başlarına şallar sarup hâk-i pây-i kîmyâ-sây-i şâhâneye yüzler sürdüler. Varna'dan asker lüzûmunu hâvî haber tevârüd etmekle, Asâkir-i Mansûre'den üç tabur-ı *mu'allem* irsâli fermân buyurulduğundan ber-vech-i ihtimâm, tehiyye-i levâzım-ı râhları husûsuna sa'y u ikdâm olundu. "Zikr u tevhîde müdâvemet, vücûd-ı letâfet-âlûd-ı hidîvânelerine mûcib-i te'sîr-i harâret olur" diyü Şeyhü'l-İslâm efendi hazretleri ifâde etmeleriyle, bu gece tevhîd-i şerîf terk olunmuşdur.

Mâh-ı merkūmun yirmi altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının yirmi ikinci Pazarirtesi günü, Varna tarafına me'mûr olan binbaşılar ki biri Enderûndan muhrac Necib Ağa ve birisi Hacı Ârif Ağa ve diğeri Cebehâne'den neşv u nemâ bulmuş Binbaşı Ahmed Bey idi. Bunlara Mîrahûr-ı evvel Mes'ûd Ağa başbuğ olup ucâleten, Dâvudpaşa Kışlası'na hareketleri îcâb etmeğin, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz Otağ-ı Hümâyûnların teşrîf birle, **(8b)** mürûr eden Asâkir-i Mansûre'yi seyr u temâşâ ve cümlesin vedî'a-i mahfaza-i Cenâb-ı Kibriyâ eylediler. Avdet-i mülûkânelerinde Mevkib-i Hümâyûn Çarşusuna[39] teşrîf ve esnâfdan el-Hâc Şâkir Ağa nâm sarrâcın çadırında celse-i hafife buyurmalarıyla, cümle ehl-i sûku taltîf edüp hayr du'âlarına mazhar oldular. Akşamı, yine tevhîd-i şerîfe ikbâl ile zikr-i Hudâ'ya iştigāl buyurup ba'de'l-'işâ, cây-ı mahsûslarına ric'at buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi yedinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin yirmi üçüncü Salı günü tebdîlen, hinto ile Davudpaşa'yı teşrîf ve andan Küçükçekmece'ye azîmet birle, Varna tarafına i'zâm olunan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'ye küllî in'âm u ihsân buyurarak, her birini yetişmiş evlâd gibi tatyîb ve taltif buyurdular. Ol taraflarda iken, Şumnu'dan yüzden ziyâde gelen esirlere rast gelindikde, zâbıtânını celb ile tamâşâ buyurup akşam üzeri, yine kışlaya avdet ve ba'de salâti'l-mağrib, mu'tâd buyurdukları zikr u tevhîd-i Hudâ'ya müdâvemet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin yirmi dördüncü Çahârşenbih günü veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz, kışla civârında vâkı' sâbıku'z-zikr Râmi Çiftliği'ne sâye-endâz-ı şevket

[39] Mevkib-i Hümâyûn çarşusuna: A, B: ordu çarşusuna C, D.

oldular. Ser'asker paşa hazretleriyle Sadr-ı esbak Ali Paşa hazretleri kışlaya gelüp Silahdâr ağa hazretleriyle bir mikdâr mülâkâtdan sonra, müşârün-ileyh Ali Paşa hazretleri Mevkib-i Hümâyûn'da vâkı' haymesine gidüp Ser'asker *Hüsrev Paşa* hazretleri avdet-i hümâyûna kadar (**9a**) ikâmet eyledi. Ba'dehû, Pâdişâh-ı dil-âgâh efendimiz, çiftlikden makarr-ı tâcdârânelerin ve beyne'l-işâ'eyn câmi'-i şerîfde zikr u tevhîd-i ilâhî ile derûn-ı kerâmet-meşhûnların te'lîf buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûn-ı meymenet-makrûnlarının yirmi beşinci Pençşenbih günü havada gāyet letâfet olmağla veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz, sekiz on aded nîzâm-ı süvârîde pâ-ber-cây-ı ihtimâm olan ağavât-ı zevi'l-ihtirâm ile Bâb-ı Ser'askerî'ye azîmet ve andan Saray-ı İstanbul'da vâkı' Hırka-i şerîfeyi ziyâret ve hidmet-i bâhirü'l-mefharetinde olan kullarını, envâ'-ı iltifât-ı mülûkâneleriyle karîn-ı hubûr u meserret buyurdukdan sonra derûn-ı İstanbul'da geşt ü güzâr ve esnâ-yı râhda tesâdüf olunan ba'zı merâkid-ı ecdâd-ı izâmların ziyâretle, ervâh-ı şerîfelerin tuhfe-i rahmetle yâd u tizkâr buyurdular. *Ba'dehû kışlaya ve akşam tevhîd-i şerîf etdiler.*

Mâh-ı merkūmun selhi ve teşrîf-i hümâyûnlarının yirmi altıncı Cum'a günü, Hazret-i Hâlid — radiya'llahu anh — civârında vâkı' Otakcılar Câmi'-i şerîfine teşrîf buyurulup derûnunda mahfil-i hümâyûn olmamağla tarz-ı mahfilde tanzîm olunan mahallinde edâ-i salât-ı Cum'a buyuruldukdan sonra, mevki'-i münâsibine mahfil yapılması fermân ve o cihetle hademe-i câmi' şâd u handân buyuruldu.

Rebîu'l-âhirin gurresi ve teşrîf-i şâhânelerinin yirmi yedinci Cum'airtesi günü hava mağmûm olmağla bir tarafa ikbâl buyurulmayup beyne'l-'işâ'eyn, iştigāl-ı zikr u tevhîd-i Hudâ-yı mûte'âl buyurdular. *Ve cümlemizi mübârek cemâlleriyle müşerref kıldı.*

Mâh-ı (9b) merkūmun ikinci ve teşrîf-i şehriyârînin yirmi sekizinci Pazar günü hava gāyet latîf olmağla Pâdişâh-ı âlem-penâh ve şehenşâh-ı kerâmet-destgâh efendimiz hazretleri, beş on kadar süvârî ağa ile Seyh-i meydân-ı velâyet-mendî Merkez Efendi hazretleri türbelerin teşrîf ve ithâf-ı kâlâ-yı takdîsle, rûh-ı pür-fütûhların taltîf buyurdular ve akşam üzeri yine kışlaya avdet buyurup beyne'l-'işâ'eyn pek çok tevhîd-i şerîf olundu.

Garîbe: Çend gün mukaddem Cerrahpaşa el-Hâc Osman Efendi rü'yâsında tâc-ı şerîfile nûrânî bir zât görüp "Hacı Osman Efendi'ye var. Benden Hekimbaşı'ya selâm eyle. Sultan

Mahmud'a söylesün ve selâm eylesün. Vesvese etmesün. İnşâ'allâh mansûrdur. Fart [Feld] Mareşal'i hayyen veyâhud ser-i maktû'unu alur" demişler. Merkūm, "kimsiniz" diyü su'âl eyledikde, Merkez Efendi benim" demiş. Cerrâhbaşı gelüp birâder efendiye ifâde eyledi. Anlar istimâ' etmişler idi.

Garîbe: Bu gece, Mansûre piyâdegânından bir çavuş, sâ'at iki sularında râkiben hânesinden gelür iken atı ürküp sâkıt olmuş. Hemân o anda bir ihtiyâr adam görünüp "korkma oğul, mansûr oldunuz" diyerek atına irkâb eylemiş. "Bu adam kimdir ?" diyü bakarken gözden nihân olmuş. Seheri, binbaşısı Râşid Ağa'ya sergüzeştini nakl u ihbâr ve ol dahi Mâbeyn-i Hümâyûn'a gelüp, keyfiyeti ifâde ve iş'âr eyledikde cümlemiz ta'accüb eyledik. Rabbim tasdîk edüp mansûr eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının yirmi dokuzuncu Pazarirtesi günü bir tarafa teşrîf buyurulmadı. Tebdîl ağalığından muhrac Mehemmed Ağa vefât etmekle, nân parası hâlâ Haseki[40]ağa olan Hasan Ağa'ya ihsân u i'tâ ve Haseki ağalık rütbesi tayy u ilgā olundu. Şeyhü'l-İslâm efendi hazretleri bugün, başlarına şal sarup cemî'-i erbâb-ı tarîk dahi şal sardılar *Zîrâ, beyne't-tarîk ziyâde havâdis olup ba'zı zât terk-i tarîk etmek gibi şeyler oldu ve hattâ* Kādî'asker Yahya Beyefendi hazretlerinin dâmâdı Nûri Monla Efendi, eski müderris iken terk-i tarîk **(10a)** edüp Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn'dan oldular. Bu gecenin nısfında, ziyâde bârân olup ba'dehû münkatı' oldu.

Mâh-ı merkūmun dördüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin otuzuncu Salı günü gece ve gündüz yağmur yağup kışlanın cevânib-i erba'asında hayme-nişîn olan tavâyif-i askeriyyeye küllî zahmet verdiği, bundan evvelki bârânda leyle-i vâhidede otuz yedi hasta zuhûrundan ma'lûm olmuşidi. Anlara bir kaç gün mu'âlece ile bi'l-lutfi'l-ezelî şifâ müyesser olmuş ise de, çadırlar olan mahal tarla olduğundan çamuruna tâkat gelmeyeceği nezd-i kerâmet-vefd-i mülûkânede muhakkak olup askerin kışlaya duhûlüne ruhsat-ı şâhâne erzânî buyurulmağla, cümlesi çadırlarından kışla derûnunda vâkı' pes u bâlâ odalara takım takım taksîm olundular. Beher gece, vakt-i işâdan sonra muzıka nevbeti çalınmak kā'ide-i nizâmât-ı askeriyyeden ise de, bu gece Asâkir-i hâssa muzıkacıları[41] bî-tâb u tüvân olmağla, süvârî ağaların muzıkacıları[42] akşam

[40] خاصکی kelimesi muhtemelen حصکی şeklinde yanlış yazılmış.

[41] Asâkir-i hâssa muzıkacıları: A,B: Bostancıyân muzıkacıları C, D.

[42] Süvârî ağaların muzıkacıları: A, B: ağavât-ı Enderûn-ı hümâyûn olan muzıkacılar C, D.

nevbetini çalup ba'de'l-'işa çalınacak nevbet Asker-i hâssa[43] muzıkacılarına şâyân görüldü. Ser'asker-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Hüsrev Paşa hazretlerinin tatarlarından biri vârid olmağın, hâmil olduğu tahrîrât-ı beşâret-âyâtı veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri tarafımıza irsâl buyurmalarıyla mefhûm-ı meserret-melzûmu, Aliş Paşa'nın Varna'ya vusûlü idüğü ma'lûm oldu.

Mâh-ı merkūmun beşinci ve teşrîf-i hümâyûn-ı meymenet-makrûn-ı mülûkânelerinin otuz birinci Çahârşenbih günü veliyy-i ni'met-i bî-minnet efendimiz, sekiz on kadar ağavât **(10b)** mâşiyen ve zât-ı kerâmet-sıfâtları râkiben Eğrikapu'ya doğru azîmet ve o havâlîde ashâb-ı güzîn — rıdvânu'llâhi te'âlâ aleyhim ecma'în — hazerâtına mensûb olan merâkid-i mübârekeyi ziyâret ve ba'dehû yine kışlaya avdet buyurdular. Esnâ-yı râhda telhîse rast gelinmekle alup kırâ'at buyurduklarında, Sirozîzâde Yusuf Paşa, adem-i mülâhazasından nâşî küffâra firâr ve bu hatâ-yı fâhiş hasebiyle kal'a-i Varna eyâdî-i a'dâya giriftâr olduğu *haber-i muvahhişi* mastûr olmağla, ziyâde mükedder olmuşlar. *İşbu keder ile kışlayı teşrîf buyurup cümlemiz ye's ü mâtem eyledik. Ne çâre, Cenâb-ı Kādir-i Mutlak yek-sâf ve ittifâk olmayanları karîben kahreyleye.* Rabbim, zât-ı merâhim-simât-ı mülûkânelerine sıhhat u âfiyet ihsân eyleyüp ankarîb, sâye-i hayr-mâye-i şâhânelerinde halâsını müyesser ve cümle Ümmet-i Muhammed'i bu misillü kederden hıfz ile a'dâ ve muhâlifîni makhûr ve müdemmer eyleye. Âmîn, sümme âmîn, *bi-hürmet-i Yâsîn.*

Mâh-ı merkūmun altıncı ve teşrîf-i şâhânelerinin otuz ikinci Pençşenbih günü ziyâde yağmur yağup çamur oldu. Ser'asker Hüsrev Paşa hazretleri tevhîd-i şerîfe gelmiş olmağla akşamdan sonra, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleriyle bi'l-ma'iyye tevhîd-i şerîfde bulundular ve ma'zûlîn-i İstanbul'dan Şâ'ir İzzet Monla ile Emin Beyzâde Abdülkādir Beyefendi hazretleri dâhil-i halka-i tevhîd idiler. Ba'de't-temâm, Re'îsü'l-Küttâb Pertev Efendi hazretleri gelüp gece kaldı. Varna'ya ziyâde infi'âl buyurduklarından kimesne tesliyesini bulamadı. Rabbim, dünyâ durdukca ömürlerine bereket ihsân eyleyüp nice akla gelmez envâ'-ı meserrât-ı bî-gāyât ile kalb-i hümâyûn-ı kerâmet-meşhûnların memnûn ve şâdân eyleye.[44]

[43] Asker-i hâssa: A, B: Bostancıyân C, D.

[44] Rabbim, dünya durdukça...şâdân eyleye A, B: Cenâb-ı Hâlık-ı kevn ü mekân, tesliyesini ihsân eyleye. Âmin. C: Cenâb-ı Kādir-i mutlak tesliyesini ihsân eyleye. Âmin. D.

Mâh-ı merkūmun yedinci ve teşrîf-i şâhânelerinin otuz üçüncü (11a) gününe müsâdif olan yevm-i Cum'a-i mübârekede, Topcular Karyesi'nde vâkı' câmi'-i şerîfe selâmlık musammem olup velâkin içinde mahfil-i hümâyûn olmamağla, Cum'a vaktine kadar müceddeden binâ ve salât-ı Cum'a o mahall-i mübârekde[45] edâ olundu. Akşamdan sonra, cümle mevcûdîn tevhîd-i şerîfe gitdik. Sadr-ı Rum-ı esbak Ârif Beyefendi hazretleri *ve birâder efendi* ve İzzet Monla dahi tevhîd-i şerîfde idiler. Ba'de't-tevhîd, Şehriyâr-ı gerdûn-vakār efendimiz hazretleri, Harem-i Hümâyûn-ı ismet-makrûnlarında Hazînedâr Usta hazretleri içün Eyyüb'de Defterdâr İskelesi kurbunda kâ'in Peykhân Sultan hazretleri sarayını tanzîm etdirmişler idi. Bu gece, o sarayı teşrîf buyurdular. Cenâb-ı Hudâ-yı müte'âl, kalb-i hümâyûnların envâ'-ı zevk ü sürûr ile meşhûn ve a'dâ-yı bed-likāların gamm-ı gûnâ-gûn ile mağmûm ve mahzûn eyleye. Âmîn, sümme âmîn.

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının otuz dördüncü Cum'airtesi günü hava mağmûm idi. Vakt-i zuhrda, sâbıkâ Bosna Vâlisi Vezîr Abdurrahim Paşa[46] hazretleri, hâlâ Ser'asker-i Asâkir-i Mansûre Hüsrev Paşa hazretleriyle gelüp hâk-i pây-i kimyâ-sây-ı şâhâneye yüz sürmeğe me'zûn ve ma'iyyet-i ser'asker-i müşârun-ileyhde ol şerefe neyl ile mübtehic ü memnûn oldu. Ba'de'l-'asr, Bostancıbaşı *Tatar Osman*[47] Ağa ale'l-gafle ordu-yı Sadr-ı a'zamî tarafına i'zâm olundu. Rabbim, selâmet ihsân eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun dokuzuncu ve teşrîf-i şehenşâhînin otuz beşinci Pazar günü *ziyâde yağmur olup ale's-sabah Varna'dan çıkup Aydos'a*[48] *azîmet eden* Kapudan-ı Deryâ Mehemmed İzzet Paşa hazretlerinden tatar gelüp müşârun-ileyhin **(11b)** Kapu Kethudâsı Selim Sâbit Efendi kışlada bulunmağla, getürdiği mektûb-ı keder-üslûbu takdîm ve Varna'nın yed-i küffâra giriftâr olduğun tahkîk u tefhîm eyledi. Binâberîn, Şeyhü'l-İslâm-ı be-nâm Yâsincizâde es-Seyyid Abdülvehhâb Efendi hazretleri ve Kā'immakām Hulûsî Paşa hazretleri ve Ser'asker-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Vezîr-i gayûr Mehemmed Hüsrev Paşa hazretleri ve sudûr-ı kirâmdan Re'îsü'l- Efibbâ

[45] mübârekde A: mübârekede B (y).

[46] Abdurrahim Paşa A, B: Abdurrahman Paşa C, D.

[47] Tatar Osman : C.

[48] Aydos'a : D.

Behcet Efendi[49] *hazretleri* ve ecille-i ricâl-i Devlet-i Aliyye'den Kethudâ-yı Sadr-ı a'zamî el-Hâc Said Efendi hazretleri ve Re'îsü'l-Küttâb Pertev Efendi hazretleri ve Nâzır-ı Mukāta'ât Hüsnü Beyefendi hazretleri huzûr-ı fâ'izu'n-nûr-ı hazret-i şehenşâhîde bir kaç sâ'at meşveret eyledile. Sonra, cümlesi Silahdâr-ı sadâkat-şi'âr Ali Ağa hazretlerinin makarr-ı şâhâne kurbunda vâkı' odasına çıkup cüz'î ikāmetden sonra Şeyhü'l-İslâm efendi hazretleri mahall-i mahsûsuna avdet etmeleriyle akşam üzeri, Silahdâr-ı Şehriyârî ağa hazretleriyle sâbıku'z-zikr Hüsnü Beyefendi hazretleri tevhîd-i şerîfe geldiler. Ba'de't-tevhîd, Şeyh *Şâkir*[50] Efendi hazretleri ziyâde mü'essir ve muhrik bir du'â edüp, müstemi'înî pek çok ağlatdı. Cenâb-ı Kādir-i bî-çûn, dergâh-ı izzetinde kabûle makrûn eyleye. Âmîn, sümme âmîn.

Mâh-ı merkūmun onuncu ve teşrîf-i tâc-dârîlerinin otuz altıncı Pazarirtesi günü oldukça küşâyiş-i hava rû-nümâ olmağın, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz otak-ı süreyyâ-nitâkların teşrîfe rağbet ve akşam üzeri, yine kışlaya avdet buyurup beyne'l-'işâ'eyn tevhîd-i şerîfe ikbâl ve ol Meclis-i âlîde bulunan dâ'î-i **(12a)** dîrîn-i Devlet-i Aliyyelerinden hâlâ Sadr-ı Rum Çerkesbeyzâde Rahmi Beyefendi hazretlerini ba'de't-tevhîd, hâk-i pây-i şâhânelerine yüz sürmek şerefiyle mazhar-ı birr u ifdâl buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on birinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin otuz yedinci Salı günü, sâbıkâ Bosna Vâlisi Vezîr Abdurrahim Paşa[51] hazretleri, İğneada Muhâfızı nasb olunmağla, berren gider iken esvâb-ı vezâretiyle tekrâr kışlaya gelüp Ser'asker Hüsrev Paşa hazretleriyle ma'an, hâk-i pây-i hümâyûna rû-mâl ve mazhar-ı envâ'-ı ihsân-ı şehenşâh-ı deryâ-nevâl oldu. Akşamdan sonra, tevhîd-i şerîfe teşrîf buyurulup veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, bu geceye kadar halka-i zikrin hâricinde, mihrâb-ı şerîfin sağ tarafına zât-ı şâhâneleriyçün vaz' olunan seccâde üzerinden tevhîd-i Bârî'ye iktidâ ve süvârî ağalardan mâ'adâ, cümlemiz hâric-i dâ'ire-i tevhîdde zikr-i Hudâ ederken, Şehenşâh-ı kerâmet-destgâh efendimiz bu şeb, derûn-ı halka-i zikirde iştigāl-i tevhîd-i Kirdigâr ve bi'l-cümle huzzâr ile akdolunan encümen-i mübârekin zuhûr-ı semere ve âsârı içün dergâh-ı hakdan istizhâr buyurdular. Rabbim, zât-ı hümâyûnların ber-vıfk-ı merâm mesrûr u şâd-kâm eyleye. Âmîn, sümme âmîn.

[49] Re'îsü'l-etıbbâ Behçet Efendi A,B : Birâder efendi C, D.

[50] C.

[51] Abdurrahim Paşa A, B : Abdurrahman Paşa C, D.

Mâh-ı merkūmun on ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının otuz sekizinci Çahârşenbih günü hava sakîl ü mağmûm olmağla bir tarafa teveccüh-i şâhâne vukū' bulmayup fakat beyne'l-'işâ'eyn, zât-ı kerâmet-simâtları meclis-i tevhîd-i şerîfe mâye-i zîb ü zeyn oldu. İstanbul ma'zûllerinden Şâ'ir İzzet Monla Efendi dahi ol bezm-i âlîde mevcûd idi.

(12b) Mâh-ı merkūmun on üçüncü ve teşrîf-i şehenşâhânenin otuz dokuzuncu Pençşenbih günü veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, Bâb-ı Âlî'yi teşrîfe rağbet ve akşama karîb, yine mevkib-i şâhânelerin revnak-yâb-ı kudûm-ı pür-meymenet buyurdular.

Bu abd-i ahkar dahi bugün, Âsitâne'de olup esnâ-yı râhda elli kadar esîre tesâdüf etmemle, cümle a'dâ-yı dîn u devletlerin böyle pâ-beste ve der-zencîr görmek du'âsına vakf-ı lîsân eyledim. Rabbim, cem'iyyetlerin muzmahil ve perîşân eyleye. Âmîn, sümme âmîn.

Mâh-ı merkūmun on dördüncü ve Ordu-yı Hümâyûn-ı nusret-makrûna teşrîflerinin kırkıncı gününe müsâdif olan yevm-i Cum'a-i mübârekede, Ebû Eyyûb-ı Ensârî — radiya anhu'l-Bârî — Hazretleri Câmi'-i şerîfine bi'l-'izzi ve'l-ikbâl azîmet ve ba'de edâ'i's-salât, ârâmgâh-ı mülûkânelerine avdet buyuruldu. İşbugün, Şumnu Ser'askeri Vezîr-i dilîr Hüseyin Paşa hazretlerinden vârid olan mektûb-ı meserret-üslûbu, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri bizim odaya irsâl buyurmalarıyla, birâder efendi hazretleriyle kırâ'at olundukda, Rebîu'l-âhirin sekizinci Sebt günü Rusya ordusu,[52] Şumnu'dan ale'l-gafle hareketle iki takım olarak bir kolu Varna tarafına ve diğeri Silistre üzerine gitmekle, Silistre cânibine gidenler arkasından vezîr-i müşârun-ileyh vâfir asker sevk ve tesyîr edüp beş altı yüz kadarı kahr u tedmîr ve yüz mikdârı esîr kılındığı muharrer ve mastûr olmağla, fevka'l-gāye vâyedâr-ı inbisât u hubûr olmuşuzdur. Rabbim, cümle a'dâların münhezim ve makhûr eyleye. Âmîn. Akşam, tevhîd-i şerîf olup tekmîlinde cümlemizi iltifât-ı şâhâne(**13a**)leriyle taltîf buyurdular.

Rebîu'l-âhirin on beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının kırk birinci Cum'airtesi günü bir tarafa ikbâl buyurulmayup beyne'l-'işâ'eyn, tevhîd-i şerîfle iştigāl ve ol meclis-i latîfde bulunan e'âzım-ı ricâl-i Devlet-i Aliyye'den Re'îsü'l-Küttâb Pertev Efendi hazretleriyle Tophâne Nâzırı Sadr-ı

[52] Rusya ordusu A, B : Moskov ordusu C, D.

esbak Rauf Paşa hazretleri birâderi Tâhir Beyefendi[53] hazretlerini, iltifât-ı bî-gâyet-ı şâhâne birle mesrûrü'l-bâl buyurup Reis efendi, Silahdâr ağa hazretlerine mahsûs kullede ve mîr-i müşârün-ileyh Küçük imam efendinin odasında beytûtet eylediler.

Mâh-ı merkûmun on altıncı ve teşrîf-i şâhânenin kırk ikinci Pazar günü veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, Ordu-yı Hümâyûnlarında mevcûd ve eyâletlü bi'l-cümle süvâri kullarına fenn-i harb ta'lîm ve mecmû'una başka başka avâ'id-i birr u ifdâl-ı şâhânelerin ta'mim buyurdukdan sonra, akşamı tevhîd-i şerîfe teveccüh ve azîmet ve anda bulunan kudemâ-yı rical-i Saltanat-ı seniyyeden Hasan Tahsin Efendi hazretlerini, hâk-i pây-i hüsrevânelerine yüz sürmekle karîn-i meserret buyurdular. Ma'zûlîn-i İstanbul'dan Emin Beyefendizâde Abdülkâdir Beyefendi hazretleri dahi, tevhîd-i şerifde mevcûd idiler.

Mâh-ı mezbûrun on yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının kırk üçüncü Pazarirtesi günü, çend rûz akdem Ordu-yı Hümâyûn'a irsâl buyurulan Bostancıbaşı Osman Ağa'dan gelen mektûbda muharrer olduğu üzere, ber-mûceb-i îrâde-i seniyye, Rebî'u'l-âhirin on üçüncü yevm-i Hamîs sâ'at on birde Sadr-ı a'zam Selim Paşa'dan Mühr-i Hümâyûn'u istirdâd ve makām-ı vâlâ-yı Sadâret-i **(13b)** uzmâya Kapudan-ı Deryâ İzzet Mehemmed Paşa hazretlerini is'âd edüp Sadr-ı sâbık Gelibolu'da me'mûr-ı ikāmet olmağla, Ordu-yı Hümâyûn'dan hareket etmişdir. Bugün, Kā'immakām paşa hazretleri ve Ser'asker-i Asâkir-i Mansûre Hüsrev Paşa hazretleri ve birâder efendi hazretleri ve Reis efendi hazretleri celb u da'vet ve huzûr-ı lâmi'u'n-nûr-ı şehenşâhîde akd-i Meclis-i Meşveret olundu. Rabbim, muvaffak bi'l-hayr eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkûmun on sekizinci ve teşrîf-i mülûkânenin kırk dördüncü Salı günü, sadr-ı sâbıkın emlâk ve eşyâsı müsâdere olunup kapu kethudâlık hidmetinde olan birâderleri Halil Bey dahi Başbâkīkulu'na habsolundu. Galata Nâzırı Pabuccu Ahmed Ağa,[54] yarar ve bahâdır ve Donanma-yı Hümâyûn sefâyini i'mâline kādir olmağla, hakkında lücce-i âtufet-i mülûkâne cûşân ve iki tuğ ile deryâya kapudan oldu. Humbarahâne Nâzırı Tavîl Sâlih

[53] Tophâne Nâzırı Sadr-ı esbak Rauf Paşa hazretleri birâderi Tâhir Beyefendi A, B : Tophâne Nâzırı Tâhir Beyefendi C, D.

[54] Papuccu Ahmed Ağa A, B : Pabuccuoğlu Ahmed Ağa C, D.

Efendi, ordu-yı nusret-bûya me'mûr olduğundan Tophâne Nâzırı Tâhir Beyefendi, ana câ-nişîn ve Mîrahûr-ı esbak Ali Beyefendi,[55] Tophâne Nezâretiyle kâm-bîn olmuşdur. Akşam, tevhîd-i şerif olup Şâ'ir İzzet Monla Efendi dahi mevcûd idi.

Mâh-ı merkūmun on dokuzuncu ve teşrîf-i tâcdarînin kırk beşinci Çahârşenbih günü havada gumûm var idi. Bir tarafa ikbâl-i şâhâne olmayup beyne'l-işâ'eyn, tevhîd-i şerîfe teşrîf olundu. Bu gece, sâbıku'z-zikr İzzet Monla Efendi ve ecille-i ricâl-i Devlet-i Aliyye'den Defterdâr efendi hazretleri tevhîd-i şerîfde idiler.

Mâh-ı merkūmun yirminci ve teşrîf-i tâc-dârînin kırk altıncı Pençşenbih (14a) günü, Mâbeyn-i Hümâyûn hidmetinde müstahdem Memiş Ağa, seheri gelüp nekü' hüzâme[56] taleb eyledi. Dün gece, Ser'asker-i Asâkir-i Mansûre Hüsrev Paşa hazretlerinin gulâmlarından Nizâm'da topcubaşı bulunan Mahmud Ağa'ya ziyâdesiyle kömür te'sîr edüp bî-hûş olmağla, zemlikde[57] temekkün edüp fevt olmuş. Tarafımızdan cerrâh irsâliyle fasd olunmuş ise de kârger olmayup vefâtı mu'ayyen oldu. Rabbim rahmet eyleyüp veliyy-i ni'met-i âlem efendimize tükenmez ömürler ihsân eyleye. Âmîn. Ba'de'z-zuhr, Devlet-i Aliyyelerinin dâ'î-i hâssı ve Saltanat-ı Seniyyelerinin abd-i bâhirü'l-ihtisâsı Şeyhü'l-İslâm-ı esbak Mekkîzâde Mustafa Âsım Efendi hazretleri gelüp gece, meclis-i tevhîd-i şerîfe dâhil ve envâ'-ı nevâziş ü iltifât-ı şâhâneye nâ'il oldular. Abd-i ahkarları dahi bi'l-münâsebe hâk-i pây-i kimyâsây-i Pâdişâhânelerine yüz sürmek şerefiyle müstes'id oldum. Cenâb-ı hak, şükrüne muvaffak eylesün. Âmin. *Ali Efendi dahi bunda idi.* Asâkir-i Mansûre'den orduya me'mûr taburlara başbuğ nasb olunan Mîrahûr-ı evvel Mes'ûd Ağa, Ordu-yı Hümâyûn'dan Mevkib-i Şehriyârî'ye geldi. Oğlu, derûn-ı Varna'da kalmağla pek mükedderü'l-hâl idi. Rabbim, sâye-i re'fet-vâye-i şâhânede cümle üserâ ve gurebâyı halâs edüp me'mûlleri üzre münşerihu'l-bâl eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i şâhânelerinin kırk yedinci gününe müsâdif olan Cum'a günü, Mevkib-i Hümâyûn'a karîb Topcular Câmi'i'ne selâmlık oldu. Avdet-i mülûkâneden sonra, Ser'asker Hüsrev Paşa hazretleri kışlaya gelüp (**14b**) hâk-i pây-i hümâyûna yüz sürdü. Şâ'ir

[55] Mîrahûr-ı esbak Ali Beyefendi A,B: esbak Bostancıbaşı Ali Bey C, D.

[56] خزامه olarak yazılan kelimenin doğru yazılışı خزای dir.

[57] zemlikde A, B: zîr-i zemînde C, D.

İzzet Monla'nın lâyihası matlûb olmağla, Baş Çukadar Said Ağa hazretlerinden âdem gelüp taleb eylemiş ve gecesi, Kethudâ-yı Sadr-ı a'zamî tevhîd-i şerîfe gelmekle, mazhar-ı iltifât oldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının kırk sekizinci Cum'airtesi günü seheri, havada sis ve duman ve ba'de'z-zevâl, inkişâf nümâyân oldu. Vakt-i zuhra karîb, Şeyhü'l-İslâm-ı be-nâm Yâsincizâde es-Seyyid Abdülvehhâb Efendi hazretleri, taraf-ı bâhirü'ş-şeref-i şâhâneden matlûb olmağla Bâb-ı Fetvâ-penâhîden hareket ve huzûr-ı hümâyûna ba'de'd-duhûl, yine mekân-ı mu'ayyenlerine avdet buyurdular. İkindi üzeri, Çaparzade[58] Mehemmed Celaleddîn Paşa hazretleri, Ser'asker-i' Asakir-i Mansûre-i Muhammediyye Vezîr-i attâr ve nazîr Hüsrev Paşa hazretleriyle, huzûr-ı hümâyûn-ı feyz-meşhûn-ı mülûkâneye varup hâk-i pây-i şâhâneye yüzler sürdüler. Mevkib-i Hümâyû'na me'mur olan Kapucıbaşı ağaların oldukları mahal, tarla gibi yerler olduğundan ziyâde çamur olmağla, Eyyüb'de birer münâsib hânelere nakl etmelerine ruhsat-ı şâhâne buyurulup, Ordu-yı Hümâyûn Çarşusu dahi Hazret-i Hâlid — radiya'llâhu anh — civârına nakl olundu.

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i şehenşâhînin kırk dokuzuncu pazar günü veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, kışla ittisâlinde vâkı' çiftlik-i mezbûra teşrîf-i hümâyûn buyurdular. Akşam, birâder efendi hazretleri dahi mevcûd oldukları halde, İzzet Monla Efendi ve Hüsnü Beyefedi ve Zahîre Nâzırı Ahmed Ağa ve Tâhir Beyefendi tevhîd-i **(15a)** şerîfe geldiler.

Mâh-ı merkūmun yirmi dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının ellinci Pazarirtesi günü, hava ziyâde mağmûm idi. O hâlde, Kā'immakām-ı sadâkat-irtisâm Ahmed Hulûsi Paşa hazretleri gelüp ikindiye karîb, yine gitdiler. Re'îs-i esbak Ârif Efendi, müsâfereten birâder efendi hazretlerine mahsûs kullede idi. Akşam üzeri, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri Aşağı Saray'ı teşrîf buyurmalarıyla, teyhîd-i şerîfe Silahdâr ağa hazretleri ve Mâbeynci Bekir Efendi hazretleri gidüp İmâm-ı evvel efendi hazretleri ve İzzet Monla ve Ârif Efendi dahi, ol meclis-i nefîsde mevcûd idiler.

Mâh-ı merkūmun yirmi beşinci ve teşrîf-i şâhânelerinin elli birinci Salı günü, hava ziyâdece furtunalı bulunup geceden kalan Ârif Efendi bizde ve İzzet Monla İmâm Efendi'de müsâfir idi.

[58] Çaparzâde A, B: Cabbarzâde C, D.

Nefy-i İzzet Monla

Seheri, keyf yetişdirmeğe imam efendinin odasından İzzet Monla bizim kulleye gelüp birâder efendi hazretleri, Ârif Efendi ve fakîr ile birlikde sohbet ederken, merkūm dahi oturup envâ'-ı zevkiyyât nakl etmeye başladı. Bir sâ'at kadar vakit mürûrunda fakîr, bir maslahat içün oda kapusundan çıkdığımda gördüm ki, al kaputlu, kara bıyıklı bir âdem gelmiş. Kimi arar diyü su'âl etdiğimde, cevâbında "İzzet Monla Efendi'yi göreceğim" demiş. O anda birâder efendi hazretleri dahi bi'l-ittifâk oda kapusundan çıkup fakîre ba'zı şey sipâriş ederken, şahs-ı mezbûr İzzet Monla'nın yanına varup kaldırmış. Yanımızdan geçerken hâline vâkıf olduğumuzdan, "Canım, ne kalkdınız? **(15b)** Dahi otursanız..." dediğimizde, "Me'mûr olmuşuz; gidiyorum." dedi. "Nereye gidiyorsunuz?" dediğimizde[59] "Nefye gidiyorum" diyüp yanımıza geldi ve birâder efendi hazretlerinin dâmenine sarılup "Aman efendim, emr-i Pâdişâhîye itâ'atim vardır; ancak bir habbeye mâlik değilim" diyüp bükâ etmeye başladı. "Ne tarafa me'mûriyyet?"diyü su'âlimizde, "İstifsâr etmedim." diyüp arkasındaki uşağa nazar edince, uşak birden cevâb verüp "Kıbrıs cezîresine me'mûr" dedi. Mesmû'u oldukda, bir kat dahi melûl olup "Ne mâlen ve ne bedenen kudretim vardır" diyerek bükâ ederken, fakîr bir tarafa gizlendim. Andan vedâ' edüp gitmiş; me'mûr olan uşak doğru gümrüğe îsâl birle, hemzebânı olan Râsim Efendi'yi bulmuş. Ol dahi Rodos cezîresine menfî olmağla ikisi bir kayıkla, Üsküdar'a güzâr etmişler. Mezbûr, ziyâde zebân-dırâz, hoş sohbet, şâ'ir-i bî-pervâ olmağla ekseri menkabe arasında vazîfesi olmayan şeyleri tefevvüh edüp sû'-i zan etdiği kimesneleri fasl u mezemmete mecbûr olduğundan mâ'adâ, ba'zı sehîf re'ylerini kaleme alup her rast geldiği şahsa irâ'e ile teşhîr eylemiş olduğu, gazab-ı şâhâneyi kuvveden fi'le getürüp tarîki hak ve kendi nefy-i ebedî ile menfî olmasına sebeb-i müstakil oldu. Zîrâ, lâyihası olan kâğıdı havsalası alur almaz ve Devlet-i Aliyye'nin umûr-ı dâhiliyye ve hâriciyyesini *bilür* bilmez eşhâs-ı kesîreye gösterüp tamâmında erkân-ı devlete ta'n eylediğinden mâ'adâ sebb [ü][60] la'n eder **(16a)** olmuş idi. Bir kimesne hilâfına cevâb vereyim der ise, sebbeylediği şahsı bıragup derece be-derece tehevvür ederek, ol kimesneye sebb ü düşnâm etmeğe başlar idi. Hemân, Cenâb-ı Rabbü'l-'ibâd cümlemizi rızâ-yı Hazret-i Bârî ve rızâ-yı yümn- irtizâ-yı

[59] "nereye gidiyorsunuz" dediğimizde A,B: haberimiz olmadığından, "niçün, dahi erkendir" der iken C, D.

[60] sebb A: sebeb B (y).

şehriyârîden ayırmayup muhâlifîni ıslâh eyleye. Âmîn, sümme âmîn. Akşamdan sonra, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz tevhîd-i şerîfe teşrîf buyurmalarıyla Kā'immakām paşa hazretleri ve Re'îsü'l-Küttâb Pertev Efendi hazretleri ve Reis-i esbak Hâmid Beyefendi hazretleri, halka-i zikrde kutb-ı dâ'ire-i saltanat efendimiz hazretleriyle müşerref oldular.

Mâh-ı merkūmun yirmi altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının elli ikinci Çahârşenbih günü, rûzgâr ziyâde[61] şedîd olmağla, kışlanın ba'zı kullelerinden kurşunların iskāt eylediğinden mâ'adâ, gāyet küçük araba gibi tekerlekli karagol kulleleri var idi; anların ekserini dahi devirmiş olduğu manzûr oldu ve ulemâdan Fındıkzâde Efendi Haremeyni'ş-şerîfeyn teftîşi ile mesrûr olup Emin Beyzâde Abdülkādir Beyefendi[62] hazretleri, Defter-i Tevzi'ât-ı Bilâd Nezâreti'ne me'mur oldu. Akşam üzeri, tevhîd-i şerîfe teşrîf-i hümâyûn buyurulmağın, sâbık Abdülkādir Beyefendi[63] hazretleri ve Kapu Kethudâsı Necip Efendi, ol bezm-i vâlâda mevcûd idiler.

Mâh-ı merkūmun yirmi yedinci ve teşrîf-i şâhânenin elli üçüncü Pençşenbih günü, rûzgâr yine dünkü gibi şedîd idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz, akşamı tevhîd-i şerîfe teşrîf buyurup halka-i **(16b)** zikirde mevcûd Çavuşbaşı Atâ Efendi ile Darbhâne Nâzırı Nâfiz Efendi'ye[64] iltifat-ı şâhâne buyurdular.

Mah-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının elli dördüncü gününe müsâdif olan yevm-i Cum'a-i mübârekede evvelki günler gibi, yine rûzgâr şiddet üzere, *etrâf ziyâde çamur* olduğundan, veliyy-i ni'met-i bî-minnet efendimiz cümleye terahhümen kışla derûnûnda vâkı' câmi'-i şerîfe selâmlık buyurup Büyük imam efendi hazretlerine iktidâ ile edâ-i salât-ı Cum'a buyuracakları muhakkak olmağla, beher gece tevhîd-i şerîfe teşrîf buyurdukları tarîkden *mâşîyen* teveccüh birle, iki cânibe incü gibi dizilen Asâkir-i hâssayı[65] îmâ-i selâm ile mazhar-ı iltifât-ı mülûkâne buyurdular. Kapucubaşı ağalar ve zü'amâ, câmi'-i şerif civârında selâmladılar. Câmi'-i mezkûr derûnunda, mü'ezzinler mahfili olan mahallin sağ tarafına

[61] ziyâde A, B: katı C, D.

[62] Eminbeyzâde Abdülkâdir Beyefendi A,B: esbak Müfettiş Kadri Beyefendi C, D.

[63] Abdü'lkādir Beyefendi A, B: Kadri Bey C, D.

[64] Darphâne Nâzırı Nâfiz Efendi A, B, C: Tophâne nâzırı D.

[65] Asâkir-i hâssa A, B: Bostânyân C, D.

Mehterhâne binbaşısı zâr çeküp pûşîdeler ile Mahfil-i Hümâyûn tarzında bir şey yapmış idi. *Ale's-seher Hüsrev Paşa gelüp gitdi. Zahîre Nâzırı Ahmed Ağa dahi gelüp gitdi.*[66]

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i şehenşâhînin elli beşinci Cum'airtesi günü şiddet-i hava dünkü günden dûn olmağın, akşamdan sonra tevhîd-i şerîfe ikbâl buyuruldu.

Cumâde'l-ûlânın gurresi ve teşrîf-i mülûkânenin elli altıncı Pazar günü, yine hava dünden ziyâde bozuk ise de akşamı, Şeyhü'l-İslâm-ı esbak[67] Sıdkızâde Ahmed Reşid Efendi hazretleri bizim odaya gelüp beyne'l-işâ'eyn, bâ-ruhsat-ı şâhâne tevhîd-i şerîfe gidüp ba'de'l-mukābele hâk-i pây-ı hazret-i Şehriyârî'ye yüz sürüp veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretlerine pek çok hayr du'âlar etdiler ve hîn-i **(17a)** du'âda, *Sıdkızâde Efendi* ve birâder efendi hazretleriyle Reis efendi hazretleri mevcûd idiler. *Sıdkızâde Efendi hazretlerinin hayır du'âsını aldılar.* Rabbim kabûl eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun ikinci ve teşrîf-i meserret-redîf-i hümâyûnlarının elli yedinci Pazarirtesi günü hava bir mikdâr mülâyim idi. Bugün, Mîrahûr-ı evvel Mes'ûd Ağa ma'zûl ve makāmına Kapucular Kethudâsı Mehemmed Ağa mevsûl olup Mevkib-i Hümâyûn'a me'mûr kapucubaşılardan Çaparzâde Abbas Bey, Kapucular kethudâlığıyla be-kâm ve Nûrullah Paşazâde Cemâl Beyefendi Küçük mîrahûrluk mansıbıyla mukzi'l-merâm oldu.

Acîbe: Bugün, mîr-i müşârün-ileyhin pederi Nûrullah Paşa hazretleri Âsitâne-i Aliyye'ye gelüp Rumeli tarafına me'mûr olmuş olmağla, Bâb-ı Âlî'ye gidüp Kā'immakām paşa hazretlerinin yanında iken, oğlu Cemâl Bey'e Küçük Mîrahûrluk kaftanını ilbâs etdikleri meşhûd ve manzûrı olıcak pek çok mesrûr olup Şehenşâh-ı kerâmetcâh efendimiz hazretlerine ağlayarak du'â etmiş ve sâlifu'z-zikr İzzet Monla'nın menfâsı Sivas'a tebdîl ve tarîki hakkolunup arpalığı, İstanbul Kadısı Kudüsî Musa Efendi hazretlerine ihsân olunmuş ve Râsim Efendi'nin dahi hâceliği ref'olunup nefy-i ebed kaydına mübtelâ olmuşlar.[68] Rabbim, masûn ve mahfûz eyleye. Âmîn. Akşamı, birâder efendi

[66] C, D. D nüshasında "Zahîre Nâzırı Ahmed Ağa dahi gelüp gitdi" ibâresinin üzeri çizilmiş.

[67] Şeyhü'l-İslâm-ı esbak A, B: Müftî-i esbak C, D.

[68] hâceliği ref' olunup nefy-i ebed kaydına mübtelâ olmuşlar A,B: hâceliği hakkolunup nefy-i ebed ile Rodos'a me'mûr oldu C, D.

hazretleri ve ma'zûlîn-i İstanbul'dan Yusuf Paşazâde Nazif Beyefendi hazretleri ve Zahîre Nâzırı Ahmed Ağa ve Necib Efendi tevhîd-i şerîfde olmalarıyla, rü'yet-i cemâl-i şâhâneyle müşerref oldular.

Mâh-ı merkūmun üçüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin elli sekizinci Salı (17b) günü hava dünkü günden ehvence olmağla veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz, Râmi Çiftliği'ne teşrîf buyurup akşam üzeri yine kışlaya avdet buyurdular. Beyne'l-'işâ'eyn tevhîd-i şerîfe teveccüh buyuruldukda, Ordu-yı Hümâyûn'da mühr-i şerîfi sadr-ı sâbıkdan alup Mehemmed İzzet Paşa hazretlerine teslîm etdikden sonra yirmi beş günde, yine Mevkib-i Hümâyûn'a avdet eden Bostancıbaşı ağayı görüp iltifât buyurdular.

Mâh-ı merkūmun dördüncü ve teşrîf-i şâhânenin elli dokuzuncu Çahârşenbih günü hava eyüce idi. Seheri, Şehyü'l-İslâm efendi hazretleri,[69] küçük mahdûmlarıyla gelüp çend sâ'at mürûrunda yine gitdiler. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, beş on kadar süvârî ağavât ile Edirnekapusu tarafından Âsitâne-i Aliyye'ye azîmet ve esnâ-i râhda Nûreddîn el-Cerrâhî hazretleri türbe-i şerîfelerin ve ba'dehû ba'zı mübârek mahalleri ziyâret ve akşam üstü, yine kışlaya avdet buyurdular. Beyne'l-'işâ'eyn, yine tevhîd-i şerîf terk olunmamağla, zikr-i ilâhiye olan kemâl-i mehabbetleri ne derecelerde olduğu fehmolundu. Rabbim, ömürlerine bereket ihsân eylesün. Âmîn. Bu gece, tevhîd-i şerîfde Reis efendi hazretleri ile Hüsnü Beyefendi hazretleri mevcûd idiler.

Mâh-ı merkūmun beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının altmışıncı Pençşenbih günü ziyâdesiyle latîf idi. Vakt-i asra karîb Ser'asker Hüsrev Paşa hazretleriyle Rumeli tarafına me'mûr Vezîr Nûrullah Paşa hazretleri gelüp hâk-i pây-i şâhâneye yüzler sürdüler. Reis efendi hazretleri dahi gelmiş bulunmağla, **(18a)** Nûrullah Paşa gidüp Ser'asker paşa-yı müşârün ileyh ile Reis efendi kaldılar. Akşamdan sonra, tevhîd-i şerîfe ikbâl buyurulup dâhil-i halka-i zikr-i şerîf bulunan sudûr-ı kirâm-ı zevi'l-ihtirâmdan Rumeli pâyesiyle sâbıka Sadr-ı Anadolu Arabzâde Sa'dullah Monla Efendi hazretleri iltifât-ı şâhâneye mazhar buyuruldu *ve birâderi Abdullah Molla'yı su'âl buyurdular.*[70]

Mâh-ı merkūmun altıncı ve teşrîf-i şehenşâhânenin altmış birinci Cum'a günü hava ziyâde latîf olmağın veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz,

[69] Şeyhü'l-İslâm efendi hazretleri A, B: Müftiyü'l-enâm C, D.

[70] C'de yer alan bu ibârenin üzeri D nüshasında çizilmiş.

Topcularda vâkı' câmi'-i şerîfe selâmlık buyurdular. Hîn-i teşrîflerinde, ser-i sa'âdet-efserlerine fes giyüp zahr-ı hümâyûnlarına harvânî telebbüs buyurdular. Öteden berü rikâb-ı kamer-tâb-ı mülûkânede mâşî olan haseki ve solak ve peyk misillü hademe, çil tüfenklerle gerüden gidüp acîb mehâbet-i cedîde hâsıl oldu. Beyne'l-işâ'eyn tevhîd-i şerîfe teveccüh ve azîmet birle, ol meclis-i şerîfde bulunan ecille-i sudûr-ı kirâmdan Arabzâde Hamdullah Monla Efendi hazretleri ve Defterdâr efendi, iltifât-ı şâhâne ile teşrîf buyurulup ba'dehû, Şehenşâh-ı âlî-menzelet efendimiz hazretleri Defterdâr İskelesi'deki saraya sâye-endâz-ı ikbâl u şevket oldular.

Mâh-ı merkūmun yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının altmış ikinci Cum'airtesi günü hava dünkü günden latîf idi; lâkin ne çâre, iki sene mukaddem dünyaya gelen Şehzâde Sultan Abdülhamid Efendi hazretleri bir müddetden berü nâ-mîzâc iken bunun üzerine bir zâtü'r-riyye dahi gelüp ale'l-gafle vefât etmekle, huzûrları mu'tâd olan erkân-ı **(18b)** devlet, na'şını nihâde-i dûş-ı ta'zîm ve Ebu'l-Feth Sultan Mehemmed Hân Câmi'-i şerîfine karîb huld-âşiyân Vâlide Sultan Türbesi'nde mehd-i lahda koyup âğûş-ı mâder-i hâke teslîm eylediler. Azîm bâdî-i keder-i âlem olup veliyy-i ni'met-i cihân efendimize çok du'âlar etdiler. Bu keder mesmû'ları olmayarak, Şeyhü'l-İslâm-ı sâbık Kādızâde Tâhir Efendi hazretleri gelüp İmâm efendi hazretlerinin odasında bu hâdiseyi gûş etdiklerinde, kalmayup avdet eylediler. Birâder efendi hazretleri dahi burada bulunmağla, gidüp yine gelmiş idi. Akşam üstü, yine gitdiler. Bu akşam cümlemiz ziyâde mükedder olduğumuzdan beyne'l-'işâ'eyn vukū' bulan tevhîd-i şerîfde bükâ ederek, dergâh-ı izzete tazarru' ve ibtihâl eyledik. Cenâb-ı Hak, dergâhında kabûl eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının altmış üçüncü Pazar günü oldukça letâfet-i hava derkâr olmağla veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz, tebdîlen Âsitâne'ye teşrîf edüp ba'de'l-'asr yine kışlaya avdet buyurdular. Akşamdan sonra, tevhîd-i şerîfe teveccüh-i şâhâne buyuruldukda, bir kaç aded zâkir ilâve olunmağın, envâ'-ı zikru'llâh icrâ olunup cümlemiz nûr-i tevhîd ile münevver olduk. Allâhü azîmü'ş-şân kabûl eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun dokuzuncu ve teşrîf-i mülûkânenin altmış dördüncü Pazarirtesi günü letâfet-i hava yerinde idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz bir tarafa teşrîf buyurmayup beyne'l-'işâ'eyn, ancak tevhîd-i şerîfe ikbâl buyurdular. Li'llâhi'l-hamd ve'l-minne, hayli neşât ve inbisâtları **(19a)** olmağla, cümlemiz mesrûr olmuşuzdur.

Mâh-ı merkūmun onuncu ve teşrîf-i şâhânenin altmış beşinci Salı günü dahi letâfet-i hava pek a'lâ idi. Devletlü Kā'immakām paşa hazretleri ve Reis efendi ve Hüsnü Beyefendi, hâk-i pây-i hümâyûna yüz sürüp gitdiler. Ancak Reis efendi hazretleri tevhîd-i şerîfe kaldı ve Mevkib-i Hümâyûn'a me'mûr olup hastahâne tarafında haymenişîn olan Sadr-ı esbak Ali Paşa hazretleri Boğaz muhâfızı olup Hâfiz Ali Paşa Bozcaada'ya ve andaki Mustafa Paşa Seddü'l-Bahr muhâfazasına me'mûr oldular. Rabbim, cümlesine selâmetler vere.

Mâh-ı merkūmun on birinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının altmış altıncı Çahârşenbih günü küşâyiş-i hava var idi. Şeyhü'l-İslâm[71] efendi hazreleri gelüp büyük mahdûmları Râgıb Efendi'ye Selânik'i ve Yenişehir'i dahi sırasıyla tevcîh buyurmuşlar. Bundan evvel hâk-i pây-i şâhâneye yüz sürüp ba'dehû Rumeli tarafına me'mûr olan Nurullah Paşa hazretleri, Ziştovi Muhâfızı oldu ve İmâm-ı evvel Zeynelâbidîn Efendi hazretleri, bir kaç günden berü nâ-mîzâc olup odasında muztarib idi. Hânesinde mu'âlece olunmak içün taraf-ı eşref-i Pâdişâhî'den me'zûn olmağla kışlaya celb oluṇan koçulu arabaya irkâb olunup hânelerine irsâl olundu. Rabbim, şifâlar ihsân eyleye. Âmîn, sümme âmîn.

Mâh-ı merkūmun on ikinci ve teşrîf-i şehenşâhînin altmış yedinci Pençşenbih günü dahi hava latîf idi. Şeyhü'l-İslâm-ı sâbık Tâhir Efendi hazretleri ve Hüsnü Beyefendi[72] **(19b)** hazretleri tevhîd-i şerîfe gelüp hayli iltifât-ı şâhâneye mazhar oldular.

Mâh-ı mezbûrun on üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının altmış sekizinci gününe müsâdif olan yevm-i Cum'a-i mübârekede hava gâh güzel ve gâh yağmurlu idi. Edâ-i salât-ı Cum'a içün, Otakcılar Câmi'-i şerîfine selâmlık olmağla, Küçük imâm efendi hazretleri imâmetiyle edâ-yı salât olup ba'dehû avdet buyuruldu. İstanbul Sarayında kalan Mü'ezzinbaşı Şâkir Ağa çırağ olup yerine kimse ta'yîn olunmadı. Mîrahûr-ı sâbık Mes'ûd Ağa, surre emîni nasbolundu. Beyne'l-'işâ'eyn, yine tevhîd-i şerîf pek germiyetli oldu.

Mâh-ı merkūmun on dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının altmış dokuzuncu Cum'airtesi günü hava burûdet üzre idi. Akşama,

[71] Şeyhü'l-İslâm A,B: müftî C, D.

[72] Hüsnü Beyefendi A,B: Yahyâ Beyefendi C, D.

veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, Defterdâr İskelesi'ndeki *usta olduğu*[73] sarayı teşrîf buyurdular. Silahdâr ağa hazretlerinin sadrına nezle münsab olup ıztırâb vermek ile,[74] îsâl-i ulak[75] edüp tevhîd-i şerîfe gelemediler.

Cumâde'l-ûlânın on beşinci ve teşrîf-i şâhânelerinin yetmişinci Pazar günü dahi burûdet-i hava var idi. Ba'de'l-'asr, nermiyyet kesb edüp rûzgârdan eser kalmadı. Akşam üzeri, tevhîd-i şerîfe veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz teşrîf buyurup dîdâr-ı hayr-âsâr-ı mülûkâneleriyle müşerref olduk.

Mâh-ı merkūmun on altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının yetmiş birinci İsneyn günü hava pek bârid değil ise de yağmurlu idi. Bugün bir fâhişe avrat, askere mahsûs kıyâfet ile Ser'asker paşa hazretlerine **(20a)** gelüp o dahi acele Mevkib-i Hümâyûn'a irsâl etmiş olmağla, fakīr dahi tesâdüfen Mâbeyn-i Hümâyûn'da bulunup gördüm idi. Mezbûre şöyle takrîr etmiş ki: "Ben Gürciyü'l-asl bir câriye olup iki yaşında iken Âsitâne'ye gelmemle, hâlâ Cerrâhhâne'de İsmâil Ağa beni aldı. On üç senedir ânın yanındayım. Erkek kıyâfetinde gezdiğimden, vâlidesi dahi, benim hâlime vâkıf olmamış idi. Hattâ, bir çok vakit kaleme gidüp gelürken Tıbhâne-i âmire küşâd oldukda, ağam olacak İsmâil Ağa'nın cerrahlık fennini tahsîle hevesi olmağla, beni dahi iki sene kadar berâber getürüp ilm-i mezbûrda[76] hayli mahâret kesb eyledim idi. Ağamın kāyını Sâlim ile, beher gün Tıbhâne'ye giderdim. Tâ'ife-i nisâdan olduğumu kimesne bilmez idi. Ağam, beni bu yaşa gelince gizleyüp, memelerim dahi çıkmağla, câriye olduğum ma'lûm olur diyü havf etdiğimden, ibrâm eyledim ki, artık beni meydâna çıkarup ya câriye olduğumu bildir, yâhûd bir başka mahalle füruht eyle diyü ilhâhı ziyâde etmemle, ağam da beni döğüp tehdîd etmek ile, ben dahi firâr etmeyi ihtiyâr edüp işbu arkamda olan aba ki Sâlim'indir, giyüp ve kendi esvâbımı bıragup kaçdım. Asker-i Mansûre yazılmak içün Ser'asker Kapusu'na gidüp bir binbaşının avcı bölüğünün dördüncü onbaşısında müsâfir oldum. *Yazılmaya kefîl isted*iler; *bulamadığımdan on gün kadar müsâfir olup* benim yaşımda bir çocuk ile Asker-i hâssa süvârîlerine boruzen olmağı murâd eyledik. Asker olan çocuk Ayvansaray'da nevbetçi olmağla, ben

[73] C'de yer alan bu ibârenin üzeri D'de çizilmiş.

[74] vermek ile A: vermekle B.

[75] Muhtemelen (اولاق) kelimesi A, B ve D nüshalarında (علق) şeklinde yanlış yazılmış. C'de ise bulunmamakta.

[76] ilm-i mezbûrda A, B: ameliyâtda C, D.

varup *anı bulmaya karar verdik. Varup* anı bulmak içün kahvede oturdum. Bir gemi hâcesi beni hânesine da'vet edüp hânesi karîb olmağla râzı olup **(20b)** gitdim. Ta'âm edüp otururken, tâ'ife-i nisâdan olup erkek olmadığımı bildi ve iki gece müsâfir olup hâce bana alâka eyledi. "Ser'asker paşaya gidelim. Seni, bana sâhibinden alıversün, benim iyâlim olursun"diyü berâberce paşaya gitdik. Paşa, ta'accüb edüp, beni buraya irsâl eyledi."diyü takrîr eylemiş. Kerâmetlü veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, "Hakîkaten, bu câriye ise vakı'â nâdiredendir. Bunu, Hekimbaşı efendinin hânesine îsâl edin. Beş on gün otursun" diyü fermân buyurmalarıyla, fakîri celb birle teslîm buyuruldu. Fi'l-hâl bir uşak ile konağa ba'de'l-irsâl *akşam üstü* ben dahi varup eyüce su'âl eyledim. Yine, minvâl-i muharrer üzre cevâb verdi ise de, ba'zı tenâkuzları hasebiyle şübhe eyledim ve der-'akab sâhibi olan Cerrâh İsmâil'i, âdem ta'yîniyle celb edüp su'âl eylediğimizde cevâba âğâz ile şöyle takrîr eyledi ki "Beş on gündür Cerrâhbaşı'dan izin alup bu fâhişeyi arardım; bulamadım. Bu fâhişe, benim birâderim Topcu Mustafa'nın iyâli olup hânemde, vâlidem ile otururdu. Kızgınca[77] bir avrat olmağla, hânemde zabtı kābil olmayup bir kaç kerre tehdîd ve te'dîb eyledim. Anın üzerine küçük birâderim Sâlim'in urûbasını giyüp firâr eylemiş" dedi. Avratı yüz eyledik; Cerrâh İsmâil'i gördüğü gibi, bozulup İsmâil Cerrâh'ın takrîri üzre, topcunun ıyâli olduğunu ikrâr edüp dedi ki "İşbu Kāymım İsmâil, bana ihânet edüp hilâf-ı Şer'-i şerîf şeyler eder idi. Şikāyet eylesem olmaz, bu dolab ile halâs oldum."diyü ratb **(21a)** u yâbis kelâm tefevvüh eyledi. Vâkı'â, *ziyâde* bî-edeb fâhişe gürûhundan olup terbiyeye dahi muhtâc olmağla[78] cerrâhı, takrîr içün Ser'asker paşa hazretlerine irsâl eyledik. Arkasından, fâhişe-i mezbûreyi dahi gönderüp oradan Haseki Tîmârhânesi'ne vaz' etdiler. Bu keyfiyyet, beyne'n-nâs acîb havâdis olup "Tîmârhâneye bir kız komuşlar; bir sene tabur mencûr olmuş; yok öyle değil, bir seneden ziyâde süvârîlerde mu'allem imiş; şöyle imiş, böyle imiş" diyerek tâ'ife-i nisâ beyninde tuhaf tuhaf tevâtürler olarak Haseki Tîmârhânesi'ne bir derece seyirci hücûm etmiş ki derûnu almamış ve tîmârhânecilere her ne kadar çok pâre kazanmak tarafı mebzûl ise de münâsib şey olmamağla, yine men' olunmuş.[79] Ne'ûzü bi'llâh min-şerri zâlik. *Bu gece dahi tevhîd-i şerîf oldu; müşerref olduk.*[80]

[77] kızgınca A, B: buharlıca C, D.

[78] terbiyeye dahi muhtâc olmağla A, B: hüsnü dahi olmamağla C,D.

[79] münâsib şey olmamağla, yine men' olunmuş A, B: böyle tecemmu' dahi bir fenâlığı mûcib olmağla zimâm-ı nâs men' olundu C, D.

[80] D.

Mâh-ı merkūmun on yedinci ve teşrîf-i şâhânenin yetmiş ikinci Salı günü hava güzelce idi. Akşama, tevhîd-i şerîf olup hâlâ Anadolu kādı'askeri bulunan Ali Rıza Beyefendi hazretleri dahi tevhîd-i şerîfde idi.

Mâh-ı merkūmun on sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yetmiş üçüncü Çahârşenbih günü hava yine letâfet üzre olup *Ordu-yı Hümâyûn'dan Hâdî Efendi kethudâ ve Necib Efendi çavuşbaşı idi; azl u nefy olup el-Hâc Sâib Efendi Kethudâbey ve Tavîl Sâlih Efendi Çavuşbaşı olmuşlar.* Akşamı, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazreleri tevhîd-i şerîfe teşrîf buyurmalarıyla, cemâl-i mübârekleriyle müşerref olduk.

Mâh-ı merkūmun on dokuzuncu ve teşrîf-i mülûkânelerinin yetmiş dördüncü Pençşenbih günü küşâyiş-i hava dünkü gibi, belki dahi ziyâde idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz bir tarafa teşrîf buyurmayup beyne'l-'işâ'eyn tevhîd-i şerîfe teveccüh buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirminci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yetmiş (21b) beşinci Cum'a günü hava matlûbdan a'lâ olmağın veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, Hazret-i Hâlid — radiya'llâhu anh — Câmi'-i şerîfine selâmlık buyurup oradan akşam üzeri, Defterdâr İskelesi'ndeki *Aşağı* Saray'a teşrîf buyurdular. Selâmlık avdetinde Silahdâr ağa hazretleriyle Kahvecibaşı Ebûbekir Efendi hazretleri, beş on günden berü nâ-mîzâc olan Büyük imam efendi hazretlerinin ziyâretlerine varup taraf-ı şâhâneden istifsâr buyurulduğun teblîğ etmeleri, efendi-i müşârun-ileyhi kemâ yenbağī karîn-i hubûr u meserret ve ilâc-ı ber'ü's-sâ'adan ziyâde rehîn-i şifâ ve sıhhat etmişdir. Beyne'l-'işâ'eyn olagelen tevhîd-i şerîfde, bu gece veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz bulunmadılar. Rabbim, sâye-i hayr-mâye-i şâhânelerin üzerimizden dûr etmesün.

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yetmiş altıncı Cum'airtesi günü dahi letâfet-i hava yerinde olmağın veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri tebdîle gidüp akşam üstü, yine kışlayı teşrîf ve beyne'l-'işâ'eyn, Sünnet-i Seniyyeleri olan tevhîd-i şerîfe ikbâl birle mevcûdîn-i meclîs-i şerîfi tatyîb ve taltîf buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi ikinci ve teşrîf-i mülûkânenin yetmiş yedinci Pazar günü bi-'inâyeti'llâhi te'âlâ yine letâfet-i hava pek ra'nâ olmağın, Tersâne-i âmirede inşâ olunup bugün, sâ'at-i muhtâr olan dokuzda deryâya indirilecek Menba'-ı Zafer nâm üç anbarlı kalyonun seyr ü temâşâsı

içün veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, Tersâne-i âmireyi teşrîf ve sefîne-i zafer-defînenin nüzûlünü müşâhededen sonra hüddâm-ı tersâneyi in'âmât-ı gûnâ gûn ile **(22a)** taltîf buyurdular. Zât-ı merâhim-simât-ı şâhâneleri, bu gece Aşağı Saray'da tevakkuf ve ârâm buyuracakları fehm olunduğundan mu'tâd üzre, tevhîd-i şerîfe yine cümlemiz gidüp hayli zikrullâh eyledik. Ba'de't-tevhîd, Kapu Kethudâsı Necib Efendi, Silahdâr ağa hazretlerinde kaldı.

Mâh-ı merkûmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i şâhânenin yetmiş sekizinci Pazarirtesi günü dahi hava letâfet üzre olmağın, Asâkir-i hâssa Mîralayı Hüseyin Bey ta'lîm eyledi ve bugün Şeyhü'l-İslâm-ı esbak Dürrîzâde es-Seyyid Abdullah *Molla* Efendi hazretleri vefât eyledi. Akşamdan sonra, yine tevhîd-i şerîfe veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri kemâl-i hâhiş ü mehabbet ile teşrîf buyurup cümlemiz zikru'llâh ile meşgûl olduk.

Mâh-ı merkûmun yirmi dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının yetmiş dokuzuncu Salı günü dahi letâfet-i hava olduğundan veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri, Süvâriyân-ı hâssa ve mülhakâtına ta'lîm-i fenn-i harb buyurdular. Erkence, devletlü Şeyhü'l-İslâm efendi[81] hazretleri gelmişler idi; ta'lîm tekmîlinde avdet buyurdular. Vakt-i asra karîb, *Nakîb efendi ve* ma'zûlîn-i İstanbul'dan Nazif Beyefendi hazretleri ve Mekke-i Mükerreme ma'zûllerinden Çaparzâde Abdülfettâh Beyefendi gelüp gitdiler. Akşamı, tevhîd-i şerîfe Reis efendi gelmişler idi. Huzûr-ı şâhâneye taleb olunmağla kalkup gitdiler.

Mâh-ı merkûmun yirmi beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının sekseninci Çahârşenbih günü biraz vakitden berü düzce giden havalar bozulup ve gece kar yağmış olduğundan, bir tarafa ikbâl buyurulmayup beyne'l-'işâ'eyn[82] tevhîd-i şerîfe **(22b)** kudûmları, bâdî-i şâdî-i umûm oldu.

Mâh-ı merkûmun yirmi altıncı ve teşrîf-i şehenşâhînin seksen birinci Pençşenbih günü dünden ziyâde kar yağup rûy-ı arzı beyâz etmiş idi[83]. O aralıkda, Rumeli'ye me'mûr Nuri Paşa hazretleri, hakkında zuhûr eden inâyât-ı şâhânenin teşekkürü vesîlesiyle gelüp hâk-i pây-i hümâyûna

[81] Şeyhü'l-İslâm efendi A,B: Müftî efendi C, D.

[82] beyne'l-'işâ'eyn A, B: akşama C, D (A ve B nüshalarındaki "beyne'l-'işâ'eyn" lafzı, C ve D nüshalarında umûmiyetle bu şekilde geçiyor).

[83] etmiş idi A: etmişdi B.

yüz sürdükden sonra avdet eyledi. Akşamı, tevhîd-i şerîf olup cümlemiz müşâhede-i cemâl-i şehenşâhî ile müşerref olduk.

Mâh-ı merkūmun yirmi yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının seksen ikinci Cum'a günü selâmlık, kışla derûnundaki câmi'-i şerîfe oldu. *Çamur olmağla terahhum buyurdular. Ba'dehû tulu ve sakız tatlısı takdîm olundu.* Namazdan sonra, zât-ı şevket-simât-ı şâhâneleri bir kaç sâ'at kadar dahi kışlada ârâm ve akşam üstü, Usta hazretlerinin olduğu saray-ı dil-küşâyı makām eylediler. *Âsitâneye gidüp altıncı kadın nâ-mizâc olmağla fakîri celbetdiler. Varup gördüm, meslûl idi.*

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının seksen üçüncü Cum'airtesi günü hava her ne kadar letâfet peydâ etmiş ise de, bir tarafa ikbâl buyurulmayup ancak beyne'l-'işâ'eyn, şevk-i derûn ile zikr-i gûnâ gûn oldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i mülûkânelerinin seksen dördüncü Pazar günü hava cüz'î bozuk[84] olmağla veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, Râmi Çiftliği'ne teşrîf buyurup akşam üzeri, yine kışlaya avdet ve vakt-i mu'ayyende tevhîd-i şerîfe teveccüh ve azîmet buyurdular. Bu leyle-i mübârekede, kudemâ-yı vüzerâ-yı izâmdan Osman Paşa hazretleri ve sudûr-ı kirâmdan Arabzâde Hamdullah Monla Efendi hazretleri *ve Edhem Efendi* tevhîd-i şerîfde bulunmalarıyla mazhar-ı iltifât-ı mülûkâne oldular.

(23a) Cumâde'l-âhirenin gurresi ve teşrîf-i hümâyûn-ı şâhânelerinin seksen beşinci İsneyn günü Süvâriyân-ı hâssa ve mülhakātına bir iki sâ'at mikdârı ta'lîm-i fenn-i harb buyurulup akşamı, tevhîd-i şerîf oldu.

Mâh-ı merkūmun ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının seksen altıncı Salı günü hava hayli latîf idi. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri yine bir tarafa teşrîf buyurmayup vakt-i ma'hûdda, meclis-i latîf-i tevhîd-i şerîfe kudûmlarıyla[85] huzzârı taltîf buyurdular.

Mâh-ı merkūmun üçüncü ve teşrîf-i şâhânenin seksen yedinci Çahârşenbih günü küşâyiş-i hava dünden ziyâdece idi. Meğer, geceden Hudâvendigâr-ı sâbık merhûm Sultan Mustafa Hân — tâbe serâhu — Haz-

[84] cüz'î bozuk A, B: bozucak C, D.

[85] kudûmlarıyla A: kademleriyle B.

retlerinin *ve Esmâ Sultan Efendi'mizin* vâlide-i muhteremeleri, Eyyûb'de ismetlü Esmâ Sultân-ı aliyyetü'ş-şân hazretlerinin saraylarında iken hulûl-i ecel-i mev'ûduyla vefât ve terk-i kâr u bâr-ı hâyât etmişler — rahmetu'llâhi aleyhâ — Cenâzeleri, âdetâ alay-ı vâlâ ile Hazret-i Hâlid — radiya'llâhu anh — Câmi'-i şerîfine getürülüp namâzı ba'de'l-edâ, hâric-i türbe-i şerîfede vâkı' çınar ağacının arkasında nihâde-i mahfaza-i rahmet-i bî-intihâ kılındı. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri dahi mukaddemce mahkeme olan mahalli teşrîf buyurup rûh-ı merhûme-i müşârün-ileyhâyı hayr ile yâd buyurdular. Anlar yatdıkca Rabbim, ömr-i şâhânelerine bereket ihsân eyleye. Oradan, veliyy-i ni'met efendimiz tekrâr kışlaya avdet buyurduklarında Süvâriyân-ı Asâkir-i hâssaya, bir a'lâ ta'lîm-i fenn-i harb buyurup akşam oldukda tevhîd-i şerîfe teşrîf buyurdular.

Mâh-ı merkūmun dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının seksen sekizinci Pençşenbih günü hava yağmurlu **(23b)** idi. Akşamı, tevhîd-i şerîf olup halka-i zikru'llâhîde mevcûd bulunan Abdülkādir Beyefendi hazretleri ve İmâmzâde Hâce Es'ad Efendi ve Hırka-i şerîfe Şeyhizâde Es'ad Efendi müşâhede-i cemâl-ı şâhâne ile müşerref oldular.

Mâh-ı merkūmun beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının seksen dokuzuncu gününe müsâdif olan Cum'a-i mübârekede hava gâh açık ve gâh yağmurlu olduğundan selâmlık, kışla içindeki câmi'-i şerîfe olup nevbetci Büyük imâm efendi hazretleri ise de hâlâ tashîh-i mîzâc edüp kışlaya gelemediklerinden hidmetlerini Küçük imâm efendi edâ ede gelmekle, bugün dahi veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretlerinin bi'l-izzi ve's-sa'âde teşrîflerinde Salât-ı Cum'ayı, efendi-i müşârün-ileyh kıldırdılar. *Akşama, Defterdâr İskelesi'ne teşrîf buyurdular. Tevhîd-i şerîfe Silahdâr ağa gelüp imâm efendi nâ-mizâc olmağla Küçük imâm efendi bir vakitden berü hânesine gidemeyüp* bu gece merhâmetlü veliyy-i ni'met efendimiz hazretlerinin bulunmayacakları akşam üzeri Küçük imâm efendinin ma'lûmu olmağla me'zûnen hânelerine gidüp tevhîd-i şerîf tekmîlinde, salât-ı işâya Şeyh *Sâkir* Efendi hazretleri geçdiler.

Mâh-ı merkūmun altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının doksanıncı Cum'airtesi günü letâfet-i hava derkâr idi. Çend rûz akdem illet-i nüzûlden hasta olan Mukāta'ât Nâzırı Hüsnü Beyefendi vefât etmeğin, Reis Pertev Efendi hazretleri Mukāta'ât Nezâreti'ne vekîl olup Ordu-yı Hümâyûn'dan Defterdâr Es'ad Efendi'nin geleceği, resîde-i derece-i tevâtür olmağla ba'de'l-vusûl, mansıb-ı mezkûr ile be-kâm olacağı hâtıra tebâdür eder.

Mâh-ı merkūmun yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının doksan birinci Pazar günü (24a) küşâyiş-i hava derkâr ise de veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, beyne'l-'işâ'eyn tevhîd-i şerîfden mâ'adâ bir yere ikbâl buyurmadılar.

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının doksan ikinci Pazarirtesi günü hava yine latîf idi. Veliyy-i ni'met-i âlem, Şehenşâh-ı dârâ-haşem efendimiz hazretleri, akşamdan sonra tevhîd-i şerîfe teşrîf buyurup dîdâr-ı melâ'ik-âsârları ile cümlemizi mesrûr buyurdular.

Mâh-ı merkūmun dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânenin doksan üçüncü Salı günü hava ziyâdesiyle bürûdet üzre olarak, haylice kar yağdı ve bugüne tesâdüf eden sâ'at-i muhtârda tersâneliler bir aded sefîneye vaz'-ı esâs etdikleriyçün, top-ı şadmânî endahte olundu. Rabbim, her tarafı sâye-i hayr-mâye-i Pâdişâhîde dâr-ı sürûr eyleye. Yine, akşamdan sonra tevhîd-i şerîf olup cümlemiz derûn-ı dilden zikru'llâh eyledik.

Mâh-ı merkūmun onuncu ve teşrîf-i mülûkânelerinin doksan dördüncü Çahârşenbih günü hava dünden ziyâde bürûdet üzre olup çok kar yağdı. Hattâ, şiddet-i rûzgârdan bir kaç tâne ocak bacası sâkıt olup kullelerden kurşunları iskât eylediği, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretlerinin ma'lûm-ı hümâyûnları olmağın, cümle Ümmet-i Muhammed hakkında derkâr olan rahm u şefkat-i şâhâneleri muktezâsı, kışlada iskân olunan Asâkir-i hâssanın şiddet-i şitâdan hâlleri müşkil olacağı çokdan berü melhûz-ı mülûkâneleri olduğundan, herkesin yatakları gelmesine ruhsat-ı hümâyûnları erzânî buyurulup olmayanlara mîrîden tanzîm ve bu mülâbese ile cümlesinin isticlâb-ı da'avât-ı **(24b)** hayriyesine i'tinâ-yı azîm olundu. Rabbim, böyle bir merhamet-kânî veliyy-i ni'met-i âlem efendimizin şükrüne cümlemizi muvaffak eyleye. Birâder-efendi-hazretleri, bugün İstanbul'a gidecek olup şiddet-i rûzgârdan cesâret edemediğinden, araba celbedüp öyle gitdiler. Akşamı, yine tevhîd-i şerîf olup cümlemiz teşerrüf eyledik.

Mâh-ı merkūmun on birinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının doksan beşinci Penşşenbih günü hava hayli nermiyyet üzre ise de, bir tarafa ikbâl-i şâhâne olmayup beyne'l-'işâ'eyn zikr u tevhîd-i ilâhî oldu.

Mâh-ı mezbûrun on ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının doksan altıncı gününe müsâdif olan Cum'a-i mübârekede, hava letâfet üzre olup kardan cüz'î eser var ise de selâmlık, Topcular dakî câmi'-i şerîfe olmağla, Silahdâr

ağa hazretleri, nezleden muztarib olduklarından bi'l-ma'iyye gidemeyüp kışladaki câmi'-i latîfde edâ-yı salât-ı Cum'a eylediler. *Bizim küçük birâder, Hazîne ağalarından Süvârî İlyâs Efendi'ye ezân okutdurduğunu veliyy-i ni'mete nakl etmiş. Veliyy-i ni'met efendimiz de "hekimbaşının kardaşına ezân okutdurdum?" deyince İlyas Efendi hâtır-ı şâhâneye gelmeyüp fakîri zannetmiş. "Abdülhâk Efendi'nin sadâsı var imiş; ezân okurmuş; öyle a'lâ sadâsı var ise imâm etsek olmaz mı?" diyü Büyük imama latîfe etmişler. Sonra yine "Ben yanlış fehmetmişim. Abdülhak Efendi değil küçük kardaşı İlyas Efendi imiş" diyerek hayli iltifâta mazhar buyurdular. Rabbim, ömürlerine bereket versün.*[86] Akşamı, tevhîd-i şerîfe teveccüh-i hümâyûn oldu.

Mâh-ı merkūmun on üçüncü ve teşrîf-i mülûkânelerinin doksan yedinci Cum'airtesi günü akşama dek yağmur mümted olmağla veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri akşamı, tevhîd-i şerîfden başka bir mahalli teşrîf buyurmadılar.

Mâh-ı merkūmun on dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının doksan sekizinci Pazar günü letâfet-i hava pek a'lâ idi. Binâ-berîn, mazhar-ı feyz-i Vedûd, Hüdâyî-i Azîz Mahmud Efendi hazretlerinin Üsküdar'da vâkı' hângâh-ı vâlâlarında seccâde-nişîn-i irşâd olan şeyh-i nezâhet-mu'tâd Seyyid Efendi hazretleri tevhîd-i şerîfe (**25a**) gelüp tekmîlinde olacak du'âyı teberrüken anlar etdiler; *veliyy-i ni'metimiz efendimiz, Usta hazretlerine teşrîf buyurdular.*

Cumâde'l-âhire'nin on beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının doksan dokuzuncu Pazarirtesi günü havanın letâfeti sâ'ir günlere fâ'ik olmağın veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, Âsitâne-i Aliyye'ye teşrîf ve hîn-i avdetlerinde Fâtih Sultan Mehemmed Hân hazretlerinin türbe-i şerîfelerin ziyâretle rûhunu taltîf buyurmuşlar; sonra, kışlaya avdet-i mülûkâneleri sâ'at bire karîb olup vakt-i teng olmağla zikr-i şerîf te'hîr olundu. Duhân Gümrükcüsü Hidâyet Ağa'nın nakd-i ömrü telef ve sermâye-i hayatı zâ'il ve bertaraf olmuş. -tecâveza'llâhu an seyyi'âtih.- Birkaç gün evvel Kâmilîzâde Mustafa Efendi'nin Şark defterdârı olduğu mesmû'umuz olmamış.[87]

[86] C.

[87] C ve D nüshalarında bu maddenin yerinde A ve B nüshalarında bulunmayan şöyle bir madde muharrer olup aynı tarihte C ve D nüshalarının bir sonraki maddesi (10. madde) bulunmaktadır. Buradan itibâren A ve B nüshaları diğer nüshaları 1 madde geriden takip ediyor:

"Mâh-ı mezbûrun on beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının doksan dokuzuncu Pazarirtesi günü *ziyâde latîf idi. Tevhîd-i şerîf buyurulup Hüdâyî şeyhi du'â eyledi. Allah kabûl eyleye. Hüseyin Paşa, Burusa'dan azl olup Edirne Vâlisi olmağla Edirne'den Es'ad Paşa Burusa'ya menfî olup Burusa Sancağı,*

Mâh-ı merkūmun on altıncı ve teşrîf-i şâhânelerinin yüzüncü Salı günü hava dünden ziyâde eltaf olmağla veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, sekiz on kadar süvârî ağalar ile sâ'at beşde kışladan hareket ve esnâ-i râhda sayd u şikâra meyl ü rağbet buyurup Küçükçekmece'ye vusûllerinde, beş on kadar ördek ve tavşan misillü hayvanlar saydıyla gece sâ'at üç buçukda kışlaya avdet buyurdular. Rabbim, safâların müzdâd ve a'dâların berbâd eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun on yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz birinci Çahârşenbih günü yine letâfet-i hava var idi. Lâkin bir tarafa ikbâl olmayup beyne'l-'işâ'eyn tevhîd-i şerîfe teşrîf ve halka-i zikrde mevcûd bulunan Şeyhü'l-İslâm-ı sâbık *Kadızâde*[88] Tâhir Efendi hazretlerini **(25b)** ve Necib Efendi'yi nevâziş-i mülûkâne ile taltîf buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on sekizinci ve teşrîf-i şâhânelerinin yüz ikinci Pençşenbih günü hava mu'tedil idi. Akşamı, tevhîd-i şerîf oldu.[89]

Mâh-ı mezbûrun on dokuzuncu ve teşrîf-i mülûkânelerinin yüz üçüncü Cum'a günü hava sünbülî idi. Selâmlık, Hâzret-i Hâlid — radiya'llâhu anh — Câmi'-i şerîfine olup ba'dehû kışlaya avdet ve akşamı, Aşağı Saray'a[90] azîmet buyuruldu. Beyne'l-'işâ'eyn müdâvemet buyurulan tevhîd-i şerîfe Silahdâr ağa hazretleriyle Bekir Efendi hazretleri gelüp müştagil-i zikr-i ilâhî oldular.

Mâh-ı merkūmun yirminci ve teşrîf-i şehenşâhînin yüz dördüncü Cum'airtesi günü hava yine sünbülî idi. Çend rûz zarfında, Orduyı Hümâyûn'dan gelen Es'ad Efendi kışlaya gelüp hâk-i pây-i şâhâneye yüz sürdü. Akşamdan sonra, tevhîd-i şerîfde Defterdâr Ali Beyefendi ile Reis-i esbak Ârif Efendi bulunup iltifât-ı şehriyârîye mazhar oldular.

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz beşinci Pazar günü havanın letâfeti hâlinde, veliyy-i ni'met-i

---

Mukāta'a Hazînesi'nden idâre olacağı işidildi. Nazîf Mustafa Efendi, Şark Defterdârı olmuş; bir kaç gün geçmiş. Bizim, bugün mesmû'umuz oldu".

[88] Kadızâde C: Kadı efendi D.

[89] Bu maddenin C ve D nüshalarında bulunmaması sebebiyle A ve B nüshalarıyla bu nüshalar arasındaki 1 günlük sıralama farkı kapanıyor.

[90] Aşağı Saray'a: A, B: Usta hazretlerinin olduğu yalıya C, D.

âlem efendimiz hazretleri sekiz on kadar süvârî ve yüz kadar piyâde ile Büyükçekmece'ye teşrîf buyurdular. Cedd-i emcedleri[91] cennet-mekân Sultan Ahmed Hân hazretlerinin zamânından bu vakte kadar, mülûk-i izâm hazerâtı bir tarafa hareket buyurmadıklarından hükkâm ve vülât, ekseri yerleri hilye-i imâretden dûr itmişler ise de, şimdi veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri sayd u şikâr bahânesiyle **(26a)** mülk-i mevrûslerin seyr ü temâşâ ve bu vesîle ile muttali'-i ahvâl-i fukarâ oldukları bilâ-şek emâre-i tevfîk-i Hudâ'dır. Rabbim, dil-hâhları üzre mesrûr eyleyüp Ümmet-i Muhammed'in üzerinden sâyesini eksik eylemeye. Âmîn.

Mâh-ı mezbûrun yirmi ikinci ve teşrîf-i şâhânelerinin yüz altıncı Pazarirtesi günü hava sünbülî idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz, bir gece Çekmece-i Kebîr'de beytûtet buyurup *ertesi gün* akşamdan sonra, sâ'at bir[92] sularında kışlaya dâhil olmalarıyla akşam namâzını yetişdirmek gā'ilesiyle tevhîd-i şerîf cem'iyyetle icrâ olundu. İmâm-ı evvel Zeynelâbidîn Efendi hazretleri nâ-mizâc olarak, kışladan gitdikleri rûz-ı dil-sûzun kırk birinci günü yine kışlaya avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz yedinci Salı günü hava gumûm üzre olduğundan, veliyy-i ni'met-i bî-minnet efendimiz hazretleri Râmi'ye teşrîf buyurup tevhîd-i şerîfe, kurenâ-yı saltanatdan Bekir Efendi hazretleri gelmeleriyle huzzâr ile birlikde tevhîd-i şerîf etdiler.

Mâh-ı merkūmun yirmi dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz sekizinci Çahârşenbih günü dünden ziyâde hava hoş ise de bir tarafa ikbâl buyurulmayup akşam üzeri, tevhîd-i şerîfe teşrîf buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz dokuzuncu Pençşenbih günü letâfet-i hava pek ra'nâ olmağın, Süvâriyân-ı hâssa ile ta'lîm-i fenn-i harbe ikbâl ve üç sâ'at kadar envâ'-ı sanâyi' icrâsıyla, müste'iddîni karîn-i tahsîn ve ifdâl **(26b)** buyurdular. Râkımu'l-hurûf çâker-i dîrînleri hakkında[93] heme an mebzûl olan deryâ-yı kerem-i Pâdişâhî, bu def'a dahi mevc-rîz-i zuhûr ve beş bin guruş ihsânıyla bendelerin, garîk-i lücce-i

[91] cedd-i emcedleri A, B: cedd-i büzürgvârları C, D.

[92] bir: A, B: on iki C. D nüshasında saat belirtilmemiş.

[93] rakīmü'l-hurûf çâker-i dîrînleri hakkında A, B: muharrir-i fakīre C, D.

sürûr buyurdular. Hemân, Cenâb-ı vâhibü'l-âmâl kalb-i şâhânelerin lebrîz-i hubûr u safâ edüp taht-ı mülûkânelerinde ilâ-sâ'ati'l-kıyâm sâbit ve ber-devâm eyleye. Akşamı, tevhîd-i şerîf olup da'ire-i zikirde bulunan birâder efendi hazretleri ve Necib Efendi ve Rızâ Efendi[94] ve Babakal'alı Hâce Mustafa Efendi müşâhede-i cemâl-i şehenşâhâne ile müşerref oldular.

Mâh-ı merkūmun yirmi altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz onuncu Cum'a günü hava sünbülî idi. Edâ-i salât-ı Cum'a içün Otakcılar'a ikbâl buyurulup akşamı, yine tevhîd-i şerîfe teşrîf ve dâhil-i dâ'ire-i tevhîd bulunan Reis efendi ile Çaparzâde[95] Abdülfettâh Beyefendi'yi iltifât-ı şâhâneleriyle taltîf buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz on birinci Cum'airtesi günü hava sünbülî iken hayli yağmur yağdı. O aralık, vezîr-i attâr ve nazîr, Ser'asker-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Hüsrev Paşa hazretleriyle Reis efendi hazretleri gelüp hâk-i pây-i şâhâneye yüz sürüp gitdiler. Akşamı, tevhîd-i şerîf olup mukābelede bulunan Mukāta'ât Nâzırı Es'ad Efendi, iltifât-ı şâhâneye mazhar oldular.

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz on ikinci Pazar günü geceden kar yağmış olmağla, **(27a)** sabah üstü rûy-ı arzı berf ile mefrûş gördük. Tamam-ı hava sayd havası olmağla veliyy-i ni'met-i alem efendimiz hazretleri, Ayasağa'ya[96] doğru teşrîf buyurmuşlar ve hîn-i azîmetlerinde çâker-i kemterlerini dahi aratmışlar ise de, tâli'-i nâ-mihribânım müsâ'id olmamağla[97] bu gece eve gitmiş idim. Mesmû'um oldukda derecesiz mağmûm oldum. Hemân, Rabbim kendilerine ömür versün. İstanbul Sarayından[98] Peşkir Ağası Sinobî Süleymân Ağa kışlaya celb olunup zabt u rabt-ı ağavât hatb-ı cesîmi, tahmîl-i dûş-ı liyâkati kılındı.

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin yüz on üçüncü Pazarirtesi günü hava dünden ziyâde latîf olmağla veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri, dün gece beytûtet buyurdukları

[94] Rızâ Efendi A, B: gümrükçü C, D.

[95] Çaparzâde: A, B Cabbarzâde C, D.

[96] Ayasağa A, B: Ayazağa: C, D.

[97] Tâli'-i nâ-mihribânım müsâ'id olmamağla A, B: baht-ı siyâhımdan C, D.

[98] İstanbul Sarayı'ndan A, B: Yeni Saray'dan C, D.

Ayasağa'dan,[99] bugün sâ'at altıda kışlayı teşrîf buyurup *Molova tarafına teşrîf olunacağı bundan sonra şâyi' oldu.* Akşamı, Usta hazretlerinin olduğu saraya[100] azîmet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun selhi ve teşrîf-i mülûkânelerinin yüz on dördüncü Salı günü tulû'-ı âfitâb esnâsında pek küşâyiş-i hava var idi. Sonraları mütegayyir olmağın, bir tarafa ikbâl buyurulmayup beyne'l-'işâ'eyn tevhîd-i şerîfe teşrîf buyurdular. *Veliyy-i ni'met efendimiz hazretleriyle karînü'l-'ayn olduk.* Zikr u tevhîd arasında telhîs gelüp Pazarcık taraflarında çapul tarîkiyle hayli muhârebe olunup nusret vukû' bulmuş. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz, cümleye tebşîr buyurdular. Şehzâdeleri[101] Sultan Abdülmecid Efendimiz ile Atiyye Sultân-ı aliyyetü'ş-şân efendimiz dahi bu gece tevhîd-i şerîfde bulundular. Allâhü azîmü'ş-şân, **(27b)** veliyy-i ni'met efendimize bağışlaya.

Receb-i şerîfin gurresi ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz on beşinci Çahârşenbih günü letâfet-i hava pek a'lâ ise de, veliyy-i ni'met efendimiz hazretleri bir tarafa ikbâl buyurmayup[102] beyne'l-'işâ'eyn tevhîd-i şerîfe teşrîf ve anda bulunan Kapu Kethudâsı Nâşid Beyefendi'yi taltîf buyurdular.

Mâh-ı merkūmun ikinci ve teşrîf-i şâhânenin yüz on altıncı Pençşenbih günü letâfet-i hava olduğundan mâ'adâ, akşamı Leyle-i Regā'ib olup minârât-ı cevâmi', kanâdîl-i nûrânî birle müzeyyen olacağı mu'ayyen olmağın veliyy-i ni'met efendimiz hazretleri, Eyyûb'e doğru azîmet buyurmağı müstahsen görüp Hazret-i Hâlid — radiya'llâhu anhı ziyâretle fukarâ ve müstahakkîne bezl-i sadakāt ve ol vechile tahsîl-i ecr u mesûbâtdan sonra akşam üstü kışlaya avdetlerinde, Sancağ-ı şerîf Şeyhi nasb olunan üstâz-ı her-fen, tûtî-i pâkîze-suhan,[103] şâ'ir-i âteş-zebân, şeyh-i adîmü'l-akrân Hâce eş-Şeyh Şâkir Efendi hazretlerinin menkabe-i Mevlid-i Nebevî'ye nazîre inşâsına muvaffak oldukları manzûm *Regā'ibiyye*leri tuhfe-i huzûr-ı şehenşâh-ı velâyet-destgâh oldukda makbûl-i hümâyûnları olup beyne'l-'işâ'eyn olacak tevhîd-i şerîfden evvel mevlid-i şerîf tarzında kırâ'at olunmasıyçün fermân-ı vâcibü'l-

[99] Dün gece beytûtet buyurdukları Ayasağa'dan A, B: Bu gece de Ayasağa'de beytûtet buyurup C,D.

[100] Usta hazretlerinin olduğu saraya A, B: Hazînedâr ustaya C, D.

[101] şehzâdaleri A: şehzâde B.

[102] bir tarafa ikbâl buyurmayup A, B: Râmi'ye teşrîf edüp C, D.

[103] سخن A: سخن B. (y)

iz'ân-ı Pâdişâhîleri şeref-bahş-ı sudûr ve zât-ı mülûkâneleri, Kışla Câmi'-i şerîfine sâye-endâz-ı huzûr oldukda ibtidâ, nevbetci olan Lâleli şeyhi efendi kürsîye çıkup bir mikdâr va'z u tezkîr etdikden sonra, mu'tâd olan hil'ati[104] ilbâs olundu. Ba'dehû, ihzâr olunan mevlidhânlar ve zâkirân, Regā'ibiyye'yi cumhûr **(28a)** ilâhîleriyle kırâ'at etdikleri akabinde tevhîd-i şerîfe mübâşeret ve kandil gecesi şerefine leyâlî-i sâ'ireden ziyâde rûhâniyyet oldu. *Şehzâde-i cüvân-baht Sultan Abdülmecid Efendimiz ile Atiyye Sultan efendimiz de teşrîf edüp yine Aşağı Saray'a gitdiler.* Rabbim, sâye-i saltanatlarında nice emsâliyle müşerref eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz on yedinci Cum'a günü hava eltaf olmağla selâmlık, Hazret-i Hâlid — radiya'llâhu anh — Câmi'-i şerîfine olup avdetde, Usta hazretlerinin olduğu saraya teşrîf-i hümâyûn buyurulup kışlada, Silahdâr ağa hazretleriyle Bekir Efendi hazretleri *ve birâder efendi* tevhîd-i şerîfe gelüp cümlemiz ile zikru'llâh etdiler.

Mâh-ı merkūmun dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz on sekizinci Cum'airtesi günü hava sünbülî idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretlerinin Boğaz Karyesi nâm mahalle berây-ı sayd u şikâr teşrîf buyuracakları musammem olmağla, mikdâr-ı vâfî bendegân-ı sadâkat-nişân ile süvâr-ı esb-i dil-keş-hirâm olduklarında çâker-i kadîmleri dahi birlikde idim. Karye-i mezbûreye vusûl müyesser oldukda şehenşâh-ı rub'-meskûn, tanzîm olunan mahalle[105] teşrîf-i hümâyûn buyurup Ser'asker-i Asâkir-i Mansûre Vezîr-i gayret-semîr Hüsrev Paşa hazretleri içün'âmâde olan hânede fakīr yan geldim.[106] Karye-i mezbûre, Karaburun'a üç buçuk sâ'at ve kışlaya beş sâ'at mesâfe olmağla Baruthâneler Nâzırı Necib Efendi kulları azîm ziyâfet tertîb edüp bir sâ'at kadar ikāmet hengâmında tenâvü'l-i ta'âm ve sekiz buçukda, Karaburun tarafında olan ormana sayd içün teveccüh ve i'zâm buyurulup yolda, Mîralay Hüseyin Bey bir koca geyik sayd etmiş; ertesi gün, sürgün avı olacağı **(28b)** tasmîm olunmağın ba'zı tuyûr sayd olunarak akşam vakti, karye-i merkūmeye avdet buyuruldu. O havâlîde olan köyler Baruthâne'ye merbût

[104] خلعتی A: حلعتی B(y).

[105] tanzîm olunan mahalle A,B: iki odalı bir hâneyi C, D.

[106] fakīr yan geldim A, B: fakīri müsâfir etdiler C, D.

olmağın, nâzır-ı mûmâ-ileyh tekellüflü ziyâfetler ve müzeyyen[107] yataklar ferş etdirüp sâye-i veliyy-i ni'met-i âlem-penâhîde, böyle yerde dahi râhat-ı tâmme ile beytûtet olundu. Gecesi, ziyâde sert rûzgâr her zamandan eşed olmağın, gece furtuna olmuş.

Mâh-ı merkūmun beşinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin yüz on dokuzuncu Pazar günü olduğumuz yerde hâbdan bîdâr oldukda gördük ki, kar çok yağmış. Binâberîn, sürgün avı terk buyuruldu. Sonra beş buçuğa kadar belki açar diyü imrâr-ı vakt olunup küşâyiş olmayacağı ma'lûm-ı hümâyûn oldukda, *ba'de't-ta'âm beş buçukda*[108] karyeden hareket ve sulu sebken yağmağa başlar başlamaz kışlaya vusûlümüz kerâmet oldu. Esnâ-i râhda, Musâhib Abdi Bey ile Said Efendi kullarına iltifât buyurarak cümlemize, meşâkk-ı tarîkı ferâmûş etdirdiler. Rabbim, ömürlerine bereket ve vücûd-ı kerem-âlûdlarına sıhhat u âfiyet ihsân eylesün. Akşam namâzını, mahall-i mahsûslarında edâ buyurduklarıyla tevhîd-i şerîf için Kışla Câmi'i'ne teşrîf buyurup salât-ı işâya kadar zikru'llâh ile derûn-ı kerâmet-meşhûnların pür-nûr buyurdular. Cenâb-ı feyyâz-ı mutlâk sa'y u gayretlerin meşkûr eyleye. Âmîn.[109]

Mâh-ı merkūmun altıncı ve teşrîf-i şâhânelerinin yüz yirminci Pazarirtesi günü hava pek bârid idi. Akşamı, tevhîd-i şerîf, zât-ı hümâyûnlarıyla bir halâvetli oldu ki, kābil-i ta'rîf değildir. *Kā'immakām paşa, nezleden nâ-mizâc idi. İfâde eyledim.*[110]

Mâh-ı mezbûrun yedinci ve teşrîf-i şehenşâhîlerinin yüz yirmi birinci (29a) Salı günü bürûdet dahi ziyâde olmağla, herkes olduğu yerde kalup akşamı, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri tevhîd-i şerîfe teşrîf buyurdular. Askerîden bir kaçında nâ-mizâclık alâmeti âşikâr olmağla, vebâ zannıyla Mîrahûr Köşkü'ne tesyâr olundu. İnşâa'llâhu te'âlâ zannolunduğu gibi değildir.

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz yirmi ikinci Çahârşenbih günü şiddet-i bürûdet derkâr olduğundan kar dahi yağdı. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz Râmi'ye teşrîf buyurup beyne'l-'işâ'eyn zikr-i şerîfe hâzır oldular.

[107] müzeyyen A, B: ağır C, D.

[108] D.

[109] C. nüshasında 119. madde yazıldığı halde kaçıncı madde olduğu ayrıca belirtilmemiş.

[110] C.

Mâh-ı mezbûrun dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz yirmi üçüncü Pençşenbih günü evvelki günlere kıyâsen pek küşâyiş olmağın akşamı, tevhîd-i şerîf olup sudûr-ı kirâmdan Ârif Beyefendi hazretleri ve mevâlîden Nûri Beyefendi ve Hâce Ömer Efendi ve Hâce Es'ad Efendi, dâhil-i dâ'ire-i tevhîd olmalarıyla veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretlerinin cemâl-i mübârekleri müşâhedesiyle müşerref oldular. Bir iki gün evvel, askerîden bir kaçında vebâ zannolunan keyifsizlik, li'llâhi'l-hamd bayağı hastalık olduğu haber alındı. Rabbim, cümle ibâdını hıfz eyleye. Âmîn.

Mâh-ı mezbûrun onuncu ve teşrîf-i tâc-dârîlerinin yüz yirmi dördüncü Cum'a günü yine hava bürûdet üzre olduğundan kar âsârı mevcûd olmağla selâmlık, Kışla Câmi'i'ne olup akşamdan sonda tevhîd-i şerîf içün dahi câmi'i merkûma teşrîf-i hümâyûn vukū'uyla ol ma'bed-i zîbâ, bir günde iki def'a zât-ı mülûkâneleriyle pür-revnak u ziyâ oldu.

Mâh-ı merkûmun on (29b) birinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz yirmi beşinci Cum'airtesi günü hava sünbülî idi. Çokdan berü rikâb olmadığından, işbu mâh-ı mübârekde îkād olunan kanâdîl tebrîki bahânesiyle Şeyhü'l-İslâm-ı benâm ve Kā'immakām paşa ve Ser'asker *Hüsrev* Paşa hazerâtı gelüp hâk-i pây-i şâhâneye yüz sürdüler. Akşama karîb, veliyy-i ni'met efendimiz hazretleri, *Hazînedâr* usta hazretlerinin olduğu saray-ı dilârâya teşrîf buyurdular. Rabbim, istirâhatlerin müzdâd eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkûmun on ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz yirmi altıncı Pazar günü havada her günden ziyâde kar var ise de Hâdimü'l-Haremeyni'ş-şerîfeyn efendimiz hazretleri, Surre-i Hümâyûn ihrâcı içün İstanbul Sarayı'na teşrîf buyurdular. İkindi üzeri, kışlaya avdetlerinde İbrahim Paşa'dan tatar gelüp Kozluca'da eylediği muhârebede beş yüzden ziyâde küffâr hâk-i helâke dûçâr ve firâr edenlerden mâ'adâ otuz yedi tânesi kayd-ı esre giriftâr olduğun iş'âr eylemiş.[111] *Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz tebşîr buyurdular.* Rabbim, her halde mansûr ve muzaffer eyleye. Âmîn. Beyne'l-'işâ'eyn, yine tevhîd-i şerîf olup yatsuya kadar zikr-i ilâhî ile iştigāl olundu.

Mâh-ı merkûmun on üçüncü ve teşrîf-i mülûkânenin yüz yirmi yedinci Pazarirtesi günü dahi ziyâde bürûdet üzre idi. Akşamı, tevhîd-i şerîfe teşrîf-i hümâyûn buyuruldukda Reis efendi, dâhil-i dâ'ire-i tevhîd-i şerîf idi. *Derviş olduklarından hayli şevkli tevhîd oldu.*

[111] mâ'adâ katı vâfiri dahi bir câmi'e tahassun eylemiş. Müşârun ileyh paşa câmi'i ihrâc eylemiş. D.

Mâh-ı mezbûrun on dördüncü ve teşrîf-i şehenşâhîlerinin yüz yirmi sekizinci Salı günü vâfir kar yağup sevâd-ı arzı tebyîz etmiş (**30a**) idi. *Dün akşam Reis efendi bunda olup ale's-sabâh hâk-ı pây-i hümâyûna yüz sürüp gitdi.* Akşama değin bu hâl üzre olmağın veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri beyne'l-'işâ'eyn tevhîd-i şerîfe teşrîf buyurup yatsu namâzını kıldıklarıyla cây-ı mahsûslarına avdet buyurdular. *Necib Efendi dahi mevcûd olup tevhîd-i şerîfde bulundu.*

Receb-i şerîfin on beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz yirmi dokuzuncu Çahârşenbih günü, havada mülâyemet olduğundan karlar erimeğe yüz tutmuş idi. Vakt-i asra karîb, Mîrahûr-i evvel Mehemmed Ağa Ordu-yı Hümâyûn'a gitdi. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz, biraz Râmi Çiftliği'ne teşrîf buyurup akşamı, yine meclis-i latîf-i tevhîd-i şerîfe şeref-bahş oldular. Derûn-ı kışlada mevcûd Asâkir-i hâssa[112] içün sükkerî halvâ tabh olunmak fermân buyurulmuş idi. Sâye-i saltanatlarında der-'akab tedârük ü tanzîm olunduğundan başka, tetimmât-ı halvâdan ma'dûd olan hayâl ve saz ve meddâh ve kuklabâzlar ihzâr ve bu şeb-i pür-tarâbda sabâha kadar kemâl-i şevk ü sürûr ile cümlesine it'âm olunup devâm ve bekā-yı şevketleri du'âsını tekrâr eylediler. Rabbim, vücûd-ı hümâyûnlarını cümle Ümmet-i Muhammed'e bağışlaya. Âmîn.

Mâh-ı mezkûrun on altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz otuzuncu Pecşenbih günü havada ziyâde letâfet var idi. Şâh-ı İskender-câh efendimiz hazretleri Hazînedâr usta hazretlerinin olduğu saraya teşrîf buyurmalarıyla gecesi, tevhîd-i şerîf olmadı.

Mâh-ı mezbûrun on yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz otuz birinci Cum'a günü küşâyiş-i hava olduğundan selâmlık, (**30b**) Zâl Mahmud Paşa Câmi'-i şerîfine olup ba'de edâ'i's-salât kışlaya avdet ve gecesi, tevhîd-i şerîfe teşrîfleri cümleye bâ'is-i meserret oldu.

Mâh-ı merkūmun on sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz otuz ikinci Cum'airtesi günü hava sünbülî idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, sayd u şikâra temâyül buyurup mukaddemâ teşrîf buyurdukları Boğaz Karyesi'ne ikbâl buyurdular. Abd-i fakīr ve Küçük imâm efendi dahi berâber idik. Ancak, süvârî ağavâtdan çend nefer ilâve buyurulmuş idi. Seheri, hareket olunup esnâ-i tarîkde Ser'asker paşa hazretleri gelüp hem-'inân olarak

[112] Asâkir-i hâssa A,B: Bostânyân-ı hâssa C, D.

teşrîf buyuruldu. Vezîr-i müşârun ileyh hazretleri fakīrin yanına gelüp giderken bir dere gibi mahalden mürûr olunur idi. Anlar mürûr edüp fakīr dahi geçerken, süvâr olduğum esbin ayağı sürçüp[113] yarın kenârında yan üzre sâkıt oldukda fakīrin sol ayağım atın karnı altında kalup hemân esb hareket eyledi. Kalkdım, ama ayağımın tarağı incinmiş. Veliyy-i ni'met merhametlü efendimiz hazretleri su'âl buyurduklarında "zararsız" dedim. Vâkı'â hemân bir veca'ı[114] olup çok da zararı yok idi. Velâkin rükûb mümkin olmayup gücile irkâb etdiler. Ne hâl ise, Boğaz Karyesi'ne karîb varıldıkda Necib Efendi, Şehenşâh-ı cihân efendimizi istikbâl ve zât-ı hümâyûnları, mukaddemâ teşrîflerinde beytûtet buyurdukları hâneye ikbâl buyurdular. Orada tenâvül-i ta'âmdan sonra, orman tarafına **(31a)** sayd içün teşrîf buyuruldu. Fakīrin, harekete mecâlim olmadı. İmâm efendiyle fakīre başka başka evler[115] ta'yîn olunmuş olmağla İmâm efendi gitmişler; fakīr münferiden kaldım. Akşam üzeri veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri teşrîf buyurduklarında, abd-i mahsûsların su'âl buyurmuşlar. Fakīr dahi ızdırâbı beyân eyledim. "İster kışlaya, ister hânesine, ister bizimle gitsün, ister burada kalsun" diyü fermân buyurmuşlar. Bu sûretde gitmeyi tercîh edüp sabâha dar çıkdım. Veliyy-i ni'met efendim hayli vuhûş ve tuyûr sayd edüp bir karaca dahi şikâr buyurmuşlar. Sâye-i hümâyûnda be-gâyet nefâyis-i et'ime ihzâr olunup ziyâdesiyle müstağrak-ı ni'am-ı bî-pâyân olduk. Hemân Cenâb-ı Hudâ-yı müte'âl sâye-i saltanatların üzerimizden dûr eylemeye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun on dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin yüz otuz üçüncü Pazar günü hava yine sünbülî idi. Kuşluk ta'âmı olunup hareket-i hümâyûn buyuruldu. Fakīr, bî-haber iken İmâm efendi gelüp "gideceğiz" dedi. Ziyâde muztarîb isem de " herçi bâdâ bâd" diyüp râkib oldum. İmâm efendi ile berâberce görmediğimiz bir orman olmağla bir sâ'at sonra yola revân olduk. Bir cebel-i şâhik üzerinde veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri ku'ûd buyurup orman etrâfı tamâmıyla ihâta olunarak sürgün avı olunur imiş. Fakīr, İmâm efendi ile bir kenâra oturup ayağımın ızdırâbıyla avları seyreder idim. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri taraf-ı dîğeri teşrîf buyururlar **(31b)** iken çâkerlerin görüp, "âferin, Abdülhak Efendi; bunda imişsin;[116] râkib ol" buyurdular. Gördüler ki rükûba iktidârım yok, "irkâb

[113] sürçüp A, B: kayup C, D.

[114] وجعی A: وجغی B(y).

[115] evler A, B: konaklar C, D.

[116] bunda imişsin A, B: gayretli imişsin C, D.

edin"diyü emretdiler. Bulunanlar gelüp irkâb etdiler. Arkalarından gidüp etrâfa bakardım. Gördüm ki o aralıkda bir kebîr siyah hınzîr dahi sayd olunmuş. On beş tâne re'âyâ gücile huzûr-ı şâhânelerine getürdüler. Bu kadar büyüğü görülmüş değil imiş. Kefere gürûhuna ihsân olunup Baruthâne tarafına ikbâl buyuruldu. Ziyâde sa'b yokuşdan nüzûl birle Timur Köyü kenârından[117] nihâyetine varılup bir dereden geçdik; yine bir ormanlı, sa'bü'l-mürûr, bir bârgîr güç ile gidebilür ziyâde yokuş bir tarîkden su'ûd olunup bir düz yerden Ayı Yorgi[118] nâm bir karyeye, akşam üzeri varıldı. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri zât-ı şâhânelerine mahsûs olan hâneye ikbâl buyurdular. Fakîr ve İmâm efendi dahi bir eve müsâfir olup sâye-i hümâyûnda râhat eyledik. Rabbim, vücûd-ı mülûkânelerin hatâlardan emîn eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkümun yirminci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz otuz dördüncü Pazarirtesi günü hava ziyâde dumanlı olup göz gözü görmez idi. Vakt-i zevâle kadar tevakkuf olunup ba'de't-ta'âm hareket birle güzelce yollardan Hâdim Karyesi nâm bir hârâb karyede celse-i hafîfe buyurulup fakîr dahi gerüden lenk u lûk[119] karyeye duhûl eyledim. Bir hân bulup bir sâ'at kadar oturdum. Yine duman ziyâde idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hareket buyurmuş olmağla, atların izlerinden mürûr ederek, bir buçuk **(32a)** sâ'atde, İzzeddin Çiftliği nâm çiftliğe teşrîf buyurulmuş olduğundan, çâkerleri dahi oraya vâsıl oldum. Çiftlik-i mezbûr, bir kaç sene evvel birâder efendinin dâmâdı Sâdık Efendi merhûmun olup sonra, Necib Efendi'ye vermiş[120] idi. Veliyy-i ni'met efendimiz hazretleri ve Bostancıbaşı ağa, çiftlikde olup ağavât vesâ'irleri yarım sâ'at ötede Çatalca nâm mahalle gitmişler. Fakîr *ve İmâm efendi* veliyy-i ni'met-i âlem efendimize mahsûs olan kullede, Mâbeynci ağalar olduğu yere celb olunduk. Gecesi, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretlerinin mazhar-ı iltifât-ı mülûkâneleri olarak bir mertebe karîn-i sürûr oldum ki ta'rîfi kâbil değildir. Hemân Cenâb-ı Kādir-i bî-çûn ömr-i hümâyûnların efzûn eyleyüp her an nevâziş-i şâhâneleriyle şâdân eyleye. Âmîn. Kulle-i mezbûre, dört odalı bir yer olup birinde şehenşâh-ı âlem-penâh ve birinde Silahdâr ağa ve birinde bizler ve diğerinde hademe var idi. Musâhib Abdi Bey ile Said Efendi dahi birlikde olmalarıyla, o gece efendimiz hazretlerini bir eğlendirdiler ki nazîri mümkin değildir.

[117] Timur Köyü kenârından A, B: göl kenârından C: bir kebîr göl kenârından D.

[118] Ayı Yorgi A, B: Aya Yorgi C, D.

[119] lenk u lûk A, B: üftân u hîzân C, D.

[120] vermiş A, B: füruht etmiş C, D.

Ertesi, ya'ni mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz otuz beşinci Salı günü hava dünkü gibi dumanlı olmayup sünbülî idi. Seheri, hareket olunup cümlemiz ziyâde düz, çayırlı bir mahalden mürûr ederek Büyükçekmece Gölü'ne varıldı. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz içün müheyyâ olan kayıklara süvâr olunup Silahdâr ağa ve fakīr vesâ'ir sayyâdlar karadan Çekmece'nin Silivri tarafına doğru gidilüp bizler Çekmece'ye dâhil olup İmâm efendi ve fakīr, Nâib-i belde Tuhafî Sâlih **(32b)** Efendi'ye müsâfir olduk. Efendimiz hazretleri gölde kuğu[121] ve ördek sayd buyurarak cisrin yanına teşrîf birle karaya çıkup tahsîs olunan konağa ikbâl buyurdular. Nâib-i belde, zâtında bir nekre âdem olup bir câmûs peydâ eylemiş ve gāyet a'lâ yoğurt yapmış; iki kâsesini taraf-ı şâhâneye irsâl eyledik. Mezbûrun bugünlerde masrafı olup kızını tezvîc edecek imiş. Izturâb-ı hâli var imiş. Veliyy-i ni'met-i âlem, kerâmetlü efendimiz hazretleri bilâ-ta'rîf keşf buyurup bin guruş in'âm buyurmuşlar. İhsân-ı hümâyûnları mahkemeye gelüp dâhil-i kîse-i iktidârı olıcak, zimâm-ı ihtiyârı[122] zabtdan kalup bir derece bükâ ederek du'â eyledi ki ta'rîf olunmaz. Cümlemiz âmîn diyüp âsârını hakdan istedik. Rabbim, müşâhede etdire. Esnâ-i tarîkde beş altı kadar yaralı ordudan gelür askere rast gelinüp veliyy-i ni'metimiz, merhamet-kânî efendimiz hazretleri mezbûrlara başka başka küllî in'âm ve ihsân buyurdukdan sonra, her vechile istirâhat etmeleri içün araba tedârükü vesâ'ir levâzımâtların tanzîm husûsu Necib Efendi'ye emr u fermân buyuruldu. Rabbim, Şehenşâh-ı ra'iyyet-perver efendimiz hazretlerini ibâdu'llâha bağışlaya. Bu gece Çekmece-i Kebîr'de beytûtet olundu.

Mâh-ı merkūmun yirmi ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz otuz altıncı Çahârşenbih günü seheri, cisrin üzerinden mürûr eden ördek ve kaz ve kuğu misillü şeyleri sayd etmeleri içün sayyâdlara fermân buyurulup cümlemiz varup cisrin başında selâma durduk. Fakīr, **(33a)** başda durur idim. Efendimiz hazretleri teşrîf buyurup fakīre hitâb buyurdular ki, "söze gelince can ve baş fedâ ederiz deriz. Şimdi ayağım incinmek ile efendimizi terk edüp gitmek revâ değildir demişsin. Vâkı'â öyledir. Aferin; hazzetdim" diyü fakīri bu vechile de[123] taltîfleri[124] ihyâ etmişdir. Vâkı'â, dün gece bi'l-münâsebe ba'zı

[121] Kelimedeki (ڇ) harfi mutemelen (چ) harfi yerinde kullanılmış.

[122] احتیا ر ی A: احتیا ری B(y).

[123] vechile de A: vechile B.

[124] taltîfleri A: taltîfler B.

zevâta öyle söylemiş idim. *Sem'-i hümâyûna vâsıl olup bu kullarına ihsân olunmak üzre hitâb etdiler.* Cisrin vasatında bir mahal veliyy-i ni'metimiz efendimize ferş olunup ku'ûd buyurdular. Cümlemiz cisrin üzerinde olup sayda müterakkıb olduk. Gölün verâsında bî-hisâb kuğular olmağla kayıklar ile ürküdüp kuğular dahi cisrin üzerinden geçerken sayyâdlar *ve veliyy-i ni'met* tüfenk endâz olmalarıyla kimi *gûyâ üç anbarlı bir sefîne deryâya* iner gibi suya düşüp zevkli sayd olunduğu seyr olundu. Bundan sonra ördek ve gayri şikâr olunup bir kaç sâ'at bu minvâl üzre evkāt-güzâr olunarak A'yân Konağı'na teşrîfe rağbet ve ba'de't-ta'âm hareket buyuruldu. Yollarda tavşan sayd olunarak Küçükçekmece'ye duhûl müyesser oldu. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimize tefrîş olunan konağa teşrîf-i hümâyûn olunca İmam efendi ile fakīr dahi bir konağa müsâfir olduk. Gece, orada pek güzel istirâhat eyledik.

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i şehenşâhînin yüz otuz yedinci Pençşenbih günü havada ziyâde letâfet var ise de evvelki günlerde olan çamur ve yağmura nazaran Âsitâne'den *kebîr* kayıklar ihtiyâten gelmiş ve bahren gidilecek zannıyla ba'zılar bârgirlerini irsâl eylemiş; hâlbuki, bugünkü günde olan küşâyiş **(33b)** gayri günlerde olmadığından, hemân karadan teşrîfe karâr verilmiş. Fakīr ve Bostancıbaşı ağa, bârgîrlerimizi irsâl etmiş bulunduğumuzdan zevrâk-süvâr-ı isti'câl olarak Yedikulle'ye geldik. Bostancıbaşı Yedikulle'ye çıkup fakīr yalnızca Eyyüb'e andan çiftliğe vardım. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri *beş çifte kayık ile* bizden katı vâfir evvelce teşrîf buyurmuşlar. Allâhü azîmü'ş-şân ömr-i şerîflerine bereket ihsân eylesün. Bir haftaya karîb bulunmadıkları içün hemân beyne'l-'işâ'eyn tevhîd-i şerîfe teşrîf ve dâhil-i halka-i zikr-i şerîf bulunan birâder efendi hazretleriyle Nazif Beyefendi hazretlerini taltîf buyurdular. Bugün, Mîrahûr-*ı evvel Mehemmed* Ağa'dan mektûb gelüp Sadr-ı a'zam İzzet Paşa azl ve Reşid Paşa hazretleri nasb olunmuş ve ma'zûl-i müşârun-ileyh Tekfurdağı'nda ikāmete me'mûr olmuş.

Mâh-ı mezbûrun yirmi dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz otuz sekizinci Cum'a günü hava sünbülî olduğundan selâmlık, Topcular Câmi'-i şerîfine olup *ba'dehû kışlayı teşrîf buyurdular.* Beyne'l-'işâ'eyn yine tevhîd-i şerîf olmağla cümlemiz müşerref olduk.

Mâh-ı merkūmun yirmi beşinci ve teşrîf-i şâhânelerinin yüz otuz dokuzuncu Cum'airtesi günü ziyâde yağmur yağdı. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz Râmi Çiftliği'ne ikbâl ve akşamı, zikr-i şerîf ile iştigāl buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz kırkıncı Pazar günü hava mağmûm olmağla, akşamdan sonra tevhîd-i şerîfe teveccüh buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz kırk birinci Pazarirtesi günü hava mu'tedil (**34a**) olup *bu gece kandîl yanup Leyle-i Mi'râc idi.* Akşam üstü, Usta hazretlerinin olduğu saraya teşrîf buyurmalarıyla zikr-i şerîf cem'iyyeti icrâ olunmadı.

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i şehenşâhînin yüz kırk ikinci Salı günü hava yine dünkü gibi olmağla akşamı, tevhîd-i şerîf ile tenvîr-i derûn olundu. Rabbim, ömürlerine bereket ihsân eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz kırk üçüncü Çahârşenbih günü ziyâde kar yağup soğuk çok oldu. Akşama, yine Pâdişâh-ı dil-âgâh efendimiz hazretleri tevhîd-i şerîfi terk etmeyüp yatsuya kadar, envâ'-ı zikru'llâh ile cümlenin bâ'is-i iktisâb-ı feyz u mesûbâtı oldular. *Reis efendi gelüp ba'de't-tevhîd hâk-i pâye yüz sürdü.*

Şa'bân-ı şerîfin gurresi ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz kırk dördüncü Penşşenbih günü ziyâde bürûdet olduğundan, vakt-i asrda çok kar yağdı. Yine akşamı yatsuya dek ezkâr-ı ilâhî ile iştigāl[125] olundu.

Mâh-ı mezbûrun ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz kırk beşinci Cum'a günü selâmlık, Kışla Câmi'i'ne olup Küçük imâm efendi[126] nevbetci idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri fes giyüp zahr-ı sa'âdetlerine harvânî telebbüs buyurup *İmâm efendi şal ile sakīl olmağla* İmâm efendinin dahi fes ve harvânî ile olmaklığın fermân buyurmalarıyla cümlemiz yek renk olduk. Rabbim her husûsda cümle muvahhidîni yek-dil ve yek-cihet eyleye. Âmîn. Beyne'l-'işâ'eyn, tevhîd-i şerîfe teşrîf-i hümâyûnları vukū' buldukda Şeyh efendi ve Kahvecibaşı *Bekir Efendi* ve İmam efendi hazerâtı kā'imen vâfir tevhîd eylemeleriyle pek rûhânîyyetli zikr-i şerîf oldu.

Mâh-ı merkūmun (34b) üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz kırk altıncı Cum'airtesi günü hava sünbülî idi. Seherice, buhâr gemisi ile sayd u şikâra ikbâl buyurulacağı muhakkak olmağla erkenden hareket ve Tersâne önünde âmâde olan vapura rükûbları, derûnunda olanlara bâdî-i

[125] اشتغا ل A: استغا ل B(y).

[126] Küçük imâm efendi A, B: İmâm-ı sânî efendi C, D.

meserret olup çâker-i dîrînleri dahi ma'iyyet-i mülûkânelerinde bulunmak üzere fermân buyurulmuş olmağın, cümleden erken varup esbimi karadan irsâl etmiş idim. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri teşrîf buyurduklarında Ser'asker *Hüsrev* Paşa hazretleriyle Kapudan Ahmed Paşa hazretleri mevcûd idiler. Silahdâr ağa ve Mâbeynci ağalar hazerâtı ve Bostancıbaşı ve *abd-i fakîr* ve Abdi Bey ve Said Efendi ve beş on kadar sayyâd ağalar, râkib-i sefîne-i buhâr olup dört buçuk sâ'atde, Büyükçekmece'ye vusûl müyesser oldu. Zât-ı merâhim-simât-ı Pâdişâhâneleri Çekmece'ye dâhil oluncaya kadar geminin içine ve etrâf-ı sâ'ireye asla nazar u iltifâta rağbet buyurmayup fakat, *üç sâ'at kadar kamarada* umûr-ı ibâdu'llâh için vürûd eden telhîslerin cevâblarını tahrîr ile imrâr-ı vakt buyurdular. Rabbim, kuvvet-i şâhânelerin müzdâd eyleyüp ibâdullâha bağışlaya. Karaya pâ-nihâde-i iclâl olduklarında *cümlemiz sefîneden hurûc edüp* Ser'asker-i müşârün ileyh hazretleriyle Kapudan paşa hazretleri beşer çifte piyâdelerine süvâren Âsitâne-i Aliyye'ye avdet eylediler. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretlerine cisrin Silivri tarafında vâkı' Kalikaratya[127] nâm karyede konak tanzîm olunmuş ise de gâyet sakîl *ve re'âyâ hânelerinden ibâret olup dayyık* yer olmağla berren Çekmece'ye avdet ve evvelki def'a teşrîf-i hümâyûnlarında şeref-bahş-ı kudûm-ı meymenet oldukları hâneye rağbet buyurdular. Fakîr (**35a**) dahi mahkemeye varup kaldım. Sayd u şikâr vakti güzâr etmiş olmağla yarınki güne kaldı.

Mâh-ı merkûmun dördüncü ve teşrîf-i şâhânenin yüz kırk yedinci Pazar günü seherice, cisrin üzerine teşrîf buyurulup hayli kuğu sayd olundu. Bir buçuk sâ'at kadar orada iştigâlden sonra küçük kayıklarla vapura varılup sefîne-i merkûme ile akşam üzeri Silivri kazâsı'na ba'de'l-vusûl salât-ı asr, Pîrî Mehemmed Paşa Câmi'i'nde edâ ve türbesini ziyâretle fukarâsı, bezl-i atâyâ-yı kesîre birle ihyâ buyuruldu. Gecesi, Seferşah Ağa nâm kimesnenin hânesinde beytûtet ve ârâm ve sâhib-i hâne dünyâlar kadar mesrûr ve şâd-kâm buyuruldu.

Mâh-ı merkûmun beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz kırk sekizinci Pazarirtesi günü hava ziyâde küşâyiş üzre olmağla, Silivri'den hareket olunup vapura süvâren sekiz sâ'atde Tekfurdağı pîşgâhına varıldı. Yolda, veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri yine bir tarafa nazar-endâz-ı iltifât olmayarak, hemîşe tahrîrât ile iştigâl buyururlar idi. Bu hâl ile vusûlümüzde,

[127] Kalıkaratya A, B: Kalkarat C, D.

vapurda merbût olan üç aded kebîr beşer çiftelere, veliyy-i ni'metimiz efendimiz ve bulunan bendegân süvâr olup iskele-i mezbûreye çıkdılar. Kudûm-ı şâhânelerine müterakkıb ve muntazır olan Nâib efendi ve a'yân ve vücûh-ı belde ve bi'l-cümle ahâlî-i kazâ meşyen ale'l-vech istikbâl ve cümlesi rikâb-ı kamer-tâb-ı mülûkânelerine rû-mâl olup müheyyâ kılınan Çelebi Ağa Konağı'na[128] teşrîf buyurulmuş ise de, bir mikdâr ikâmet esnâsında ziyâde kasvetli **(35b)** ve nezâreti kalîl olduğu meşhûd ve ma'lûm olıcak, *nezâretlice olmağla* İbrâhim Ağa'nın hânesine ikbâl buyurulmağla cümleten nakl olundu. Fakîr dahi mahkemeye müsâfir oldum. Kasaba-i mezbûrede ne kadar menfî var ise tahrîr olundu. Sadr-ı sâbık İzzet Paşa hazretleri dahi bugün dâhil olmuş idi. Anapa Valisi Ahmed Paşa ve Mustafa Paşa ve dört tâne *ağa bozuntusu* kapucubaşı ve dokuz tâne Tolçu tarafından gelmiş menfî olmağla, ba'de't-terkîm takdîm olundu. Tekfurdağı ahâlîsi, teşrîf-i hümâyûn-ı meymenet-makrûna kemâl-i sürûrlarından sabaha dek birinin gözüne uyku girmeyüp îd-i ekber etdiler. Rabbim, şân u şevketlerin dâ'im ve sâye-i saltanatların kâffe-i ibâd fevkinde kā'im eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz kırk dokuzuncu Salı günü, gecesinden ziyâde kar yağmış olduğundan hava da rûzgârlı idi. Kışlaya[129] avdet tercîh buyurulmağın seher vakti, sefîneye süvâr olundu. Ahâlî-i kazâ *rikâbına düşüp* teşyî'-i pâdişâhîye ibtidâ edüp *Nâib efendi ve a'yân ve Nakīb ve Müftî mâşiyen* iskeleye doğru giderler iken veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretlerinin şeref-i rükûba şâyân gördükleri Nâib efendinin *atına süvâr olup gelürken* atı oynayınca, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz "Nâib Efendi arpalık sâhibi efendiden ziyâde binici imiş" diyü taltîfleri, nâib-i mûmâ ileyhi ihyâ etmişdir. Hattâ, çâker-i dîrînleri iskele başında selâma durmuş idim. *Teşrîflerinde iskeleye teşrîf ederler iken bu kullarına hitâb edüp "Hâkim efendi, arpalık sahibinden ziyâde binici imiş diyü latîfe eyledim" buyurdular.* Hâkim efendiye olan mu'âmele-i nevâziş ü iltifâtların nakl buyurduklarında, fakîr dahi fi'l-hâl zemîn-bûs edüp kemâl-i lutf u kerem-i şâhânelerine mazhar buyurdukların îmâ **(36a)** eyledim ve nâib-i mûmâ ileyhin tâli'i kavî olduğundan kadem-i meymenet-tev'emlerin takbîle dahi ruhsat-ı şâhâneleri erzânî buyuruldu. Fakīr, o anda tekrâr bir yer dahi bûs edüp "birâder efendi dâ'înize bundan a'lâ hediyye olmaz"diyü teşekkür eyledim. Sonra, kayıklara süvâren vapura

[128] Çelebi Ağa Konağı'na A, B: A'yân ağanın hânesine C, D.

[129] kışlaya A, B: Âsitâne'ye C, D.

çıkıldı; sâ'at üçde idi. Hava ziyâde bârid ve rûzgâr dahi eşed olmağın, *başdan gelür olmağla* akşama kadar Silivri'ye varılamadı. Bir sâ'at kadar açığında lenger bırakılup kalındı. Şiddet-i rûzgârdan vapura bağlı piyâdeler, büyük kayıklar gibi tahammül edemeyeceği tebeyyün etdiğinden *kayıklar tahammül edemeyüp içinde olan kayıkçılar feryâda başladılar.* Mecmû'-ı kayıklardan kayıkcılar sefîneye alınmak fermân olunmağın,[130] kayıklar tehî kalup iki tânesinin ipleri şikest olarak suya batdığı, sabâh oldukda ma'lûm oldu. Bu gece, denizde *kaldık; gemide oturacak mahall olmadığından açıkda idik.* Kar ve rûzgâr şiddetinden donmak derecelerine geldiğim, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretlerinin ma'lûm-ı merhamet-melzûm-ı şâhâneleri olmağın, çâker-i kemterlerin dahi kamaraya aldılar. *Râhat eyledik.* Rabbim, ömürlerine bereket ihsân eylesün.

Mâh-ı merkūmun yedinci ve teşrîf-i şâhânelerinin yüz ellinci Çahârşenbih günü ale's-sabah *hareket olunup bir sâ'atde* Silivri Kasabasına duhûl müyesser oldu. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri, tanzîm olunan konağa teşrîf buyurduklarında fakīr, mahkemeye gitdim. İki gün evvel, bir takım muzıka gelmesi içün fermân buyurulmuş idi. Akşamı, Silivri'ye vâsıl olmuşlar. Orada akşam nevbeti çalmalarıyla ahâlîsi istimâ' etdiler. Gece, herkes münâsibi üzere **(36b)** bir hânede beytûtet ve sâye-i saltanatda ziyâdesiyle râhat eyledi.[131]

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz elli birinci Pençşenbih günü hava dünden güzelce olup ancak, bürûdeti ziyâde idi. Kar da hayli yağmış olmağın, gezilmek mümkin olmaz derecelerinde olduğundan, sâ'at üç buçukda Silivri'den hareket ve ahâlî-i kazâ resm-i teşyî'i icrâ ederek vapura vaz'-ı kadem-i pür-meymenet buyuruldu. *Hemân hareket olunup* esnâ-i tarîkde, taraf-ı Ser'askerî'den gelen muzıka, kendi kendilerine âheng ederek ve kemâl derece üşüyerek İstanbul'a gider oldukları manzûr-ı şâhâne oldukda, kemâl-i merhâmet-i mülûkânelerinden vapura celb buyurdular. Zât-ı hümâyûnları küçük kamaraya teşrîf buyurup bizleri ve muzıka takımından sekiz on tânesini kamaraya alup iki sâ'at kadar âhenglerini istimâ' etdiler. Sâye-i saltanatlarında ziyâde safâ ve sürûr ile on iki sâ'at mesâfe olan mahalli dokuz sâ'atde kat' edüp Baruthâne önünde olan tabyadan Necib Efendi işâretiyle top-ı şâdumânî atıldı. Kapudan paşa dahi fülüke ile istikbâl eyledi.

[130] olunmağın A: olmağın B.

[131] C nüshasında bu madde yazıldığı halde, kaçıncı madde olduğu ayrıca gösterilmemiştir.

Akşam ezânı, Yedikulle'ye gelinüp akındı ziyâde olduğundan üç sularında *gücile* tersâne önüne lenger-endâz olduk. O mahalde, ahâlî-i sefîneye[132] ve Liman Reisine *ve vapur kapudanına* ve muzıka takımına ve Asker-i hâssaya *vesâ'ir hademe-i sefîneye ve Kapudan paşanın dört beş nefer âdemlerine* küllî ihsân buyurulup zât-ı hümâyûnları, tersâne pîşgâhından beş çifteye süvâr ve Defterdâr İskelesi'ndeki saraya teşrîfi ihtiyâr buyurdular. Fakīr dahi, **(37a)** Bâb-ı Âlî'ye teşrîf-i şâhânelerin tebşîre giden âdemin kayığıyla, Bağçekapu'suna çıkup oradan *kemâl derece kar yağmış olmağla gücile* fakīrhâneye vardım. Gece anda kalup sâye-i hümâyûnlarında gördüğüm inâyât-ı bî-gāyâtın teşekkürünü îfâda aczim zâhir olmağın ağlaya ağlaya du'â eyledim. Rabbim kabûl eyleye. Âmîn.[133]

Mâh-ı merkūmun dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz elli ikinci Cum'a günü hava mülâyemet peydâ etmiş ise de, veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri gece beytûtet buyurdukları Sultan Sarayı'ndan seheri, kışlaya ve andan Cum'a namâzını edâ içün kışla dürûnundaki câmi'-i şerîfe teveccüh buyurup ba'de'l-edâ cây-ı mahsûslarına avdet buyurdular. Akşam üstü, şiddet ile zuhûr eden soğuk ve kar ve rûzgâr sebebiyle beyne'l-'işâ'eyn tevhîd-i şerîf af buyurulmağla cümle kulların bürûdet-i havadan muhâfaza buyurdular. Rabbim, zât-ı melek-simât-ı şâhânelerin mahfaza-i samedâniyyesinde masûn ve mahfûz eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun onuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz elli üçüncü Cum'airtesi günü rûzgâr, dünden eşed olup bürûdet her vakitden ziyâde olarak, kar dahi istikrâr bulmağla rûy-ı arz serâpâ don kesilmiş ise de, bu akşam kemâl-i şevk-i derûnlarından[134] nâşî tevhîd-i şerîfe azîmetleri cümleye bâdî-i sürûr-ı efzûn ve halka-i zikr-i şerîfde bulunan birâder efendi du'âcılarını cemâl-i hümâyûnları müşâhedesiyle memnûn buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on birinci ve teşrîf-i şehenşâhîlerinin yüz elli dördüncü Pazar günü dahi kar ve rûzgâr derkâr idi. Akşam vakti, tevhîd-i şerîf olup cümlemiz müşerref-i dîdâr-ı melâ'ik-âsâr-ı şehriyârî olduk.

Mâh-ı (37b) merkūmun on ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz elli beşinci Pazarirtesi günü bürûdet-i hava ber-kemâl olmağın

[132] ahâlî-i sefîneye A, B : mellâhîn-i sefîneye C, D.

[133] D nüshasında müstensihin, yanlışlıkla bu maddenin yanına 152. madde yazdığı görülmektedir. Buradan itibâren adı geçen maddelerin sıralaması bir gün ileriden gitmeye başlıyor.

[134] şevk-i derûnlerinden A: şevk ve derûnlerinden B (y).

Eyyûb tarafındaki deniz külliyyen müncemid olup âmed-şud eden kayıklar, buzları kırarak mürûr ederler imiş. Akşamı, veliyy-i ni'met efendimiz hazretleri âdet-i haseneleri üzre Kışla Câmi'-i şerîfine teşrîf ve evkāt-ı sâ'ireden ziyâde derûnî tevhîd-i şerîf buyurdular. Rabbim; kerâmetlü, merhametlü veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretlerini cümle ibâdına bağışlasun ki kışlanın içindeki câmi' efendimizin dâ'ire-i şâhâneleriyle karşu karşuya gibi gösterir ise de, aralarında olan azlâ'ı geçüp câmi'-i şerîfe vusûl, tamâm çâr-yek çekdiği herkesin mücerrebidir. Böyle soğuk vè kar ve yağmur arasında o kadar meşâkk-ı tarîke bakmayup Ümmet-i Muhammed'in râhat ve selâmeti içün bu zahmetlere tahammül ediyorlar. Rabbim, sa'y-ı hümâyûnların meşkûr ve dil-hâh-ı mülûkâneleri üzere mesrûr eylesün. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun on üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz elli altıncı Salı günü hava lodoslayup açıldı. Bürûdet yok ise de, mürûr ve ubûr müte'assır olduğundan veliyy-i ni'metimiz efendimiz Râmi'ye teşrîf buyurdular. Havanın lodos olmasından, dam üzerinde olan karlar peyderpey bir tarafdan eridiğinden her tarafda akan damla yolları kat etmek derecelerine getürdü. Binâberîn, Kışla Câmi'-i şerîfi de akup muhâfazada su'ûbet olduğundan, bir kaç gün tevhîd-i şerîfe mâni'-i kavî oldu.

Mâh-ı merkūmun on dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz elli yedinci Çahârşenbih günü hava ziyâde **(38a)** letâfet üzre idi. Bu gece, Berât-ı şerîf kandili îkād olunacak olmağla veliyy-i ni'metimiz efendimiz İstanbul'a azîmet ve akşama karîb, kışlaya avdet buyurdular. Sonra sâ'at bir sularında câmi'-i şerîfe teşrîflerinde, ruhsat-ı şâhâneleriyle kürsüye su'ûd eden meşâyıh-ı cevâmi'-i selâtînden kıdvetü's-sulehâ ve umdetü'l-fudalâ Tophâneli eş-Şeyh es-Seyyid Mehemmed Emin Efendi[135] va'z u tezkîr eyleyüp avâtıf-ı şâhâneden mu'tâddan ziyâde mazhar-ı ihsân-ı kesîr oldular. Ba'dehû, *ilbâs-ı hil'at ihsân-ı hümâyûn olup* kandîl-i şerîf münâsebetiyle ve gerek zât-ı hümâyûn-ı feyz-makrûn-ı Pâdişâhâneleri şerefine bir a'lâ zikr u tevhîd-i Hudâ olup cümlemiz rûhânî ve cismânî sermest-i safâ-yı aşk-ı câvidânî olduk. Hemân Cenâb-ı Feyyâz-ı Mutlak, Leyle-i Berât-ı mağfiret-âyâtı hakk-ı ehakk-ı şâhânelerinde müteyemmin eyleyüp nice emsâliyle şeref-yâb eyleye. Âmîn.[136]

[135] eş-Şeyh es-Seyyid Mehemmed Emin Efendi A,B: Ahmed Efendi C, D.

[136] Bu madde C nüshasında 157. madde olarak 2. def'a tekrarlanınca, maddelerin sıralaması da düzeliyor.

Şa'bân-ı şerîfin on beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz elli sekizinci Pençşenbih günü letâfet-i hava derkâr idi. Akşam üzeri, kibâr-ı tarîk-i ulemâdan Sadr-ı Rum-ı esbak Ârif Beyefendi hazretleri ve ma'zûlîn-i İstanbul'dan Abdülkādir Beyefendi[137] hazretleri ve Edirne pâyesi olan Vak'anüvîs Es'ad Efendi ve Galata Mollası Nuri Bey ve Hattât Kebecizâde Efendi hazretleri tevhîd-i şerîfe gelmişler idi. Müşârun ileyhim hakkında iltifât-ı mülûkâne bî-dirîğ buyurulup fes ve harvânî telebbüsüyle, bu gece tevhîd-i şerîfe öyle girmelerine ruhsat-ı şâhâne oldu; ancak Kebecizâde Efendi ziyâde müsin olmağla tebdîl-i kalensüveye muktedir olmadığından kıyâfet-i kadîmesi olan şal ve kürk ve biniş[138] ile dâhil-i dâ'ire-i tevhîd-i şerîf **(38b)** oldular.

Mâh-ı merkūmun on altıncı ve teşrîf-i şâhânelerinin yüz elli dokuzuncu Cum'a günü havada küşâyiş var ise de şiddet-i sermâ mü'essir olduğundan veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri Kışla Câmi'i'nde edâ-yı Salât-ı Cum'a buyurdular. Zîrâ, Berât-ı şerîf kandilinden berü te'sîr-i sermâ herkesi nezleye mübtelâ eyledi.

Mâh-ı merkūmun on yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz altmışıncı Cum'airtesi günü hava dünden ziyâde nermiyyet peydâ ederek karları mahv u ifnâ etmiş ise de veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri gerek tevhîd-i şerîfe ve gerek gayrı yere çıkmadılar. Elhamdü li'llâhi te'âlâ mizâc-ı hümâyûnları güzel idi.

Mâh-ı merkūmun on sekizinci ve teşrîf-i tâc-dârînin yüz altmış birinci Pazar günü hava ziyâde güzel ise de veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri vücûd-ı lâzimü'l-mevcûd-ı mülûkânelerin soğukdan muhâfaza içün bir kaç gün tevhîd-i şerîf cem'iyyetini af buyurdular ve bugün Silahdâr ağa hazretleri İstanbul Sarayı'na gidüp *mecmû'-ı ağavâtı defitere alup urûbe ihsân olundu.*[139] Anda olan bi'l-cümle Hademe-i Enderûn'un kisve-i kadîmelerin tecdîd ve taraf-ı eşref-i Pâdişâhîlerinden her bir oda ahâlîsine tahsîs buyurulan rengârenk elbise-i fâhire iksâsıyla mecmû'unu mesrûr buyurdular. *Cümle ağavât sırmalı takyeleri çıkrarup fes telebbüs etdiler. Harem ağaları minvâl-i mezbûr üzre idi. Cümlemiz yek vücûd olduk.* Rabbim, ömr-i hümâyûnların ömr-i Nûh — alâ

[137] Abdülkādir Beyefendi A, B: Kadri Bey C, D.

[138] şal ve kürk ve biniş A, B: ammâme C, D.

[139] اوروبه D: اوردوبه C(y).

nebiyyinâ ve aleyhi's-selâma hem-ser ve her umûr ve husûslarında feyz-i[140] hazret-i Hızır'a mazhar eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun on dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz altmış ikinci Pazarirtesi günü havada ziyâde letâfet olmağın, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretlerinin dahi mizâc-ı sıhhat-imtizâcları gereği gibi a'lâ ve terâvet-yâb oldu. Gece, tevhîd-i şerîf olup Silahdâr **(39a)** ağa hazretleriyle Bekir Efendi hazretleri mukābelede bulundular.

Mâh-ı merkūmun yirminci ve teşrîf-i şâhânelerinin yüz altmış üçüncü Salı günü tab'-ı hümâyûnları bi-'inâyeti'llâhi te'âlâ her günden ziyâde a'lâ ise de kemâl derece hazm u ihtiyâta ri'âyeten tevhîd-i şerîfe teşrîf buyurmayup Bekir Efendi hazretlerini irsâl buyurdular. Bugün, Anadolu Kādı'askeri *Dürrîzâde*[141] Âbid Efendi vefât edüp mesned-i vâlâsıyla Hamdullah Monla Efendi mesrûr olmuşlar.

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz altmış dördüncü Çahârşenbih günü *hava letâfet üzre idi. Tevhîd-i şerîfe Silahdâr ağa geldi.* Veliyy-i ni'met-i âlem, sebeb-i âsâyış-i ümem efendimiz hazretleri Sünnet-i Seniyye-i Muhammediyye'den birine ittibâ' ve semeresiyle el-hamdü li'llâhi te'âlâ küllî intifâ' buyurdular. Hemân, Cenâb-ı Hayy u Vedûd mübârek vücûd-ı merhamet-âlûdların kâffe-i ilel ü emrâzdan hıfz eyleyüp serîr-i cihân-bânîlerinde kā'im ve dâ'im eyleye. Âmîn. Ve bu rûz-ı fîrûzda birâder efendi da'îleriyle bu abd-i âcizleri hakkında her an ve zamân müşâhede eylediğimiz deryâ-yı kerem-i pâdişâhâneleri mevc-endâz oldu. *Birâder efendi, Âsitâne'de meşveret olmağla gidüp yine geldi.* Rabbim, ömürlerine bereket versün. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun yirmi ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz altmış beşinci Pençşenbih günü hava pek güzel olduğundan Silahdâr ağa hazretleri dahi beyne'l-'işâ'eyn tevhîd-i şerîfe gelmişler idi. Yatsu namâzına kāmet getürecek Mü'ezzin ağalardan kimesne bulunmamağla ba'de't-tevhîd cümlesini te'kîd-i şedîd ile terbiyet buyurmuşlar. *Kā'imakām paşa ve Hüsrev Paşa ve Reis efendi geldiler.*

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin yüz altmış altıncı Cum'a günü hava ziyâde dumanlı olduğundan veliyy-i

[140] feyz A : -B.

[141] D.

ni'met-i âlem efendimiz hazretleri Kışla Câmi'i'nde edâ-yı salât **(39b)** buyurup avdet-i hümâyûnları, kışlanın vasatındaki yoldan esb-i dilkeş hirâm[142] ile vâkı' oldu. Bundan evvel, Mü'ezzinbaşı Şâkir Ağa çırağ olup makāmıyla kimesne be-kâm olmamış idi. Binâ'en aleyh, Mevkib-i Hümâyûn'da bulunan mü'ezzinler nevbet ile edâ-yı hidmet etmekde iseler de aralık aralık sekteler vukū' bulduğu dün geceki yatsu namâzında dahi tebeyyün etmişidi. Ale'l-husûs, Ramazân-ı şerîf pek takarrüb eylediğinden, Mü'ezzinbaşı nasbı îcâb eylemiş ve süvârî ağalar arasında, ta'lîm vakitlerinde sakalık hidmetine me'mûr gürûh-ı serhengân-ı hoş-elhândan *Çilingiroğlu*[143] Ahmed Ağa *Has Oda rütbesi ile* Mü'ezzinbaşılık şerefiyle müşerref olup gayrilerin yedikleri dayak yanlarına kâr kalmış. Rabbim, şevket-me'âb efendimiz hazretlerine ömürler versün. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun yirmi dördüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin yüz altmış yedinci Cum'airtesi günü dahi ziyâde dumanlı olup ancak, rûh-ı âlem efendimizin keyf-i şâhâneleri her günden a'lâ olması bâ'is-i inşirâh-ı derûn oldu. *Birâder efendi, Şeyhü'l-İslâm Konağı'nda olan meşverete gidüp andan konağına gitdi.*

Mâh-ı merkūmun yirmi beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz altmış sekizinci Pazar günü hava yağmurlu ve çamurlu ise de, birâder efendi hazretleri İstanbul'dan gelüp hâk-i pây-i şehenşâhîye yüz sürdükde mizâc-ı şâhânelerin sıhhât-ı tâmme üzre bulması, derecesiz vesîle-i sürûr ve inbisât-ı derûnu oldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz altmış dokuzuncu Pazarirtesi günü hava sümbülî idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, Musâhib Said Efendi kullarına hayâl oynatmak fermân buyurmalarıyla, sâye-i re'fetvâye-i mülûkânelerinde temâşâsıyla mesrûr **(40a)** olduk.

Mâh-ı merkūmun yirmi yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz yetmişinci Salı günü hava yine sünbülî olmağın veliyy-i ni'metimiz efendimiz, Râmi'ye teşrîf ve avdet-i hümâyûnlarından sonra, dün gece gibi hayâl oynatdırup cümle kulların taltîf buyurdular.

[142] esb-i dilkeş-hirâm A, B: bârgîr C, D.

[143] C.

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz yetmiş birinci Çahârşenbih günü hava mu'tedil olup akşamı, Usta hazretlerinin olduğu saraya teşrîf buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin yüz yetmiş ikinci Pençşenbih günü hâvâ güzelce olmağla, Asâkir-i hâssadan bir alay, ta'lîm-i fenn-i harb ile iştigāl[144] ve Ser'asker *Hüsrev* Paşa hazretleriyle çend rûz zarfında vezâret ihsân buyurulan Kapudan-ı Derya Ahmed Paşa hazretleri ve Defterdâr beyefendi, huzûr-ı hümâyûna gelüp tebrîk-i Ramazân-ı şerîf ile icrâ-yı merâsim-i ubûdiyyeti ikmâl eylediler. Akşamı, tevhîd-i şerîf olup cümlemiz müşâhede-i cemâl-i mübârekleriyle müşerref olduk. *Kapudan paşaya üç tuğ ihsân olundu.*

Mâh-ı merkūmun otuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz yetmiş üçüncü Cum'a günü hava sünbülî olduğundan selâmlık Topcular'a vâkı' ve ba'de'l-'avd ağa*vâta ve süvârîye* iki sâ'at kadar süvârî ta'lîmi ile icrâ-yı sanâyi' buyuruldu. *Topcular dahi ta'lîm eyledi.* O aralıkda, mîr-i mîrândan Samako Nâzırı Yusuf Paşa bizim kullede bulunup ta'lîm-i süvârîyi seyr eyledi. Pek alîl bir âdem imiş; manzûrumuz oldu.

Ramazân-ı şerîfin gurresi ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz yetmiş dördüncü Cum'airtesi günü *havada ziyâde bürûdet var idi. Ber-mu'tâd-ı kadîm Saray-ı Hümâyûn hâceleri mukarrir olup müderrisîn olan hâcelerden me'mûr olanlar gelüp kışlada vâkı' câmi'de ku'ûd olunup cümleye izn ü ruhsat-ı şâhâne olmağla ku'ûd etdiler. Birâder efendi ve imâm efendiler ve fakīr dahi ku'ûd eyledik.* Huzûr-ı fâ'izü'n-nûr-ı şâhânelerinde mübâhase-i ilm-i şerîfe me'mûr sekiz aded mukarrir efendilerden cümlesinin akdemi olan Akşehrî Ömer Efendi hazretleri dersinde **(40b)** hâzır fudalâ-yı müderrisîn efendiler ile gelüp *iki sâ'at mikdârı ders uzayup* ikindi vaktine kadar mubâhase-i ilmiyye ve beyân-ı letâ'if-i Kur'âniyye birle tekmîlinde, du'â-yı devâm-ı ömr ü şevket-i şâhânelerin tekrâr ederek hâk-i pây-i hümâyûna yüz sürüp mu'tâddan ziyâde mazhar-ı inâyet olarak her biri mahallerine avdet eylediler. Veliyy-i ni'met efendimiz hazretleri, salât-ı asrı Kışla Câmi'i'nde edâ buyurup kışlanın cevânib-i erba'asında olan Asâkir-i hâssa ve Süvâriyân odalarının önlerinden gezerek ve seyrederek cây-ı şâhânelerine şeref-bahş-ı ric'at oldukdan sonra, yatsu zamânı terâvîh-i şerîfe edâsıyçün tekrâr Kışla Câmi'-i

[144] Asâkir-i hâssadan bir âlay, ta'lîm-i fenn-i harb ile iştigāl A, B: üç tabur atış ta'lîmi eyledi C, D.

şerîfine pertev[145]-pâş-ı şevket ü ikbâl olup İmâm-ı sânî efendi dâ'îlerine iktidâ birle salât-ı işâ ve terâvîh'i ikmâl buyurdular. Rabbim te'âlâ hazretleri, müşerref oldukları Ramazân-ı mağfiret-nişânı hakk-ı şâhânelerinde müteyemmin ve mes'ûd ve karîn-i sa'dü's-su'ûd eyleye. Âmîn, sümme ve sümme âmîn.

Mâh-ı merkūmun ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz yetmiş beşinci Pazar günü hava dünden güzelce ise de, şiddet-i sermâ sebebi ve ders münâsebetiyle bir tarafa teşrîf buyurulmayup ancak, istimâ'-i mübâhase-i ilmiyye içün Kışla Câmi'-i şerîfine teveccüh ve ikbâl ve ba'de'l-hitâm akşama karîb, Usta hazretlerinin olduğu saraya sâye-endâz-ı şevket ü iclâl oldular.

Mâh-ı merkūmun üçüncü ve teşrîf-i Pâdişâhânelerinin yüz yetmiş altıncı Pazarirtesi günü hava dahi a'lâ oldu. Yine ders-i şerîf içün câmi'-i mezkûra azîmet buyurulup sâye-i saltanatlarında, birâder efendi dâ'îleri ve abd-i mahsûsları istimâ'-ı ders ile iktisâb-ı meserret eyledik. Rabbim sâye-i şâhânelerinden dûr etmeye. Ba'de'l-iftâr, **(41a)** edâ-yı Salât-ı terâvîh içün mükerreren câmi'-i şerîfe devlet ü iclâl ile revân oldular.

Mâh-ı merkūmun dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz yetmiş yedinci Salı günü dahi letâfet-i hava derkâr olmağla ba'de'z-zuhr Ders-i âm efendiler, huzûr-ı hümâyûnlarına ihzâr ve bir iki sâ'at kadar istimâ'-ı letâ'if-i Kur'âniyye ile evkāt-güzâr oldukdan sonra avâ'idleri yed-i ümmîdlerine i'tâ ve cümlesi mesrûr ve ihyâ kılınup gecesi, terâvîh içün câmi'-i merkūma azîmet buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun beşinci ve teşrîf-i hümâyûn-ı şevket-makrûn-ı mülûkânelerinin yüz yetmiş sekizinci Çahârşenbih günü dahi havada letâfet var idi. *Âdet üzre ders olup istimâ' buyurdular. Ser'asker paşa gelüp Karadeniz tarafına Moskov hurûc etdiğini ihbâr eyledi. Akşam câmi'-i şerîfe teşrîf edüp terâvîhi edâ buyurdular.*

Mâh-ı merkūmun altıncı ve teşrîf-i hümâyûn-ı şâhânelerinin yüz yetmiş dokuzuncu Pençşenbih günü hava yağmurlu idi. Müte'âkiben kırâ'at olunan ders-i şerîf, yine câmi'-i mezkûrda istimâ' olunup *hâzır idik.* Gece oldukda ba'de't-terâvîh Leyle-i Cum'a'ya hürmeten tevhîd-i şerîfe ibtidâr olundu.

Mâh-ı merkūmun yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz sekseninci Cum'a günü hava ziyâdesiyle letâfet kesb etmiş idi; ancak ders-i

[145] برو A: بر B(y).

şerîf münâsebetiyle salât-ı Cum'a Kışla Câmi'-i şerîfinde edâ buyurulup mübâhase-i ilmiyye istimâ'ından sonra sekiz on aded süvârî ağavât ile zât-ı şâhâneleri bir a'lâ mısrîye süvâr olarak Sultan Mehemmed Câmi'-i şerîfine teveccüh buyurdular.

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin yüz seksen birinci Cum'airtesi günü hava dahi a'lâ olmağın, sekiz gün mute'âkiben istimâ' olunan ders-i şerîfler karîn-i hüsn-i hitâm ve mukarrirîn ve muhâtabîn[146] mu'tâddan ziyâde in'âm u ihsâna neyl ile cümlesi mazhar-ı ikrâm-ı şehenşâh-ı **(41b)** dârâ-gulâm oldular. Ba'dehû, sâ'at on bire karîb Aşağı Saray'a teşrîf buyurulup gece sâ'at beşde yine kışlaya avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin yüz seksen ikinci Pazar günü hava sünbülî idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri bir tarafa ikbâl buyurmayup fakat terâvîh içün Kışla Câmi'-i şerîfine kadem-nihâde-i übbehet ü iclâl[147] oldular. *Süzebolu yed-i küffâra giriftâr olup derecesiz mûcib-i keder oldu.*

Mâh-ı merkūmun onuncu ve teşrîf-i hümâyûn-ı meymenet makrûn-ı mülûkânelerinin yüz seksen üçüncü Pazarirtesi günü hava pek güzel ve her cihetle bî-bedel olmağın veliyy-i ni'met-i bî-minnet efendimiz hazretleri, on iki kadar süvârî ağalar ile Câmi'-i Ebî Eyyûb-ı Ensârî — radiye anhü'l-Bârî — hazretlerine azîmet ve andan zevrâk-süvâr-ı mehâbet olarak[148] İstanbul Sarayı'na sâye-bahş-ı şân u şevket olup müşâhede-i cemâl-i şâhânelerinden dûr olan bendegânı mesrûr buyurdular. Akşamı, Hazînedâr Usta hazretlerinin olduğu sarayda[149] iftâr ve gece sâ'at beş sularında kışlaya avdetle cümleyi karîn-i mesâr buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on birinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin yüz seksen dördüncü Salı günü *iktâfet üzre idi.* Mikdâr-ı vâfî süvârî ağalar, Rikâb-ı şâhânelerinde mâşî olarak Sultan Mehemmed Câmi'-i şerîfine azîmet ve akşam üzeri yine Mevkib-i Hümâyûn'a avdet [ve] *terâvîh'e teşrîf* buyurdular.

[146] محا طبين A: محا طبين B(y).

[147] übbehet ü iclâl A: übbehet iclâl B.

[148] zevrak-süvâr-ı mehâbet olarak A, B: kayıkla C, D.

[149] Hazînedâr usta hazretlerinin olduğu saray A, B: Aşağı Saray C, D.

Mâh-ı merkūmun on ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz seksen beşinci Çahârşenbih günü latîf hava olmağla semt-i İstanbul, zât-ı hümâyûnlarıyla şerefyâb oldu. Bir mikdâr çarşuda eğlenip akşama (**42a**) yine kışlaya avdet ve yatsu ezânı vakti, terâvîh içün Kışla Câmi'-i şerîfine vaz'-ı kadem-i pür-meymenet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on üçüncü ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin yüz seksen altıncı Pecşenbih günü havada letâfet derkâr olmağla Şehriyâr-ı hayr-âsâr efendimiz hazretleri, *sekiz buçukda iken* Hazret-i Ebî Eyyûb-ı Ensârî — radiye anhü'l-Bârî — taraflarına teveccüh ve azîmet ve akşam üstü, yine kışlaya avdet buyurup yatsu namâzından sonra, câmi'-i şerîfde bir kaç sâ'at kadar tevhîd-i şerîfle ibâdet buyurdular. *Bir sâ'at kadar tevhîd oldu.* Bu leyle-i mübâreke Cum'a gecesi olduğundan Kādı'asker Ârif Beyefendi hazretleri, İmâm-ı evvel Zeynelâbidîn Efendi hazretlerine iftâra gelüp bâ-ruhsat-ı veliyy-i ni'met-i âlem tevhîd-i şerîfe geldikde fuhûl-i ulemâdan Müderris Mardînî es-Seyyid Mahmud Efendi dahi *geçen Cum'a gece* halka-i zikr-i ilâhîde olup bâ-şevk-i derûn eylediği tevhîd-i şerîf, ihsân-ı hümâyûn ile memnûn olmasına bâdî oldu. *Bu gece dahi gelmiş idi.* Rabbim, Pâdişâh-ı kadirdân efendimiz hazretlerini serîr-i saltanatlarında dâ'im edüp hemîşe mesrûr ve şâdân eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun on dördüncü gününe müṣâdif olan yevm-i Cum'a-i mübâreke — ki teşrîf-i hümâyûn-ı şevket-makrûn-ı mülûkânelerinin yüz seksen yedinci günüdür — hava biraz mağmûm ise de rutûbet üzre olmağın selâmlık, Hazret-i Ebî Eyyûb-ı Ensârî — radiye anhu'l-Bârî — Câmi'-i şerîfine olup edâ-yı Salât-ı Cum'adan sonra, berâ-yı ihrâc-ı Hırka-i şerîfe — alâ lâbisihâ efdalü's-selâmi ve atyabü't-tahiyye — Saray-ı İstanbul'a atf-ı inân-ı izz u şân ve ta'zîm ve tevkīr birle ol (**42b**) emânet-i pür-sa'âdetin hidmet-i bâhirü'l-mefharetiyle imrâr-ı zamân buyurulup akşam üzeri, Usta hazretlerinin olduğu *Aşağı* Saray-ı dilârâda iftâr ve gece sâ'at beş buçukda kışlayı teşrîfleri bâ'is-i sürûr-ı bî-şumâr oldu.

Ramazân-ı şerîfin on beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz seksen sekizinci Cum'airtesi günü Nevrûz-ı Sultânî idi. Öyle iken, hava ziyâde mağmûm ve yağmur ârâm vermedi ve âdet-i kadîme üzre Hırka-i şerîfe ziyâreti olacak olmağla veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, tebdîlen İstanbul Sarayı'na vaz'-ı kadem-i şân u şevket ve ziyâret içün çend sâ'at mikdârı kā'im oldukları esnâda, da'vetleri mu'tâd olan vüzerâ ve ulemâ ve ricâl-i Devlet-i Aliyye vesâ'ir Hademe-i Enderûn-ı Hümâyûn tahsîs

olunan kıyâfetleriyle, Hırka-i şerîfeyi bâ-leb-i tebcîl ü ta'zîm takbîl u telsîm eyledikden sonra her biri mahallerine avdet eylediler. Şeyhü'l-İslâm efendi, beyâz ferâce ve telli ammâme ile kesb-i imtiyâz edüp Kā'imakām paşa, yakası sırma ile müzeyyen *güvez* harvânî ve kenârı işlemeli[150] fes vesâ'ir vüzerâ, yeşil harvânî ve işlenmiş fes giymişler ve sudûr-i ulemâ[151] yeşil ferâce ve telli ammâme ile beyne'l-akrân mumtâz olmuşlar ve İstanbul pâyesinde bulunanlar, Menâsıb-ı sitte ricâli ve Mîr-i mîrân-ı kirâm gibi güvez ferâce giyüp anlar dahi ammâmelerine tel takdırmışlar;[152] *ricâl mor harvânî ve hâcegân mâ'î harvânî* ve Enderûn-ı Hümâyûn-ı feyz-makrûnda Dâru's-sa'âde ağası ve Silahdâr ağa ve Hazînedâr ağa ve Mâbeynci ağalar hazerâtı sırmalı fes ve müzeyyen harvânîler ile olup Hasoda ağaları *fes ve* mükellef kukulata ve Aşağıoda ağavâtı ve Harem ağaları ve Ak ağalar, taraf-ı eşref-i **(43a)** şehenşâhîden inâyet buyurulan fes ve mısarlı cübbeleri ile,[153] *Zülüflü Baltacılar eski kıyâfeti ile* ziyâret-i Hırka-i şerîfeye gelüp şimdilik nizâm verilen elbise-i fâhire ile icrâ-yı resm buyurulup veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, akşam üzeri yine kışlaya avdet buyurdular. Rabbim, ömr-i hümâyûnların efzûn edüp nizâm ve intizâmların ilâ kıyâmi's-sâ'a ibkā eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun on altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz seksen dokuzuncu Pazar günü hava ziyâde mağmûm idi. Lâkin, gecesi terâvîh-i şerîfe içün veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz Kışla Câmi'-i şerîfine azîmet birle cümleyi şâd u hürrem buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz doksanıncı Pazarirtesi günü hava gāyet latîf olmağla, tersânede olan kapaklar[154] Boğaziçi'ne gitdiler ve kemâl-i küşâyiş-i havadan nâşî veliyy-i ni'metimiz efendimiz, Âsitâne'ye teşrîf buyurup bezzâzistân[155] vesâ'ir memer mahalleri seyr u

[150] işlemeli A, B: sırmalı C, D.

[151] sudûr ı ulemâ A, B: sudûr ı kirâm C, D.

[152] İstanbul pâyesinde bulunanlar, Menâsıb-ı sitte ricâli ve Mîr-i mîrân-ı kirâm gibi güvez ferâce giyüp anlar dahi ammâmelerine tel takdırmışlar A, B: İstanbul Efendisi güvez ferâce ve ammâme ile olup Menâsıb-ı sitte ricâli ve Mîr-i mîrân olan güvez harvânî ve sâde fes C, D.

[153] Aşağı Oda ağavâtı ve Harem ağaları ve Ak ağalar, taraf-ı eşref-i şehenşâhîden 'inâyet buyurulan fes ve mısarlı cübbeleri ile A, B: Siyah ağalar fes ve cebe zâbıtânı sırmalı kukulata, Aşağı odalı ağalar fes ve cebe ile olup C, D.

[154] kapaklar A, B: kayıklar C: -D.

[155] bezzâzistân A, B: bedestân C, D.

temâşâ buyurup akşam üzeri, kışlaya şeref-bahş-'avd u ric'at ve ba'de'l-iftâr edâ-ı Salât-ı terâvîh-i şerîfe için câmi'-i latîf-i merkūma teveccüh ve hareket buyurdular. Allâhü te'âlâ, ömürlerine bereket ihsân eylesün. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun on sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz doksan birinci Salı günü hava sünbülî idi. Veliyy-i ni'met efendimiz hazretleri İstanbul'a gidüp akşam üzeri yine kışlaya avdet ve ba'de'l-iftâr, terâvîh için Kışla Câmi'-i şerîfine azîmet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz doksan ikinci Çahârşenbih günü hava yine sünbülî idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri Râmi Çiftliği'ne teşrîf buyrup iftâr ve ta'âma ol mahalde ikbâl buyurulup **(43b)** yatsu vakti, kışlaya avdet ve Salât-ı terâvîh-i şerîfeyi câmi'-i mezkûrda edâya himmet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirminci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz doksan üçüncü Pençşenîh günü hava latîf olmağın, Âsitâne-i Aliyye'ye teşrîf-i hümâyûn buyuruldu. Akşam vakti kışlaya avdet ve iftârdan sonra, terâvîh vakti Kışla Câmi'-i şerîfine azîmet buyurulup ba'de's-salât çok tevhîd-i şerîf dahi oldu ve sudûr-ı kirâmdan Rahmi Beyefendi hazretleri tevhîd-i şerîfde idiler.

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz doksan dördüncü Cum'a günü dahi hava ziyâde latîf idi. Selâmlık, Kışla Câmi'i'ne olup Cum'adan sonra Galatasarayı'na ikbâl ve andan birkaç ağayı Enderûn-ı Hümâyûnlarına çırağ etmekle mesrûrü'l-bâl buyurup ba'dehû İstanbul'a azîmet ve akşam üstü, yine Mevkib-i Hümâyûnlarına avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi ikinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin yüz doksan beşinci Cum'airtesi günü küşâyiş-i havaya mebnî, Âsitâne'ye teşrîf buyurulup akşama yine kışlada iftâr ve ba'de't-ta'âm câmi'-i mezkûrda edâ-yı salât-ı terâvîh-i şerîfeye ibtidâr buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz doksan altıncı Pazar günü hava dünden a'lâ olmağla semt-i İstanbul, zât-ı hümâyûnlarıyla şeref-yâb olup *iftâr anda, ba'dehû* akşam üzeri *Galatasaray'dan on ağavât ile* kışlaya teşrîf ve terâvîh'den sonra *beş buçukda* Aşağı Saray'a azîmet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz doksan yedinci Pazarirtesi günü hava pek a'lâ olmağla, İstanbul'a

teşrîf-i hümâyûn buyurulup ezân vakti kışlaya avdet ve yatsu **(44a)** okundukda, câmi'-i mezkûra teveccüh ve azîmet buyurdular; *terâvîhi câmi'de edâ etdiler.* Sadr-ı a'zam Reşid Paşa hazretlerini ordu-yı hümâyûna îsâle Baş tebdîl Kadri Ağa me'mûr buyurulmuş idi. Bu gece gelüp meştâ-yı Şumnu'ya duhûlünü tebşîr eyledi.

Mâh-ı merkûmun yirmi beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz doksan sekizinci Salı günü hava ziyâde latîf idi. Gurre-i Ramazân Cum'adan sâbit olmağla bu gece Leyle-i Kadir olmak îcâb etmeğin veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, âlây-ı vâlâ ile gece, Hazret-i Ebî Eyyûb-ı Ensârî — radiya'llâhü anh — Câmi'-i şerîfine gidüp Kadir Namazı'nı[156] o câmi'-i zîbâda edâ ve tekmîlinde yine kışlaya avdet-i hümâyûnları seyr u temâşâ olundu. *Nısf-ı leylde bir şedîd rûzgâr çıkdı.* Rabbim, ömr-i hümâyûnların efzûn edüp serîr-i saltanatlarında dâim eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkûmun yirmi yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının yüz doksan dokuzuncu Çahârşenbih günü hava mağmûm gibi idi. *Ve mezkûr rûzgâr mevcûd idi.* Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz İstanbul'a ikbâl buyurup akşamı, iftârı Usta hazretlerinin olduğu *Aşağı* Saray'da etdiler ve gece sâ'at beş buçukda kışlaya teşrîf buyurdular.

Mâh-ı merkûmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının ikiyüzüncü Pençşenbih günü rûzgâr şedîd idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz İstanbul'a teşrîf buyurup akşama, yine kışlaya avdet ve terâvîh vakti câmi'-i mezkûra azîmet ve teveccühe mübâderet oldular.[157]

Mâh-ı merkûmun yirmi dokuzunucu ve teşrîf-i hümâyûnlarının ikiyüz birinci Cum'a günü hava letâfet üzre idi. Selâmlık, Zâl Mahmud Paşa Câmi'-i şerîfine oldu. Sonra, İstanbul'a teşrîf-i hümâyûn buyurulup iftârı, Usta hazretlerinin olduğu *Aşağı* Saray'da **(44b)** etdiler ve akabinde yukarı kışlaya teşrîf buyurup câmi'-i şerîfde terâvîh'e yetişdiler. Allâhü azîmü'ş-şân kuvvet ü gayretlerin müzdâd eyleyüp a'dâ-yı bed-hâhların münhezim ve perîşân ve berbâd eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkûmun selhi ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz ikinci Cuma'irtesi günü Rûz-ı Arafe olmağın, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz

[156] Hazret-i Ebî Eyyûb-ı Ensârî — radiya'llâhü anh — Câmi'-i şerîfine gidüp Kadir Namazı'nı A, B: Sultân Mehemmed'e teşrîf edüp terâvîhi C, D.

[157] Doğrusu mübâderet ettiler olmalı.

hazretleri İstanbul'a teşrîf buyurup akşamı, Usta hazretlerinin olduğu *Aşağı* Sarayda iftâr buyurup gece, kışlaya avdet buyurdular.

Şevvâlü'l-mükerremin gurresi ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz üçüncü Pazar günü hava sünbülî idi. Îd-i şerîf olmağla, Kānûn-ı cedîd üzre tanzîm olunan elbise-i fâhire ile icrâ-yı resm-i mu'âyede olunacak olmağın kışlada Taht-ı Hümâyûn Kapusu'nun önüne[158] Zülüflü baltacılar vâsıtasıyla murassa' Taht-ı Âlî kurulup *kışla derûnunda tanzîm olunan odalara ricâl-i devlet ve ulemâ ve vüzerâ vakt-i mu'âyedeye kadar tevakkuf eylediler. Mu'âyede vakti tekarrub eyledikde vüzerâ ve ulemâ ve ricâl-i devlet ve müderrisîn taht-ı hümâyûn[un] sağ tarafında tahdîd olunan çadır sokaklara*[159] *girüp teşrîf-i hümâyûn olunca kadar beklediler.* Vakt-i mu'ayyende, mûcid-i kānûn-ı zamân, veliyy-i ni'met-i cihân, şevketlü, kerâmetlü, kudretlü, mehâbetlü efendimiz hazretleri ser-i sa'âdet-efserlerinde elmâs ile müzeyyen fes *ve gāyet mâldâr iki tâne nişân* ve gāyetü'l-gāye a'lâ ve zarîf sorguç ve kezâlik yakası sırma üzerine pırlanta ile tersî' olunmuş *pîrûze* harvânî; böyle bir mehâbet-i kâmile ileTaht-ı Hümâyûnlarına şa'şa'a-pâş-ı şevket ü iclâl olduklarında *bir derece mehâbet var idi ki bakmaya dayanılmaz;* iki cânib-i seniyyü'l-menâkiblerinde kā'im olan Solakân ve Peykân ve hademe-i Kilâr-ı hâssa ve Enderûn-ı hümâyûn süvârî zâbıtânı ve Dâru's-sa'âdeti'şerîfe ağası ve Silahdâr ağa ve Hazînedâr ağa ve Mâbeynci ağalar hazerâtı müzeyyen fesler ve harvânîler ile Taht-ı Hümâyûnlarının etrafında kā'im oldular ve solak tarzına hidmetde bulunanlar, kahve renginde sırma ile müzeyyen elbise-i fâhire ve gümüşlü müşebbek fes üzerinde be-gāyet musanna' tüyler **(45a)** ve miyânlarında seyf ve peyklerin mâ'î sırmalı elbise ve müşebbek fesler ve gümüş teberler ellerinde.[160] Haseki makāmında olanların dahi sâde çukadan esvâb ve fesleri gümüşlü ve püsküllleri beyaz sırmadan idi. Süvârî zâbıtânı olan ağalar[161] nizâm elbiseleri ile sıra vâridi durup başlarında fes ve üstünde müşebbek gümüş ve sırmalı püskül ve ellerinde çekilmiş nizâm kılıçları var idi; *zînet verilmişidi. Kapucubaşı ağalar al harvânî ve Rikâb ağaları ve Çavuşbaşı ağalar*

[158] Taht-ı Hümâyûn Kapusu'nun önüne A, B: kasr-ı Hümâyûnun tahtına C, D.

[159] sokaklara D: sokağa: C.

[160] C ve D nüshalarında Solak ve Peyklerin bayramlaşma törenlerindeki durumları şöyle anlatılmış: "Taht-ı Hümâyûn'un sağ tarafında Peykler, ellerinde gümüş teber ve başlarında gümüşden müşebbek yaldızlı takım ile ve Solaklar dahi başlarında kezâlik gümüşlü müşebbek fes ile iki sıra durup esvâbları dahi sırmalı ve püsküllleri dahi som sırma idi ve başlarında fesin üzerinde dahi be-gāyet musanna' tüyler var idi. Peykler, mâ'î sırmalı esvâb giyüp solaklar kahve rengi sırmalı esvâb giymişler idi."

[161] Süvârî zâbıtânı olan ağalar A, B: Çukadar ağalar C, D.

mürettebânı harvânîler ile idiler. Bu takım hüsn alacak sûret ile karşu karşuya kā'im olduklarından başka, bunların arkasında zât-ı hümâyûna mahsûs muzıka dahi durdukdan sonra sol tarafda dizili bulunan Rikâb ağaları ve Kapucıbaşılar ve Zü'emâ idi ve sağ tarafda Vüzerâ ve Erkân-ı devlet ve Ulemâ-yi saltanat durup her birlerine tahsîs olunan kıyâfet ile gelüp icrâ-yı resm-i mu'âyede etmezden evvel Nakîb Muhterem Efendi hazretleri *yeşil ferâce ve yeşil ammâme dört parmak kadar sırma tel ile* gelüp bey'at edeceği zamân Pâdişâh-ı cihân, kıyâm buyurduklarında muzıka ile bir güzel alkış olundu. Efendi-i müşârün-ileyh, evvelâ icrâ-yı resm-i bey'at ve sâniyen du'â edüp avdet eyledi. Dahi sonra, Rikâb ağalarından ma'dûd Bostancıbaşı ağa mürettebânı, harvâni ile Mîr-i 'âleme kadar birbirini müte'âkiben gelüp mu'âyede eyledikleriyle alt yanında dizilmiş al harvânîler ile kā'im Kapucubaşı ağalar mu'âyede eyleyüp yine yerlerinde durdular.[162] Sonra, Menâsıb-ı sitte ricâli güvez harvânî vesâ'ir ehl-i menâsıb mor harvânîler ile gelüp mu'âyede etdikleriyle, sağ tarafdan Kā'immakām paşa hazretleri mesnedine tahsîs olunan müzeyyen fes ve güvez harvânî ile gelüp icrâ-yı resm-i mu'âyede birle Taht-ı **(45b)** Hümâyûn'un yanında durdukda, Ser'asker paşa ve Kapudan paşa hazerâtı dahi müzeyyen fesler ve yakası işlenmiş yeşil harvânîler ile vezîrâne mu'âyede edüp Kā'immakām paşa hazretlerinin alt yanında durdular. Dahi sonra, Sadreyn-i muhteremeyn hazerâtı başlarında ammâmeleri kalâvîvârî dört parmak kadar tel ile arkalarında yeşil ferâceler olup anlar da, şeref-i pây-bûs-ı şevket-me'nûs ile müşerref olduklarından sonra Şeyhü'l-İslâm efendi hazretleri, ammâme-i hadrâ ve ferâce-i beyzâ ile gelüp bey'at eyledi. Ba'dehû, Kudât-ı asâkir hazerâtı yeşil ferâceler ve enli telli ammâmeler giyüp mu'âyede eylediler ve anlardan sonra İstanbul kadısına kadar güvez ferâceler ve üç parmak enli telli ammâmeler giyüp hâk-i

[162] Buradan itibâren bayramlaşma sıralaması C ve D nüshalarında A ve B'den farklı olarak şu şekilde yer almıştır:

"Kā'immakām Paşa, güvez yakası sırmalı harvânî ve başlarında kenârları sırma ile işlenmiş fes ve sırma püskül ile gelüp bey'at eyledi. Ba'dehû, Ser'asker Hüsrev Paşa, yeşil sırmalı harvânî ve sırmalı fes ile idi. Ba'dehû, Kapudan-ı Derya Ahmed Paşa dahi böyle idi. Ba'dehû, Rumeli ve Anadolu Kādı'askerleri, yeşil ferâce ve bir kolanı dört parmak telli 'ammâme ile gelüp bey'at ve mahall-i mahsûslarında durdular. Ba'dehû, Menâsıb-ı sitte, güvez harvânî ve fes ve mâdûnu, mor harvânî ve fes, dahi mâdûnu, mâ'î harvânî ve fes ile idiler. Bunlar dahi tamâm olup Şeyhü'l-İslâm efendi, beyâz ferâce ve iki kolanı tel 'ammâme-i hadrâ ile gelüp bey'at eyledi. Kudât-ı Asâkir, yeşil ferâce ve birer kolanı tel 'ammâme ile geldiler. İstanbul mazûlü, güvez ferâce, üç parmak tel kolanı 'ammâme ile geldiler. Mekke Ma'zûlleri ve Mevâlî, ikişer parmak tel kolanı 'ammâme ve mor ferâce ile geldiler. Müderrisîn, 'ammâme ve mâ'î ferâce ile bey'at eylediler. Ba'dehû, Teşrîfâtî efendi ve Zü'amâ bey'at edüp mu'âyede resmi tamâm oldukda..."

pây-i şâhâneye her biri yüz sürdükce muzıka ile alkışlar oldu. Bunlardan sonra Mevâlî mor ferâce ve iki parmak enli telli ammâme ile geldiler. Dahi sonra, Müderrisîn mâ'î ferâce ile gelüp mu'âyede eyleyüp gitdiler. Sonra, Teşrîfâtî efendi ve Zü'amâ mu'âyede edüp rüsûm erbâbı tamâm oldukda, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri içerüye teşrîf buyurdular. Bir mikdâr ârâmdan sonra, alay-ı vâlâ tertîb olunup *peyk ve solak Rikâb-ı Hümâyûn'a düşüp fes ile olan Çukadar ağalar yanlarında, Haseki ağalar dahi verâlarında, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz* mehâbet-i azîme ile elmaslı nizâm takımına Şehenşâh-ı İskender-câh efendimiz süvâr olup Hazret-i Halîd — radiya'llâhu anh — Câmi'-i şerîfine teveccüh buyurdular. Giderken, cânibeynde Solaklar ve Peykler, dahi ilerüde Nizâm zâbıtânı, arkada Hasekiler, dahi girüde Silahdâr ağa hazretleriyle Sırkâtibi Mustafa Efendi hazretleri at başı berâber, *sağlı sollu* işleme fes ve müzeyyen harvânî[163] giymişler; dahi girüde Kahvecibaşı Bekir Efendi[164] hazretleriyle Baş Çukadar *Mehemmed* Said Efendi hazretleri, **(46a)** dahi arkada Şerbetçi Lala ile Haftânî[165] Lala, dahi girüde harvânî ve sâde fesler ile Silahşorân-ı hâssa gitdiler. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri Asâkir-i hâssadan her bir bölüğün önüne muhâzî oldukca tertîb ile[166] selâmlayup alkışlar ederler idi. Bu minvâl üzre câmi'-i şerîfe vâsıl oldular. Bayram Namâzı edâ olunup yine kışlaya avdet buyuruldu. İşbu muhayyir-i[167] ukûl olan tertîbât-ı hasene, mübârek karîha-i sabîha-i mülûkânelerinden sünûh eyleyüp kimesnenin medhali olmadığı hiddet-i zihn ü zekâlarına dâldir. Rabbim, ömürlerine bereket ve livâlarına nusret ihsân eyleye. Âmîn. Ba'dehû, tebdîlen İstanbul Sarayı'na teşrîf buyurup anda muntazır-ı kudûm-ı meymenet-lüzûmları olan bendegân ve emekdârânın hâk-i pây-i hümâyûnlarına yüz sürmeleri husûsuna ruhsat-ı şâhâneleri erzânî buyurulmağın cümlesi îd ber-bâlâ-yı îd etdiler.

Mâh-ı merkûmun ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz dördüncü Pazarirtesi günü hava sünbülî idi. Lâkin bayramın ikinci günü olmağla rikâb olup Şeyhü'l-İslâm efendi hazretleriyle Kā'immakām paşa hazretleri ve Bâb-ı Âlîden fakat Reis efendi geldiler. *Birkaç sâ'at rikâb oldu. Efendi-i müşârün ileyh, İmâm efendinin odasına geldi; celse-i hafîfe eyledi.* Ba'dehû, veliyy-i

[163] müzeyyen harvânî A, B: yakası sırmalı harvânî C, D.

[164] Bekir Efendi A, B: Ebûbekir Efendi C, D.

[165] Haftânî A, B: Silahdâr ağa haftancısı C,D.

[166] tertîb ile A, B: tranbete ile C, D.

[167] محبر A: مخبر B(y).

ni'met-i âlem efendimiz Aşağı Saraya, andan ismetlü Esmâ Sultân-ı aliyyetü'ş-şân hazretlerinin sarayına azîmet buyurdular. Çürüksu tarafından haber-i meserret-eser geldi.

Mâh-ı merkūmun üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz beşinci Salı günü seheri, veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri Aşağı Saray'dan kışlaya teşrîf buyurduklarında *hava sünbülî idi.* Ser'asker paşa hazretleri tarafından muzıka gelüp *veliyy-i ni'met ta'am eylerken* huzûr-ı hümâyûnlarında çalındı ve cümlesi mazhar-ı ihsân-ı şâhâne oldu. Ba'dehû, **(46b)** Kethudâ bey gelüp hâk-i pây-i hümâyûna yüz sürdü.

Mâh-ı merkūmun dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz altıncı Çahârşenbih günü hava ziyâde latîf olmağla veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, Boğaziçi'ne teşrîf buyurup akşam üzeri ta'âmı, İstavroz Sarayı'nda[168] edüp gece kışlaya teşrîf buyurdular.

Mah-ı merkūmun beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz yedinci Pençşenbih günü dahi letâfet-i hava olup şevket-me'âb efendimiz hazretleri, Süvârî ağalara ta'lîm-i fenn-i harb buyurmalarıyla Asker-i hâssa piyâdegânı dahi bir çok ta'lîm edüp haylî nevbet ateş etdiler. Gece oldukda, tevhîd-i şerîf olup veliyy-i ni'metimiz efendimiz dahi birlikte idiler.

Mâh-ı merkūmun altıncı ve Mevkib-i Hümâyûn'a teşrîflerinin iki yüz sekizinci Cum'a günü *letâfet derkâr idi.*[169] Selâmlık, Otakcılar Câmi'-i şerîfine olup edâ-yı Salât-ı Cum'adan sonra zevrak-süvâr-ı ikbâl[170] olarak Kâğıdhâne'ye teşrîf buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yedinci ve teşrîf-i şâhânelerinin iki yüz dokuzuncu Cum'airtesi günü letâfet-i hava kemâlinde olmağla Dâver-i dâdger efendimiz hazretleri Süvâriyân-ı hâssa ve mülhakātına vâfir ta'lîm-i fenn-i harb buyurdular. Ba'de'l-'asr, sâ'at onu yirmi dakîka mürûrunda zelzele oldu.

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz onuncu Pazar günü hava pek latîf idi. Bir tarafa teşrîf buyurulmadığından Ser'asker *Hüsrev* Paşa hazretleriyle Reis efendi geldiler. Binâ'en aleyh, bu gecelik tevhîd-i şerîf te'hîr olundu.

[168] İstavroz Sarayı'nda A, B, D: İstavriz Sarayı C.

[169] C.

[170] zevrak-süvâr-ı ikbâl A, B: zevraka süvâr C, D.

Mâh-ı merkūmun dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz on birinci Pazarirtesi günü hava ziyâdesiyle latîf olduğundan veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri Necib Efendi'nin **(47a)** çiftliğine teşrîf buyurup akşam üstü, kışlaya avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun onuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin iki yüz on ikinci Salı günü dahi küşâyiş-i hava olmağla, Süvâriyân-ı hâssaya ta'lîm-i fenn-i harb etdiler. Evvelce, kışlaya Ser'asker paşa ma'iyyetiyle gelmiş bulunan Belanlı Mustafa Paşa, sâye-i şâhânede sâkin olduğumuz kulleden seyr u temâşâ etdi.

Mâh-ı merkūmun on birinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz on üçüncü Çahârşenbih günü hava ziyâde latîf olmağla veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri, ismetlü Esmâ Sultan hazretlerinin sarayına teşrîf buyurup[171] gece orada kaldıklarıyçün *Bahâriye'ye teşrîf ve* kışladan Silahdâr ağa hazretleriyle Sırkâtibi efendi hazretlerini celb buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz on dördüncü Pençşenbih günü dahi letâfet-i hava derkâr olmağla, Boğaziçi'ne teşrîf-i hümâyûn buyurulup akşam üzeri Silahdâr ağa hazretlerinin yalısında tenâvül-i ta'âma rağbet ve gece sâ'at ikide kışlaya avdet buyuruldu. Ordu-yı Hümâyûn'da Şumnu Ser'askeri Hüseyin Paşa azl olunup Abdurrahim Paşa[172] nasb olunmağla,[173] ma'zûl-i müşârün-ileyh Ruscuk'a me'mûr buyurulmuş olduğu mesmû'umuz oldu.

Mâh-ı merkūmun on üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz on beşinci Cum'a günü letâfet-i hava pek a'lâ idi. Selâmlık, Davudpaşa'ya olup oradan Necib Efendi'nin çiftliğine ikbâl buyurûldu ve tersâneden üç anbarlı sefînenin biri Boğaziçi'ne gitdi. Rabbim, selâmetler ihsân eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun on dördüncü ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin (47b) iki yüz on altıncı Cum'airtesi günü hava sünbülî idi. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri Râmi'ye teşrîf buyurup ba'de'l-'asr, yine kışlaya şeref-bahş-ı avd u ric'at oldular. Sudûr-ı kirâm ve Mevâlî-i izâm içün tahsîs

[171] Pâdişâhın, Esmâ Sultan Sarayı'nı teşrifi C ve D nüshalarında bir önceki günde zikrediliyor.

[172] Abdurrahim Paşa A, B: Abdurrahman Paşa C, D.

[173] C ve D nüshalarındaki "Abdurrahman Paşa'ya Edirne kazâsı tevcîh olundu" ibâresi A ve B nüshalarına alınmamış.

olunacak telli destâr,[174] takdîm-i huzûr-ı şehenşâh-ı kerâmet-şi'âr kılındıkda pesendîde-i mülûkâneleri olup ba'dezîn o tarza sarılmağa karâr verildi.

Şevvâl-i şerîfin on beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz on yedinci Pazar günü hava dünkü gibi idi. Pâdişâh-ı bende-nevâz Karagolhâneler yanından pûte-endâz oldular.[175] Ba'de'l-gurûb tevhîd-i şerîfe dahi ikbâlleri vukū' buldu.

Mâh-ı merkūmun on altıncı ve teşrîf-i mülûkânelerinin iki yüz on sekizinci Pazarirtesi günü bir müddetden berü lodos olan hava poyraza tahavvül etmekle *seheri* arzı tartîb edecek kadar yağmur yağdı. Akşama kadar duman idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri diğer yerden[176] ok atdılar. Mevkib-i Hümâyûn'dan Boğaz muhâfazasına me'mûr olan Sadr-ı esbak Silahdâr Ali Paşa'nın vefât etdiği haberi geldi. - Rahmetu'llâhi aleyh -

Mâh-ı merkūmun on yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz on dokuzuncu Salı günü hava sünbülî idi. Bir tarafa ikbâl buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun on sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz yirminci Çahârşenbih günü havada letâfet ziyâde olduğundan veliyy-i ni'met-i bî-minnet efendimiz hazretleri, Boğaziçi'nde Ser'asker Hüsrev Paşa hazretlerinin yalısına teşrîf buyurup akşamı, yine kışlaya avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz yirmi birinci Pençşenbih günü letâfet-i hava pek a'lâ **(48a)** idi. *Bir tarafa teşrîf olunmadı.*[177]

Mâh-ı merkūmun yirminci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz yirmi ikinci Cum'a günü yağmur olmağla selâmlık, Kışla Câmi'-i şerîfine oldu. *Boğazlar hâlî olmağla nakl olunmak sohbeti çıkdı* ve bugün Mâbeynci ağalar'dan Kahvecibaşı Bekir Efendi[178] hazretleriyle abd-i hâslarının tîr-endâz olmamız fermân buyurulup berây-ı ihsân, müsâbakat-i fakîrânem matlûb-ı

[174] telli destâr A, B: sarık C, D.

[175] pûte-endâz oldular A, B: pûte oku atdılar C, D.

[176] diğer yerden A, B: diğer dürlü C, D.

[177] C. Bu madde D nüshasında da yazılmış olmakla berâber tarih ve teşrîf sıralaması gösterilmemiş.

[178] Mâbeynci ağalardan Kahvecibaşı Bekir Efendi A,B: Çukadâr Bekir Efendi C, D.

mülûkâneleri olmağın havayı alup sebkat eyledim. Tamâmında mazhar-i ihsân-ı bî-pâyân-ı şehenşâhîleri oldum. Rabbim, şükrüne muvaffak eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz yirmi üçüncü Cum'airtesi günü hava ziyâdesiyle latîf olmağla veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz Boğaziçi'ne teşrîf edüp Karadeniz taraflarının tenhâ kaldığına tahsîl-i ıttılâ' buyurmalarıyla bu sene, Donanma-yı Hümâyûn oralara çıkmış iken zât-ı şâhâneleri dahi Tarabya'da vâkı' Ser'asker Hüsrev Paşa hazretlerinin sâhilhânesinde yaz mevsimi bulunmuş olsalar, sevâhilin bir kat dahi muhâfaza ve istihkâmına bâ'is olacağı bedîhî olmağın *Ser'asker paşa ve Bostancıbaşı ve Nâzır efendi, Tarabya'da vâkı' Hüsrev Paşa yalısına gidilüp nakle karar verildi.* Hemân bir kaç gün zarfında Sancağ-ı şerîf ile berâber nakl-i hümâyûn buyurulacağı tebeyyün etdiğinden ser'asker-i müşârün-ileyh hazretleri ve Asâkir-i hâssa Nâzırı Said Efendi ve Bostancıbaşı ağa o taraflarda vâkı' yalılara bakmağa gitdiler ve bugün Haremeyni'ş-şerîfeyn Müfettişi Fındıkzâde Efendi azl olunup Ruscuk'lu Hasan Paşazâde Haydar Bey[179] nasb olundu.[180]

Mâh-ı merkūmun yirmi ikinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin iki yüz yirmi dördüncü Pazar günü dahi letâfet-i hava derkâr idi. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri Boğaziçi'ne teşrîf buyurup akşamı, Aşağı Saray'da kaldılar.

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i (48b) hümâyûnlarının iki yüz yirmi beşinci Pazarirtesi günü hava dumanlı idi. Bir tarafa teşrîf buyurulmayıp mîralay ta'lîmi oldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi dördüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin iki yüz yirmi altıncı Salı günü havada letâfet derkâr idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, Kemânkeş ağalar ile[181] Davudpaşa'ya teşrîf buyurup *geldiler;* orada tîr-endâz oldular.

Mâh-ı merkūmun yirmi beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz yirmi yedinci Çahârşenbih günü küşâyiş yerinde idi. Râmi

[179] Haydar Bey A, B: Haydar Beyefendi C, D.

[180] C ve D nüshalarında fazladan *"Evkāf Müfettişi Selman Efendi nasb olundu" ifadesi yer almaktadır.*.

[181] Kemânkeş ağalar ile A, B: Behlivân ağalar ile C, D.

Çiftliği'ne teşrîf buyurup akşamı, kışlaya avdetlerinde ba'de salâti'l-mağrib, mu'tâd üzre vakt-i işâya kadar tevhîd-i şerîf ile meşgûl oldular.

Mâh-ı merkūmun yirmi altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz yirmi sekizinci Pençşenbih günü hava yine ra'nâ idi. Atlar çayıra çıkmak resmi bir güzel icrâ olunup sonra Kâğıdhâne'ye ve dahi sonra Okmeydanı'na teşrîf-i hümâyûn buyurulup akşamı kışlaya avdet buyurulduk-da gece tevhîd-i şerîf dahi oldu.

Mâh-ı mezbûrun yirmi yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz yirmi dokuzuncu Cum'a günü hava sünbülî idi. İbtidâ, Topcular Câmi'-i şerîfine selâmlık haberi çıkmış idi. Sonra, ziyâde yağmur zuhûr etmek ile Kışla Câmi'i'ne tahvîl olunup anda edâ-yı Salât-ı Cum'a olundu. Ba'dehû, yine hava düzelince veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri Topkapu'ya teşrîf-i hümâyûn buyurdular. Akşamı, yine kışlaya avdet buyurdular; *tevhîd-i şerîf etdiler.*[182] Gece üstü karayelden furtuna olup rûzgâr ziyâde şedîd idi.

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz otuzuncu Cum'airtesi günü hava sünbülî idi ve akşama kadar gâh açılup **(49a)** gâh yağmur olmağla bir tarafa ikbâl buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz otuz birinci Pazar günü hava letâfet üzre olmağın, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz tûr-endâz oldular. Akşamı, vakt-i işâya kadar tevhîd-i şerîf olup cümlemiz müşâhede-i cemâl-i şâhâne ile müşerref olduk.

Mâh-ı merkūmun selhi ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz otuz ikinci Pazarirtesi günü letâfet-i hava dünden a'lâ olmağın veliyy-i ni'metimiz efendimiz, Boğaziçi'ne teşrîf buyurup Tarabya'da akşama kadar ikāmet ve ezâna yakın kışlaya avdet buyurdular.

Zilka'detü'ş-şerîfenin gurresi ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz otuz üçüncü Salı günü bir tarafa teşrîf buyurulmadı. Havada sıklet olmağla üç def'a zelzele olmuşdiyü mesmû' oldu. Fakīr, teferrüs edemedim, ancak birisini hissetmiş gibi oldum.

Mâh-ı merkūmun ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz otuz dördüncü Çahârşenbih günü letâfet-i hava var idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz Râmi'ye teşrîf buyurdular.

[182] C.

Mâh-ı merkūmun üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz otuz beşinci Pençşenbih günü küşâyiş-i hava bî-nazîr olmağın veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri, Okmeydanı'na teşrîf buyurup akşam üzeri kışlaya avdet ve beyne'l-'işâ'eyn tevhîd-i şerîfe teveccüh ü azîmet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz otuz altıncı gününe müsâdif olan Cum'a-i mübârekede dahi *hava letâfet üzre idi.* Selâmlık, Hazret-i Hâlid — radiya'llâhu anh — Câmi'-i şerîfine olup edâ-yı salâtdan sonra türbe-i şerîfeyi ziyâret ve akşamı, Usta hazretlerinin olduğu *Aşağı* Saray'da beytûtet buyurdular.

Mâh-ı (49b) merkūmun beşinci ve teşrîf-i şâhânenin iki yüz otuz yedinci Cuma'irtesi günü Karaağaç'da musanna' eczâ ile bir sefîne ihrâk olunacak olmağla, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri berây-ı seyr u temâşâ ol câ-yı dil-küşâyı teşrîf buyurdular.

Mâh-ı merkūmun altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz otuz sekizinci Pazar günü hava güzelce idi. Şevket-me'âb efendimiz Râmi'ye teşrîf buyurup akşamı, tevhîd-i şerîfe ikbâl buyurdular. Germiyyet ile zikru'llâh arasında bir kaç zât Bedevî topu oldukda, fakīr dahi devrâna girüp berâber top olduk.

Mâh-ı merkūmun yedinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin iki yüz otuz dokuzuncu Pazarirtesi günü hava sünbülî idi. Bir tarafa teşrîf buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz kırkıncı Salı günü hava sünbülî idi. On ikiyi sekiz dakīka mürûrunda eşref-i sâ'ât olmağın, Râmi Kışlasından hareket olunup Boğaziçi'nde Kalender nâm mahalde vâkı' kasr-ı hümâyûna Sancağ-ı şerîf nasb olunacağı musammem olduğundan Şeyhü'l-İslâm efendi[183] hazretleri ve Kā'immakām paşa ve Ser'asker paşa ve Sadreyn ve birâder efendi ve İmâm-ı evvel efendi ve Nakīb efendi ve Kādî-i belde Mûsâ Efendi hazerâtı ve ricâl-i Devlet-i Aliyye ve hademe-i Bâb-ı Âlî, cümlesi du'â ve senâ ile Sancağ-ı şerîfi, olduğu kulleden vakt-i merkūmda çıkarup zîver-i dûş-ı ta'zîm eylediler. Tertîb buyurulan alay-ı vâlâda ibtidâ Süvâriyân-ı hâssa, ba'dehû rkân-ı Devlet ve Sudûr, al kaput tarzına sırmalı kukuleta ile esblere süvâr oldular. Şehenşâh-ı âlî-câh efendimiz hazretleri,

[183] Şeyhü'l-İslâm efendi A, B: Müftî efendi C, D.

yakası elmaslı harvânî ve sâde fes **(50a)** ile Sancağ-ı şerîfin arkasında alaya şa'şa'a-bahş-ı şevket u iclâl oldular. Asâkir-i hâssa-i Muhammediyye'den bir alaydan ziyâde piyâde asker olmağla, karadan âheste reftâr ile dört sâ'atde Silahdâr ağanın Ayasağa'da vâkı' çiftliğine varıldı. Anda cüz'î ârâmdan sonra sâ'at sekizde Kalender Köşkü'ne varıldı. Şeyhü'l-İslâm efendi hazretleriyle Nakîb efendi hazretleri müsin olmalarıyla bahren azîmete me'zûn olmuşlar idi. Evvelce o mahalde bulunduklarından, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretlerini Binek taşından istikbâl edüp Sancağ-ı şerîfi der-âğûş eylediler. Abalı Laz Hasan Efendi du'â edüp bâ-ta'zîm u tekrîm tahsîs olunan odaya nasb olundu. Andan, cümle erkân-ı devlete ruhsat buyurulup *kayıklara süvâr ile Âsitâne'ye gitdiler.* efendimiz hazretleri Tarabya'da vâkı' sâhilhâneye şeref-bahş-ı kudûm-ı meymenet-lüzûm oldular. Üst tarafında olan yalıya Kahvecibaşı Bekir Efendi hazretleri, dahi yanında[184] yalıya Silahdâr ağa hazretleri nakl eylediler. Dahi üst tarafda[185] olan yalılarda Rikâb ağaları[186] oturdular. Dahi üst tarafda olan bir yalıya İmâm efendiler hazerâtı, dahi yukaruda bir *bî-nazîr* yalıya fakîr oturduk. *Sâye-i hümâyûnda zevk ü râhatımız du-bâlâ idi.* Süvârî ağalara şevket-me'âb efendimizin civâr-ı şâhânelerinde binâ olunan mahal tamâm olmadığından, ağalar Râmi'de kalmışlar[187] idi. Bir kaç gün mürûrunda tamâma resîde olup anlar da denizden nakl eylediler. Matbah-ı âmire, alt tarafında olan yalıya tertîb olundu. Asâkir-i hâssa piyâdegânından bir tabur, Sancağ-ı şerîf olduğu civârı muhâfiz oldular ve bir tabur Yeniköy'de ikâmete ta'yîn ve bir tabur kurb-ı şâhânede, dâmen-i cebelde hayme-nişîn oldular. Süvâriyân-ı hâssa, **(50b)** Büyükdere Çayırı'nda nasb-ı hıyâm etmekle, Mevkib-i Hümâyûn'da bulunan askerî vesâ'ir me'mûrlar sâye-i hayr-mâye-i şâhânede gâyetü'l-gâye râhat üzre yerleşdiler. Rabbim şevketlü, mehâbetlü, veliyy-i ni'met-i âlem efendimizi taht-i saltanatlarında ber-karâr eyleyüp a'dâ-yı dîn ü devletlerin giriftâr-ı pençe-i kahr u dimâr eyleye. Âmîn, bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselîn.

Mâh-ı merkûmun dokuzuncu ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin iki yüz kırk birinci Çahârşenbih günü *letâfet üzre idi.* Veliyy-i ni'met efendimiz beş çifte kayıkla Boğaz'dan taşra, Fener'e azîmet buyurup Boğaz

[184] dahi yanında A, B: ve üst tarafında olan C, D.

[185] tarafda: A tarafında B.

[186] Rikâb ağaları A, B: Büyük mîrahûr ve Kapucular kethudâsı C, D.

[187] kalmışlar A: kalmış B.

Nâzırı Hamid Ağa'ya takayyüd etmesini fermân ve asra karîb yine sâhilhâne-i mahsûslarına[188] sâye-endâz-ı şevket ü şân oldular.

Mâh-ı merkūmun onuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz kırk ikinci Pençşenbih günü lodos gibi olmağla, Donanmâ-yı Hümâyûn hareket edüp fekk-i lenger edince, fırtına ile poyraz olduğundan tekrâr lenger-endâz oldular. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz berây-ı tîr-endâzî Hünkâr[189] İskelesi'ne teşrîf buyurup akşamı, kasr-ı hümâyûna avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on birinci ve teşrîf-i şâhânelerinin iki yüz kırk üçüncü Cum'a günü hava sünbülî idi. Selâmlık, Mirgûnoğlu'na oldu. Vakt-i Cum'aya karîb, bâ-ikbâl u devlet beş çifte ile azîmet ve edâ-yı salâtdan sonra kasr-ı hümâyûnlarına avdet buyurdular. Rami Çiftliği'nde iken Defterdâr İskelesi'nde Peykhân Sultan Sarayı'nda iskân buyurulan Harem-i Hümâyûn ve Abdülmecid Efendi'miz *ve Hazînedâr Usta* ve birkaç selâtîn efendilerimiz Emîrgûnde, *Gümrükçü*[190] Osman Paşa yalısına nakl etmiş olmalarıyla, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz gece oraya teşrîf buyurup sabah oldukda yine Tarabya'ya şeref-bahş oldular.

Mâh-ı merkūmun (51a) on ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz kırk dördüncü Cum'airtesi günü hava sünbülî idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz, bir tarafa teşrîf buyurmadılar. Ser'asker-i Asâkir-i Mansûre Vezîr Hüsrev Paşa hazretleri gelüp bir kaç sâ'at kalup sonra İstanbul'a gitdi.

Mâh-ı merkūmun on üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının[191] iki yüz kırk beşinci Pazar günü hava ziyâde letâfet üzre idi. Yine bir tarafa ikbâl buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun on dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz kırk altıncı Pazarirtesi günü küşâyiş-i hava be-gâyet a'lâ idi. Yine bir tarafa teşrîf buyurulmayup akşam üzeri kasr-ı hümâyûnun verâsında, bir dil-küşâ mahalde tenâvül-i ta'âm buyurdular. Abd-i memlûklerin dahi celb birle bağçeyi seyr ü temâşâ ve vakt-i işâya karîb, kasr-ı hümâyûnlarına avdet buyurdular. Rabbim, kalb-i hümâyûnların envâ'-ı sürûr ile mesrûr eyleye. Âmîn.

[188] mahsûslarına A: mahsûsalarına B.

[189] خنكار A: حنكار B(y).

[190] C.

[191] هايونلريلك kelimesindeki نلر harfleri A'da müstensih tarafından muhtemelen unutulmuş.

Zilka'detü'ş-şerîfenin on beşinci ve teşrîf-i şâhânelerinin iki yüz kırk yedinci Salı günü hava sünbülî idi. Yine bir tarafa teşrîf buyurmadılar.

Mâh-ı merkūmun on altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz kırk sekizinci Çahârşenbih günü ziyâde bürûdetden mâ'adâ yağmur dahi çokca idi. Havada lodos olup Kapudan paşa hazretleri Boğazdan çıkdılar. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri Donanma-yı Hümâyûnların teşyî' için beş çifte ile *süfün-i hümâyûnun yanınca* Fenar'a kadar gitdiler. *Ba'dehû yine kasr-ı hümâyûna teşrîf buyurdular.* Rabbim, berr u bahrde olan Asâkir-i İslâm'a selâmetler ihsân eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun on yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz kırk dokuzuncu Pençşenbih günü dahi lodos idi. Sefâyin-i a'dâdan vâfiri[192] Ereğli nâm mahalle doğru gelüp kızakda olan bir kıt'a firkateyne top endahte eylemiş. (**51b**) Rabbim, mazarratların def' eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun on sekizinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin iki yüz ellinci Cum'a günü hava lodos idi. Selâmlık, Yeniköy'de vâkı' câmi'-i şerîfe oldu. Seheri, Bâb-ı Âlî'den şu vechile haber-i meserret-eser geldi ki Rusyalı,[193] Varna'dan Piravadi'ye gelürken dört taburuna Sadr-ı a'zam rast gelüp Mîralay Sa'dullah Bey'i Nizâm askeriyle hücûm etdirdikde Aliş Paşa dahi kuşâdup yüz kadarını hâk-i helâke düşürüp bakiyyesi firâr etmiş ve müşârün-ileyh Aliş Paşa'nın dahi bir mikdâr yaralı olduğu mesmû' oldu.

Mâh-ı merkūmun on dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz elli birinci Cum'airtesi günü letâfet-i hava derkâr olmağla, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri Belgrad Karyesi'ne teşrîf buyurup akşam üzeri kasr-ı hümâyûnlarına avdet buyurdular.[194]

[192] sefâyin-i a'dâdan vâfiri A, B: küffâr sefâyin-i menhûsesi C, D.

[193] Rusyalı A, B: Moskovlu C, D.

[194] Bugün için, C ve D nüshalarında yer alan maddenin metni şöyledir:
"Mâh-ı merkūmun on sekizci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz elli birinci Sebt [Cum'airtesi] günü *dahi lodos idi. ağavât-ı Enderûn-ı Hümâyûn'a, Nizâm zâbıtânı karışmak tenbîh olundu ve Beşkîr ağası Sinobî SüleymânAağa İslâmbol sarayına gönderildi ve Rıza Bey, kolağası olmağla cümlenin zâbıtı olup büyük zâbıt oldu.*"
Bu madde içindeki "Beşkîr Ağası Sinobî Süleymân Ağa İslâmbol sarayına gönderildi" bölümü C nüshasında yoktur. Bu yüzden, buradan itibâren A ve B nüshası diğer iki nüshayı bir gün geriden takip etmeye başlıyor.

Mâh-ı merkūmun yirminci ve teşrîf-i şâhânelerinin iki yüz elli ikinci Pazar günü dahi küşâyiş-i hava var idi; bir tarafa gidilmedi.

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin iki yüz elli üçüncü Pazarirtesi günü hava lodos olduğundan Şehriyâr-ı hayr-âsâr efendimiz hazretleri Hünkâr[195] İskelesi tarafına güzâr edüp ol meydân-ı vâsi'de tûr-endâz olarak akşâm zamânı tekarrub etmeğin, Mîrgûn'da olan Harem-i Hümâyûn'a ikbâl buyurdular. Ordu-yı Hümâyûn'a me'mûr vüzerâdan Çaparzâde Celâl Paşa zalemeden olup kangı tarafa me'mûr olsa tahrîb-i bilâddan gayri maslahata yaramadığı mücerreb olmağın ismi, defter-i vüzerâdan terkîn ve Kapucıbaşılık rütbesiyle Tekfurdağı kendüye mahall-i ikāmet ta'yîn **(52a)** olundu ve bu gece Boğaz tarafından fişenk ve mehtâb ve barut kaldırmak gibi işâretler görüldükde hayli tevahhüş olunmuş idi. Tahkīk olundukda, bir tâne Rusya'lı[196] firkateyni ahz olunup Boğaz tarafına geldiği haberi imiş. Rabbim, Devlet-i Aliyye'yi dâimâ mansûr ve muzaffer eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun yirmi ikinci ve teşrîf-i şâhânelerinin iki yüz elli dördüncü Salı günü ahz olunan firkateynin haberi geldikde seheri *Mîrgûn'den kasr-ı Hümâyûnlarına teşrîf etdiler; ba'dehû* zevrak-süvâr-ı ikbâl olarak Boğaz tarafına teşrîf-i mülûkâne buyuruldu. Fırkateyn-i merkūm uzak olmağla, yine kasr-ı hümâyûnlarına *akşam üzre* avdet buyurdular.[197]

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i mülûkânelerinin iki yüz elli beşinci Çahârşenbih günü hava poyraz idi. Fırkateyn-i mezbûr poyraz ile Sarıyar önüne gelüp Rusya[198] Elçisi Konağı önüne lenger bıraktı. Fırkateyn derûnunda olanlardan Ehl-i İslâmdan Kırımî Abdullah nâm topçu ile Rusyalı'dan bir yüzbaşıyı Boğaz Muhâfızı Mustafa Paşa alup kasr-ı hümâyûn pîşgâhına getürdü. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri firkateyni seyr içün teşrîf buyurduklarında fakîr dahi me'mûren gidüp temâşâ eyledim ve kamarada tebrîk[199] ederek hâk-i pây-i hümâyûnlarına yüz sürdüm. Ba'dehû,

[195] خنكار A: حنكار B(y).

[196] Rusyalı A, B: Moskovlu C, D.

[197] Bu madde, C nüshasında yazıldığı halde, gün sıralamasında ayrı bir madde olarak değil, bir önceki madde içinde anlatılmış.

[198] Rusya A, B: Moskov C, D.

[199] تبريك A: B'de (ب) ve (ي) harflerinin yerleri değişmiş.

veliyy-i ni'metimiz efendimiz kasr-ı mülûkânelerine avdet buyurduklarında fakîr, çanaklığa çıkmağa ahidli olduğumdan orta direk nerdübânına dokuz ayak çıkup ziyâde cesâret edemedim. Rabbim, emsâl-i kesîresiyle mesrûr eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun yirmi dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz elli altıncı Pençşenbih günü hava yine poyraz idi. Donanma-yı Hümâyûn, Kavak önüne geldiler. Hüsrev Paşa hazretleri, firkateyni temâşâ eyledi. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz, Sultâniyye tarafına teşrîf buyurup akşamı, **(52b)** yine kasr-ı hümâyûnlarına avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi beşinci ve teşrîf-i şâhânelerinin iki yüz elli yedinci Cum'a günü hava latîf idi. Veliyy-i ni'met efendimiz hazretleri Büyükdere'de vâkı' câmi'-i şerîfe selâmlık buyurdular. Kable'l-'azîme Bostancıbaşı Osman Ağa ile Topcubaşı Nu'man Ağa'ya ikişer tuğ ihsân olunup Bostancıbaşılık lafzı lağv olmağla birine Asâkir-i hâssa Muhâfızı ve birine Topcu paşa ünvânı tahsîs buyuruldu. Birinci Binbaşı Mehemmed Ağa[200] mîralay olup İncirköylü Hasan Bey kā'immakām[201] ve Dilâver Ağa alay emîni[202] oldular.

Mâh-ı merkūmun yirmi altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz elli sekizinci Cum'airtesi günü dahi hava letâfet üzre idi. Seherice, Kā'immakām paşa ve Ser'asker Hüsrev Paşa Hazerâtı ve Re'îsü'l-Küttâb Pertev Efendi, Mâbeyn-i Hümâyûn'a gelüp hâk-i pây-i şâhâneye yüzler sürüp iğtinâm[203] olunan firkateynin seyrine gitdiler. Çend sâ'at sonra İngilterelü'den[204] alınan vapur Âsitâne'ye gelüp andan Büyükdere'ye çıkdı. Bulak ile Simens nâm bâzergân *içinde olmağla Hüsrev Paşa gelüp* vapur ile berâber Kapudan paşa hazretlerinin sefînesine gitdiğini, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri kasr-ı hümâyûnlarından seyr buyurduklarında beş çifteye süvâren Donanma-yı Hümâyûn'u temâşâ ederek vapurun önünden geçerler iken, içinde olan frenkler şapkalarını çıkarup "poncurna"[205] etdiler. Ba'dehû, veliyy-i ni'metimiz, Kapudan paşa olduğu sefîneye teşrîf buyurup akşam üzeri

[200] Mehemmed Ağa A, B: Mustafa Ağa C, D.

[201] kā'immakām A, B: alay emîni C, D.

[202] alay emîni A, B: kā'immakām C, D.

[203] اغتنام A: اعتنام B(y).

[204] İngilterelü'den A, B: London'dan C, D.

[205] poncurna A, B: boncorna C, D.

kasr-ı hümâyûnlarına avdet buyurdular. Vapur dahi Büyükdere önünde lenger bırakdı.

Mâh-ı merkūmun yirmi yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz elli dokuzuncu Pazar günü hava ziyâde lodos idi. Bir tarafa **(53a)** teşrîf buyurulmadı. Kethudâ-yı sadr-ı a'zamî, Rusyalu'dan[206] alınan fırkateyni seyre geldi.

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i şehenşâhînin iki yüz altmışıncı Pazarirtesi günü hava latîf olarak poyraz idi. Seheri, Donanma-yı Hümâyûn Sarıyar önüne geldi. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri Göksu'ya teşrîf buyurup oradan, Sırkâtibi efendi hazretlerinin çiftliğini[207] teşrîfe rağbet ve akşam ta'âmına yine Tarabya'ya avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin iki yüz altmış birinci Salı günü hava lodos idi. Tophâne mu'allimleri, ma'unalar ile Karaburun'a gitdiler. Ser'asker Hüsrev Paşa hazretleri Mâbeyn-i Hümâyûn'a geldi.

Zilhiccetü'ş-şerîfenin gurresi ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz altmış ikinci Çahârşenbih günü letâfet-i hava olmağla, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri Hünkâr İskelesi'ne, andan li-ecli'z-ziyâre Cebel-i Yûşâ'a — alâ nebiyyinâ ve aleyhi's-selâm — su'ûd buyurdular. Akşam üstü, yine kasr-ı hümâyûnlarına avdet buyuruldu. Kapucıbaşılardan Halebli Tatarzâde Bâb-ı Âlî'de ve birâderi[208] Halebü'ş-şehbâda katl olundular. İkisi dahi pes-i perde-i hafâdan fesâda mütecâsir oldukları tahkîk olundu. Rabbim, hıfzeyleye. Amîn.

Mâh-ı merkūmun ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz altmış üçüncü Pençşenbih günü dahi ziyâde havada küşâyiş olmağla, efendimiz hazretleri Hünkâr İskelesi'ne ok atmağa teşrîf buyurdular. Akşam üzeri, Mîrgûn'de Harem-i Hümâyûn olan Osman Paşa yalısına ikbâl buyurdular.

Mâh-ı merkūmun üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz altmış dördüncü Cum'a günü hava letâfet üzre olmağla, selâmlık **(53b)** Mîrgûn'e oldu. *Yine teşrîf olundu.*

[206] Rusyalı'dan A, B: Moskovlu'dan C, D.

[207] çiftliğini A: çiftliğine B.

[208] birâderi A, B: dâderi C, D.

Mâh-ı merkūmun dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz altmış beşinci Cum'airtesi günü hava lodos idi. Ser'asker-i Asâkir-i Mansûre Hüsrev Paşa hazretleri gelüp donanmaya gitdi. Ordu-yı Hümâyûn'dan Prevadi tarafında fütûhât olduğu mesmû' oldu.

Mâh-ı merkūmun beşinci ve teşrîf-i şâhânelerinin iki yüz altmış altıncı Pazar günü hava yine lodos idi. Donanma-yı Hümâyûn tekrâr Karadeniz'e azîmet eyledi. Veliyy-i ni'met efendimiz hazretleri Çubuklu tarafına teşrîf buyurup akşam ta'âmını ol cây-ı dilârâda etdiler. *Bâdehû yine kasr-ı hümâyûna teşrîf olundu.*

Mâh-ı merkūmun altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz altmış yedinci Pazarirtesi günü hava poyraz idi. Veliyy-i ni'met efendimiz Ayasağa'ya doğru teşrîf buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yedinci ve teşrîf-i tâc-dârânelerinin iki yüz altmış sekizinci Salı günü Tarabya tarafları ziyâde poyraz iken aşağı taraflar haylice şedîd lodos olduğu haber alındı.[209]

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz altmış dokuzuncu Çahârşenbih günü yine hava lodos idi. Mu'âyede-i Îd-i Adhâ, Büyükdere Sahrâsı'nda olması musammem olduğundan veliyy-i ni'metimiz, nasb olunan otak-ı süreyyâ-nitâk-ı şâhânelerin seyr u temâşâya teşrîf buyurdular. Sonra, karadan *İbsi*[210] nâm elçi sarayının bağçe-i meşhûresini temâşâ buyurup ba'dehû, binâsına dahi çıkup elçi vesâ'irleri misli nâ-mesbûk ihsân-ı firâvâna mazhar olmalarıyla derece-i kusvâda şâdân olduklarından cemî'-i tâ'ife-i efrenc, mesrûr ve handân oldular.

Mâh-ı merkūmun dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz yetmişinci Pençşenbih (54a) günü dahi hava lodos olmağla, hayli sühûnet var idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri Kâtib efendinin çiftliğine teşrîf buyurdular. Akşam ta'âmını orada edüp vakt-i gurûbda Mîrgûnoğlu'na ikbâl buyurdular.

Mâh-ı merkūmun onuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz yetmiş birinci Cum'a günü Îd-i Adhâ olmağla, erbâb-ı mu'âyede

[209] A, B ve D'de ayrı ayrı anlatılan 267 ve 268. maddeler C'de 268. maddede anlatılmış. Bu nedenle C ile A ve B nüshaları arasındaki bir günlük sıralama farkı ortadan kalkıyor.

[210] Müellif, elçinin ismi konusunda şüpheye düşmüş olduğundan tebyiz nüshaları olan A ve B'de ismin yerini boş bırakmış olmalı.

akşamdan birer mahalle gelüp seherice Karaağaç[211] nâm mahalle varılup teşrîf-i hümâyûna intizâr olundu. Vakt-i mu'âyedeye karîb, veliyy-i ni'metimiz efendimiz teşrîf buyurup iskelede âmâde esb-i dilkeş-hirâma süvâr olarak bir sâ'atden berü tertîb olunan alay-ı azîm ile hayme-i hümâyûnlarına teşrîfleri evânı, Asâkir-i hâssa selâm durup rikâb-ı kamertâblarında cemî'-i zâbıtân yalın kılıc ile mâşî oldular. Zât-ı şâhâneleri dahi gâyet zî-kıymet, elmaslı müzeyyen fes ve yakası pırlanta ile işlenmiş müzeyyen[212] harvânî ve libâs-ı şâhânelerine dûhte nişân-ı âlîşân öyle bir güzel kıyâfet ile olduklarından nezd-i şâhânelerinde olan hademe vesâ'ir zevât gâyetü'l-gâye hüsn alacak esvâb-ı âlâyiş ile tezyîn olunmuşlar idi: *Hademe-i Rikâb-ı Hümâyûn dahi sırmalı urûbe ve başlarında gümüş müşebbek yaldızlı fes ve tüyler ile etrâf-ı hümâyûnlarında gidüp aralıkda Baş ağa ve Kâtib efendi ve Silahdâr ağa vesâ'ir mîralaylar ile bir debdebe-i azîme ile teşrîf-i hümâyûn buyuruldu ki gören hayrân kalur idi.* Otağ-ı Hümâyûnlarında yarım sâ'at kadar istirâhatları hengâmda, Teşrîfâtî efendi cemî'-i erbâb-ı Dîvân'ı tanzîm edüp *şöyle ki* sahrâda, ağaçlara karîb *Otağ-ı Hümâyûn kurulup içine* kurulan Taht-ı Hümâyûn cânibeynine takım takım sırmalı libâs — *ki bir takımı mâ'î sırmalı bir takımı kahve rengi sırmalı urûbe* — ve *ellerinde* gümüş teberler ve *bir takımının ellerinde* yalın kılınçlar ile ma'nûn hademeyi dizdikden sonra, Taht-ı Hümâyûn muhâfazasına me'mûr Zülüflü baltacılar kıyâfet-i mahsûsalarıyla durdular. *Mukābilinde, Taht-ı Hümâyûn'un* Sağ tarafında Asâkir-i hâssa Muhâfızı Osman Paşa ve Topcu[213] Nu'man Paşa ve Boğaz Muhâfızı Mustafa Paşa ve mîralaylar ve binbaşılar **(54b)** ve Hademe-i hâssa,[214] *anlar dahi başlarında müşebbek yaldızlı fes ile dîvân durur idi.* Yollu yolunca dizildiler. Sol tarafda[215] dahi Kapucıbaşılar al harvânî ve al takım esvâb-ı dîvâniyye ile durup *anlardan sonra* alt yanlarında Silahşorân-ı hâssa vesâ'ir me'mûrîn durdular. Tahtı-ı Hümâyûnları karşısına Çavuşbaşı ağa ve Kapucılar kethudâsı durup ve etrâfında Asâkir-i hâssa *ile bir dâ'ire-i kebîre olup* dâ'iren mâ-dâr durdular. Dahi arkada *Piyâdegân verâsında* Süvârîyân-ı hâssa râkib oldukları hâlde ve Taht-ı Hümâyûn kurbunda *hademe verâsında* muzıka takımı sıravâridi ağa*vât-ı Enderûn-ı Hümâyûn yalın kılıç* durdular. Vakt-i mu'ayyen geldikde Pâdişâh-ı a'zam ve şehenşâh-ı mu'azzam Mâbeyn-i

[211] Karaağaç A: Kırkağaç B.

[212] müzeyyen A, B: elmaslı C, D.

[213] topcu A, B: topcubaşı C, D.

[214] Hademe-i hâssa A, B: Hasekiyân-ı hâssa ki hademeye mûlhakdırlar C, D.

[215] sol tarafda A, B: sol tarafın verâsında C, D.

Hümâyûn haymesinden teşrîf buyurup taht-ı mülûkâneleri, kurulan otak-ı cevzâ-nitâklarına pertev-iclâl saldıklarında, cümle Asâkir-i hâssa ve bi'l-cümle bulunan[216] nâsın *"bin yaşa" diyü* du'âsı ayyûka peyveste oldu. Der-'akab, muzıka başladıkda âdet-i kadîme üzre Nakîb efendi bey'at edüp hareket-i hümâyûn buyuruldukda muzıka ile alkışlar oldu. Sonra mezkûr paşalar ve mîralaylar ve kapucıbaşılar, Kā'imakām paşa gelinceye kadar mu'âyede edüp yine yerlerinde durdular. Resm-i kadîm üzre Kā'imakām paşa ve Ser'asker paşa[217] ve Sadreyn hazerâtı ve mevcûd olan Acem Elçisi [Şerif Mehmed Şirvânî][218] mu'âyede edüp Dîvân'da durdular. Tertîb-i kadîm üzre ulemâ-yı Saltanat, rüsûm-ı mu'âyedeyi icrâ eyledikleri esnâda düvel-i sâ'ire elçileri dahi verâda durup seyrederler idi. Fakīr dahi verâlarında durup göz kulak oldum. Derece-i nihâyetde ta'accüb ederek işbu tertîbât ne zaman sûret buldu *ve nasıl vaz' olundu* diyü engüşt berdehân hayretde kaldılar. Fakīre, mehâbet-i hümâyûndan bükâ ârız oldukda bir firenk görüp "Efendi, buna tâkat gelmez" diyü vallâhi'l-'azîm **(55a)** o dahi tahsîn ederek ağlar gibi oldu. Hele, cümle tertîbât-ı cedîdede kabûl-ı âmme vâkı' olup herkes ez-dil ü cân şân u şükûh-ı Devlet-i Muhammediyye'ye[219] du'âlar eylediler. Allâhü azîmü'ş-şân Devlet-i Aliyye'ye zevâl vermeyüp ilâ kıyâmi's-sâ'a dâ'im eyleye. Âmîn. Ve'l-hâsıl resm-i mu'âyede tamâm oldukda sahrâya vaz' olunan mihrâb ve minber tarafına cümle erbâb-ı mu'âyede vesâ'ir bulunan nâs müteveccih olup vakt-i Salât-ı Îd-i şerîfe müterakkıb olduk. Vakit geldikde, veliyy-i ni'met-i âlem Pâdişâhımız efendimize mahsûs olan Mahfil-i Hümâyûn muntazam bir hayme olmağın, oraya teşrîf buyurup Küçük imâm efendi Salât-ı Îdi kıldırdılar. Tamâmında, oradan hareket-i hümâyûn oldukda toplar endâhte olunurken, sadâ-yı "bârekallâh" arşa çıkdı. Ba'dehû, zevrak-süvâr-ı ikbâl olarak kasr-ı hümâyûnlarına teşrîf buyurup çend sâ'at mürûrunda edâ-i Salât-ı Cum'a içün Yeniköy'de vâkı' câmi'-i şerîfe bi'ş-şevketi ve'l-ikbâl azîmet ve ba'de edâ'i's-salât yine kasr-ı mülûkânelerine avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on birinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz yetmiş ikinci Cum'airtesi günü hava latîf ve hafîf poyraz olmağla, Şehenşâh-ı cihân Çengel Karyesi'nde olan kasr-ı hümâyûnlarına sâye-endâz-ı şevket ü iclâl ve ol cây-ı dil-küşâda rikâb olup akşam üzeri Emîrgûn'a ikbâl buyurdular.

[216] bulunan A: -B.

[217] Ser'asker paşa A, B: vüzerâ C, D.

[218] BOA, MD, nr. 246, s. 53/310.

[219] Mehemmediyye'ye A: aliyyeye B.

Mâh-ı merkūmun on ikinci ve teşrîf-i şâhânelerinin iki yüz yetmiş üçüncü Pazar günü hava lodos idi. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri, sâ'at üçe karîb kasr-ı hümâyûnlarına teşrîf buyurup (**55b**) bir tarafa ikbâl buyurmadılar.

Mâh-ı merkūmun on üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz yetmiş dördüncü Pazarirtesi günü hava mağmûm olup Îd-i Adhâlarda mücerreb olan yağmur, *âdet-i felekiyyeden bu ümmete mahsûs bir inâyet-i Bârî olmağla* zuhûr edüp hayli nüzûlden sonra inkişâf-ı hava peydâ ve ziyâde letâfet hüveydâ oldu.

Mâh-ı merkūmun on dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz yetmiş beşinci Salı günü hava poyraz olmağla Boğaz'dan taşra çıkan Donanma-yı Hümâyûn, tekrâr Sarıyar pîşgâhına geldi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz Hünkâr İskelesi denilen cây-ı ferâh-fezâya teşrîf buyurdular.

Zilhiccetü'ş-şerîfenin on beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz yetmiş altıncı Çahârşenbih günü havada gumûm ve yağmur olup bir tarafa ikbâl buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun on altıncı ve teşrîf-i şâhânelerinin iki yüz yetmiş yedinci Pençşenbih günü hava letâfet üzre idi. Ser'asker *Hüsrev* Paşa hazretleri gelüp hâk-i pây-i hümâyûna yüz sürdü. Mukaddemce iştirâ buyurulan vapur, Akdeniz tarafına elçileri almağa gitmiş idi. Bugün, gelmiş diyü mesmû'umuz oldu. *Elçiler dahi kendü sefîneleriyle geldiler.*

Mâh-ı merkūmun on yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz yetmiş sekizinci Cum'a günü, selâmlık Anadolu Hisarı Câmi'i'ne[220] olup vakt-i mu'ayyende tahrîk-i micdâf-ı azîmet ve andan Sırkâtibi efendi hazretlerinin çiftliğine teşrîfe rağbet buyuruldu. *Ordudan ba'zı havâdis-i muvahhişe geldi.* [221]

Mâh-ı merkūmun on sekizinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin iki yüz yetmiş dokuzuncu Cum'airtesi günü hava latîf poyraz idi. Veliyy-i ni'met efendimiz Çubuklu tarafına teşrîf buyurup akşamı, kasr-ı mahsûslarına avdet buyurdular.

[220] Anadolu Hisarı Câmi'i'ne C, D : Anadolu Hisarı'na A, B:.

[221] C. D'de bu ibârenin üzeri hafifçe çizilmiş gibi.

Mâh-ı merkūmun on dokuzuncu ve teşrîf-i (56a) hümâyûnlarının iki yüz sekseninci Pazar günü dahi hava açık idi. Bir tarafa ikbâl buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun yirminci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin iki yüz seksen birinci Pazarirtesi günü dahi güzel hava olmağla, Anadolu tarafında Kâtib efendi hazretlerinin çiftliğine teşrîf-i hümâyûn buyurulup akşam üzeri Emîrgûnoğlu'nda vâkı' Harem-i Hümâyûna kadem-nihâde-i şân u şevket ve *ba'de'z-zevâl hava bozulup ziyâde barân ve şiddet-i rûzgâr olup* gece orada beytûtet buyurdular. Gece sabâha kadar şiddet-i rûzgâr ve kesret-i emtâr mümted oldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i şâhânelerinin iki yüz seksen ikinci Salı günü hava letâfet kesb eyledi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, kasr-ı hümâyûnları verâsına teşrîf buyurup tîr-endâz oldular. Sonra, Küçük Köşk'de ta'âm tenâvüliyle cây-ı mahsûs-ı mülûkânelerine avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi ikinci ve teşrîf-i tâcdârânelerinin iki yüz seksen üçüncü Çahârşenbih günü hava latîf idi. Şevketme'âb efendimiz hazretleri kayık ile aşağı doğru teşrîf buyurup akşama, yine kasr-ı hümâyûnlarına avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz seksen dördüncü Pençşenbih günü dahi güzel hava var idi. Bir tarafa teşrîfe ikbâl buyurmadılar. *Françа Elçisi, yanımızda olan yalısına gelüp akşama kadar durup yine Âsitâne'ye gitdi.*

Mâh-ı merkūmun yirmi dördüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin iki yüz seksen beşinci Cum'a günü *letâfet üzre idi.* Yalı Karyesine selâmlık olup sonra Çengelköyü'ne[222] ikbâl buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz seksen altıncı Cum'airtesi günü havada küşâyiş olduğundan, Pâdişâh-ı bende-nüvâz verâya teşrîf birle tîr-endâz oldular.

(56b) Mâh-ı merkūmun yirmi altıncı ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin iki yüz seksen yedinci Pazar günü dahi hava letâfet üzre ise de, bir tarafa ikbâl buyurulmadı.

[222] Çengelköyü'ne A, B: Çengel karyesinde olan kasr-ı hümâyûna C, D.

Mâh-ı merkūmun yirmi yedinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin iki yüz seksen sekizinci Pazarirtesi günü hava açık idi. Çengelköyü'nde olan kasr-ı hümâyûna[223] teşrîf buyurulup akşama Tarabya'ya[224] avdet buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz seksen dokuzuncu Salı günü hava lodos iken poyraz oldu. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri karadan *esb süvâr olup* Sarıyar ve Kestânesuyu'na teşrîf buyurup sonra kasr-ı mülûkânelerine avdet buyurdular. Kā'immakām paşa hazretleri Donanma-yı Hümâyûn'a geldiler.

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin iki yüz doksanıncı Çahârşenbih günü lodos idi. Dünkü gün, veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri esb-i sabâ-reftâr ile Sarıyar'a teşrîf buyururlar iken, esnâ-i râhda Donanma-yı Hümâyûn'da olan hastaların ba'zılarını karada görüp kemâl-i rahm u şefkat-i şâhânelerinden cümlesine lâyıkıyla bakılmak fermân buyurmalarıyla abd-i memlûkleri celb olunup *fakīr ile* bâ-defter üç yüz on bir aded marîzlere küllî ihsân-ı[225] hümâyûn buyuruldukda, gidüp her birlerinin yedlerine birer birer teslîm eylediğimden başka ilâcların dahi tanzîm eyledim. Rabbim, merzânın ez-dil ü cân veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretlerine eyledikleri du'â-yı hayrların ahsen-i kabûle karîn eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun selhi ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz doksan birinci Pençşenbih günü hava poyraz ve latîf idi. Bir tarafa teşrîf buyurulmadı.

Bin iki yüz (57a) kırk beş senesi Muharremül'l-Harâmın gurresi ve teşrîf-i şâhânelerinin iki yüz doksan ikinci Cum'a günü dahi hava latîf olmağla, selâmlık Emîrgûnoğlu'na oldu. Câmi' avdetinde Birinci Miralay Hüseyin Bey'in nâ-becâ hareketi sem'-i şâhâneye ilkā olunmağla azl olunup yeni binbaşılardan Mehemmed Efendi Miralay nasb olundu.

Mâh-ı merkūmun ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz doksan üçüncü Cum'airtesi günü dahi küşâyiş-i hava olmağla karşu tarafda Necib Efendi'nin çiftliğine teşrîf-i hümâyûn buyurdular. Rikâb-ı

[223] Kasr-ı hümâyûna A, B: bağçeye C, D.

[224] Tarabya'ya A,B: kasr-ı hümâyûnlarına C, D.

[225] احسان A: اخسان B(y).

kamer-tâb-ı mülûkânede Kapucılar kethudâsı olan Abbas Bey azl olunup Küçük Mîrahûr Nûrullah Paşazâde Cemâl Bey Kapucılar Kethudâsı olup hurûc-ı Mevkib-i Hümâyûn esnâsında, müderrislikden kapucıbaşılık tarîkine nakleden Sâlih Paşazâde Mehemmed Bey, Küçük mîrahûrluk ile bekâm buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun üçüncü ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin iki yüz doksan dördüncü Pazar günü hava latîf idi. Şeyhü'l-İslâm efendi hazretleriyle Kā'immakām paşa hazretleri gelüp sene-i cedîdeyi tebrîk eylediler; *dört sâ'at oturup gitdiler.* Rabbim şevketlü, kerâmetlü efendimiz hazretlerinin hakk-ı şâhânelerinde müteyemmin ve mübârek eyleyüp mede'd-duhûr ve'l-a'sâr taht-ı saltanatlarında bi's-sıhhati ve'l-ikbâl dâ'im ve ber-karâr eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz doksan beşinci Pazarirtesi günü havada ziyâde harâret var idi. Veliyy-i ni'met-i âlem, Çengel Karyesi'nde vâkı' kasr-ı hümâyûnlarına teşrîf buyurup akşamı, yine Tarabya'ya[226] avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun (57b) beşinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin iki yüz doksan altıncı Salı günü hava ziyâdesiyle sert ve poyraz idi. Bir tarafa teşrîf-i hümâyûn olmadı. Tebdîl ağalarından Ali Ağa'yı Ordu-yı Hümâyûn'a irsâl buyurdular.

Mâh-ı merkūmun altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının iki yüz doksan yedinci Çahârşenbih günü, dünkü gibi yine sert poyraz idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri Ayasağa dedikleri mahalle doğru teşrîf buyurdular. Tarabya'ya hîn-i nakilde Mi'mâr ağa ma'rifetiyle müceddeden binâ olunan Hâs Ahur, bugün gāfilen kendü kendüye münhedim olmağla, bir iki süvârî bârgîrleri[227] helâk ve bir kaçı[228] zahm-nâk oldu. Rabbim şevketlü efendimize ömürler versün.

Mâh-ı merkūmun yedinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin iki yüz doksan sekizinci Penşşenbih günü, seherice, Ayasağa nâm sahn-ı vâsi'a teşrîf-i hümâyûn buyurulup cümle Süvâriyân-ı hâssa ile ta'lîm-i fenn-i harb buyuruldu. Ba'dehû, süvârî ağalara vesâ'ire ruhsat buyurulup zât-ı şâhâneleri kemânkeşler ile tîr-endâz-ı meydân-ı imtihân olmak içün kaldılar.

[226] Tarabya'ya A, B: kasrı-ı hümâyûnlarına C, D.

[227] bir iki süvârî bârgirleri A, B: on bir dâne bârgir C, D.

[228] bir kaçı A, B: vâfiri C, D.

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve Mevkib-i Hümâyûn'a ikbâl-i mülûkânelerinin iki yüz doksan dokuzuncu gününe müsâdif olan Cum'a-i mübârekede selâmlık, Yeniköy'de vâkı' câmi'-i şerîfe oldu. Françe ve İngiliz elçilerini getüren firkateynler Tophâne önünde iken hareket edüp Françe firkateyni Hünkâr İskelesi önüne, İngiliz firkateyni Büyükdere önüne lenger bırakdılar.

Mâh-ı merkūmun dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüzüncü Cum'airtesi günü hava lodos olup harâret kemâlinde iken bâd-ı cenûbî vezân olup ziyâde vesîle-i letâfet-i hava oldu. Ser'asker paşa hazretleri **(58a)** gelüp Kırkağaç'da vâkı' Otak-ı Hümâyûn'a râhî ve ba'dehû hâk-i pây-i şâhâneye yüz sürmek şerefiyle müftehir ü mübâhî oldukdan sonra semt-i İstanbul'a âzim oldu.

Mâh-ı merkūmun onuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz birinci Pazar günü hava gâh lodos ve gâh poyraz idi. Ba'de'l-'asr, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri karadan Büyükdere'ye ve andan Sarıyar'da, Kapudan paşa hazretlerinin olduğu hânenin bir kasrına teşrîf buyurup akşama yakın, Kapudan paşalara mahsûs fülükeye süvâr olarak kasr-ı hümâyûnlarına avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on birinci ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz ikinci Pazarirtesi günü hava lodos iken poyraz oldu. Büyükdere nâm mahalde İngiliz elçisi içün dîvân olmağla, geceden Galata'da olan cemî'-i efrenc, belki İstanbul'da mevcûd cümle nâs fevc fevc kayıklar ile geldiler. Elçi-i mesfûr kayığına binüp alay muzıkasıyla Kā'immakām paşa hazretleri içün nasb olunmuş müzeyyen haymeye oturdu. Sâ'at dörde karîb, Pâdişâh-ı âlî-câh efendimiz hazretleri zevrak-süvâr-ı şevket olarak teşrîf buyurdular. Her tarafda olan tabyalarla gemilerden ve bi'l-husûs elçi gemilerinden toplar endâhte olunup sadâyı top, velvele-endâz-ı âfâk oldu. Nihâyet, iskeleye çıkdılar. Mücevher takımlı esb-i sâbâ-reftâra süvâr olup rikâb-ı felek-intisâblarında binbaşılar ve *hademe-i Rikâb-ı Hümâyûn* ve Süvârî zâbıtânı yalın kılıçlar ile mâşî oldukları hâlde kemâl-i şevket ü mehâbet birle hayme-i hümâyûnlarına dâhil oldular. Elçi, it'âm olundukdan sonra Dîvân-ı Hümâyûn olmağla, elçi ve sâ'ir hademesi gelüp **(58b)** serîr-i şevket-masîre yüz sürmezden evvelce elmaslı, kopçalı bir harvânî, elçinin kendüsüne ilbâs olunup müntehab[229] âdemlerine âdetâ harvânîler ilbâs

[229] منتخب A: منتحب B(y).

olunarak huzûr-ı lâmi'u'n-nûr-ı şâhâneye idhâl olundular. *Elçi[nin]* getürdiği hediye bir kıt'a elmaslı sorguç idi. Ba'de icrâi'r-resm, veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri Otağ-ı Hümâyûnlarından hareket ve geldikleri âlâyiş-i saltanatla[230] avdet buyurdular. Bir zamân murûrunda elçi dahi gemisine gitdi. Seyr ü temâşâ içün izdihâm, derece-i kemâlde oldığından herkes bir tarafa çekildi. Akşam üzeri, hava ziyâde latîf olmağla şevketlü efendimiz hazretleri berren Kireçburunu'na teşrîf birle, halkı[231] temâşâ buyurdular. *Akşama karîb zevrak-süvâr olup kasr-ı hümâyûnlarına teşrîf buyurdular.*

Mâh-ı merkūmun on ikinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin üç yüz üçüncü Salı günü hava, seheri bozuk idi. Gitdikce açıldığından, Sırkâtibi efendi hazretlerinin çiftliğine teşrîf buyurulup akşama, Emîrgûn'daki yalıya ikbâl buyuruldu. Fakīr içün tahsîs buyurulan yalı, İngiliz elçisine ihsân buyurulmağla abd-i hakīre Tarabya civârında gayrı bir yalı ta'yîn buyuruldu. Büyükdere'de mansûb haymeler bozulmayup gelecek hafta zarfında dahi başka elçi geleceği mesmû' oldu. Bu gece, Boğaz tarafından vâfir işâretler çekilmek ile birâz tevahhuş olundu.

Mâh-ı merkūmun on üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz dördüncü Çahârşenbih günü seheri, ziyâde poyraz idi. Karadeniz'den bir siyâh bulut peydâ olup azîm ra'd u berk oldu. Sarıyar önünde olan Donanmayı hümâyûnda Kapudan paşa hazretlerinin hazîne gemisinin[232] orta direğine sâ'ika isâbet (**59a**) etmeğin, der-'akab âteşini teskîn etmeleriyle li'llâhi'l-hamd ve'l-minne kimesneye zarar olmadı. Bu gece, ziyâde şedîd poyraz var idi.

Mâh-ı merkūmun on dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz beşinci Pençşenbih günü hava letâfet kesb etmiş olmağla veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, Sırkâtibi efendi'nin çiftliğine teşrîf buyurup orada Kemânkeş ağalar ile tîr-endâz olup akşam ta'âmından sonra Tarabya'ya avdet buyurdular.

Muharremü'l-harâmın on beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz altıncı Cum'a günü *dahi letâfet üzre idi.* Selâmlık Kanlıcak'da vâkı' câmi'-i şerîfe oldu. Oradan, verâda kâ'in Necib Efendi'nin çiftliğine teşrîf buyurup akşam üzeri, kasr-ı hümâyûnlarına geçdiler.

[230] alâyiş-i saltanatla A: âlâyiş ve saltanatla B.

[231] خلقی A: حلق B(y).

[232] hazîne gemisinin A,B: harbiye gemisinin C,D.

Mâh-ı merkūmun on altıncı ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz yedinci Cum'airtesi günü hava lodos olmağla, bozulup hayli ra'd u berk oldukdan sonra, yine küşâyiş buldu ise de bir tarafa ikbâl buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun on yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz sekizinci Pazar günü letâfet-i hava var idi. Fakîr, sâkin olduğum yalıdan Tarabya kurbunda, *koyda* bir yalıya nakleyledim. Evvelki yalı, Sadr-ı sâbık İzzet Mehemmed Paşa hazretlerinin idi. Rabbim, veliyy-i ni'metimiz efendimize tükenmez ömürler versün.

Mâh-ı merkūmun on sekizinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin üç yüz dokuzuncu Pazarirtesi günü *lodos idi. Büyükdere'de, çadırlarda* Danimarka elçisi içün dîvân olmağla, evvelki gibi külfetlü olmayup sâde[233] mu'âmele olundu. Elçi-i mesfûr İbsi'nin oğlu idi. Mor harvânî ilbâs olundu. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz ser-i sa'âdet-efserlerine sorguç takmadılar.

(59b) Mâh-ı merkūmun on dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz onuncu Salı günü hava latîf idi. Çengelköyü'nde olan kasr-ı hümâyûnlarına teşrîf buyurdular. Oraya, kemânkeşler celb olunup vâfir tîr-endâz olduklarından sonra, anlara izin verilüp zât-ı şâhâneleri, Emîrgûnoğlu'ndaki yalıya ikbâl buyurdular. Gece oldukda, Kuruçeşme'de harîk olup Asker-i hâssada alay emîni bulunan[234] Hasan, Bey'in mücedded yapdığı yalısı muhterik oldu. Allâh, sabırlar kerem eyleye. Ve bir kaç tâne dahi boyar yalıları yandı. Çend rûz akdem kendü kendüye münhedim olan Hâs ahur, Mi'mâr ağa bulunan Mahmud Efendi'nin[235] adem-i dikkat ve teseyyübüne mahmûl olmuş olmağla, azl olunup nefy ü iclâ ve mansıbıyla, sâbıkı Abdülhalim Efendi mesrûr u ihyâ buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirminci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz on birinci Çahârşenbih günü rûzgâr şiddetli olduğundan, Karadeniz tarafından hayli tüccâr sefîneleri geldi. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri, gece beytûtet buyurdukları Emîrgûn'dan sâ'at dörde karîb kasr-ı hümâyûnlarına teşrîf buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz on ikinci Pençşenbih günü hava ziyâdesiyle latîf olmağla, veliyy-i ni'met-i

[233] sâde A, B: hafif C, D.

[234] Asker-i hâssada alay emîni bulunan A,B: Mîralay kā'immakāmı C, D.

[235] Mi'mâr ağa bulunan Mahmud Efendi'nin C-D : Mi'mâr ağanın A, B:.

âlem efendimiz Ayasağa'da vâkı' Silahdâr ağa hazretlerinin çiftliğine teşrîf buyurup orada biraz tîr-endâz oldular. Akşama karîb, kasr-ı hümâyûnlarına avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz on üçüncü Cum'a günü hava lodos idi. Selâmlık, Kandilli Câmi'-i şerîfine olup Salât-ı Cum'a edâ olundukdan sonra Göksu'ya ikbâl **(60a)** buyurdular. Akşamı, yine kasr-ı mahsûslarına avdet buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz on dördüncü Cum'airtesi günü rûzgâr şedîd idi. Silistre ile Erzurum, yed-i küffâra giriftâr olduğu haber-i pür-kederi, derece-i nihâyetde inkıbâz-ı derûn-ı nâsa bâdî oldu. Allâhü te'âlâ, Pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin vücûd-ı hümâyûnlarını gumûm u ekdâr u âlâmdan muhâfa buyurup inâyet-i ilâhiyyesiyle an-karîb sürûra mübeddel eyleye. Âmîn.

Mâh-ımerkūmunyirmidördüncüveteşrîf-işehenşâhânelerinin üç yüz on beşinci Pazar günü dahi rûzgâr şedîd idi. Tophâne semtinde harîk olup kulle dahi muhterik oldu. *Hayli mahal yanmış.*

Mâh-ı merkūmun yirmi beşinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin üç yüz on altıncı Pazarirtesi günü rûzgâr dahi çok idi. Prusya elçisi, hâk-i pây-i hümâyûna yüz sürecek olmağla Büyükdere'ye teşrîf-i hümâyûn buyurulup dîvân oldu. Bu elçi dahi orta elçi olmağla hafîf mu'âmele olundu. Tamâmında veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri Çubuklu tarafına ikbâl buyurdular. Akşam üzeri, karşu tarafa avdet buyururlar iken Françe fırkateyni pîşgâhından mürûrları ahâlî-i sefînenin manzurları olıcak, fi'l-hâl Osmanlı Sancağı çekerek cümlesi armalara çıkup selâm durdular. Tâ veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz, Tarabya'daki kasr-ı hümâyûnları kapusundan içerü girinceye kadar durdular. Rabbim, sâye-i şevketlerin üzerimizden eksik etmesün. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun yirmi altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz on yedinci Salı günü dahi şedîdce rûzgâr var idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, Bâb-ı Âlî'ye teşrîf buyurdular diyü **(60b)** mesmû' oldu. Rabbim, kuvvet ve gayret ve ikdâmların müzdâd eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun yirmi yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz on sekizinci Çahârşenbih günü hava yine şedîd rûzgâr üzre idi; bir tarafa ikbâl buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz on dokuzuncu Pençşenbih günü hava, dünkü güne nisbetle latîf idi.

Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz, Ayasağa'ya doğru azîmet ve akşamı avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz yirminci gününe müsâdif olan yevm-i Cum'a-i mübârekede hava hayli latîf idi. Edâ-yı Salât-ı Cum'a içün selâmlık, Tarabya İskelesi'ne yakın Osman Reis nâm sâhib-i hayrâtın, vaktiyle mescid tarzına binâ eylediği câmi'-i şerîfe oldu. Ma'bed-i mezkûr, küçük bir şey olup çokdan harâba müşrif olmuş imiş. Sâye-i şâhânede, Silahdâr Ali Ağa hazretleri nukūd-ı vefîre sarfedüp müceddeden hayli mükellef bir câmi'-i zîbâ binâ ve ol ma'bed-i kadîm şevketlü, kerâmetlü, Şehriyâr-ı hayr-âsâr efendimiz'in şerefine ihyâ olunmuş iken, kemâkân bânî-i evveli Osman Reis nâmına olmak üzre, kapusuna birkaç beytle tarîh tahrîr olundu. Rabbim, cümle mukarrebân hazerâtını nice nice hayrât u hesenâta mazhar eyleye. Âmîn.

Saferü'l-hayrın gurresi ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz yirmi birinci Cum'airtesi günü hava, şedîd rûzgâr üzre idi. Dünkü gün, Bâb-ı Âlî'de şûrâ olduğundan bugün dahi Bâb-ı Fetvâ-penâhîde olmuş, *sulha karar verildi* diyü *beyne'n-nâs* mesmû' oldu.

Mâh-ı merkūmun ikinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin üç yüz yirmi ikinci Pazar günü (61a) hava sünbülî idi. Kapudan-ı Deryâ Ahmed Paşa hazretlerinin nâ-mizâc olduğu haber verilmekle, fakīri irsâl etdiler. Gidüp gördükden sonra, gelüp haberini verdim.

Mâh-ı merkūmun üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz yirmi üçüncü Pazarirtesi günü, hava güzelce idi. Muhâfiz-ı Asâkir-i hâssa Osman Paşa, Rumeli'ye me'mûr olup ma'iyyetine bir alay ve bir tabur kadar sandalcılar ve mahallât askeri ve ulemâ-yı Devlet-i Aliyye ve ricâl-i Saltanat-ı Seniyye'nin techîz ve tanzîm eyledikleri asâkir ve mikdâr-ı vâfî top ve mühimmât ve'l-hâsıl on bin kadar âdeme başbuğ nasb olunup Çorlu'ya doğru irsâl olundu. Rabbim, mansûr eyleye. Âmîn. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz Ayasağa'ya teşrîf buyurup akşamı, kasr-ı hümâyûnlarına avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz yirmi dördüncü Salı günü meltem rûzgâr esdi. Şevket-me'âb efendimiz hazretleri, kasr-ı hümâyûnları verâsına çıkup tîr-endâz oldular. Ordu-yı Hümâyûn'dan süvârî mîralaylarının şecî' ve hüner-mendânından Aşkar Ali

Bey *Edirne'den*[236] Mâbeyn-i Hümâyûn'a gelüp bir gece Tarabya'da kaldıkdan sonra ertesi gün Bâb-ı Âlî'ye irsâl buyurulup andan yine orduya îsâl olundu. *Hezîmet haberiyle geldi diyü mesmû' oldu.*

Mâh-ı merkūmun beşinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin üç yüz yirmi beşinci Çahârşenbih günü hava dünkü gün gibi idi. Çâker-i kemter ve abd-i ahkarların huzûr-ı mülûkânelerine getürdüp bi'z-zât hitâb ile Mekke-i Mükerreme pâyesi ihsân buyurduklarını tebşîr buyurdular. Rabbim, ömürlerine bereket ihsân eyleyüp kalb-i hümâyûnların ber-vıfk-ı dilhâh mesrûr eyleye. Âmîn. *Bu gece hayli yağmur yağdı.*

Mâh-ı merkūmun altıncı ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin üç yüz yirmi altıncı Pençşenbih (61b) günü hava sünbülî idi. Ayasağa'ya teşrîf-i hümâyûn buyuruldu. İstanbul'dan Reis efendi gelüp gece, Matbah Emîni Tâhir Beyefendi'nin olduğu yalıda kaldı.

Mâh-ı merkūmun yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz yirmi yedinci Cum'a günü *seheri lodos olup ba'dehû poyraz oldu. Ziyâde harâret var idi.* Selâmlık, Silahdâr ağanın tecdîd eylediği Osman Reis nâm sâhibü'l-hayrın câmi'ine oldu. Havada ziyâde harâret olup sonra, poyraz olduğundan Cum'a namâzı edâ olunduğuyla Göksu'ya ikbâl-i şâhâne oldu. Akşamı, Mîrgûn'daki yalıda beytûtet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin üç yüz yirmi sekizinci Cum'airtesi günü hava pek a'lâ idi. Şehenşâh-ı cihân, gece kaldıkları Mîrgûnoğlu'ndan kasr-ı hümâyûnlarına kadem-nihâde-i şevket ü şân oldular.

Mâh-ı merkūmun dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz yirmi dokuzuncu Pazar günü hava güzelce idi. Çend rûzdan berü Râmi Kışlası'na nakl ü hareket musammem olmağla, sâ'at on biri otuz sekiz dakîka mürûrunda eşref-i evkāt olmağın Sancağ-ı sa'âdet, olduğu mahalden ta'zîm ve tevkīr ile ahz olunup bundan evvel ihrâc olunduğu alaylar tertîbi üzre karadan beş buçuk sâ'atde Râmi'ye vusûl müyesser oldu. Fakīr dahi alayda dâhil idim. Düz mahallerde, zât-ı hümâyûnları hinto[y]a rağbet buyurup Kâğıdhâne'ye takarrüb olundukda esb-i müzeyyene süvâr oldular. Şeyhü'l-İslâm efendi[237]

[236] Edirne'den A, B: ordudan C, D.

[237] Şeyhü'l-İslâm efendi A,B: Müftî efendi C, D.

hazretleri ve bi'l-fi'l Rumeli Kādı'askeri Yahya Beyefendi hazretleri ve Nakībü'l-Eşrâf Abdullah Efendizâde Ahmed Reşid Efendi hazretleri müsin ve ihtiyâr olmalarına **(62a)** hürmeten, bahren azîmetlerine ruhsat-ı şâhâne sudûr etmiş idi. Binâ'en aleyh, Eyyûb'e evvelce kayıklar ile gelmiş bulunduklarından Râmi'de Sancağ-ı sa'âdet'i istikbâl eylediler. Anda, vüzerâ ve ulemâ mevcûd oldukları hâlde du'â ve senâ ile mahall-i sâbıkı olan kulleye nasb buyuruldu. Akşamdan sonra sâ'at ikide abd-i ahkarlarına ihsân buyurdukları Mekke-i Mükerreme pâyesi fermân-ı âlîşânı yed-i âcizâneme teslîm buyurulup mübârek hâk-i pây-i kimyâ-sây-i şehenşâh-ı âlempenâhilerine yüz sürmek şerefine dahi nâ'il buyurdukları hakk-ı nâ-müstehakkımda azîm lutf u kerem oldu. Rabbim, şükrüne muvaffak eyleyüp şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretlerini, dünyâ durdukca taht-ı saltanatlarında bi'l-izzi ve'l-ikbâl dâ'im ve ber-karâr eyleye. Âmîn. Ma'iyyet-i mülûkânede müsteshab Ağavât-ı süvârî[238] derûn-ı kışlada iskân ve Asâkir-i hâssa piyâdegânı vesâ'ir me'mûrîn, tabyalar olduğu mahalde hayme-nişîn olmak üzre ta'yîn-i mekân olundu.

Mâh-ı merkūmun onuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz otuzuncu Pazarirtesi günü hava sünbülî idi. Geh açık ve gâh yağmur oldu. Sunûf-ı asâkire başbuğ nasb olunan Muhafız Osman Paşa, Davudpaşa Sahrâsı'nda idi. Râmi'ye gelüp vedâ' eyleyüp Çekmece-i Sagīr'e gitdi. Fakīr, pâye teşekkürü içün Bâb-ı Âlî'ye ve Şeyhü'l-İslâm efendi hazretlerine gitdim. Asâkir-i hâssa süvârîlerinin mîralayı[239] Ahmed Bey hazretleri, gāyet işgüzâr bir zât-ı dirâyetkâr olmağla Ordu-yı Hümâyûn'a gitmiş idi. Bugün gelüp hâk-ı pây-i şâhâneye yüz sürdü.

Mâh-ı merkūmun on birinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin üç yüz otuz birinci Salı günü hava bozuk olmağla, aralıkda yağmur **(62b)** yağdı. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri, *Râmi*'de kasr-ı mahsûsları olan mahallin pîşgâhında, ya'nî Taht Kapusu'nda tîr-endâz oldular.

Mâh-ı merkūmun on ikinci ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz otuz ikinci Çahârşenbih günü hava dünden ziyâde latîf idi. Yine, kasr-ı mezbûr önünde gez atdılar.[240]

[238] ağavât-ı süvârî A, B: ağavât-ı Enderûn-ı hümâyûn C, D.

[239] 'Asâkir-i hâssa süvârîlerinin mîralayı A,B: Atlu binbaşısı C, D.

[240] Bu madde, C nüshasında eksik ibârelerle, iki gün sonraki 332. maddede yer alıyor.

Mâh-ı merkûmun on üçüncü ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin üç yüz otuz üçüncü Pençşenbih günü hava pek latîf olmağla, veliyy-i ni'metimiz efendimiz Okmeydanı'na teşrîf buyurdular ve ekseri gecelerde olunan tevhîd-i şerîf için yetmiş âdem intihâb olunup câmi'-i şerîfde Sancağ-ı şerîf Şeyhi Hâce Şâkir Efendi hazretlerinin delâletiyle yetmiş bin tevhîd-i şerîfe müdâvemet olundu. Rabbim, âsârını müşâhede müyesser eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkûmun on dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz otuz dördüncü Cum'a günü hava letâfet üzre olmağın, selâmlık Hazret-i Hâlid — radiyallâhu anh — Câmi'-i şerîfine olup Cum'a Namâzı edâsından sonra türbe-i latîfe dahi ziyâret buyuruldu. Ba'de'l-'avd, *kasr-ı hümâyûn önünden K*işla-yı Râmi'nin karşusunda vâkı' hastahâneler önüne doğru tîr-endâz olmağa gitdiler. *Bin yüz kırk gez ok attılar.* Rabbim, kuvvet-i bâzû-yı şevketlerin müzdâd ve a'dâ-yı devletlerin perîşân ve berbâd eyleye. Âmîn.

Saferü'l-muzafferin on beşinci ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz otuz beşinci Cum'airtesi günü dahi hava latîf olmağla dünkü mahalde, Kemânkeş ağalar ile ok atmağla iştiğâl buyurdular.

Mâh-ı merkûmun on altıncı ve teşrîf-i tâcdârânelerinin üç yüz otuz altıncı Pazar günü hava lodos idi. Râmi'ye teşrîf buyuruldu.

Mâh-ı merkûmun on (63a) yedinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin üç yüz otuz yedinci Pazarirtesi günü yine lodos olduğundan Okmeydânı'na teşrîf buyuruldu. *Akşam yine kışlayı teşrîf etdiler.*

Mâh-ı merkûmun on sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz otuz sekizinci Salı günü hava ziyâde latîf idi. Ağavât, tîr-endâzlık edüp zât-ı şâhâneleri temâşâ buyurdular. Ba'dehû, bi'z-zât kendüleri dahi atup cümlenin havasını pek basdılar.

Mâh-ı merkûmun on dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz otuz dokuzuncu Çahârşenbih günü dahi letâfet-i hava derkâr idi. Kasr-ı hümâyûn önünde kemânkeşler ok atup *ba'dehû* zât-ı şâhâneleri *bi'z-zât tîr-endâzlık buyurup* hep pehlüvânları iki yüz gezden ziyâde geçdiler.

Mâh-ı merkûmun yirminci ve teşrîf-i mülûkânelerinin üç yüz kırkıncı Pençşenbih günü dahi hava, gâyetü'l-gâye a'lâ idi. Okmeydânı günü olmağla ba'zı ağavâta kabza verilmek için tekyede ziyâfet oldu. Akşamı, kışlaya teşrîflerinde yetmiş bin tevhîd-i şerîf için intihâb olunan yetmiş zevâtın içine *fakîr dahi dâhil idim.* Zât-ı şâhâneleri dahi dâhil olup selâmet-i Ümmet-i

merhûme içün ikdâm buyurdular ve Ordu-yı Hümâyûn'dan mütâreke haberi geldi. Hak te'âlâ hayırlı eyleye.

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz kırk birinci Cum'a günü, selâmlık Otakçılar Câmi'-i şerîfine olup edâ-yı Salât-ı Cum'adan sonra kasr-ı hümâyûnları önünde tîr-endâzlık buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç-yüz kırk ikinci Cum'airtesi günü dahi letâfet-i hava var idi. Kırkkenisa, yed-i a'dâya giriftâr olduğu mesmû' olup Kā'immakām paşa **(63b)** ve Ser'asker *Hüsrev* Paşa hazerâtı ve Reis efendi, Dâvupaşa'da cem' olup Âmedci efendiyi elçi nasb edüp irsâl eylediler.

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz kırk üçüncü Pazar günü hava açık ise de veliyy-i ni'metimiz, Pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin gammı cümlemize sirâyet edüp ta'rîfe gelmez derecelerde inkıbâz-ı derûna bâdî oldu. Öyleye yakın, Kā'immakām paşa ve Ser'asker *Hüsrev* Paşa hazerâtı kışlaya geldiler. Akşam oldukda başbuğ nasb olunan Muhâfiz *Osman* Paşa ile giden silahşorândan Yahya Bey *akşam ezânı vakti* gelüp fakīrin sâkin olduğum kulleye indi. *Eşyâsını bırağup* sonra, Mâbeyn-i Hümâyûn'a çıkup bi-kazâ'i'llâhi te'âlâ a'dânın Edirne'ye duhûlünü[241] ve içinde bulunan paşalar ile Tekfurdağı'na ve andan buraya vusûlünü ifâde eyledi. *Edirne'li ve muhâfızı olacak istîmân etdiği* cümlemize bâ'is-i ahzân u gumûm olup cân tahammül etmeyecek derecelerde mükedder olduk. Beyne'l-'işâ'eyn, Kā'immakām paşa hazretleri Bâb-ı Âlî'ye gidüp gece, sâ'at üçe yakın, Ser'asker paşa hazretleri dahi Bâb-ı Ser'askerî'ye gitdi. Hak te'âlâ, şevketlü efendimizi cümle Ümmet-i Muhammed'e bağışlaya.

Mâh-ı merkūmun yirmi dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz kırk dördüncü Pazarirtesi günü dahi derece-i gumûm hadden efzûn idi. Bâb-ı Âlî'de şûrâ olup kibâr-ı ulemâdan Emin Beyzâde Abdülkādir Beyefendi hazretleriyle Defterdâr Sâdık Efendi murahhas[242] nasb olunup Edirne'ye irsâl olundu. *Vapur ile gitmeye karar verdiler. Rabbim, encâmını hayreyleye. Âmîn.*

[241] A'danın Edirne'ye duhûlünü A, B: Edirne'yi Penşşenbih günü teslîm edüp C, D.

[242] murahhas A, B: elçi C, D.

Mâh-ı merkūmun yirmi beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz kırk beşinci Salı günü keder üzre idik. Dünkü gün irsâl olunan **(64a)** murahhaslar vapura râkib olarak Tekfurdağı'na hareket etmişler. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri Dâvudpaşa Kışlası'na doğru teşrîf buyurup çend sâ'at mürûrunda yine Mekib-i Hümâyûn'a avdet buyurdular. Kīl u kāl ile mecbûl olan ba'zı herze-gûyân[243] neşr-i erâcif ile meşguller imiş. Allâhü azîmü'ş-şân cümle havene-i dîn ü devleti seyf-i kahriyle tedmîr eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun yirmi altıncı ve teşrîf-i mülûkânelerinin üç yüz kırk altıncı Çahârşenbih günü Muhâfız paşa askeriyle Çorlu'dan[244] hareket edüp sâ'at dokuz sularında Râmi Kışlası'na geldi. Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Kā'immakāmı Vezîr Halil Paşa hazretleri, *Edirne istîlâsında bulunup* Ordu-yı Hümâyûn'dan ma'iyyetinde olan Nizâm askerinin ekseriyle Tekfurdağı'na, andan[245] Dâvudpaşa'ya gelmiş idi. Kışladan celb olunup hâk-i pây-i şâhâneye yüz sürdü. Karadeniz Boğazı'nda Donanma-yı Hümâyûn ile lenger-endâz-ı istikrâr olan Kapudan-ı Deryâ Vezîr Ahmed Paşa hazretleri çokdan berü sadâkat yüzünde, dost-sûret düşman-sîret Boğaz Muhâfızı[246] Hamid Ağa'yı katl u i'dâm ile kuvvetü'z-zahr, eşkiyâ-yı fitne-cûyânı şikest eylediği haber-i meserret-eseri bugün Râmi Kışlası'na vâsıl oldu. Rabbim te'âlâ hazretleri, her ne kadar gayretkeş-i eşkiyâ var ise, cümlesini seyf-i sultânî ile mahv u ifnâ eyleye. Bu misillü, dimâğı fesâdda olanlar hissolundukca haklarından gelmeye Rabbim, zâbıtânı muvaffak eyleye. Zîrâ, İstanbul'da erâcif ü ükzûbe çoğaldı; *def'ine mübâderet olundu.*

Mâh-ı merkūmun yirmi yedinci ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz kırk yedinci Pençşenbih günü, mikdâr-ı küdûret **(64b)** bir nebze tenezzül buldu. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri Okmeydânı'na teşrîf buyurup bir mikdâr kalb-i hümâyûnların tefrîh buyurdular. Rabbim, cemî'-i âfâtdan hıfz edüp cümlemize bağışlaya. Ba'de'l-mağrib, Kışla Câmi'i'nde tevhîd-i şerîf oldu. Cümlemiz bükâ edeṙek du'â eyledik.

[243] kīl u kāl ile mecbûl olan ba'zı herze-gûyân A,B: bakiyyetü's-süyûf olan havene-i İstanbul C, D.

[244] Çorlu'dan A, B: Büyükçekmece'den C, D.

[245] andan A: ve andan B.

[246] Boğaz muhâfızı A, B: Boğaz nâzırı C, D.

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz kırk sekizinci Cum'a günü hava lodos idi. Selâmlık, Topcular Câmi'-i şerîfine oldu. *Ba'dehû yine kışlaya.*[247]

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz kırk dokuzuncu Cum'airtesi günü hava sünbülî idi. Sekiz kadar hademe ile Âsitâne'ye teşrîf buyurulup esnâ-i râhda, Fâtih-i merhûm hazretlerinin türbe-i şerîfesi dahi ziyâret olundu. Neşr-i erâcîf eden ba'zı havenenin, mürûr u ubûr mahallerinde ser-i maktu'ları temâşâ olundu. Hattâ, kıyâfet-i kadîme ve etvâr-ı sakīmeye pek yakın libâs ile bir bî-dîn-i la'îne rast gelinmekle, *uygunsuz olduğundan* kaldırdılar. Vâkı'u'l-hâl erâcîf, haddini tecâvüz etmiş iken fazl-ı Bârî ile, rişte-i kīl u kāl karîn-i infisâm u inhilâl oldu. A'dâ, Edirne'ye gelüp Ümmet-i Muhammed ve re'âyâ ve berâyâ mecrûhü'l-fu'âd iken, böyle erâcîf ile âlemi tekdir eden melâ'în, Yezîd — aleyhi'l-la'nenin müşteriki olduğuna iştibâh olunmaz.

Mâh-ı merkūmun selhi ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz ellinci Pazar günü letâfet-i hava var idi. Süvârî ağavâtı ta'lîm edüp veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz, kasr-ı hümâyûnlarından temâşâ buyurdular. Bugün dahi, İstanbul'da ba'zı havene katl ü i'dâm olunmağla, şakā-pîşgân-ı rûzgâr tahfîf u terhîb olundu.

(65a) Rebîu'l-evvelin gurresi ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz elli birinci Pazarirtesi günü letâfet-i hava derkâr olmağla, Şehriyâr-ı şevket-şi'âr efendimiz hazretleri Okmeydânı'na teşrîf buyurup akşam üzeri yine kışlaya avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun ikinci ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz elli ikinci Salı günü dahi hava latîf idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, kulleye karîb yerde tîr-endâz oldular.

Mâh-ı merkūmun üçüncü ve teşrîf-i mülûkânelerinin üç yüz elli üçüncü Çahârşenbih günü havada harâret ziyâde idi. Efendimiz hazretleri, Râmi Çiftliği'ne azîmet ve akşamı, Aşağı Saray'a teşrîfe rağbet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun dördüncü ve teşrîf-i tâcdârânelerinin üç yüz elli dördüncü Penşenbih günü hava lodos idi. Okmeydânı'na teşrîf-i

[247] D.

hümâyûn buyuruldu. İhtisâb Ağası Dede Ağa azl ve Balıkesri'ye nefy olunup Fes Nâzırı İzmirî Hacı Mustafa Efendi İhtisâb Ağası nasb olundu. Şevket-me'âb efendimiz hazretleri akşam üzeri kışlaya teşrîf buyurduklarına binâ'en, yatsuya kadar tevhîd-i şerîf oldu. *Silahdâr ağa teşrîf etdiler.*

Mâh-ı merkūmun beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz elli beşinci gününe müsâdif olan yevm-i Cum'a-i Mübâreke'de selâmlık, Kışla Câmi'-i şerîfine olup sonra, Taht Kapusu önünde[248] gez oku atdılar. Gece oldukda, yine tevhîd-i şerîf oldu.

Mâh-ı merkūmun altıncı ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin üç yüz elli altıncı Cum'airtesi günü letâfet-i hava derkâr idi. Okmeydânı'na ikbâl buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz elli (65b) yedinci Pazar günü dahi ziyâde latîf hava oldu; vapur Rodoscuk'a gitdi.[249]

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz elli sekizinci Pazarirtesi günü ziyâde letâfet-i hava var idi. Bâb-ı Fetvâpenâhî'de şûrâ olup kışlada *Kapu Kethudâsı olan* Asâkir-i hâssa Nâzırı Said Efendi'de müsâfir olan Aliş Paşa dahi gitdi. Ba'de'l-'asr, veliyy-i ni'metimiz efendimiz tîr-endâz oldular.

Mâh-ı merkūmun dokuzuncu ve teşrîf-i mülûkânelerinin üç yüz elli dokuzuncu Salı günü dahi havada letâfet var idi. Râmi'ye teşrîf buyurdular. *Akşam üstü yine kışlaya gelindi.*[250]

Mâh-ı merkūmun onuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz altmışıncı Çahârşenbih günü küşâyiş-i hava pek a'lâ idi. Rusyalu,[251]

[248] Taht Kapusu önünde A, B: kışlada C: Bâb-ı Kışla-i Hümâyûn'da D.

[249] Bu maddenin yerine yalnızca D nüshasında başka bir madde bulunmaktadır:
"Mâh-ı merkūmun yedinci ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz elli sekizinci günü *dahi ziyâde latîf idi. Bir tarafa teşrîf buyurulmadı.*"
Dolayısıyla, D nüshasının diğer nüshalarla gün sıralaması farkı buradan itibâren ikiye çıkıyor.

[250] C.

[251] Rusyalu A, B: Moskovlu C, D. A ve B'de Rusyalu olarak geçen kelimenin B ve D 'de genellikle "Moskovlu" şeklinde geçtiği burada belirtilmekle yetinilecek ve bundan sonra bu farklılık gösterilmeyecektir.

Çatalca'ya yakın gelmiş diyü mesmû' oldu. *Karagol tarîkiyle süvârî gitdi idi; çend sâ'at sonra Çatalca'dan âdem gelüp külliyyen aslı olmadığı mesmû'umuz oldu; fakat Silivri tarafından biraz atlu kazak gelüp birkaç tâne Arnabud ile çarhalaşup dört tânesi hâk-i helâke düşmüş diyü mesmû'umuz oldu.*

Mâh-ı merkūmun on birinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz altmış birinci Pençşenbih günü hava pek latîf idi.[252]

Mâh-ı merkūmun on ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz altmış ikinci Cum'a günü dahi letâfet-i hava olmağın, kā'ide-i kadîme üzre Mevlûd-i şerîf kırâ'ati, sâl-i sâbık misillü Hazret-i Ebî Eyyûb-ı Ensârî — radiye anhü'l-Bârî[253] — Câmi'-i şerîfinde olmak musammem olmağla, veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri teşrîf buyurmazdan akdem vüzerâ ve ulemâ ve ricâl-i devlet alay elbiseleriyle câmi'-i mezkûra cem' oldukları ân, Pâdişâh-ı cihân ve Şehenşâh-ı kâmurân efendimiz hazretleri saltanat-ı tâmme ve mehâbet-i kâmile ile kışladan câmi'-i şerîfe revân oldular. Ba'de'l-vusûl menkabe-i velâdet-i fahrü'l-enbiyâ — aleyhi atyabü's-salâti ve ezkâhâ — kırâ'atini istimâ' ile, nâ'il-i ecr-i cezîl olduklarından sonra,[254] Cum'a namâzı Büyük imâm **(66a)** efendi hazretlerine iktidâ birle edâ ve tekmîl-i hutbe zamânı, velâdet-i hümâyûn du'âsı dahi olmağla hâss u âm karîn-i sürûr-ı safâ oldu.[255]

[252] Bu madde C ve D nüshalarında bulunmamaktadır.

[253] Radiye anhü'l-Bârî A: radiye anhü Rabbühü'l-Bârî B.

[254] C nüshasında 364. Perşembe günü olarak ayrıca kayıtlı bu madde, D nüshasında bir önceki maddeye ilave edilmiş haldedir. Maddede, D nüshasında "dedeleri" gibi okunan kelime C nüshasında "meredeleri" şeklinde okunmaya müsait görülmektedir. Buradan itibaren C nüshası ile diğer nüshalar arasındaki gün sıralaması farkı bire iniyor. Madde şöyledir. "**Rebîu'l-evvel 1245 Pençşenbih, 361. gün** leyle-i mevlûd-ı Nebî olmağla Kışla Câmi'i'ne teşrîf olundu. İbtidâ, Kürsî Şeyhi efendi çıkup va'z u nasîhat ba'dehû Mevlûd-ı şerîf kırâ'at olunup ilbâs-ı hil'at ve ihsân u inâyet olunup ba'dehû Eyyûb civârında olan cümle meşâyıh-ı fukarâ da'vet olunup huzûr-ı hümâyûnda ku'ûd olunarak halka-i tevhîde veliyy-i ni'met efendimiz dahi cülûs buyurup tevhîd-i şerîf olundu. Ba'dehû, tamâm oldukda Hasırcızâde Sadun Efendi du'âya başladı. Cümlemiz bükâ ederek bekā-yı Devlet-i Aliyye'ye ve sürûr-ı kalb-i veliyy-i ni'mete du'â eyledik. Birer birer cümle meşâyîh yer öpüp ihsân-ı hümâyûn oldular. Birer tâne dahi fukarâları olmağla anlar dahi huzûr-ı hümâyûnda ihsân alup cümlesi yirmibeş aded olup dedeleri ile elli adede karîb idi. Derece-i nihâyetde mesrûr olmağla Rabbim, kalb-i şâhâneyi dahi mesrûr eyleye. Âmîn".

[255] Mevlidin gece okunması mu'tad ve Cuma Namazı'ndan önce okunduğu kaydedildiğine göre, mevlidin Perşembe'yi Cuma'ya bağlayan gece okunmuş olması gerekir.

Mâh-ı merkūmun on üçüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz altmış üçüncü Cum'airtesi günü dahi letâfet-i hava derkâr olmağın, Şehriyâr-ı kâmkâr efendimiz hazretleri İstanbul Sarayı'na teşrîf buyurup akşam üzeri, yine kışlaya avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on dördüncü ve teşrîf-i mülûkânelerinin üç yüz altmış dördüncü Pazar günü hava güzel idi; lâkin bir tarafa ikbâl buyurulmadı.

Rebîu'l-evvelin on beşinci ve teşrîf-i şâhânenin üç yüz altmış beşinci Pazarirtesi günü hava lodos idi. Tîr-endâzlık buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz altmış altıncı Salı günü hava yine lodos idi. Râmi Çiftliği'ne teşrîf-i hümâyûn buyurulup akşamı, kışlaya ikbâl buyuruldu ve Şumnu'da fütûhât olduğu haberi geldi.

Mâh-ı merkūmun on yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz altmış yedinci Çahârşenbih günü hava poyraz idi. Öğleden sonra Okmeydânı'na teşrîf buyurulup akşama, yine kışlaya avdet buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun on sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz altmış sekizinci Pençşenbih günü dahi şedîd rûzgâr var idi. Yine, Okmeydânı'na ikbâl buyurulup o meydân-ı imtihânda bin yüz kırk altı gez ile taş dikmiş olan cerrâh-ı meşhûrun menzili — ki, kemânkeş pehlüvânlarının indinde menzil-i mezbûru bir gez ile sebkat etmek tavk-ı beşerden hâric idi — işte, bu rûz-ı şevk-efrûzda Şehriyâr-ı **(66b)** kaviyyül'-iktidâr efendimiz hazretleri sehm-i sâiblerine ruhsat cevelân buyurdukları gibi, on bir buçuk gez geçmeleri, menzil-i mezbûrun tûlünü bin yüz elli yedi buçuk gez eylemişdir. Hisâbından ma'lûm olur. El-hâsıl, bu hava-yı bî-bahâları şu'arâ-yı asrın gûş-ı güzârı olıcak, Vak'anüvis Es'ad Efendi'nin muvaffak olduğu târîh-i zîbâ ki, bi'l-münâsebe sahîfe-i derûnuma nakş u imlâ olunmuş idi:

Tîri kondukda dedi Es'ad kulu târîhini,
Menzil-i Cerrâhı bozdu nebille Mahmûd Hân.

Binâ'en aleyh, eczâ-i[256] vekāyi'-i âcizâneme tahrîr ile bu târîh-i lâ-nazîr zabt olunmuşdur. Fakīr-i kesîrü't-taksîr dahi, min gayr-i haddin işbu târîhi söylemiş idim:

[256] eczâ-i A: eczâ-yı B.

Kahramân-ı zamâne Mahmûd Hân
Bir gün ol Pâdişâh bu meydânda

Bir iki kerre ok atup bozmuş
Aramış kâfiye bu vâdîde

Oku târîhîni iki kerre
Bin yüz elli yedi buçuk gezmiş

Ser-i a'dâyı taş ile ezmiş
Menzil-i Cerrâhı uzak sezmiş

Kalmamış geç, hülâsâ pek tezmiş
Kulu Abdülhak, ol Şeh'in gezmiş

Bir dahi, misli, çünkü gelmezmiş.
Bin yüz elli yedi buçuk gezmiş[257]

Cenâb-ı Rabbü'l-'ibâd, ol Pâdişâh-ı kerem-mu'tâdın her husûsda şust-ikbâllerin küşâd ve kuvvet-i baht-ı şâhânelerin müzdâd eyleye. Âmîn. Bu şeb-i mağfiret-sebeb Cum'a gecesi olmağla hâric-i sûrda bulunan meşâyıh-ı turuk-ı aliyyeden yirmi beş aded ashâb-ı irşâd da'vetle dilşâd buyurulup beyne'l-'işâ'eyn olagelen zikru'llâhda, mevcûdîn ile berâber tevhîd-i şerîf etdiler. Mukâbele tamâmında mürebbî-i sâhib-i irfân ve mürşid-i azbü'l-lisân Hasırcı(**67a**)zâde Şeyh Sülün Efendi[258] du'â eyleyüp cümlemizi ağlatdı ve her birlerine yüzer guruş ihsân-ı hümâyûn buyurulduğundan başka bi'l-ma'iyye getürdükleri dervişleri dahi yirmişer guruş i'tâsıyla şâdân buyuruldu. *Sulh olup Aliş Paşa celb olundu.*

Mâh-ı merkūmun on dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz altmış dokuzuncu Cum'a günü hava latîf olmağla selâmlık, Kâğıdhâne Câmi'-i şerîfine vâkı' oldu. Akşamı, Defterdâr İskelesi'ndeki *Aşağı* Saray'a teşrîf buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirminci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz yetmişinci Cum'airtesi günü hava yine latîf idi. Kemânkeş ağalar ok atup zât-ı şâhâneleri gez atdılar ve veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri içün müretteb olan muzıka, kışlanın ortasında çalınup istimâ' buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin üç yüz yetmiş birinci Pazar günü hava latîf idi. Râmi Çiftliği'ne teşrîf buyurulup *yine kışlaya teşrîf olundu;* gecesi, tevhîd-i şerîfe ikbâl buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz yetmiş ikinci Pazarirtesi günü küşâyiş-i hava var idi. Okmeydânı günü olmağla teşrîf buyurulup *akşama yine kışlaya teşrîf-i hümâyûn buyurdular.* Gecesi, tevhîd-i şerîf oldu.

[257] Bu mısra tekrarlamış.

[258] Hasırcızâde Şeyh Sülün Efendi A, B: Balcızâde Bartınlı C, D.

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz yetmiş üçüncü Salı günü hava pek latîf idi. *Rusya ile sulh sûret bulup* Vezîr Halil Paşa hazretleriyle sâbıkâ Teşrîfâtî Necib Efendi Rusyalu tarafına büyükelçi nasb olundular.

Mâh-ı merkūmun yirmi dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının üçyüz yetmiş dördüncü Çahârşenbih günü bir tarafa teşrîf buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun (67b) yirmi beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz yetmiş beşinci Pençşenbih günü hava lodos idi. Necib Efendi'nin çiftliğine ikbâl buyurulup akşamı, kışlaya teşrîflerinde, bundan akdem da'vetlerine irâde buyurulan turuk-ı aliyye meşâyıhından bu Cum'a gecesi[259] dahi İstanbul ve etrâfında mevcûd şeyh efendilerden yirmi beş aded zevât gelmeleriyle tevhîd-i şerîf olup her biri mazhar-i ihsân-ı kutb-ı dâ'ire-i cihân oldular. İçlerinden Balcızâde Müderris Mehemmed Sa'dî Efendi du'â eyledi.[260]

Mâh-ı merkūmun yirmi altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz yetmiş altıncı Cum'a günü küşâyiş-i hava olduğundan selâmlık, Topcular Câmi'-i şerîfine oldu. Mevâlî-i izâmdan Vak'anüvîs-i Devlet-i Aliye Sahhâflar Şeyhizâde Es'ad Efendi'ye Mekke-i Mükerreme pâyesi ihsân u inâyet ve mâdûnuna Medîne-i Münevvere tevcîh buyurulmağla Çaparzâde Abdülfettâh Beyefendi İstanbul payesi in'âmıyla mültefit oldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi yedinci ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz yetmiş yedinci Cum'airtesi günü hava sünbülî idi. Sonra, küşâyiş gelmekle Râmi Çiftliği'ne teşrîf buyurulup akşamı, kışlaya avdet buyuruldu. Asâkir-i hâssa süvârîrilerine mîralay olan[261] bende-i hâss-ı şehriyâr-ı emced sa'âdetlü Mîr Ahmed hazretleri Sofya'ya irsâl buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin üç yüz yetmiş sekizinci Pazar günü hava her günden a'lâ olduğuna binâ'en, veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri Bâb-ı Ser'askerî'ye teşrîf buyurup avdetde, Usta hazretlerinin olduğu yalıda[262] istirâhat buyurdular.

[259] Cum'a gecesi A: Cum'ası B.

[260] Balcızâde Müderris Sa'dî Efendi du'â eyledi A, B: Koca Mustafa Paşa Şeyhi du'â eyledi C, D.

[261] Asâkir-i hâssa süvârîlerine mîralay olan A, B: Binbaşı C, D.

[262] Usta hazretlerinin olduğu yalı A,B: Aşağı Saray C, D.

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının (68a) üç yüz yetmiş dokuzuncu Pazarirtesi günü hava letâfet üzre idi. Okmeydânı'na teşrîf buyuruldu.

Rebîu'l-âhirin gurresi ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz sekseninci Salı günü hava lodos idi. İstanbul'dan Kā'immakām paşa ve Ser'asker paşa ve Büyükelçi Halil Paşa hazerâtı ve Necib Efendi ve esbak Dîvân-ı Hümâyûn tercümânı ve Eflâk Kā'immakāmı İstefenaki, hâk-i pây-i kîmyâ-sây-i hazret-i şehriyâr-ı gayret-şi'âra yüzler sürdüler. Ve müşârün ileyh Halil Paşa hazretleri ve Necib Efendi ve İstefenaki, Rusyalu tarafına gidecek olmayarıyla ihsân-ı bî-pâyân-ı şâhâneye mazhar oldular. *Yakovaki dahi gelecek ve tercümân ta'yîn buyurulacak iken bugün fırâr eyledi.*

Mâh-ı merkūmun ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz seksen birinci Çahârşenbih günü hava letâfet üzre idi. Kasr-ı Râmi'ye teşrîf buyurulup Kemânkeş ağalar[263] ok atdılar.

Mâh-ı merkūmun üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz seksen ikinci Pençşenbih günü dahi hava letâfet üzre olmağla, Okmeydânı'na teşrîf buyurulup akşamı, yine kışlaya avdet buyuruldukda bu hafta dahi meşâyıhdan yirmi beş zât med'uv olup ba'de'l-mağrib, câmi'-i şerîfde tevhîd eylediler. *Birer birer fâtihâ-hân oldular.* Her birlerine başka başka atiyyeler verilüp içlerinden Koca Mustafa Paşa Şeyhi du'â eyledi.

Mâh-ı merkūmun dördüncü ve Mevkib-i Hümâyûn'a teşrîflerinin üç yüz seksen üçüncü gününe müsâdif olan yevm-i Cum'a-i mübârekede Kışla Câmi'i-i şerîfinde edâ-yı salât buyuruldukdan sonra Taht-ı Hümâyûn Kapusu pîşgâhında tîr-endâz oldular.

Mâh-ı merkūmun beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz seksen dördüncü Cum'airtesi günü hava letâfet **(68b)** üzre olduğundan Süvâriyân-ı hâssa ve mülhakātına çend sâ'at mikdârı ta'lîm buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz seksen beşinci Pazar günü hava letâfet üzre idi; ancak Râmi Çiftliği'ne teşrîf buyurulup akşamı, kışlaya avdetlerinde tevhîd-i şerîfe dahi ikbâl buyuruldu.

[263] Kemânkeş ağalar A, B: Pehlivân ağalar C, D.

Mâh-ı merkûmun yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz seksen altıncı Pazarirtesi günü hava lodos olup ziyâde sühûnet üzre idi. Bir tarafa ikbâl buyurulmayup ok atdılar.

Mâh-ı merkûmun sekizinci ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz seksen yedinci Salı günü hava yine lodos idi. Lâkin, dünkü gibi harâret yok idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz Okmeydânı'na teşrîfe rağbet ve avdetde, Aşağı Saray'da beytûtet buyurdular.

Mâh-ı merkûmun dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz seksen sekizinci Çahârşenbih günü hava ziyâde şedîd lodos idi. Bir tarafa teveccüh ve ikbâle rağbet buyurulmadı.

Mâh-ı merkûmun onuncu ve teşrîf-i mülûkânelerinin üç yüz seksen dokuzuncu Pençşenbih günü seheri, lodos münkatı' olup hayli rahmet yağdı. Üç mâhdan berü yağmur olmayup yerler ziyâde kurak olmuş idi. İşbu def'a, bâ-'inâyet-i Yezdânî rîzân olan bârân-ı rahmet, sâha-i zemîni tarûble karîn-i cevdet ü letâfet eyledi. Şevketlü Şehenşâh-ı cihân efendimiz hazretleri, Necib Efendi'nin çiftliğine teşrîf buyurup akşama, yine kışlaya avdet buyurdular. Bu leyle-i mübâreke, Cum'a gecesi olmağla isticlâb-ı du'â-yı dervişân ve taltîf-i meşâyıh-ı zevi'l-'irfân niyyet-i hayriyyesiyle, birkaç Cum'a gecelerinden berü da'vet olunagelen turuk-ı **(69a)** aliyye şeyhlerinden bu gece dahi yirmibeş adet gelmeleriyle, yatsuya kadar tevhîd-i şerîf olunup hitâmında, Sancağ-ı şerîf Şeyhi Şâkir Efendi hazretlerinin işâret-i seniyyeleriyle birer fâtihâ edüp içlerinde mevcûd Murad Efendi Tekyesi Şeyhi, meşâyıh-ı cevâmi'-i selâtînden kıdvetü's-sulehâ ve umdetü'l-fudalâ eş-Şeyh es-Seyyid Hâfız Mehemmed Murad Efendi ez-dil ü cân ref'-i dest-i du'â ve bi'l-cümle huzzâr, sadâ-yı âmîni peyveste-i mele'-i a'lâ eylediler. Ba'dehû, minvâl-i sâbık üzre huzûr-ı hümâyûnlarında dervişleriyle berâber atiyye-i şâhâneye mazhar olduklarından mâ'adâ Süvârî ağaların odalarında beytûtetlerine ruhsat ve bu vech ile dahi sâye-i hümâyûnlarında kesb-i meserret eylediler. *Gece beşde şiddet üzre lodos zuhûr eyledi.*

Mâh-ı merkûmun on birinci ve Mevkib-i Hümâyûn'a teşrîflerinin üç yüz doksanıncı Cum'a günü *hava letâfet üzre idi.* Selâmlık, Zâl Mahmud Paşa Câmi'-i şerîfine olup edâ-yı Salât-ı Cum'adan sonra Okmeydânı'na ikbâl buyurulup akşama yine kışlaya avdet buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun on ikinci ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz doksan birinci Cum'airtesi günü letâfet-i hava ra'nâ idi. Süvârîlere bir kaç sâ'at ta'lîm-i fenn-i harb buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun on üçüncü ve teşrîf-i mülûkânelerinin üç yüz doksan ikinci Pazar günü hava bürûdet üzre idi. Silahdâr ağa hazretleri Ayasağa'da, çiftliğinde İngiliz Elçisi'ne *ve amirale(?)*[264] ziyâfet eyledi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri Râmi Çiftliği'nde, akşama kadar eylendiler.

Mâh-ı merkūmun on dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz doksan üçüncü Pazarirtesi günü hava mağmûm idi ve ba'zen yağmur dahi yağdı. Okmeydanı'na teşrîf-i hümâyûn buyurulup akşama yine kışlaya avdet buyuruldu.

(69b) Rebîu'l-âhirin on beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz doksan dördüncü Salı günü hava, ziyâdesiyle eltaf idi. Süvâriyân-ı hâssa ve mülhakātına bir kaç sâ'at ta'lîm-i fenn-i harble iştigāl buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun on altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz doksan beşinci Çahârşenbih günü dahi hava latîf idi. Sa'dâbâd'a[265] ikbâl buyurulup akşamı, yine kışlaya avdet buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun on yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz doksan altıncı Pençşenbih günü dahi küşâyiş-i hava bâlâter olup süvârî ağalara kışla derûnunda süngü ta'lîmi, ya'nî mızrak kumandası etmeleri fermân buyurulmağın şehenşâh-ı cihân-ârâ, kasr-ı hümâyûnlarından seyr ü temâşâ buyurdular. Ta'lîm tamâmında, Okmeydânı'na teşrîf buyuruldu. Gece oldukda da'vetleri müretteb olan meşâyıhdan yirmi beş aded şüyûh gelüp câmi'-i şerîfde tevhîd-i ilâhî etdiler. Üsküdarî Şeyh Gālib Efendi,[266] bir güzel du'â edüp sâbıkı misillü mazhar-ı ifdâl-i Pâdişâh-ı deryâ-nevâl oldular.

Mâh-ı merkūmun on sekizinci ve teşrîf-i şâhânelerinin üç yüz doksan yedinci Cum'a günü hava ihtilâf üzre ise de, inkişâf gālib olmağla selâmlık, Humbarahâne'ye oldu. Cum'a namâzından sonra Meydân-ı Tîr'e ikbâl buyurulup akşamı, *Aşağı Saray'a teşrîf olundu*; yine kışlaya avdet buyuruldu.

[264] Ve amirale D: vâfir a'lâ C.

[265] Sa'dâbâd'a A, B: Kağıdhâne'ye C, D.

[266] Gālib Efendi A, B: Rağıb Efendi C, D.

Mâh-ı merkūmun on dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının üç yüz doksan sekizinci Cum'airtesi günü letâfet-i hava var idi. Süvârî ağalar, ta'lîm-i fenn-i harb etdiler. Gecesi, beyne'l-'işâ'eyn tevhîd-i şerîf oldu.

Mâh-ı merkūmun yirminci ve teşrîf-i hümâyûnlarının (70a) üçyüz doksan dokuzuncu Pazar günü hava lodos olup hayli mahûf idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri Boğaziçi'ne teşrîf buyuracak olmalarıyla zât-ı hümâyûnlarına mahsûs, metîn beş çifte kayığa süvâr olarak bi'l-'izzi ve'l-ikbâl teşrîf buyurdular. Ser'asker-i Asâkir-i Mansûre Hüsrev Paşa hazretleri, Dâvudpaşa'da cümle Asâkir-i Mansûre'ye alay ve belki mîrlivâ ta'lîmi gibi bir ta'lîm etdirdiler. Elçi Vezîr Halil Paşa hazretleri dahi kumandaya çıkmışlar idi. Hattâ, fakîr dahi ol taraflara doğru varup bir a'lâ seyr ü temâşâ eyledim. A'dâ ile mukābele olunduğu muhârebenin aynı idi.[267] Allâhü azîmü'ş-şân kesretiyle dîn-i Muhammedî'ye takviyet ihsân eyleye. Âmîn. Asra karîb, şedîd rûzgâr zâhir ü bedîdâr olup piyâde ile Boğaziçi'nden gelinmekde su'ûbet olmağla veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri *yeni alınan* vapura râkib olup tersâne önüne teşrîf etdiler. Andan, piyâde ile Defterdâr İskelesi'ndeki *Aşağı* Saray'a azîmet ve anda beytûtet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüzüncü Pazarirtesi günü havada ziyâde rûzgâr olduğundan şevket-me'âb efendimiz hazretleri ok atdılar. *Bir tarafa teşrîf olunmadı.*

Mâh-ı merkūmun yirmi ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz birinci Salı günü rûzgâr şedîd idi. Kışlanın hâricinde haymenişîn olan Asâkir-i hâssanın soğukdan hâlleri diğergûn olma mertebelerine vardığı ma'lûm-ı hümâyûn olmağın birinci alay Âsitâne-i Aliyye'ye irsâl ve ikinci alay derûn-ı kışlaya idhâl buyuruldu. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri bugün bir tarafa ikbâl buyurmadılar.

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü (70b) ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz ikinci Çahârşenbih günü ziyâde rûzgâr olduğundan Şehriyâr-ı hayr-âsâr efendimiz hazretleri kış odası tarzına inşâ buyurdukları odaya nakl buyurdular. *Hasır dahi var idi.* Rabbim, vücûd-ı hümâyûnların her husûsda muhâfaza eyleye. Âmîn.

[267] a'dâ ile mukābele olunduğu muhârebenin 'aynı idi A, B: Rumeli'nde olan harbden numûne idi C, D.

Mâh-ı merkūmun yirmi dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz üçüncü Pençşenbih günü eşedd-i şedîd rûzgâr derkâr ise de bu Cum'a gecesi med'uv bulunan meşâyıh-ı turuk-ı aliyye, Üsküdar taraflarından gelecek olmalarıyla cümlesi mütevekkilen ale'llâh gelüp beyne'l-'işâ'eyn zikru'llâh etdiler. İçlerinde, Re'îs-i meclis ulemâ-i âmilîn ve sulehâ-yı müttekīnden Nasûhizâde Şemseddîn Efendi hazretleri ise de müsin olduğundan du'âyı pîşuvâ-yı fudalâ, muktedâ-yı ashâb-ı zühd ve takī Hüdâyî hazretleri Hângâhı Şeyhi Seyyid Efendi hazretleri edüp sâbıkları gibi bunlar dahi atâyâ-yı mülûkâne ile şâdân ve her biri du'â-yı devâm-ı ömr ü şevket-i şehenşâhî ile ratbü'l-lisân oldular.

Mâh-ı merkūmun yirmi beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz dördüncü Cum'a günü hava sünbülî idi. Selâmlık, Kışla Câmi'-i şerîfine oldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz beşinci Cum'airtesi günü hava yine sünbülî idi. Sâ'at ikide iken, Silivri tarafından alâyimü's-semâ zuhûr edüp allı ve yeşilli vesâ'ir elvân ile manzûr oldu ve bundan başka top sadâsı gibi şeyler istimâ' eyledik. Rabbim, hayr eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun yirmi yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz altıncı Pazar günü hava yağmurlu idi. Bir tarafa ikbâl buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz yedinci Pazarirtesi(71a) günü hava letâfet üzre olmağla veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri Okmeydânı'na teşrîf buyurup akşamı, kışlaya avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz sekizinci Salı günü hava pek güzel idi. Râmi Çiftliği'nden mâ'adâ bir yere ikbâl buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun selhi ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz dokuzuncu Çahârşenbih günü dahi ziyâdesiyle latîf hava olup veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, Taht-ı Hümâyûn Kapusu önünde tîr-endâz oldular. Remy buyurulan sihâm, lodos tarafına doğru idi.

Cumâde'l-ûlânın gurresi ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz onuncu Pençşenbih günü ziyâdesiyle havada gumûm var idi. Bir tarafa

ikbâl buyurulmayup akşamı turuk-ı aliyye şeyhlerinden gerüye kalan otuz kadar meşâyıh dahi gelüp *fâtihâhân olarak* cümlemiz zikr u tevhîd-i şerîf eyledik. Şeyh Abdi Efendi, uzûbet-i ta'bîr ve selâset-i takrîr ile vâcibe-i du'âyı ba'de'l-edâ, cümlesi dervîşleriyle berâber atâyâ-yı vefîre-i şâhâneye neylle kâm-revâ oldular.

Mâh-ı merkūmun ikinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin dört yüz on birinci Cum'a günü havada hayli letâfet var ise de selâmlık, kışla derûnundaki câmi'-i şerîfe olup o ma'bed-i zîbâda Salât-ı Cum'a edâ olundu.

Mâh-ı merkūmun üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz on ikinci Cum'airtesi günü hava mu'tedil idi. Bir tarafa ikbâl buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun dördüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz on üçüncü Pazar günü hava gâh mağmûm ve gâh inkişâf üzre idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri *akşam üstü* tîr-endâz oldular.

Mâh-ı merkūmun beşinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz on dördüncü Pazarirtesi (71b) günü inkişâf-ı hava ziyâde olduğundan, Okmeydânı'na teşrîf buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun altıncı ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin dört yüz on beşinci Salı günü hava lodos idi. Sonra, yağmur zuhûr etmekle bir tarafa ikbâl buyurulmadı.[268]

Mâh-ı merkūmun yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz on altıncı Çahârşenbih günü şedîd lodos esüp haylice yağmur yağdı. İngiliz elçisini hâmil olan firkateyn, tersâne önünde lenger-endâz olmağla elçi ma'rifetiyle bu geceki leyle-i erbi'âda, derûn-ı sefînede balo olup elçi-i mesfûr tarafından da'vet olunan Ser'asker paşa ve Halil Paşa ve Kapudan paşa hazerâtı ve mukarrebân-ı saltanatdan Silahdâr ağa hazretleriyle Kahvecibaşı Bekir Efendi hazretleri ve hâricden Ser-etibbâ-i Sultânî birâder efendi hazretleri ve Reis efendi ve abd-i hakīr akşam üzeri, tersâneye gidüp namâzdan sonra firkateyne varıldı. Derûnu, envâ'-ı kanâdîl ile müzeyyen olup düvel-i sâ'ire sefîrleri dahi mevcûd idi ve birçok da kokonalar[269] ihzâr olunmuş olmağın sâ'at beşe kadar oturulup sonra ta'âm tenâvül olundu. Ba'de't-ta'âm

[268] buyurulmadı A, C, D: buyuruldu B(y).

[269] kokona A: kokonana B(y).

(حوارالر) *oynadılar*;[270] civâdra[271] dibinde sâ'at ona gelinceye kadar birâder[272] efendi ile fakîr oturup oradan konağa gitdik.

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz on yedinci Pençşenbih günü hava latîf idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, Okmeydânı'na teşrîf buyurdular.

Mâh-ı merkūmun dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz on sekizinci Cum'a günü hava latîf idi. Selâmlık, Topcular Câmi'i'ne oldu.

Mâh-ı merkūmun onuncu (72a) ve teşrîf-i mülûkânelerinin dört yüz on dokuzuncu Cum'airtesi günü hava güzel idi. Ser'asker paşa hazretleri ve büyükelçi ta'yîn buyurulan Halil Paşa hazretleri hüzûr-ı lâmi'u'n-nûr-ı mülûkâneye gelüp hâk-i pây-ı hümâyûn-ı şehenşâh-ı cihâna yüz sürdüler ve müşârün ileyh Elçi paşa hazretleri veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretlerine vedâ' eyleyüp tanzîm olunan firkateyne süvâren Rusya tarafına bâdbân-küşâ-yı azîmet oldu. Mevlâ, selâmetler ihsân eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun on birinci ve teşrîf-i şehriyârânelerinin dört yüz yirminci Pazar günü hava yine hoş idi. Murahhas-ı sânî Necib Efendi gelüp hâk-i pây-i şâhâneye yüz sürdükden sonra, ba'de'l-vedâ' firkateyne gitdi. Rabbim, karîn-i selâmet eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun on ikinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz yirmi birinci Pazarirtesi günü hava latîf idi. Şehriyâr-ı kaviyyü'l-iktidâr efendimiz hazretleri, Ayasağa'ya teşrîf ve ikbâle rağbet ve anda bir tavşan sayd olundukdan sonra akşam ezânı vakti, kışlaya avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on üçüncü ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin dört yüz yirmi ikinci Salı günü ziyâde yağmur var idi. Râmi'ye teşrîf buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun on dördüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz yirmi üçüncü Çahârşenbih günü hava açılmış ise de bir tarafa teşrîf buyurulmadı.

Cumâde'l-ûlânın on beşinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz yirmi dördüncü Pençşenbih günü hava ziyâde açık olduğundan

[270] D.

[271] civadra A, B: civadira G.

[272] kelime A ve B nüshalarında muhtemelen yanlışlıkla berâber şeklinde yazılmış.

veliyy-i ni'metimiz efendimiz Baruthâne'ye teşrîf buyurdular. Baruthâneler Nâzırı Necib Efendi ziyâfet tertîb eyleyüp **(72b)** Zeytunburnu'nda olan kasr-ı hümâyûnda muzıka çalındı. *Ağalar dahi mevcûd idiler.*[273] Ba'de'l-gurûb, kışlaya avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz yirmi beşinci Cum'a günü havada küşâyiş olduğundan selâmlık, Zâl Mahmud Paşa Câmi'-i şerîfine olup veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri, Cum'a alayına murassa' fes ve müzeyyen harvânî telebbüsiyle teşrîf buyurdular. Andan, tebdîlen Kâğıdhâne'ye azîmet ve akşamı, Usta hazretlerinin olduğu *Aşağı* Saray'da beytûtet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on yedinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz yirmi altıncı Cum'airtesi günü hava yağmur idi. Sonra lodoslayup akşama kadar öyle geçdi. *Akşam üstü Aşağı Saray'dan teşrîf olundu.*

Mâh-ı merkūmun on sekizinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz yirmi yedinci Pazar günü hava sünbülî idi. Şevketme'âb efendimiz hazretleri Süvârîyân-ı hâssa içün binâ olunan kışlayı temâşâya teşrîf buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz yirmi sekizinci Pazarirtesi günü hava ziyâde latîf idi. Mukāta'ât Nâzırı Es'ad Efendi, iyâliyle Karahisâr'a nefy olunup Darphâne Nâzırı Nâfiz Efendi Mukāta'ât Nezâreti'ne ta'yîn ve *Mukāta'a Nezâreti ikiye taksîm olundu. Biri Masraf Nâzırı diğeri Mukāta'a Nâzırı i'tibâr olundu.* Gümrükçü Rızâ Efendi mükerreren Darphâne-i âmire Nezâreti'yle kâmbîn olmağla kapucubaşılardan Sâlih Bey müşârün ileyhe cânişîn oldu. Sâbıkā Kethudâ-yı Sadr-ı âlî el-Hâc Said Efendi cemî'-i masârıf-ı askeriyyeye nâzır[274] nasb olunmağla Asâkir-i Mansûre ve Hâssa Nezâretleri ilgā olunup baş kâtibleri, umûr-ı lâzimelerin **(73a)** rü'yet ve iktizâ eden masrûfâta Masârıf nâzırı efendi nezâret etmek üzere irâde buyuruldu. Nefy olunan Es'ad Efendi'nin tarîki dahi hakk olunmağla *kaftancısı Rodos'a nefy olundu.* Defterdâr vekâleti Yusuf Efendi'ye tevcîh buyuruldu. *Es'ad Efendi iyâliyle me'mûr olup bundan itlâk etmiş iken yine aldı.*

[273] ağalar dahi mevcûd idiler C: ağamız dahi mevcûd idiler D.

[274] nâzır A, B: Masraf nâzırı C, D.

Mâh-ı merkūmun yirminci ve teşrîf-i mülûkânelerinin dört yüz yirmi dokuzuncu Salı günü letâfet-i hava pek ra'nâ idi. *Masârıf nâzır ile Mukāta'a nâzırı teşekküre geldiler.* Akşamı, hayâl oynatmak üzre Musâhib Said Efendi'ye fermân buyuruldu. Rabbim, zevk u şevk-i şâhânelerin müzdâd eyleye.

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin dört yüz otuzuncu Çahârşenbih günü Râmi Çiftliği'ne teşrîf-i hümâyûn buyurulup akşamı, yine hayâl seyriyle cümlemiz sâye-i şâhânede kesb-i safâ vü surûr eyledik.[275]

Mâh-ı merkūmun yirmi ikinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz otuz birinci Pençşenbih günü hava gâh açık ve gâh yağmur yağarak geçdi. *Bir tarafa rağbet olunmadı.*

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz otuz ikinci Cum'a günü kar yağmış olduğundan selâmlık, Kışla Câmi'-i şerîfine oldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz otuz üçüncü Cum'airtesi günü pek ziyâde bürûdet-i hava var idi. Bir tarafa ikbâl buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun yirmi beşinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz otuz dördüncü Pazar günü ziyâde bürûdet-i hava ve şiddet-i rûzgâr olduğundan kurşunlar zemîne sâkıt oldu. Hattâ bugün Fransa elçisi balo tertîb edecek iken yarına te'hîr eyledi.[276]

Mâh-ı merkūmun yirmi altıncı ve teşrîf-i şâhânelerinin (73b) dört yüz otuz beşinci Pazarirtesi günü dahi hava bürûdet üzre ise de dünkü güne nisbetle mülâyemet peydâ olduğuna mebnî Fransa elçisi tarafından tertîb olunan balo cem'iyyetine akşamdan sonra gitdik. Vüzerâdan Ser'asker *Hüsrev* Paşa hazretleri ve Kapudan paşa hazretleri ve mukarrebân-ı saltanatdan Silahdâr ağa hazretleriyle Ebûbekir Efendi hazretleri ve hâricden Reis Pertev Efendi ve Asâkir-i hâssa süvârîlerinin mîralayı Ahmed Beyefendi ve

[275] Bu madde C nüshasında bulunmuyor. Bu sebeple gün sıralamasında A ve B nüshalarını da bir gün geriden takip ediyor.

[276] Bu maddedeki " Kurşunlar zemîne sâkıt oldu" cümlesi C ve D nüshalarında bir sonraki maddenin içinde yer alıyor.

Musâhib Abdi Bey ve Said Efendi ve hakīr, gece sâ'at dokuza kadar eğlendik. Rabbim, şevketlü efendimiz hazretlerinin sâyesini üzerimizden dûr etmeye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun yirmi yedinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz otuz altıncı Salı günü hava mülâyemet üzre idi. Edirne'den, Rusyalu çıkup Vezîr Aliş Paşa hazretleri dâhil olduğu haberi geldi. *Elhamdü li'llâhi te'âlâ Moskovlu'nun müddet-i ikāmeti doksan üç gün oldu.*

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz otuz yedinci Çahârşenbih günü, hava mu'tedil idi. Râmi Çiftliği'ne ikbâl buyurulup akşamı, kışlaya sâye-endâz-ı şevket ü iclâl oldular.[277]

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz otuz sekizinci Penşşenbih günü, hava sünbülî idi. Çavuşbaşı ağa azl[278] ve yerine Sâib Efendi vasl olundu.[279]

Mâh-ı merkūmun selhi ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin dört yüz otuz dokuzuncu Cum'a günü hava yağmurlu idi. Selâmlık, Kışla Câmi'i-i şerîfine oldu. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri şiddet-i şitâdan nâşî tirşe çukaya kaplı, biçimi gāyet zarîf samur kürk ve elmaslı fes ile bâ-mehâbet-i azîme revân olmuşlar (**74a**) idi. Rabbim, ömürlerine bereket ihsân eyleyüp cümle Ümmet-i Muhammed'e bağışlaya.

Cumâde'l-âhirenin gurresi ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz kırkıncı Cum'airtesi günü pek güzel hava olmağla Sa'dâbâd'a[280] teşrîf buyurulup akşamı, Defterdâr İskelesi'nde vâkı' yalıda[281] beytûtet buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz kırk birinci Pazar günü hava sünbülî idi. Zahîre Nâzırı Ahmed Ağa *azl*

[277] Bu madde C nüshasında bulunmamaktadır. Buradan itibâren adı geçen nüsha sıralamada A ve B nüshalarını iki gün geriden takip etmeye başlıyor.

[278] Çavuşbaşı ağa azl A, B: Atâ Efendi, Çavuşbaşılık'tan azl C, D.

[279] C nüshasında, bu maddeden sonra yer aldığı halde A, B ve D nüshalarında bulunmayan bir maddenin metni şöyledir: "selh-ı Cemâziye'l-evvel 447. (doğru sıralamada 437) Çarşamba. Bugün havâ latîf idi. Râmi'ye teşrîf olunup yine kışlaya teşrîf etdiler". Buradan itibâren C nüshasının A ve B nüshaları ile günlük sıralama farkı bire düşüyor.

[280] Sa'dâbâd A, B: Kâğıdhâne C, D.

[281] Defterdâr İskelesi'nde vâkı' yalı A, B: Aşağı Saray C, D.

olunup Midilli'ye,[282] Kalavra[283] Nâzırı Azmi Efendi Limni'ye nefy olundular. Anbar Emîni Hacı Veli Ağa, Zahîre nâzırı nasb olundu.

Mâh-ı merkūmun üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz kırk ikinci Pazarirtesi günü dahi hava sünbülî idi. Şevketme'âb efendimiz hazretleri bir tarafa ikbâl buyurmadılar.[284]

Mâh-ı merkūmun dördüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz kırk üçüncü Salı günü ziyâde yağmurlu idi. Bir tarafa ikbâl-i şâhâne olmadı. Aydın ve Saruhan semtlerinde ref'-i livâ-yı fesâd eden Gül Mehemmed nâm şakînin istîsâline me'mûr, vüzerâdan *Yağlıkcı* İbrâhim Paşa hazretleri *ile Hüsrev Paşa* kışlaya gelüp iltifât-ı mülûkâneye mazhariyetle karîn-i hubûr oldu.

Mâh-ı merkūmun beşinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin dört yüz kırk dördüncü Çahârşenbih günü hava sünbülî idi. Râmi'ye teşrîf buyuruldu. *Biraz eğlenüp geldiler.*[285]

Mâh-ı merkūmun altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz kırk beşinci Pençşnebih günü vâfir yağmur yağdığından bir tarafa tevecc üh ve azîmete rağbet buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun yedinci ve Mevkib-i Hümâyûn'a pâ-nihâde-i şevket ü iclâl olduklarının dört yüz kırk altıncı Cum'a günü *gâh matar gâh sünbülî idi.* Selâmlık, Kışla Câmi'-i şerîfine oldu. Silahdâr ağa hazretleri nâ-mizâc olmağla **(74b)** hânesine gitdi.

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin dört yüz yedinci Cum'airtesi günü hava sünbülî idi. Rusya cenerallerinden[286] Orlof nâm ceneral, kışlaya gelüp hâk-i serîr-i şevket-masîre yüz sürüp gitdi.

Mâh-ı merkūmun dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz kırk sekizinci Pazar günü hava yine sünbülî idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri bir tarafa ikbâl buyurmadılar.

[282] Midilli'ye A, B: Limni Cezîresi'ne C, D.

[283] Kalavra A, B: Posta C: Postal D.

[284] Bu madde C nüshasında yazıldığı halde gün sıralamasında gösterilmemiş. Buradan itibâren gün sıralamasındaki fark ikiye yükseliyor.

[285] C.

[286] Rusya cenarallerinden A.B: Moskovlu'dan C, D.

Mâh-ı merkūmun onuncu ve teşrîf-i mülûkânelerinin dört yüz kırk dokuzuncu Pazarirtesi günü havada bürûdet ziyâde idi. Akşama kadar, gâh açılup gâh yağmur yağmağla, veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri ezâna yakın, Aşağı Saraya teşrîf buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on birinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz ellinci Salı günü hava sünbülî idi. Veliyy-i ni'met-i cihân efendimiz hazretleri bir mahalle teveccüh ve azîmete rağbet buyurmadılar.

Mâh-ı merkūmun on ikinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz elli birinci Çahârşenbih günü havada oldukça küşâyiş var ise de bir tarafa teşrîf buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun on üçüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz elli ikinci Penşşenbih günü hava letâfet üzre idi. Yine, bir tarafa ikbâl buyurmayup salât-ı işâyı Sancağ-ı şerîf odasında edâ birle selâmet-i Devlet-i Aliyye içün niyâzda oldular.

Mâh-ı merkūmun on dördüncü ve teşrîf-i mülûkânelerinin dört yüz elli üçüncü Cum'a günü, *hava sünbülî idi.* Topcular Câmi'-i şerîfine selâmlık olup yine kışlaya avdet buyuruldu.

Mâh-ı Cumâde'l-âhirenin on beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz elli dördüncü Cum'airtesi günü hava sünbülî idi. Bir tarafa ikbâl buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun on (75a) altıncı ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin dört yüz elli beşinci Pazar günü hava yine sünbülî olup yine bir tarafa teşrîf-i hümâyûn buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun on yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz elli altıncı Pazarirtesi günü hava küşâyiş bulmağın *Râmi'ye teşrîf buyurdular.* Ser'asker-i Asâkir-i Mansûre Vezîr-i Aristo-tedbîr Hüsrev Paşa hazretleri, huzûr-ı hümâyûn-ı mülûkâneye gelüp çend sâ'at mikdârı şeref-i iltifât-ı şâhâne ile müşerref oldular. *Sonra gitdi.*

Mâh-ı merkūmun on sekizinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz elli yedinci Salı günü hava ol derece a'lâ idi ki, eyyâm-ı sayfdan nişân verdi. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri, Râmi Çiftliği'ne teşrîf buyurup akşamı, Aşağı Saray'a ikbâl buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on dokuzuncu ve teşrîf-i mülûkânelerinin dört yüz elli sekizinci Çahârşenbih günü hava yine pek a'lâ idi. Sâ'at üç sularında, Aşağı Saray'dan kışlaya teşrîf buyurulup ba'de'z-zuhr, Râmi Çiftliği'nde eğlendiler.

Mâh-ı merkūmun yirminci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz elli dokuzuncu Pençşenbih günü dahi latîf hava olmağla Şehenşâh-ı âlîcâh efendimiz hazretleri mukarrebân-ı Saltanat-ı Seniyyelerinden mâ'adâ beş on kadar Süvârî ağalardan dahi bi'l-istishâb, Çekmece'ye doğru azîmet buyurdular. Rabbim, günden güne safâların müzdâd eyleye.

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz altmışıncı Cum'a günü *ziyâde latîf idi.* Selâmlık, Hazret-i Hâlid — radiya'llâhu anh — Câmi'-i şerîfine oldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi ikinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz altmış birinci Cum'airtesi günü hava açık idi. Râmi Çiftliği'nden **(75b)** başka bir yere teşrîf buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin dört yüz altmış ikinci Pazar günü hava lodos idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri tavşan saydı kasdıyla Kalfa Karyesi'ne kadar azîmet ve akşam üzeri yine kışlaya avdet buyurdular. Abd-i mahsûsları dahi ma'iyyet-i mülûkânelerinde idim. Karye-i mezbûreye varmaksızın şevketlü, kerâmetlü Pâdişâhımız efendimizin esb-i sabâ-reftârları ayağı altından bir tavşan kalkup der-akab sayd olundu. *Azacık ilerüde bir dahi çıkup sayd olundu.* Dahi ötede bir tânesini yine veliyy-i ni'metimiz efendimiz görüp "Taş yatur," diyü buyurdular. Hemân etrâfını aldık; süvârî ağalar zâbıtânından Gulâm Sâlim Ağa[287] atdan inüp tavşanı eliyle aldı; yed-i mü'eyyed-i şâhânelerinde bulunan tazılar görüp tavşana hücûm etdiler. Zor ile Sâlim Ağa'nın elinden ahz ederler iken gücile tazılardan alınup kılıç ile tavşan zebh olundu. Bu derece tavşan sayd olunduğu mesmû' olmamak gerekdir. Hele, beş on tâne sayd olunup Kalfa Karyesi'nde tenâvül-i ta'âm buyurdular. Ba'zı bağlara karîb olan yerlerden çıkan tavşan, bağlara firâr edüp tazılar gabeb ederler idi. Dâvudpaşa verâsından zevk ederek ve etrâf-ı hümâyûnlarında iltifât-ı şâhânelerine mazhar olarak kışlaya gelindi. Rabbim, ömr-i şâhânelerine bereket ve vücûd-ı lâzimü'l-mevcûd-ı mülûkânelerine sıhhat ü âfiyet ihsân eyleye. Âmîn.

[287] Süvârî ağalar zâbıtânından Gulâm Sâlim Ağa A, B: ağavât-ı Enderûn-ı Hümâyûn'dan Sâlim Ağa kulları C, D.

Mâh-ı merkūmun yirmi dördüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz altmış üçüncü Pazarirtesi günü hava latîf idi. Kâğıdhâne'ye **(76a)** teşrîf-i hümâyûn buyuruldu. Akşama kadar tîr-endâz olup sonra, kışlaya avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi beşinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz altmış dördüncü Salı günü hava lodos idi. Şiddet üzre bârân olup akşama kadar mümted oldu. Aydın havâlîsinde olan Gül Mehemmed nâm şakînin firârı haberi İhtisâb Ağası el-Hâc Mustafa Efendi tarafından, kışlaya vürûd eyledi. Rabbim, cümle eşkıyâ-yı muhâlifîn ve mütemerridîni kahr u nâbûd eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun yirmi altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz altmış beşinci Çahârşenbih günü hava sünbülî idi. Bu gece, Eyyûb'de harîk zuhûriyle üç tâne hâne muhterik oldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi yedinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz altmış altıncı Penşşenbih günü letâfet-i hava var idi. Şevketlü efendimiz hazretleri, Râmi'ye teşrîf buyurdular ve bugün Bâb-ı Şeyhü'l-İslâmî'de şûrâ olmuş diyü mesmû' oldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin[288] **dört yüz altmış yedinci Cum'a günü** *gâh matar gâh sünbülî idi.* Selâmlık, Kışla Câmi'i'ne oldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz altmış sekizinci Cum'airtesi günü hava sünbülî idi. Kalfa Karyesi'ne *kadar sayda* ikbâl-i şâhâne olup *fakīr dahi berâber idim.* Öyle ta'âmını orada etdiler. Ziyâde çamur olduğundan on beş kadar tavşan kalkmış iken birisi alınmadı. Zirâ, çamur tazıların tîz-reftâr olmalarına mâni' oldu.

Receb-i şerîfin gurresi ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz altmış dokuzuncu Pazar günü (76b) hava mu'tedil idi; sonra lodosladı. Mısır'da kalan Donanma-yı Hümâyûn Tersâne-i âmireye dâhil oldu. *Asker-i hâssa Nâzırı Said Muhib*[289] *Efendi azl olup kâtibi idâre ederek el-Hâc Said Efendi me'mûr oldu. Aşağı Saray'a teşrîf etdiler.*

[288] mülûkânelerinin A: şâhânelerinin B.

[289] Muhib C: - D.

Mâh-ı merkūmun ikinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin dört yüz yetmişinci Pazarirtesi günü letâfet-i hava var ise de, bir tarafa rağbet-i şâhâne olmadı.

Mâh-ı merkūmun üçüncü ve teşrîf-i şehriyârânelerinin dört yüz yetmiş birinci Salı günü hava hayli latîf olmağla, çend rûz akdem zînetyâb-ı kudûm-ı pür meymenet buyurdukları Kalfa Karyesi'ne *kadar sayda* azîmet buyurulup vâfir tavşan dahi sayd olunmuş. Bugün, Kandilli'de harîk olup sâbıkā Tophâne Nâzırı Ahmed Efendi'nın sâhilhânesiyle diğer dört yalı muhterik olmuş.

Mâh-ı merkūmun dördüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz yetmiş ikinci Çahârşenbih günü hava lodos idi. *Cümle donanma tersâneye lenger-endâz oldular.* Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz Râmi Çiftliği'ne teşrîf buyurdular; *yine kışlaya geldiler.*

Mâh-ı merkūmun beşinci ve teşrîf-i tâcdârânelerinin dört yüz yetmiş üçüncü Pençşenbih günü hayli yağmur[290] yağdı. Gecesi, Leyle-i Regāib olmağla Şeyh Hâce Şâkir Efendi hazretlerinin Regāibiyye'si Mevlûd-i şerîf gibi okundu ve meşâyıh-ı cevâmi'-i selâtînden Lâleli Şeyhi efendi hazretleri, kürsîye su'ûd edüp bu leyle-i mübârekeye münâsib va'z u nasîhat eyledi. Tamâmında, imâmeyn efendiler hazerâtı hatm-i şerîf etdiler. *Osman Paşa ve fakīr oturup istimâ' eyledik.* Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri, Câmi'-i Kışla'ya teşrîf buyururlar iken *mâî* gocuk kürk ve elmaslı fes telebbüs buyurmuşlar idi.

Mâh-ı merkūmun altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz yetmiş dördüncü Cum'a günü hava pek bozuk idi; hattâ kar dahi yağdı. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz[291] salât-ı subhu, Livâ-i şerîf sâyesinde Nusretiye Hatîbi imâmetiyle edâ (**77a**) buyurdular. Selâmlık, Kışla Câmi'-i şerîfine oldu.

Mâh-ı merkūmun yedinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz yetmiş beşinci Cum'airtesi günü hava mu'tedil olduğundan veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz sayd u şikâr kasdıyla, Ayasağa'ya doğru tevcîh-i zimâm-ı rehvâr buyurdular. *Fakīr dahi berâber idim. Yolda bir tilki sayd olundu.* Esnâ-i râhda Kâğıdhâne'ye uğranılup celse-i hafîfe buyuruldukdan sonra hareket ve

[290] yağmur A, B: kar C, D.

[291] افندمز A: افندە B(y).

Silahdâr ağa hazretlerinin çiftliğinde tenâvül-i ta'âma rağbet buyuruldu. Vâfir geşt ü güzâr ve sayd u şikâr olunarak, Kâğıdhâne verâsından Râmi'ye avdet buyurdular. Rabbim, safâların müzdâd eyleye.

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin dört yüz yetmiş altıncı Pazar günü hava sünbülî idi. Bir tarafa azîmet buyurmadılar.

Mâh-ı merkūmun dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz yetmiş yedinci Pazarirtesi günü dahi hava sünbülî idi. Evvel îkād olunan Leyle-i Regāib kandili tebrîki içün Rikâb-ı Hümâyûn olup Şeyhü'l-İslâm efendi ve Kā'immakām paşa ve Ser'asker paşa ve bugünlerde İstanbul'a gelmiş bulunan sâbıkā Ser'asker Hüseyin Paşa hazerâtı, huzûr-ı mülûkâneye gelüp hâk-i pây-i şâhâneye yüzler sürdüler.

Mâh-ı merkūmun onuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz yetmiş sekizinci Salı günü hava ziyâde duman idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretlerinin sayd u şikâra teşrîfleri musammem idi; terk buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun on birinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz yetmiş dokuzuncu Çahârşenbih günü hava güzelce olduğundan Boğaz Karyesi'ne kadar sayda teşrîf buyurulup üç aded tavşan ahz olundu. Akşamdan sonra sâ'at **(77b)** bire karîb, kışlaya teşrîf buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on ikinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz sekseninci Penşşenbih günü hava yağmurlu idi. Ser'asker paşa hazretleriyle Vezîr Hüseyin Paşa hazretleri huzûr-i hümâyûnlarına celb olunup iltifât-ı şâhânelerine mazhar buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun on üçüncü ve Mu'asker-i Hümâyûn'a hareket-i pâdişâhânelerinin dört yüz seksen birinci Cum'a günü rutûbet-i hava ziyâdece olduğundan selâmlık, Kışla Câmi'-i latîfine olup hutbeye, Nusretiye Hatîbi İzzet Efendi çıkdı. Cümle huzzâr ol sadâ-yı şevk-efzâyı istimâ' ederek edâ-yı Salât-ı Cum'a eylediler. Rabbim, Şehenşâh-ı âlem-penâh efendimiz hazretlerinin ömürlerine bereket ihsân eyleyüp sâyesini üzerimizden eksik eylemeye.

Mâh-ı merkūmun on dördüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz seksen ikinci Cum'airtesi günü Surre-i Hümâyûn ihrâc olunacak olmağla Hâdimü'l-Haremeyni'ş-şerîfeyn, Sultânü'l-berreyn ve Hâkānü'l-bahreyn, zıll-ı İlâh, Pâdişâh-ı âlem-penâh efendimiz hazretleri Saray-ı Cedîd-i

Hümâyûn'da Silahdâr ağa hazretlerinin yerine, tebdîlen teşrîf buyurup vakt-i mu'ayyende alay-ı vâlâ ve mehâbet-i uzmâ ile Kubbealtı nâm cây-ı dil-ârâmlarına teveccüh ü ikbâl ve bir iki sâ'at zarfında rüsûm-ı surre tâmâm oldukda, İstavroz Saray-ı âlîsi'ne sâye-endâz-ı şevket ü iclâl oldular. Akşam üstü avdet ve Usta hazretlerinin olduğu sarayda istirâhat buyuruldu.[292]

Recebü'l-müreccebin on beşinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin dört yüz seksen üçüncü Pazar günü ziyâde letâfet-i hava var idi. Veliyy-i ni'met efendimiz, Aşağı Saray'dan kışlaya teşrîf **(78a)** buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on altıncı ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz seksen dördüncü Pazarirtesi günü hava sünbülî idi. Sayd u şikâr melhûz iken yağmur zuhûru mâni' oldu.

Mâh-ı merkūmun on yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz seksen beşinci Salı günü havada küşâyiş ziyâde iken bürûdet üzre olmağın sayda ikbâl buyurulmağla üç tâne tavşan şikâr olunup akşam üstü, kışlaya teşrîf buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun on sekizinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin dört yüz seksen altıncı Çahârşenbih günü dahi letâfet-i hava var idi. Râmi Çiftliği'ne ikbâl buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun on dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz seksen yedinci Penşşenbih günü havada letâfet ziyâde idi. Rusya Murahhası Orlof nâm ceneral gelüp Ser'asker paşa hazretleriyle Reis efendi dahi gelecekler iken biraz nâ-mizâc olmalarıyla Beylikçi efendi gelüp birkaç sâ'at oturup gitdi.

Mâh-ı merkūmun yirminci ve teşrîf-i mülûkânelerinin dört yüz seksen sekizinci Cum'a günü hava pek a'lâ olduğundan selâmlık, Hazret-i Ebî Eyyûb-ı Ensârî — radiye anhü'l-Bârî — Câmi'-i şerîfine olup bi'ş-şevketi ve'l-iclâl alay-ı azîm ile teveccüh ve ikbâl buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz seksen dokuzuncu Cum'airtesi günü hava gāyet a'lâ olmağla büyük vapur ile sayd u şikâra azîmet menvî-i zamîr-i münîr-i şehenşâh-ı âlî-menzelet olmağın bu kullarını dahi ma'iyyet-i mülûkânelerinde istishâb buyurulacak

[292] buyuruldu A: buyurdular B.

bendegâna ilhâk birle seherice, vapur-ı mezbûra varılup teşrîf-i hümâyûn-ı meymenet-makrûnlarına muntazır olduk. **(78b)** Sâ'at dört sularında mânend-i hurşid-i dırâhşân, derûn-ı vapura şa'şa'a-pâş-ı şevket ü şân olup tersâne önünden hareket buyurulduğu alargada olan sefâyin-i hümâyûndan manzûr olıcak, top şâdmanı endâhte ederek selâmladılar. İngiliz fırkateyni dahi *selâmlayup* top atdı. Bu hâl-i safâ-me'âl üzre güzâr olunarak ve vapurun baş tarafında zât-ı şâhâneleriyçün müretteb olan muzıka âheng ederek *bir derecede mehâbet ve bir derece letâfet oldu ki bayağı bükâ eyledik. İngiliz fırkatesi dahi muzıka çalar idi.* Sarayburnu'na kadar gidilüp ilerüde tamâm olunca veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri kamaraya teşrîf buyurdular. Öyle üstü, *kamarada* tenâvül-i ta'âm buyurup bakıyyesiyle kulların dilîr in'âm buyurdular. Ba'de't-ta'âm, ince saz ile klarnate çalınup dört sâ'at içinde Çekmece-i Kebîr'e vusûl müyesser oldu. *Küçük kayıklar ile karaya çıkılup* veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz A'yân Konağı'nı teşrîfe rağbet ve yüze karîb muzıka takımı ve süvârî ağalar zâbıtânı başka hânelerde ikâmet eylediler. Cümlenin me'kûlât vesâ'ir masârıfâtı taraf-ı eşref-i şehriyâr-ı şefkat-şi'ârdan Muhâfız paşa vâsıtasıyla rü'yet olundu. Kışladan hareket esnâsında, İstanbul Sarayı'nda kalan Hazîne Kethudâsı Kıbrısî Emin Efendi hazretleri çok zamandan berü nâ-mizâc olarak esîr-i firâş olduğundan bugün vefâtı haberi gelmiş ve bâ-emr-i hümâyûn Kahvecibaşı Ebûbekir Efendi hazretleri vekâleten İstanbul Sarayı'na irsâl buyurulmuş olduğu Çekmece-i mezbûrede mesmû'umuz oldu ve bu gece burada beytûtet buyuruldu.

Mâh-ı merkûmun yirmi ikinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz doksanıncı Pazar günü hava güzel idi. Seheri, kayıklara süvâr olunup anda vâkı' göle teşrîf buyuruldu. Öyle ta'âmını cisrin **(79b)** öte tarafında Balatma nâm karyede tenâvül buyurdular. Sonra esblere râkib olarak o taraflarda vâkı' tavşanlar sayd olunup akşam üzeri, yine[293] Çekmece'ye teşrîf buyuruldu. Köyde,[294] kuğu ve kaz ve ördek ve kara tavşan misillü şeyler şikâr olundu. Gece, sâ'at beş sularında Edirne'ye gitmiş olan Süvâriyân-ı hâssa Mralayı[295] Ahmed Bey hazretleri hâk-i pây-i kîmyâ-sây-i veliyy-i ni'met-i âleme yüz sürdü. Akşam ve yatsu nevbeti olarak muzıka çalınmağla nisvân-ı karye tecemmu' edüp istimâ' etdiler.

[293] yine A: -B.

[294] köyde A, B: gölde C, D.

[295] miralayı A, B: binbaşı C, D.

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin dört yüz doksan birinci Pazarirtesi günü hava bir mikdâr yağmurlu iken, zevâle karîb ziyâde küşâde oldu. Bârgîrlerimiz, karadan Küçükçekmece'ye irsâl olunarak seherice, Çekmece-i Kebîr'den hareket buyurulup vapur ile Küçükçekmece'ye ba'de'l-vusûl kayıklar ile gölün içine bir sâ'at kadar gidilüp *verâsında Baruthâne* İskelesi'ne çıkıldıkda esblerimize süvâr olduk. Baruthâne önünden, Aya Yorgi nâm karyeye gelindikde veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz Barutcubaşı'nın hânesine[296] teşrîf buyurup Muhâfiz paşa ve Necib Efendi[297] ve fakīr dahi zikrolunan menzilin taraf-ı diğerinde[298] beytûtet ve *otuz kadar* mu'allem süvârî ve muzıka takımına[299] da birer mahal verilüp sâye-i saltanatlarında istirâhat eyledik.

Mâh-ı merkūmun yirmi dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz doksan ikinci Salı günü havada letâfet ziyâde idi. Şehenşâh-ı âlî-câh efendimiz hazretleri, Aya Yorgi Karyesinden hareket buyurmalarıyla, *akşama yine karye-i mezbûre[ye] gelmek üzre* sayd u şikâr kasdıyla etrâf geşt ü güzâr olunup ba'zı ormanlı yerlerden karaca çıkup uzak olmağla saydı kābil olmadı. Ba'zı sarp yollardan Donuzdere **(79b)** nâm mahalle tenezzül olunup akşam üzeri, yine karye-i mezbûreye avdet buyuruldu. Sayd olunan, tavşan ve süglün[300] gibi şeyler idi. Gece, yine karye-i merkūmede[301] beytûtet buyurulup sâye-i şâhânede kesb-i safâ ve huzûr olundu.

Mâh-ı merkūmun yirmi beşinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin dört yüz doksan üçüncü Çahârşenbih günü dahi a'lâ hava var idi. Sâ'at dörde karîb, Aya Yorgi'den hareket ve esnâ-i râhda sayd u şikâra rağbet buyurularak sâ'at yedi buçukda kışlaya teşrîf buyuruldu.

Gurre-i Receb-i şerîfin yevm-i sebtden sübûtuna nazaran, bu leyle-i mübârekede Mi'râc-ı şerîf kanâdîli îkād olunacağına mebnî, Kışla Câmi'-i latîfine teveccüh ve azîmet-i hümâyûn buyurdular. Meşâyıh-ı cevâmi'-i

[296] Barutcubaşı'nın hânesine A, B: Barutcubaşı Arakil nâm Ermeni hânesine C, D.

[297] Necib Efendi A, B: Baruthâne nâzırı C, D.

[298] taraf-ı diğerinde A, B: hareminde C, D.

[299] muzıka takımına A, B: ağavâta C, D.

[300] süglün A, B: sülün C, D.

[301] merkūmede A: mezbûrede B.

selâtîn-i izâmdan Feyzullah Efendizâde Reşid Efendi[302] hazretleri, kürsîye su'ûd ile va'z u tezkîr etdikden sonra atiyye-i külliyye-i şâhâne ile mesrûr ve kâm-revâ ve dûş-ı takvâ-penâhlarına sincâb kürk iksâ buyuruldu.[303] Sonra, imâm efendiler hazerâtı hatm-i şerîf edüp bekā-yı dîn ü Devlet-i Aliyye'ye du'â etdiler.

Mâh-ı merkūmun yirmi yedinci ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz doksan dördüncü Pençşenbih günü hava eyüce ise de ziyâde bürûdet üzre idi. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri, Râmi Çiftliği'ne teşrîf buyurup Hazîne Kethudâlı'ğına tevkîl buyurdukları Kahvecibaşı Ebûbekir Efendi hazretlerini, asâleten Hazîne-i Hümâyûn Kethudâlığı'yla tebcîl buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin dört yüz doksan beşinci Cum'a günü hava bürûdet üzre idi. Kışla Câmi'-i şerîfine selâmlık olup akşama, Aşağı Saray'a teşrîf-i hümâyûn buyuruldu. *Galata'da harîk oldu.*

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının dört yüz doksan altıncı Cum'airtesi (80a) günü havada ziyâde bürûdet var idi. Binâ'en'aleyh, bir tarafa teşrîfe rağbet buyurulmayup Hazîne kethudâsı ta'yîn buyurulan Mâbeynci Ebûbekir Efendi'nin yerine süvârî ağalardan[304] olup iddikān[305] hidmet-i bâ'isü'l-mefharetiyle, ta'lîm vakitlerinde nezd-i şâhânede istihdâm buyurulan hazîneli, Kırımî Mustafa Ağa Mâbeynci nasb olunup[306] süvârîlerden, seferlide sâkin Sâlim Ağa iddikān oldu.

Mâh-ı merkūmun selhi ve teşrîf-i mülûkânelerinin dört yüz doksan yedinci Pazar günü dahi soğuk idi. Bir tarafa ikbâl buyurulmadı.

Şa'bânü'l-mu'azzamın gurresi ve teşrîf-i şâhânelerinin dört yüz doksan sekizinci Pazarirtesi günü dahi eşed bürûdet olmağla bir tarafa teşrîf-i hümâyûn olmadı.

[302] Feyzullah Efendizâde Reşid Efendi A,B: Şeyh Feyzullah Efendi C, D.

[303] sincâb kürk iksâ buyuruldu A,B: ilbâs-ı hil'at olundu C, D.

[304] ağalardan A: ağadan B.

[305] (ادخان) kelimesi yanlışlıkla (ادقان) şeklinde yazılmış olabileceği gibi o zamanki kullanılışı da böyle olabilir. Kelime, C ve D'de Kahvecibaşı, G'de iddiğān olarak yazılmış.

[306] Kırımî Mustafa Ağa'nın kahvecibaşı nasb edilmesi C ve D nüshalarında bir önceki günde zikrediliyor.

Mâh-ı merkūmun ikinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin dört yüz doksan dokuzuncu Salı günü dahi bürûdet gāyetde ise de İstanbul Sarayı'nda deve güleşi olacak olmağın, temâşâya ikbâl buyurdular. *Yine kışlaya avdet olundu.*

Mâh-ı merkūmun üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının beşyüzüncü Çahârşenbih günü yine bürûdet kemâlde idi. Râmi'ye teşrîf buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun dördüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin beşyüz birinci Pençşenbih günü hava sünbülî idi. Bir tarafa teşrîf buyurulmayup akşamdan sonra, tevhîd-i şerîfe teveccüh buyurulup zikru'llâh ile iştigāl olundu.

Mâh-ı merkūmun beşinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz ikinci Cum'a günü şiddet-i şitâdan nâşî selâmlık, kışla içindeki câmi'-i şerîfe olup ba'de edâ'i's-salât Ser'asker paşa hazretleri gelüp hâk-i pây-i şâhânelerine yüz sürdü; *ba'dehû gitdi.*

Mâh-ı merkūmun altıncı ve teşrîf-i (80b) pâdişâhânelerinin beşyüz üçüncü Cum'airtesi günü hava, eyyâm-ı sâ'ireye nisbetle latîf olup zerre kadar semâda bulut[307] yok idi. Ordu-yı Hümâyûn'dan ve Yenişehir tarafından yüzü mütecâviz mecrûh askeri gelüp Şehriyâr-ı şefkat-şi'âr efendimiz hazretleri kemâl-i merhamet ve mürüvvetlerinden cümlesini huzûr-ı hümâyûnlarına ihzâr etdirüp fevka'l-gāye iltifât-ı bî-gāyât buyurduklarından eşrefterîn-i mukarrebînden Sırkâtibi Mustafa Efendi hazretlerinin dest-i sadâkat-peyvestiyle mecmû'una başka başka dörder yüz guruş kadar atâyâ-yı şâhâne ihsân ve rütbe-i nizâmât-ı hasene ve şurût-ı müstahseneye mutâbık *yüz elli ve otuz guruşa kadar hissesine göre* tekā'üdlük[308] mahiyeleriyle cümlesini çırağ ve mesrûr ve bakiyye-i ömürlerini du'â-yı devâm-ı Devlet-i Aliyyelerine sarf etmeğe mecbûr buyurdular ve bundan böyle ömürleri oldukca, memleketlerinde dahi cemî'-i tekâlîfdan mu'âf buyurdukları, hakkā ki, gıbtafermâ-yı eslâf u ahlâf olacak hasenâtdan idüğü bilâ-hilâfdır. Allâhü azîmü'şân, dünyalar durdukça ömürlerine bereket ihsân eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun yedinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin beşyüz dördüncü Pazar günü hava sünbülî idi. Ser'asker paşa hazretleriyle Hüseyin Paşa hazretleri, huzûr-ı hümâyûn-ı şâhâneye geldiler.

[307] bulut A, B, D: televvün C.

[308] Burada geçen tekā'üdlük kelimesi B nüshasında sehven "tekālük" şeklinde yazılmış.

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin beşyüz beşinci Pazarirtesi günü seheri, havada gumûm ziyâde idi. Tophâne'den dahi elli kadar mecrûh asker gelüp huzûr-ı hümâyûnlarında geçendeki gibi, Sırkâtibi efendi hazretlerinin yediyle nâ'il-i atiyye-i şehenşâh-ı deryâ-nevâl olduklarından **(81a)** mâ'adâ, tekā'üdlük vazîfeleriyle çırağ u ihyâ buyurdular. Defterdâr İskelesi'nde vâkı' sarayda sâkin Hazînedâr usta hazretleri nâ-mizâc olmağla Pâdişâh-ı bende-perver efendimiz hazretleri, Aşağı Saray'a teşrîf ve hâtır-ı müşârün ileyhâyı istifsâr ile taltîf buyurdular. Rabbim, böyle bir Pâdişâh-ı adîmü'l-emsâli cemî'-i âfât-ı semâviyye vü arziyyeden hemîşe emîn ve kalb-i hümâyûn-ı merhamet-meşhûnların dâ'ima sürûr-ı safâya karîn eyleye. Âmîn, yâ Müste'ân.

Mâh-ı merkūmun dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin beşyüz altıncı Salı günü haylice kar yağdı. Bürûdet-i hava ziyâde olduğundan bir tarafa ikbâl buyurulmayup Burusa Yenişehri'ni, fakîre arpalık olmak üzre ihsân buyurdular.

Mâh-ı merkūmun onuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının beşyüz yedinci Çahârşenbih günü dahi hava soğuk olduğundan veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz Râmi Çiftliği'ne teşrîf buyurup akşamı yine, kışlaya avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on birinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin beşyüz sekizinci Pençşenbih günü kar ziyâde yağup be-gāyet bürûdet var idi. Süvârî ağalardan birisi, tavşan saydına ruhsat tahsîl edüp gitmiş; bir şey şikâr edemediğinden mâ'adâ tazıları donmuş; kendüsü gücile firâr edüp kışlaya gelebilmiş.[309]

Mâh-ı merkūmun on ikinci ve teşrîf-i şâhânelerinin beşyüz dokuzuncu Cum'a günü hava açık ise de soğuk çok olduğundan selâmlık, Kışla Câmi'-i şerîfine oldu.

Mâh-ı merkūmun on üçüncü ve teşrîf-i mülûkânelerinin beşyüz onuncu Cum'airtesi günü hava ziyâde latîf **(81b)** idi. Aşağı Saray'a teşrîf-i hümâyûn buyurulup akşam üzeri, kışlaya avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on dördüncü ve teşrîf-i şehriyârânelerinin beşyüz on birinci Pazar günü hava lodos olmağla karlar hayli eridi.

[309] kışlaya gelebilmiş A, B: bir karyeye dâhil olmuş C, D.

Bu gece, Leyle-i Berât-ı mağfiret-âyât olduğundan akşam namâzına, Kışla Câmi'-i şerîfine azîmet-i hümâyûn buyurulup namazdan sonra kürsîye su'ûd eden şeyh efendinin va'z u nushu istimâ' ve hitâmında atiyye-i kesîre ve hil'at-ı behiyye iksâsıyla kadr u menzileti irtifâ' buyuruldu. *Ve ba'dehû tevhîd-i şerîf olup du'â olundu.*

Şabân-ı şerîfin on beşinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının beşyüz on ikinci Pazarirtesi günü hava ziyâdesiyle latîf idi. *Akşam velâdet-i hümâyûn olup* seheri, Hazîne Vekîli, Paşa Çırağlı[310] Abdullah Ağa, kışlaya gelüp veliyy-i ni'met-i heft-iklîm, Şehenşâh-ı Baykara-nedîm efendimiz hazretlerinin bir şehzâde-i civân-bahtları pertev-pâş-ı bezm-i şuhûd olduğun tebşîr etmekle veliyy-i ni'metimiz efendimiz Aşağı Saray'a teşrîf buyurup ismini Abdülazîz tesmiye buyurdular. Rabbim, tûl-i ömr ile mu'ammer eyleyüp şevketlü efendimiz hazretlerine bağışlaya. Bu meserret-i uzmânın i'lânı lâzime-i şân u şevket-i Âl-i Osmânî olmağla der-'akab Dârü's-sa'âde ağası,[311] Bâb-ı Âsâfî'ye[312] ve Silahdâr ağa Ser'asker paşaya irsâl olunup her tarafdan top-ı şâdmânî atılmağla zemîn ü âsmân pür-tanîn ve bu beşâre-i azîme sürûruyla, âlem kâmbîn oldu. Yedi gün ve yedi gece donanma-misâl sâz u hayâl ve sâ'ir esbâb-ı neşât âmâde olarak sâye-i şehenşâhîde a'lâ ve ednâ kesb-i sürûr u safâ ve bi'l-husûs gecelerde tertîb olunan havayî fişenkler ve humbaracılar ile topcuların iddi'âsına yakdıkları musanna' mehtâb-ı âlem-tâblar, cihânı müstağrak-ı **(82a)** ziyâ eyledi. Hak te'âlâ, veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretlerini dünyâlar durdukca serîr-i saltanatlarında dâ'im ve ber-karâr ve hemîşe emsâliyle cümlemizi karîn-i şâdî ve mesâr eyleye. Âmîn, yâ Mu'în.

Mâh-ı merkūmun on altıncı ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz on üçüncü Salı günü hava lodos idi. Bürûdet ziyâde ise de Rikâb-ı Hümâyûn olup Şeyhü'l-İslâm efendi hazretleri ve Kā'immakām paşa ve Ser'asker *Hüsrev* Paşa ve Hüseyin Paşa hazerâtı, huzûr-ı lâmi'u'n-nûr-ı Pâdişâhânelerine gelüp yüzler sürdüler. Sâ'at sekize karîb vüzerâ, mahallerine avdet eyleyüp gece, fişenk donanması oldukda hâricinde[313] topcular ve içinde humbaracılar nevbet be-nevbet fişenkleri havaya perrân eylediler. *Tavşanlar dahi mahal be-mahal raks ederler idi.*

[310] Hazîne vekîli paşa çırağı A, B: Hazîne vekîli lala C, D.

[311] Dârü's-sa'âde ağası A,B: büyük ağa efendimiz C, D.

[312] Bâb-ı âsâfiye A, B: Bâb-ı Âlî'ye C, D.

[313] hâricinde A, B: önünde C, D.

Mâh-ı merkūmun on yedinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin beşyüz on dördüncü Çahârşenbih günü hava sünbülî idi. Ehass-ı mukarrebân-ı hazretden Sırkâtibi Mustafa Efendi hazretleri Sırayalılar'da vâkı' sâhilhânesinde Rusya Murahhası Orlof'a ziyâfet edüp Ser'asker paşa hazretleriyle Reis efendi dahi med'uv idiler; zât-ı şâhâne içün müretteb olan muzıka dahi gidüp esnâ-i ziyâfetde âheng etmekle, sâye-i saltanatda murahhas-ı mesfûr mesrûr oldu. *Veliyy-i ni'met Aşağı Saray'a teşrîf edüp yine geldi.*

Mâh-ı merkūmun on sekizinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin beş yüz on beşinci Pençşenbih günü hava ziyâde latîf idi. Kışla meydânında, kol takımı orta oyunu oynadılar. *Akşama yine raks,* gece oldukda, pek zevkli ve gāyet tuhaf fişenk donanması olup halk-ı[314] âlem seyr ü temâşâsıyla şâd u hurrem oldu. Rabbim, efendimiz hazretlerinin ömürlerine bereket ihsân eylesün.

Mâh-ı merkūmun on dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz (82b) on altıncı Cum'a günü havada küşâyiş yaz misâli olduğundan selâmlık, Hazret-i Ebî Eyyûb el-Ensârî — radiye anhü'l-Bârî — Câmi'-i lâmi'u'n-nûruna olup nevbetci bulunan Küçük imâm efendi velâdet hutbesi okudu. Akşamdan sonra, yine fişenk donanması olup gûnâ gûn sanâyi' icrâsıyla, şeb-i tarîk mânend-i rûz-ı rûşen oldu. *Bâb-ı Âlî'den zâid olan etbâ'a izin verilüp Şeyhü'l-İslâm efendi beş dânişmend ve on bir etbâ'ı alıkoyup diğerlerine izin verdi.*

Mâh-ı merkūmun yirminci ve teşrîf-i hümâyûnlarının beş yüz on yedinci Cum'airtesi günü hava seheri dahi güzel olduğundan kol oynayup gece oldukda fişenkler seyr olundu *ve raks oldu.*

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz on sekizinci Pazar günü hava sünbülî idi. Bâb-ı Âlî ve Bâb-ı Fetvâpenâhî'den ziyâde etbâ'a izin verilüp lâzimü'l-mikdâr ile iktifâ vesâ'ir ulemâ ve küberâ dahi bunların eserine iktifâ eylediler. Gece oldukda, evvelki gecelerden tuhaf fişenkler ve dahi sonra köçekler seyr olundu.

Mâh-ı merkūmun yirmi ikinci ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz on dokuzuncu Pazarirtesi günü havada ziyâde bürûdet var idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri Râmi Çiftliği'ne teşrîf buyurup rakkâslara izn ü ruhsat verildi.

[314] خلق A: حلق B(y).

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının beş yüz yirminci Salı günü dahi soğuk çok olduğundan bir tarafa ikbâl-i şehenşâhî olmadı. *Âsitâne'den âdem tutup Re'îsü'l-Ulemâ Ârif Beyefendi, ulemâ etbâ'ına tezkireye me'mûr oldu.*

Mâh-ı merkūmun yirmi dördüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz yirmi birinci Çahârşenbih günü hava letâfet üzre idi. Atpazarı'nda harîk oldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi beşinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz yirmi ikinci Pençşenbih günü hava lodos idi. Âsitâne-i (**83a**) Aliyye'ye teşrîf buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi altıncı ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz yirmi üçüncü Cum'a günü havada letâfet olduğundan selamlık, Topcular'a olup veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretlerinin câmi'-i şerîfe azîmet-i hümâyûnları esnâsında acûze karılar, asker-i mansûre yazılmamış askerî kıyâfetinde gezdirdikleri başıboş evlâdlarını Asâkir-i Mansûre sınıfına ilhâk u idrâc ile vâyedâr-ı iftihâr u ibtihâc etmemeleriyçün arz-ı hâller verüp feryâd eylediler. Cümlesi nazar-ı iltifâtdan dûr olup def' olundu ve her sınıfın alâmeti ma'lûm olmak içün ulemâ takımına Re'îsü'l-Ulemâ Ârif Beyefendi hazretleri tarafından tezkireler i'tâ olundu.

Mâh-ı merkūmun yirmi yedinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz yirmi dördüncü Cum'airtesi günü beş on günden berü esîr-i firâş olan Hazînedâr usta hazretleri vefât edüp civâr-ı Hazret-i Hâlid — radiya'llâhu anh — da defn olundu.

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının beş şüz yirmi beşinci Pazar günü hava letâfet üzre idi. Râmi'ye teşrîf buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz yirmi altıncı Pazarirtesi günü hava dahi latîf idi. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri Aşağı Saray'a teşrîf buyurdular.

Mâh-ı merkūmun selhi ve teşrîf-i hümâyûnlarının beş yüz yirmi yedinci Salı günü hava sünbülî idi. Edirne'den gelen Defterdâr efendi ve Rusya elçisi kışlaya geldiler ve bir iki sâ'at mürûrunda avdet eylediler.

Ramazân-ı kesîrü'l-feyzânın gurre-i mübârekesi ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin beş yüz (83b) yirmi sekizinci Çahârşenbih

günü âdet-i hasene-i dîrîne üzre bir mukarrir efendi ile on üç aded a'lem-i belde müderrisîn-i kirâm-ı zevi'l-ihtirâm, huzûr-ı hümâyûn-ı mehâbet-makrûn-ı şâhâneye gelüp mahall-i bahs olan âyet-i kerîmeye mufassalen ma'nâlar ve mükerreren su'âl ve cevâblar verildikten sonra, her birlerine ziyâdesiyle ri'âyet ve ilm-i şerîfe kemâl derece hürmet buyurularak hadden efzûn iltifât ve ihsân-ı hümâyûnlarıyla cümlesini mesrûr ve memnûn buyurdular. *Hâce, Ömer Efendi idi.* Rabbim, vücûd-i âlem-sûd-ı mülûkânelerini mahfaza-i ilâhiyyesinde hıfz eyleyüp sâye-i re'fet-vâyelerin üzerimizden eksik etmeye. *Ba'dehû Sultan Mehemmed Câmi'i'ne teşrîf buyurdular. Salât-ı terâvihi kasr-ı hümâyûnda edâ etdiler.*

Mâh-ı merkūmun ikinci ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz yirmi dokuzuncu Pençşenbih günü pek soğuk var idi. Kasr-ı hümâyûnda ders hâceleri mübâhese-i ilm-i şerîf eyleyüp hitâmında, re'îs-i meclis, mukarrir Konevî Hâce Hüseyin Efendi hazretleri du'â eyledi. *Cümlesi ihsân-ı şâhâneye mazhar oldular.*

Mâh-ı merkūmun üçüncü ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz otuzuncu Cum'a günü ziyâde soğuk olduğundan selâmlık, Kışla Câmi'-i şerîfine olup edâ-yı salât-ı Cum'adan sonra huzûrları mu'tâd olan müderrisîn efendiler, derûn-ı câmi'-i şerîfde letâ'if-i Kur'âniyye'yi îzâh ve müstemi'îni imâle-i tarîk-i takvâ ve salâh eyleyüp tekmîlinde, mukarrirleri Gürcü Ahmed Efendi hazretleri du'â-yı sultânî[-i] âlîşânı peyveste-i künküre-i âsmân eyledi. Yatsu ezânı okundukda terâvîh-i şerîfe, kasr-ı hümâyûnlarında edâ buyuruldu; zirâ şiddet-i sermâ, Kışla Câmi'-i şerîfine zihâb u iyâba mâni'-i kavî olduğundan zât-ı şâhânelerini ve cümleyi isâbet-i rûzgârdan muhâfaza **(84a)** buyurdular. Allâhü azîmü'ş-şân, ömürlerine bereket ihsân eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının beş yüz otuz birinci Cum'airtesi günü bürûdet mevcûd olarak hava biraz açık idi. Ders hâcelerinden İmâmzâde Es'ad Efendi hazretleri, dersinde hâzır efendiler ile gelüp mübâhase-i ilm-i şerîf eyledikden sonra envâ'-ı ikrâm ile taltîf buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun beşinci ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz otuz ikinci Pazar günü miyâhda incimâda meyil var idi. İkindiye karîb, ders hâceleri gelüp iki sâ'atden ziyâde ders okundu. Mukarrir, Eğinli İbrâhim Efendi hazretleri bir güzel du'â edüp iftâra dahi kaldı.

Mâh-ı merkūmun altıncı ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz otuz üçüncü Pazarirtesi günü hava hayli açmış idi. Mukarrir, Denizli'li

Yahya Efendi hazretleri ma'iyyetinde olan zevât ile asra karîb, huzûr-i hümâyûna dâhil olup gâyet halâvetli bir ders takrîr eyledi.

Mâh-ı merkūmun yedinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin beş yüz otuz dördüncü Salı günü hava bârid olup yağmur dahi ziyâde idi. Galatasarayı hâcelerinden Babakal'alı Mustafa Efendi hazretleri, ba'de'z-zuhr dersinde dâhil olan müderrisîn-i müste'iddîn ile huzûr-ı lâmi'u'n-nûr-ı mülûkânede bahs-i ilm-i şerîf eyledi.

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz otuz beşinci Çahârşenbih günü kar bir derece ziyâde yağmış idi ki, erba'în içinde misli sebkat etmemiş idi. Mu'tâd olan huzûr-ı hümâyûn derslerinin bugün tekmîli olduğundan mukarrir efendilerin en yenisi (**84b**) Manastırlı Emin Efendi hazretleri, meclisinde muharrer efendiler ile gelüp dersleri olan âyet-i kerîmeden mübâhase etdiler. İki sâ'at kadar herbirleri müşkili olan şeyleri su'âl ile meclise faysal verilüp mukarrir-i müşârun ileyh, du'â-yı Pâdişâh-ı cihânı edâ içün dest-i niyâzı, dergâh-ı bî-enbâza bâz ve hitâmında kadem-i meymenet-tev'em-i şâhâneyi takbîl ile mübâhât ve mefharet ihrâz eyledi. Huzûr-ı hümâyûndan hurûclarında şiddet-i şitâdan, mahall-i mahsûslarına gitmeye imkân olmadığından her biri bir odaya müsâfir olup sâye-i mülûkânede ni'am-ı gûnâ gûn ile mütena"im oldular.

Mâh-ı merkūmun dokuzuncu ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin beş yüz otuz altıncı Pençşenbih günü havada mülâyemet zâhir olup karlar erimeye başladı. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri Râmi Çiftliği'ne teşrîf buyurup iftâra, yine kışlaya avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun onuncu ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz otuz yedinci Cum'a günü hava ziyâdesiyle küşâyiş bulmuş ise de bürûdet kemâlinde olduğundan Selâmlık, Kışla Câmi'-i şerîfine oldu.

Mâh-ı merkūmun on birinci ve teşrîf-i Pâdişâhânelerinin beş yüz otuz sekizinci Cum'airtesi günü hava letâfet üzre iken kar dahi yağar idi. Bir tarafa ikbâl-i şâhâne buyurulmayup derûn-ı kışlada ârâm ve gece oldukda Nusretiyye hatîbi imâmetiyle edâ-yı Salât-ı terâvîhe kıyâm buyuruldu. *Ziyâde güzel mehtâb oldu.*[315]

Mâh-ı merkūmun on ikinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz otuz dokuzuncu Pazar günü batı tarafından rûzgâr vezân olup hâbdan

[315] ziyâde güzel mehtâb oldu C: ziyâdesiyle mehtâb-ı cihân-tâb oldu D.

bîdâr olduğumuzda cibâl-i şâhika ve arâzî-i vâsi'a serâpâ kar ile mülemmâ olmuş **(85a)** gördük. *Sâ'at altı buçukda yine kar yağdı ve ziyâde bürûdet var idi.* Akşama kadar şiddet-i bürûdet zâ'il oldu.

Mâh-ı merkūmun on üçüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz kırkıncı Pazarirtesi günü hava latîfce idi. Isıcak[316] karlar, erimeye yüz tutup gereği gibi yerler rutûbetli olduğundan bir tarafa çıkılmadı ve bugün, taraf-ı eşref-i şehenşâh-ı âlem-penâhîlerinden ders hâceleri efendiler hazerâtı haklarında, deryâ-yı kerem-i pâdişâhâne mevc-endâz olarak kırk bin guruş, savb-ı Şeyhü'l-İslâmî'ye irsâl ve lâyıkı vech üzre müşârün ileyhim du'âcılarına tevzî' ve taksîmini emr ü fermân-ı lâzimü'l-imtisâl buyurdular. Cenâb-ı hak, cümle Ümmet-i Muhammed'i ol Padişâh-ı kerîmü'l-hisâlin kadrini bilenlerden eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun on dördüncü ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz kırk birinci Salı günü hava sünbülî idi. Yerler, pek yaş ve çamur çok olduğundan bir tarafa teşrîf-i hümâyûn buyurulmadı. Eyyâm-ı şitâ münâsebetiyle, Büyük imâm efendi hazretlerine hürmeten zâtlarını, soğuk havalarda ta'b u meşakkatden vikâye mülâhazasıyla terâvîh namazlarında nevbetleri olduğu gecelerin ekserinde bi'l-vekâle hidmetlerini edâsıyçün Nusretiyye Hatîbi İzzet Efendi celb buyuruldu.

Ramazânü'l-mübârekin on beşinci ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz kırk ikinci Çahârşenbih günü havada gâh kar olup ve ba'zen güneş dahi açar idi. Hırka-i şerîfe ziyâreti içün veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, İstanbul Sarayı'na teşrîf-i hümâyûn buyurdular. Resm-i devlet üzre, erkân-ı saltanat ziyâret edüp geçen sene gibi çok külfet olmayup hava ziyâde bozuk olduğundan, süvârî ağalar[317] **(85b)** dahi ziyârete gitmediler. *Ancak, ziyâret-i Hırka-i sa'âdet olunurken tilâvet-i Kur'ân-ı Kerîm edegelen hâfız-ı Kelâm-ı kadîm, Hazîne ağalarından küçük birâderim süvârî İlyâs Efendi ve rüfekāsından Rif'at Bey gitdiler ve ziyâret de etdiler.*[318]

Mâh-ı merkūmun on altıncı ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz kırk üçüncü Pençşenbih günü hava ziyâde acîb idi. Gâh kar yağup

[316] (إصيجق) kelimesi yanlış olarak (اسجق) şeklinde yazılmış olsa gerek.

[317] Süvârî ağalar A, B: ağavât-ı Enderûn-ı Hümâyûn C, D.

[318] C.

gâhice havada bulutdan eser kalmaz idi. *Ba'zen bir derece kar yağar idi ki eyyâm-ı şitâda misli mesbûk değil idi.*[319] Akşama kadar böyle geçdi.

Mâh-ı merkūmun on yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının beş yüz kırk dördüncü Cum'a günü, eyyâm-ı sâ'ireye nisbetle küşâyiş var idi. Selâmlık, Kışla Câmi'-i latîfine olup hutbeye, Hatîb-i Nusretiyye[320] İzzet Efendi çıkup pek güzel hutbe okudu. Cum'a hıtâmında, Süvâriyân-ı hâssada *Atlu Sağ* Kol Ağası Avni Bey ile Birinci alayın Alay Emîni Kuruçeşmeli Hasan Bey, hilâf-ı merzî hareketde bulunmuş oldukları mesmû' olup berây-ı terbiye, İznikmid'e nefy olunlar. *Berâber bir piyâde yüzbaşısı me'mûr oldu.* Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri bir mikdâr İstanbul'a teşrîf buyurup akşamı, kışlaya avdet buyurdular. Ba'de't-terâvîh, Zindankapusu'nda harîk vukū bulup serî'an itfâ olundu.

Mâh-ı merkūmun on sekizinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin beş yüz kırk beşinci Cum'airtesi günü hava ziyâde latîf olduğundan Pâdişâh-ı muhalledü'l-ikbâl efendimiz hazretleri, Edirnekapusu semtinden İstanbul'a teşrîf buyurup *akşam üzeri* Sultan Mehemmed Hân Câmi'-i şerîfine ve andan kışlaya avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz kırk altıncı Pazar günü hava sünbülî idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri beş on kadar bendegân ile esb-i dilkeşhirâma süvâr olarak, İstanbul'a sâyebahş-ı şevket ü iclâl ve ba'dehû zevrak-ı mülûkâneleriyle avdete ikbâl buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirminci (86a) ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz kırk yedinci Pazarirtesi günü yağmur olduğundan bir tarafa teşrîf buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz kırk sekizinci Salı günü dahi dünkü gibi oldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi ikinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz kırk dokuzuncu Çahârşenbih günü dahi evvelki günler gibi idi.

[319] C.

[320] Hatîb-i Nusretiyye A, B: Hatîb-i andelîb-i Nusretiyye C: Hatîb efendi D.

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının beş yüz ellinci Pençşenbih günü gāyetü'l-gāye havada letâfet ve küşâyiş olmağla, yine berren İstanbul'a[321] teşrîf-i şâhâne olup akşam vakti, bahren Hazret-i Ebî Eyyûb-ı Ensârî — radiye anhü'l-Bârî — tarafından avdet-i hümâyûn buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi dördüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz elli birinci Cum'a günü *güzelce idi.* Selâmlık, Topcular'a olup ba'dehû tebdîle alıkodukları bendeleriyle Sultan Mehemmed'e teveccüh ve azîmet ve akşama karîb, Edirnekapusu semtinden kışlaya avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi beşinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin beş yüz elli ikinci Cum'airtesi günü veliyy-i ni'metimiz, Şehriyâr-ı heftiklîm efendimiz hazretleri, *Âsitâne'de* Sultan Bâyezîd Hân Câmi'-i şerîfine azîmet ve fukarâ ve sulehâyı ihsân-ı şâhâneleriyle karîn-i ginâ ve meserret buyurdular. *Akşam üzeri yine kışlaya teşrîf olundu.*

Mâh-ı merkūmun yirmi altıncı ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz elli üçüncü Pazar günü havanın letâfeti ta'rîfe gelmez derecelerde olmağla, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, Üsküdar semtine teşrîf ve o taraflarda dahi müstecâbü'd-da've ba'zı zevâtı tašrîf buyurmalarıyla müşerref olacağımız Leyle-i Kadr-i şerîfi ihyâ ve akşam üstü, nûr-ı cemâlleri kışlayı, tulû'-ı **(86b)** tebâşîrü's-subh gibi rûşenâ eyleyüp iftârdan sonra, mükemmel ve muntazam alay-ı vâlâ-yı bî-bedel ile Hazret-i Ebî Eyyûb-ı Ensârî — radiya'llâhü anh — Câmi'-i lâmi'u'n-nûruna azîmet ve salât-ı işâ ve terâvîh ve Namâz-ı Kadir edâ buyuruldukdan sonra kemâl-i şevket ü iclâl ile, yine kışlaya avd u ric'at buyurdular. *Bu gece Nevrûz-ı Sultânî idi.*

Mâh-ı merkūmun yirmi yedinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz elli dördüncü Pazarirtesi günü Nevrûz-ı Sultânî olmağla havada, sâ'ir günlerden ziyâde letâfet me'mûl iken zerre kadar küşâyiş bulunmadığından başka, akşama kadar duman ile geçdi. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri ba'de'z-zuhr bir mikdâr İstanbul'a teşrîf buyurup akşamı, yine kışlaya avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz elli beşinci Salı günü hava ziyâde latîf idi. Yine Âsitâne'ye teşrîf-i hümâyûn buyuruldu; *akşama yine kışlaya teşrîf eyledi.*

[321] İstanbul'a A, B: Âsitâne'ye C, D.

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının beş yüz elli altıncı Çahârşenbih günü dahi hava açık ise de soğuk olduğundan bir tarafa teşrîf buyurulmadı.[322]

Mâh-ı merkūmun selhi ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin beş yüz elli yedinci yevm-i Arefe olan Pençşenbih günü, İstanbul'a ikbâl-i şâhâne buyuruldu. İkindi namâzını Sultan Bâyezîd Hân Câmi'-i şerîfinde edâ ve gezerek kışlaya avdet üzreler iken, kesret-i bârân hasebiyle terk evlâ görülüp Sultan Bâyezîd civârında vâkı' Necib Efendi kullarının konağına teşrîf ile iftâra anda rağbet buyurdular. Bu şeb-i pür-tarab, Leyle-i îd olduğundan zât-ı şâhâneleri şerefine etrâfda vâkı' cemî'-i esvâk u dekâkîn küşâd ve her dükkân **(87a)** önünde tuhaf tuhaf kanâdîl îkâd olunarak, kebîr u sağîr sabâha kadar zevk ü şevk ile mesrûr ve dilşâd olup Şehenşâh-ı âlî-câh efendimiz hazretleri dahi bir mikdâr halk-ı[323] âlemi seyr ü temâşâ ve ba'dehû müzeyyen hinto ile yine kışlaya revnak-bahşâ oldular. Rabbim te'âlâ hazretleri, tükenmez ömür ihsân eyleyüp dâ'imâ safâların müzdâd eyleye. Âmîn.

Şevvâlü'l-mükerremin gurresi ve teşrîf-i hümâyûnlarının beş yüz elli sekizinci Cum'a günü *Îd-i Fıtr olmağla* seheri, vüzerâ ve ulemâ ve ricâl-i devlet ve erkân-ı saltanat, mu'âyede içün kışlaya cem' olup veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri *vakt-i ma'lûmda* Taht Kapusu pîşgâhına kurulan evreng-i şehenşâhîleri üzre şa'şa'a-pâş-ı şevket ü şân olduklarında cümle Erbâb-ı Dîvân "aleyke avnü'llâh"[324] du'âsını resîde-i tâk-ı âsmân eylediler.

Ber-mûceb-i kānûn-ı cedîd-i mehâbet-bedîd tebrîk-i Îd-i saîd tamâmında bayram namâzını edâ içün alay-ı felek-fersâ ile Câmi'-i Hazret-i Hâlid — radiya'llâhü anha azîmet ve ba'de edâ'i's-salât, yine debdebe-i mülûkâne ile kışlaya avdet buyuruldu. Hak sübhânehû ve te'âlâ hazretleri şevketlü, mehâbetlü Pâdişâh-ı a'zam ve Şehenşâh-ı mu'azzam efendimiz hazretlerini, serîr-i saltanat-ı cihân-bânîlerinde ilâ âhiri'l-eyyâm dâ'im ve ber-karâr ve a'dâ-yı dîn ü devletlerin giriftâr-ı pençe-i kahr u dimâr eyleye. Âmîn. İşbu rûz-ı fîrûz-ı mu'âyedede rusûm-ı devlet ve esvâb u kıyâfet giçen senedeki îdden

[322] Yalnızca C'de bulunan bir madde şöyledir: "Bugün ziyâde eltaf idi. Yine Âsitâne'ye teşrîf ve akşâma kışlaya avdet buyuruldu." C nüshasında bu madde ve bir gün önceki madde sıralamada gösterilmediğinden adı geçen nüsha A ve B nüshalarını 3 gün geriden takip etmeye başlıyor.

[323] خلق A: حلق B(y).

[324] "Allah'ın yardımı üzerine olsun"

ziyâde ahsen sûret bulmuş olduğu bî-şek iken, hava duman ile her tarafı ihâta etdiğinden temâşâya mâni' olup mukaddemki gibi seyredemediğim, dâğ-ı derûn olmuşdur. Rabbim şevketlü, kerâmetlü, a'zam-ı selâtîn efendimiz **(87b)** hazretlerinin sâyesinde bundan böyle nicelerini görmek nasîb ve müyesser eyleye. Âmîn.[325]

Bu bayram günü Cum'a-i mübârekeye tesâdüf etmiş olmağla selâmlık, Topcular'a olup hitâmında, İstanbul Sarayı'na[326] tebdîlen ikbâl ve orada olan bendegânın dahi hâk-i pây-i merâhim-ihtivâ-yı mülûkânelerine yüz sürdürmek şerefiyle, cümlesini mesrûrü'l-bâl edüp yine kışlayı teşrîf buyurdular.

Mâh-ı merkūmun ikinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının beş yüz elli dokuzuncu Cum'airtesi günü hava sünbülî idi. Kışlada mevcûd bendegân içün *köçek gelüp*[327] sâz u hayâl vesâ'ir esbâb-ı sürûr u neşât ihzâr olunup geceleri gûnâ gûn havayî fişenkler ve mehtâblar fürûzân olup ve humbaracılar, kışla içinde topcular, kasr-ı hümâyûn önünde san'at-ı nâriyyelerin iddi'âsına icrâ etmeleriyle sâye-i şâhânede seyri ile îd ber-bâlâ-yı îd etdik. Allâhü azîmü'ş-şân düşmanların kör eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun üçüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz altmışıncı Pazar günü dahi sünbülî idi. Enderûn-ı Hümâyûn süvârîlerinin odaları önüne köçekler gelüp raks eylediler. Gece oldukda, dün geceden ziyâde safâlı fişenkler atılacak iken kar yağmağla terk olundu.

Mâh-ı merkūmun dördüncü ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz altmış birinci Pazarirtesi günü hava küşâde ise de soğuk ziyâde olduğundan çalgıcılara ve köçeklere izin verildi. Ve bugün tevcîhât olup ekser ehl-i menâsıb ibkā buyuruldu. *Ve hayli yağmur yağdı.*

Mâh-ı merkūmun beşinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin beş yüz altmış ikinci Salı günü Mart'ın on **(88a)** sekizinci günü iken, seheri aşuru *kebîr parça parça* kar yağup vakt-i şitâda olan soğukdan ziyâde ortalığı üşütdü. *Çâryek sâ'at yağdı.*

[325] Bu kısım C ve D nüshalarında şöyledir: "Resm-i kadîm üzre, hâk-i pây-i hümâyûn ile cümlemiz müşerref olduk. Bu def'a telebbüs buyurdukları fes ve esvâb-ı sâ'irede ziyâde tekellüf olup Askerî Süvârî zâbıtânı dahi sırmalı takım ile olup bir rütbe-i mehâbet var idi ki gözler kamaşur idi. Hava müsâ'ade etmeyüp duman ziyâde olmağla temâşâya mani' oldu".

[326] İstanbul Sarayı'na A, B: Aşağı Saray'a C, D.

[327] C.

Mâh-ı merkūmun altıncı ve teşrîf-i şehriyârânelerinin beş yüz altmış üçüncü Çahârşenbih günü hava sünbülî idi. Bir tarafa ikbâl buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun yedinci ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz altmış dördüncü Pençşenbih günü hava ziyâde letâfet kesb etmekle Süvâriyân-ı hâssa seheri tabyalar tarafında kendi kendilerine ta'lîm-i fenn-i harb eylediler.

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz altmış beşinci Cum'a günü güzel hava olduğundan selâmlık, Topcular'a oldu.

Mâh-ı merkūmun dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının beş yüz altmış altıncı Cum'airtesi günü dahi hava ziyâde latîf olup Râmi Çiftliği'ne ikbâl buyuruldu. *Asker-i hâssa ta'lîm eyledi; Ağavât dahi ta'lîm eyledi.*

Mâh-ı merkūmun onuncu ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz altmış yedinci Pazar günü pek açık hava var idi. Kâğıdhâne'ye teşrîf-i hümâyûn buyurulup kemânkeş kullarıyla ok atılup akşam üzeri kışlaya avdet buyuruldu. *Üç gündür bulutdan eser-i âsâr yok idi.*

Mâh-ı merkūmun on birinci ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz altmış sekizinci Pazarirtesi günü hava latîf idi. Mîr-i mîrândan Tâhir Paşa, Cezâyir tarafına me'mûr olmağla râkib olduğu firkateyne, İngiliz firkateyninin kapudanı gelüp ziyâret eylemiş ve bir kaç günden sonra paşa-yı müşârün ileyh dahi mukābele edüp İngiliz firkateynine gitdi[328] ve istikbâl tarzında, sefîne-i mezbûreden on bir aded top atılup orta direğine dahi — Rabbim zevâl vermesün — Devlet-i Aliyye sancağını ta'lîk eylediler.

Mâh-ı merkūmun on ikinci ve teşrîf-i tâcdârânelerinin (88b) beş yüz altmış dokuzuncu Salı günü hava sünbülî olarak poyrazladı. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri Âsitâne-i Aliyye'ye teşrîf buyurup akşama, kışlaya avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on üçüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz yetmişinci Çahârşenbih günü dünkü gibi güzel[329] hava var idi.

[328] İngiliz firkateynine gitdi A, B: İngiliz firkateyni kapudanı[nı] ziyârete gitmiş C: bugün İngiliz gemisine geldi D.

[329] dünkü gibi güzel A, B: dünden güzelce C, D.

Mâh-ı merkūmun on dördüncü ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz yetmiş birinci Pençşenbih günü hava ziyâde latîf idi. Asâkir-i hâssa süvârîleri mîralaylarından[330] Şerif Bey'in zifâf cem'iyyeti olmağla Enderûn-ı Hümâyûn süvârîleri zâbıtânının ba'zısı ağır ve müzeyyen nizâm libâslarıyla velîme ta'âmına gitdiler. Silahdâr ağa Kaftancısı Emin Ağa'nın dahi zifâfı var idi.

Şevvâlü'l-Mükerremin on beşinci ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz yetmiş ikinci Cum'a günü Zâl Mahmud Paşa Câmi'-i şerîfine selâmlık olup edâ-yı salâtdan sonra tebdîlen, Okmeydânı'na teşrîf-i hümâyûna rağbet ve akşamı, Aşağı Saray'ı şerefyâb-ı makdem-i[331] pür-meymenet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on altıncı ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz yetmiş üçüncü Cum'airtesi günü hava sünbülî idi. Aşağı Saray'dan, seheri kışlaya ve ba'de't-ta'âm Bahâriyye'ye azîmet ve hava mehtâb olmağla akşam ta'âmından sonra kışlaya avdet buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun on yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının beş yüz yetmiş dördüncü Pazar günü letâfet-i hava pek a'lâ olduğundan Boğaziçi'ne teşrîfe meyl ü rağbet ve gece, sâ'at ikide kışlaya avd ü ric'at buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun on sekizinci ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz yetmiş beşinci Pazarirtesi (89a) günü dünden a'lâ küşâyiş-i hava olmağla Piyâdegân-ı hâssâ, tabyalar tarafındaki sahrâ-yı vâsi'de atış ta'lîmi edüp Süvârî ağalar, kışla içinde fenn-i süvârîye müte'allık mızrak ta'lîmi etdiler.

Mâh-ı merkūmun on dokuzuncu ve teşrîf-i Padişâhânelerinin beş yüz yetmiş altıncı Salı günü letâfet-i havaya binâ'en Bahâriyye'ye teşrîf-i hümâyûn buyurulup gecesi, kışlaya avdet buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirminci ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz yetmiş yedinci Çahârşenbih günü hava sünbülî idi. Boğaziçi'ne teşrîfe rağbet ve beyne'l-'işâ'eyn kışlaya avdet buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının beş yüz yetmiş sekizinci Pençşenbih günü dahi hava sünbülî idi. Bir tarafa ikbâl buyurulmadı.

[330] Asâkir-i hâssa süvârîleri mîralaylarından A,B: Süvârî binbaşısı C, D.

[331] makdem-i A: -B.

Mâh-ı merkūmun yirmi ikinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin beş yüz yetmiş dokuzuncu Cum'a günü hava yağmurlu olmağla Cum'a namâzı, Kışla Câmi'-i şerîfinde edâ buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz sekseninci Cum'airtesi günü hava oldukça güzel idi. Yine bir tarafa teşrîf buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun yirmi dördüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz seksen birinci Pazar günü dahi hava sünbülî idi. Bir tarafa rağbet buyurulmayup Hezârfen Musâhib-i Şehriyârî Said Efendi kullarının îcâdı olan musanna' humbara yirmi beş dirhem barut ile Taht-ı Hümâyûn Kapusu önünden Hastalar Kışlasi'na doğru atıldı. Humbara-i mezbûre, üçüncü def'asında ziyâde giderek su terâzûsuna kadar varınca oralarda vâkı' topcuların haymelerine **(89b)** isâbeti ihtimâliyle taraf-ı diğere endâhte olunmak tensîb buyuruldu. Bin iki yüz zirâ' kadar gitdi zannederim.

Mâh-ı merkūmun yirmi beşinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz seksen ikinci Pazarirtesi günü dahi letâfet-i hava derkâr olmağla Kemânkeş ağalar ile Sa'dâbâd'a teşrîf buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi altıncı ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz seksen üçüncü Salı günü hava bozulup arzı tartîb edecek kadar yağmur yağdı.

Mâh-ı merkūmun yirmi yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının beş yüz seksen dördüncü Çahârşenbih günü hava lodos olduğundan Okmeydânı'na teşrîf buyurulup akşamı, Aşağı Saray'da beytûtet buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz seksen beşinci Pençşenbih günü hava sünbülî idi. Bir mikdâr Nisan yağmuru yağup yerleri ıslatdı.

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz seksen altıncı Cum'a günü, Topcular'a selâmlık olup Salât-ı Cum'a edâ buyuruldukdan sonra, kışlaya avdet buyuruldu.

Zilka'detü'ş-şerîfenin gurresi ve teşrîf-i hümâyûnlarının beş yüz seksen yedinci Cum'airtesi günü hava letâfet üzre olduğundan veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri, süvârîlere bir kaç sâ'at ta'lîm-i fenn-i harb etdirdiler.

Mâh-ı merkūmun ikinci ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz seksen sekizinci Pazar günü hava yağmurlu idi. Bir tarafa teşrîf buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun üçüncü ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz seksen dokuzuncu Pazarirtesi günü hava eltaf olmağla, Okmeydânı'na ikbâl-i şâhâne **(90a)** buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun dördüncü ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin beş yüz doksanıncı Salı günü hava lodos olmağla, Kâğıdhâne'ye teşrîf buyurulup akşam ta'âmından sonra kışlaya avdet buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun beşinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz doksan birinci Çahârşenbih günü hava güzel iken vakt-i zevâle karîb, şedîd rûzgâr hüveydâ olarak bürûdet peydâ oldu.

Mâh-ı merkūmun altıncı ve teşrîf-i hümâyûnlarının beş yüz doksan ikinci Pençşenbih günü hava dünden eyüce idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri, Râmi Çiftliği'ne teşrîf buyurup Süvâriyân-ı hâssa Mîralayı Ahmed Bey Hazretleri, akşam üzeri Edirne'ye me'mûr olmağla hemân azîmet eyledi. Rabbim, selâmet ihsân eyleye.

Mâh-ı merkūmun yedinci ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz doksan üçüncü Cum'a günü hava soğuk olduğundan, Kışla Câmi'i'ne selâmlık oldu ve Asâkir-i hâssada Birinci Mîralay olan Mehemmed Bey, hummâ-yı muhrikadan vefât etmekle ikinci alayda Alay Emîni olan Dilâver Bey bi'l-istihkāk birinci mîralay nasb buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun sekizinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz doksan dördüncü Cum'airtesi günü hava ziyâde latîf olmağla süvârî ağavât kendi kendilerine ta'lîm eylediler.

Mâh-ı merkūmun dokuzuncu ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz doksan beşinci Pazar günü İstavroz Saray-ı vâlâsına teşrîf-i hümâyûn buyurulup akşamı, Aşağı Saray'da beytûtet buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun onuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının beş yüz doksan altıncı Pazarirtesi günü Aşağı Saray'dan ok takımı **(90b)** matlûb buyurulup oradan, Okmeydânı'na teşrîf-i hümâyûn buyuruldu. Kā'immakām paşa ve Ser'asker paşa hazerâtı oraya gelüp yeni dökülen toplara ve güllelere bakılup pesendîde buyuruldu. İhtisâb Ağası el-Hâc Mustafa Efendi azl olunup Hurşîd Paşa, Dîvân Efendisi Fâ'ik Efendi yerine nasb buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun on birinci ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz doksan yedinci Salı günü hava ziyâde latîf idi. Sâ'at dokuz sularında Ordu-yı Hümâyûn'dan Sadr-ı a'zam ve Serdâr-ı Ekrem devletlü Reşid Paşa hazretleri tebdîlen gelmekle, Dâvudpaşa'ya karîb mahalden Silahdâr ağa hazretleri, istikbâline gidüp mezîd-i tevkīr u ihtirâm ile, kışlada hâk-i pây-i kîmyâ-sây-ı Pâdişâh-ı muhalledü'l-ikbâle yüz sürdükden sonra, on bir sularında avdet ve Ser'asker paşa hazretlerinde müsâferet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun on ikinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin beş yüz doksan sekizinci Çahârşenbih günü hava latîf olduğundan şehriyâr-ı kaviyyü'l-iktidâr efendimiz hazretlerinin mecmû'-ı süvârîler ile ta'lîm-i fenn-i harbe iştigāl buyuracakları tahakkuk etmekle Vezîr-i a'zam Reşid Paşa hazretleri ve Ser'asker paşa hazretleri ve Silahdâr ağa hazretleri ve birâder efendi ve Büyük imâm efendi hazerâtı, Sancağ-ı şerîf olduğu kullenin önüne gelüp veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretlerinin ta'lîm etdirdiklerini seyr ü temâşâ eylediler. O aralık, çokdan berü nâ-mîzâc olan Kapudan-ı Deryâ Vezîr Ahmed Paşa hazretleri vefât edüp Bostan İskelesi nâm makāma defn olunduğu mesmû'umuz oldu. Rabbim, şevketlü, merhametlü, **(91a)** Pâdişâh-ı cihân efendimiz hazretlerine tükenmez ömürler ihsân eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun on üçüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin beş yüz doksan dokuzuncu Pençşenbih günü hava açık olmağla, Okmeydânı'na ikbâl-i şâhâne buyurulup biraz ok atdılar.

Mâh-ı merkūmun on dördüncü ve teşrîf-i hümâyûnlarının altı yüzüncü Cum'a günü, Kışla Câmi'i'ne selâmlık oldu. Ba'de edâ'i's-salât Ser'asker paşa hazretleri, huzûr-ı hümâyûna gelüp asra karîb, mahall-i mahsûsuna gitdi. Sonra, Sadr-ı a'zam Reşid Paşa hazretleri dahi gelüp sâ'at ikiye karîb, Bâb-ı Âlî'ye avdet eyledi.

Zilkadetü'ş-şerîfenin on beşinci ve teşrîf-i şâhânelerinin altı-yüz birinci Cum'airtesi günü, Râmi Çiftliği'ne teşrîf buyurulup andan Sa'dâbâd'a ikbâl buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun on altıncı ve teşrîf-i mülûkânelerinin altı yüz ikinci Pazar günü Asâkir-i süvârîye ta'lîm-i fenn-i harb buyurulup tekmîlinde, kışla içinde selâma duran Piyâdegân-ı sadâkat-nişâna iltifât-ı şâhâne buyuruldu. Bundan akdem, İznikmid'e nefy olunan Piyâdede Alay Emîni bulunan Kuruçeşmeli Hasan Bey ile Süvâriyân-ı hâssada kolağası olan

Avni Bey ıtlâk buyurulup Hasan Bey, çırağ olarak nizâmdan ihrâc ve Avni Bey, mesnedinde ibkā ile karîn-i sürûr u ibtihâc kılındı.

Mâh-ı merkūmun on yedinci ve teşrîf-i şâhânelerinin altı yüz üçüncü Pazarirtesi günü hava lodos olduğundan Okmeydânı'na teşrîfe rağbet ve akşamı, yine kışlaya avdet buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun on sekizinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin (91b) altı yüz dördüncü Salı günü hava dahi a'lâ olmağla, Piyâdegân-ı asâkir-i hâssaya ta'lîm buyurup küllî iltifât-ı şâhâne etdiler. Tekmîlinde, Bahâriyye'ye teşrîf buyurulup akşam ta'âmından sonra, mehtâb ile kışlaya avdet buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun on dokuzuncu ve teşrîf-i hümâyûnlarının altı yüz beşinci Çahârşenbih günü, Râmi Çiftliği'nden başka bir yere ikbâl buyurulmadı.

Mâh-ı merkūmun yirminci ve teşrîf-i şâhânelerinin altı yüz altıncı Pençşenbih günü Rûz-ı Hızır olduğundan, atlar çayıra çıkmak resmi gāyet a'lâ tanzîm olunup kışlada vâkı' kasr-ı hümâyûn pîşgâhından azîm[332] alay ile Mîrahûr ağanın arkasında muzıka çalınarak Istabl-ı âmirelerinde mevcûd bunca esb-i dilkeş-hirâm, çayıra i'zâm olundu. Rabbim, cümlesini şevketlü veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretlerine bağışlaya.

Mâh-ı merkūmun yirmi birinci ve teşrîf-i mülûkânelerinin altı yüz yedinci Cum'a günü selâmlık, Topcular'a olup edâ-yı Salât-ı Cum'adan sonra piyâdelere kuru ta'lîm oldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi ikinci ve teşrîf-i şâhânelerinin altı yüz sekizinci Cum'airtesi günü pek latîf hava olmağla, piyâdegâna ta'lîm-i fenn-i harb buyurulacağı tebeyyün etdiğinden Sadr-ı a'zam Reşid Paşa hazretleri, Bâb-ı Âlîden kışlaya gelürken Muhâfiz paşa ve Mîralay beyler önüne düşüp Taht-ı Hümâyûn Kapusu'na kadar esb ile getürdüler. Anda, hâk-ı pây-i kîmyâ-sây-i hazret-i şehenşâhîye rûmâl oldukdan sonra veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri piyâdegâna kumandaya çıkup Sadr-ı a'zam hazretleri seyr ü temâşâ eyledi. Ser'asker paşa (**92a**) hazretleri ve Rusya elçisi hastahâne tarafından müşâhede ve rü'yet ve efendimiz hazretleri ta'lîm-i harbi tamâm etdirdikleri akabinde, Ser'asker paşa hazretlerinin İstanbul'dan getürdiği taburlar yine mahallerine avdet eylediler.

[332] azm B (y).

Mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü ve teşrîf-i mülûkânelerinin altıyüz dokuzuncu Pazar günü hava küşâyiş üzre idi. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri, İstavroz Sarayı'na teşrîf buyurup ta'âmı dahi o saray-ı dil-küşâda tenâvül buyurdular. Sadr-ı a'zam Reşid Paşa hazretlerini dahi o cây-ı ferâh-fezâya getürmeleriyle her taraf-ı bâhirü'ş-şerefini seyr ü temâşâ etdürüp vakt-i işâya karîb avdetine ruhsat ve zât-ı şâhâneleri, Aşağı Saray'da beytûtet buyurdular. Allâhü te'âlâ hazretleri ömürlerine bereket ihsân eyleye. Âmîn.

Mâh-ı merkūmun yirmi dördüncü ve teşrîf-i şâhânelerinin altı yüz onuncu Pazarirtesi günü hava sünbülî idi. Sadr-i a'zam hazretleri, yine Edirne taraflarına avdet etmek içün hâk-i pây-i şâhâneye yüz sürüp ba'de'l-vedâ gitdi. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri dahi Okmeydânı'na ikbâl buyurup akşamı, Aşağı Saray'da kaldılar.

Mâh-ı merkūmun yirmi beşinci ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin altı yüz on birinci Salı günü hava sünbülî idi. Kışlakapusu önünden tîr-endâz oldular. Mevâlî-i kirâm-ı zevi'l-ihtirâmdan muktedâ-yı ta'lîk-nüvîsân-ı cihân Yesârîzâde İzzet Efendi'ye İstanbul payesi ihsân buyurulup kâmrânlar zümresine ilhâk buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi altıncı ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin altıyüz on ikinci Çahârşenbih günü letâfet-i hava **(92b)** var idi. Bir tarafa rağbet-i şâhâne buyurulmayup ancak, bir mikdâr Râmi Çiftliği'ne ikbâl buyuruldu.

Mâh-ı merkūmun yirmi yedinci ve teşrîf-i hümâyûnlarının altı yüz on üçüncü Pençşenbih günü hava a'lâ olmağla Okmeydanı'na azîmet ve akşamı bi'd-devleti ve'l-ikbâl yine kışlaya avdet buyurdular.

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci ve teşrîf-i şâhânelerinin altı yüz on dördüncü Cum'a günü salât-ı Cum'a, Kışla Câmi'-i zîbâsı'nda ba'de'l-edâ, kasr-ı şâhânelerine revnak-bahşâ oldular. Vakt-i asra karîb, ordudan gelmiş macrûhlardan yüz kadar asker nizâm kā'idesi[333] üzre tekā'ud mâhiyeleriyle çırağ ve bekâm ve bi'z-zât huzûr-ı lâmi'u'n-nûr-ı mülûkâneye birer birer gelüp cürhasına münâsib ihsân buyurularak, cemî'-i tekâlîfden mu'âfiyet fermânları inâyet ve in'âm buyuruldu.

[333] Doğrusu "nizâm ve kāidesi" olmalı.

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu ve teşrîf-i şehenşâhânelerinin altı yüz on beşinci Cum'airtesi günü hava sünbülî idi. Taht-ı Hümâyûn Kapusu pîşgâhından ok atdılar ve Pazarirtesi günü Livâ-i şerîf, Enderûn-ı Hümâyûn Hazînesi'ne vaz' buyurulacağı tebeyyün etdi.

Zilhiccetü'ş-şerîfe'nin gurresi ve teşrîf-i mülûkânelerinin altı yüz on altıncı Pazar günü hava ziyâde latîf idi. Süvârî ağalar, İstanbul Sarayı'na irsâl buyurulup muzıka takımı ma'iyyet-i mülûkânelerinde tevkīf buyuruldu. Ve zât-ı merâhim-simât-ı şâhâneleri Râmi Çiftliği'ne teşrîf buyurup akşamı, yine kışlaya ikbâl buyurdular.

Mâh-ı merkūmun ikinci ve teşrîf-i şâhânelerinin altı yüz on yedinci gününe müsâdif olan Pazarirtesi (93a) seheri, erkân-ı devlet Meştâ-yı Hümâyûn olan Râmi kışlası'na cem' olup Alem-i Hazret-i Resûl-i Ekrem — salla'llâhu te'âlâ aleyhi ve sellem — ihtiyâr olunan sâ'at-i mübâreke, ya'ni on bir buçukda, ta'zîm ve tevkīr ve tesbîh ve tekbîr ile mahallinden ahz olunup du'â ve senâ olunarak mürreteb alay-ı azîm ile İstanbul Sarayı'na îsâl olundu. Mahall-i mahsûsuna vaz' olunurken tekrâr bir du'â-yı rikkat-engîze ibtidâr olundukdan sonra bi'l-cümle vüzerâ ve ulemâ ve ricâl-i devlete i'tâ-yı izn ü ruhsat ve zât-ı şâhâneleri dahi bi'd-devleti ve'l-iclâl Tarabya'da vâkı' sâhilhâneye vaz'-ı kadem-i şân u şevket buyurdular. Rabbim te'âlâ hazretleri, vücûd-ı âlemsûd-ı mülûkânelerin âlâm-ı dehrden hıfz eyleyüp nakl-i hümâyûn-ı meymenet-makrûnların mübârek ve mes'ûd eyleye. Âmîn. Dâ'ire-i felek-fâhire-i şâhâneleri bendegânından Mâbeyn-i hümâyûn hademesi ve Muzıkacı ağalar ve Müezzinbaşı, civâr-ı mülûkânelerinde birer yalıda ikāmet etdirilüp Harem-i Hümâyûn-ı ismet-nişân Emîrgûn'da, Osman Paşa yalısında iskân olundu ve Asâkir-i hâssadan İkinci Mîralay Mehemmed Bey'in alayı içün Muhâfız paşa ma'iyyetinde ve civâr-ı kasr-ı şâhânede birer mahal ta'yîn ve Hademe-i hâssa kulları, Muhâfiz paşa-yı müşârun ileyhin sâkin olduğu yalının biraz yerlerinde temkîn buyuruldu. İmâm efendilere ve abd-i mahsûslarına dahi başka başka yalılar tahsîs buyurulup sâye-i hayr-mâye-i Pâdişâhîlerinde müstağrak-ı ni'am-ı bî-pâyân olduk. Rabbim, cümlemizi şükrüne muvaffak eyleye. Âmîn. Bizlerden mâ'adâ rikâb-ı kamertâb-ı mülûkânelerinde (93b) müstahdem Mîrahûr-ı evvel Mehemmed Ağa'ya ve Kapucılar Kethudâsı Cemâl Beyefendi'ye ve Mîrahûr-ı sânî Mehemmed Beyefendi'ye, Istabl-ı şâhâne olan kebîr yalıda ikāmete ruhsat buyuruldu.

Hâtime

Pâdişâh-ı âlem-penâh ve şehenşâh-ı re'fet-destgâh, veliyy-i ni'met-i âlem ve âlemyân ve bâ'is-i âsâyiş ü huzûr ve râhat-ı cihân u cihânyân, veliyy-i ni'metimiz efendimiz — halleda'llâhu devletehû ve ebbedehû — ve bişkûlü'l-fütûhât — şeyyedehû ve eyyedehû — hazretleri takviyyet-i kulûb-ı guzât ve murâbitîn ve temşiyyet ü tanzîm-i eştât-ı umûr-ı saltanat-ı ebed-karînleri niyyet-i hayriyye ve mesûbât-ı behiyyesiyle, Livâ-yı sa'âdet-iltivâ-yı Hazret-i Risâlet-penâhîyi der-âğûş ta'zîm birle Mevkib-i Hümâyûnları olan Medîne-i Eyyûb verâsında vâkı[illegible]Râmi Çiftliği'nde iki seneye karîb, ya'ni altı yüz on yedi gün sâye-endâz-ı übbehet ü celâdet ve ba'de itmâmi'l-musâlaha Saray-ı Cedîd-i Hümâyûnlarına şerefbahş-ı avdet buyurmalarıyla, mebde-i nehzât[334] u hareket-i mülûkânelerinden müntehâ-yı avdet-i şâhânelerine gelinceye dek külle yevmin Mevkib-i Hümâyûnlarında meşhûd-ı dîde-i âcizânem olan siyer ü hareket-i mülûkânelerin sebt-i kitâbe-i rûzgâr olmak niyyet-i hâlisasıyla bu abd-i kemter ve çırağ-ı hâss-ı ni'am-perverleri bu üslûb-ı nev-eser üzre yegân yegân kaleme alup işbu mahalde karîn-i encâm ve rehîn-i hüsn-i hitâm olmağla vâkı' olan zelel[335] ve kusûr-ı bendegânem, nigâh-ı afv u safh-ı şâhâneleriyle mestûr buyurulması atebe-i felek-mertebe-i hazret-i hilâfet-penâhîlerinden kemâl-i zarâ'at ü tezellül ile mutazarrı' ve müsterhamdır.

(94a)

Kırk dört senesi bu abd-i ahkar — Mevkibde iken yazardı ekser
Târîh-i Livâ olunca târîh — Tebyîzini Hak edüp müyesser
1248

[334] (بضت) kelimesinin üçüncü harfi (ض) yerine yanlış olarak (ص) yazılmış.

[335] (زلل) kelimesinin ilk harfi (ز) yerine yanlışlıkla (ذ) yazılmış.

DİZİN

A

A'yân Konağı 48, 120
Abbas Bey, Çaparzâde, Kapucubaşılardan 25, 86
Abdi Bey, Musâhib 42, 46, 50, 112
Abdi Efendi, Şeyh, 108
Abdullah, Kırımî, topçu, 6, 10, 26, 32, 77, 93, 125
Abdullah Ağa, Hazîne vekîli paşa çırağı 10, 125
Abdullah, Silahdâr ağanın adamı, 10
Abdullah Molla, Dürrîzâde, es-Seyyid, Şeyhü'l-İslâm-ı esbak 26, 32
Abdurrahim Paşa, sâbık Bosna Valisi, İğneada Muhâfızı 17, 18
Abdurrahim Paşa, Şumnu Ser'askeri 69
Abdülaziz, Şehzâde 125
Abdülfettâh Beyefendi, Çaparzâde, Mekke ma'zullerinden 32, 39, 102
Abdülhak Molla, Tabîb-i Hâss-ı Asâkirden 165, 166
Abdülhalim Efendi, 89
Abdülhamid Efendi, Şehzâde, 27
Abdülkâdir Beyefendi Emin Beyzâde, Ma'zûlîn-i İstanbul'dan, 16, 20, 24, 34, 55, 95
Abdülmecid Efendi, Şehzâde 40, 41, 75
Abdülvehhâb Efendi, es-Seyyid, Yâsincizâde, Şeyhü'l-İslâm 6, 17, 22
Âbid Efendi, Dürrîzâde, Anadolu Kādı'askeri 56
Acem Elçisi 82
Ağavât-ı Enderûn, 7
Ahmed Ağa, Zahîre Nâzırı 22, 25, 26, 112
Ahmed Ağa, Çilingiroğlu 57
Ahmed Ağa Papuccu, Sâbık Galata Nâzırı, Kapudan-ı Deryâ 20
Ahmed Bey, Binbaşı, Cebehâne'den 13
Ahmed Bey, Mîralay 93, 120, 138
Ahmed Efendi, Gürcü 128
Ahmed Efendi, sâbık Tophâne Nâzırı 117
Ahmed Hulûsi Paşa, Kā'imakām 6, 22
Ahmed Paşa, Anapa Valisi 51
Ahmed Paşa, Kapudan-ı Deryâ 58, 66, 91, 96, 139
Ahmed Reşid Efendi, Nakîbu'l-Eşrâf, Abdullah Paşazâde 6, 93
Ahmed Reşid Efendi, Sıdkızâde, Şeyhü'l-İslâm-ı esbak 25
Ahmed, Mîralay 111
Ak Ağalar, 62
Akdeniz 83
Al kaput 5, 9, 23, 73
Ali Ağa, Silahdâ 18, 86
Ali Ağa, Tebdîl Ağalarından 91
Ali Bey, Aşkar, Mîralay 21, 37, 92
Ali Beyefendi, Defterdâr 37
Ali Beyefendi, Mîrahûr-ı Esbak, Tophâne Nâzırı 21
Ali Efendi 21
Ali Paşa 10, 14
Ali Paşa, Hâfiz, Bozcaada'ya me'mûr, 28
Ali Paşa, Silahdâr, Sadr-ı esbak, Boğaz muhâfazasına me'mûr 10, 14, 28, 70
Ali Rıza Beyefendi, Anadolu Kādı'askeri 31
Aliş Paşa, Vezîr 10, 16, 76, 98, 101, 112
Alkış 66

Ammâme 55, 62, 66, 37
Anadolu Hisarı 83
Ârif Ağa, Hacı, Enderûn'dan muhraç 13
Ârif Beyefendi, esbak Rumeli Kādı'askeri 17, 43, 55, 61
Ârif Beyefendi, Re'îsü'l-'Ulemâ 127
Ârif Efendi, Re'îs-i esbak 22, 23, 37
Asâkir-i hâssa 7, 15, 24, 32, 34, 35, 44, 58, 67, 71, 74, 78, 81, 91, 93, 98, 102, 106, 111, 136, 138, 142
Asâkir-i hâssa muzıkacıları 15
Asâkir-i hâssa piyâdegânı 74, 93
Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye 6, 10, 13, 16, 17, 39, 96
Asâkir-i süvârî 11, 139
Âsitâne 19, 25, 26, 27, 29, 36, 48, 50, 51, 56, 62, 63, 74, 78, 84, 97, 106, 127, 132, 133, 135
Asker-i hâssa 7, 16, 29, 53, 68, 89, 116, 135
Aşağıoda ağavâtı 62
Aşağı Saray, Defterdâr İskelesi'nde, bk. Peykhan Sultan Sarayı
Atâ Efendi, Çavuşbaşı 24, 112
Atiyye Sultan 41
Atpazarı 127
Avni Bey, Atlu Sağ Kol Ağası 131, 140
Ayasağa 39, 40, 74, 80, 86, 90, 91, 92, 105, 109, 117
Aya Yorgi Karyesi 121
Aydın 113, 116
Ayvansaray 29
Azîz Mahmud Hüdâyî Hângâhı 36
Azmi Efendi, sâbık Kalavra Nâzırı 113

B

Bâb-ı Âlî 12, 19, 25, 53, 67, 73, 76, 79, 90, 91, 92, 93, 95, 125, 126, 139, 140
Bâb-ı Âsafî 125
Bâb-ı Fetvâpenâhî 98, 126
Bâb-ı Ser'askerî 14, 95, 102
Bâb-ı Şeyhü'l-İslâmî 116
Bağçekapu 53
Balıkesri 98
Barutcubaşı 121
Baruthâne 10, 41, 46, 52, 110, 121
Baş ağa 81
Baş Çukadar ağa 9
Başbâkīkulu 20
(Mustâfa) Behcet Efendi 18, 27, 35, 56, 57, 58
Bekir Efendi, Mâbeynci ağalarından, Kahvecibaşı 22, 37, 38, 41, 49, 56, 67, 70, 74, 108
Belgrad Karyesi 76
Berât-ı şerîf Kandili 54, 55
Beylikçi efendi 119
Bezzâzîstân 62
Birâder efendi, Ser-Etibbâ-i Sultânî (Bk. (Mustafa) Behcet Efendi)
Boğaz 28, 41, 44, 70, 74, 77, 81, 83, 88, 96, 118
Boğaziçi 62, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 106, 136
Boğaz Karyesi 41, 44, 118
Boğazlar 70
Bostancıbaşı 17, 20, 21, 26, 46, 48, 50, 66, 71, 78
Bostancıbaşı ağa 26, 46, 48, 66, 71
Bostancıyân-ı hâssa 9
Bostan İskelesi 139
Bulak, bâzergân 78
Bursa (Burusa) 36, 124
Büyükçekmece 38, 47, 50, 96
Büyükçekmece Gölü 47
Büyükdere 74, 78, 80, 87, 88, 89, 90
Büyükdere Çayırı 74
Büyükdere Sahrâsı 80
Büyük imâm efendi 11, 34, 130, 139

C

Cebel-i Yûşâ 79
Cemâl Bey, Nurullah Paşazâde, Kapu-

cılar Kethudâsı, Küçük Mîrahûr 25, 86, 142
Cezâyir 135
Çatalca 46, 99
Çavuşbaşı ağa 66, 81, 112
Çekmece 38, 47, 50, 93, 115, 120, 121
Çekmece-i Kebîr 38, 47, 120, 121
Çekmece-i Sagîr 93
Çelebi Ağa Konağı 51
Çengel Karyesi 82, 86
Çengelköyü 84, 85, 89
Çorlu 91, 96
Çubuklu 80, 83, 90
Çukadar ağalar 65, 67
Çürüksu 68

D

Danimarka Elçisi 89
Dâru's-sa'âde ağası 62
Dâru's-Saltanatı's-Seniyye 3
Davudpaşa 7, 13, 69, 71, 93
Dâvudpaşa Kışlası 13, 96
Davudpaşa Sahrâsı 7, 93
Dede Ağa, sâbık İhtisâb Ağası 98
Defterdâr efendi 21, 27, 127
Defterdâr İskelesi 17, 27, 29, 31, 34, 53, 75, 101, 106, 112, 124
Devlet-i Aliyye 9, 11, 18, 19, 21, 23, 61, 73, 77, 82, 91, 99, 102, 114, 122, 123, 135, 166
Dilâver Ağa, Alay Emîni 78
Dîvân-ı Hümâyûn 15, 87, 103
Dîvân Çavuşları 9
Donanma-yı Hümâyûn 20, 71, 76, 78, 79, 80, 83, 85, 96 116
Donuzdere 121

E

Ebû Eyyûb-ı Ensârî Câmi'i 10, 4, 8, 9, 19, 31, 34, 37, 40, 41, 60, 61, 64, 67, 73, 99, 119, 94, 115, 126, 132, 133
Ebûbekir Efendi, Kahvecibaşı 31, 67, 111, 120, 122
Ebûbekir Efendi, sâbık Baş Çukadar 9, 11
Edhem Efendi 33
Edirne 36, 55, 69, 92, 95, 96, 97, 112, 120, 127, 138, 141
Edirnekapusu 26, 131, 132
Eğrikapu 16
Emin Ağa, Ağa Kaftancısı 136
Emin Efendi, Kıbrısî, Hazîne Kethudâsı 120
Emin Efendi, Manastırlı 129
Emîrgûn 82, 88, 89, 142
Emîrgûnoğlu 84, 85, 89
En'âm-ı şerîf kesesi 5
Enderûn-ı Hümâyûn 7, 62, 63, 76, 81, 115, 130, 134, 136, 142
Enderûn-ı Hümâyûn Hazînesi 142
Enderûn-ı Hümâyûn süvârîleri 65, 134
Ereğli 76
Erzurum 90
Es'ad Efendi, Defterdâr 34
Es'ad Efendi, Hâcc 34, 43
Es'ad Efendi, Hırka-i şerîfe Şeyhizâde 34
Es'ad Efendi, İmâmzâde, Ders hâcesi 34, 128
Es'ad Efendi, Mukāta'ât Nâzırı 39, 110
Es'ad Efendi, Vak'anüvis 55, 100, 102
Esmâ Sultan, 34, 69
Esmâ Sultan Sarayı 69
Eyyûb 4, 9, 11, 19, 34, 40, 54, 60, 61, 64, 93, 99, 116, 119, 126, 132, 143
Eyyûb Câmi'i bk. Ebû Eyyûb-ı Ensârî Câmi'i

F

Fâtih Sultan Mehemmed Hân, Türbesi 10
Fâtih Sultan Mehemmed Hân, Câmii 36
Fenar 76
Ferâce 62, 66, 67
Fes 98

Fındıkzâde Efendi, Haremeyn-i şerîfeyn Müfettişi 24, 71
França elçisi 111
Françe firkateyni 87, 90

G

Galata 20, 55, 87, 122
Galatasarayı 63, 129
Gelibolu 20
Güvez 62, 66
Göksu 79, 90, 92

H

Hademe-i Bâb-ı Âlî 73
Hademe-i Enderûn 55, 61
Hademe-i hâssa 81, 142
Hademe-i Rikâb-ı Hümâyûn 81
Hâdim Karyesi 46
Haftânî Lala 67
Halebli Tatarzâde, Kapucıbaşı 79
Halil Bey, Kapıkethudâsı 20
Halil Paşa, Büyükelçi 103, 106, 108, 109
Halil Paşa, Kā'imakām, Vezîr 96, 102
Hamdullah Monla Efendi 27, 33, 56
Hamid Ağa, Boğaz Muhâfizı 75, 96
Hâmid Beyefendi, Re'îs-i esbak 24
Harem ağaları 55, 62
Harem-i Hümâyûn 7, 17, 75, 77, 79, 84, 142
Harvânî 62, 65, 66, 67, 74, 84, 87, 89, 110
Hâs Ahur 86, 89
Hasan Ağa, Haseki Ağa 15
Hasan Bey 89
Hasan Bey, Kā'immakām 78
Hasan Bey, Kuruçeşmeli, Alay Emîni 131, 139
Hasan Efendi, Abalı, Laz 74
Hasan Tahsin Efendi 20
Haseki 15, 30, 65
Haseki Ağalar 67
Haseki Tîmârhânesi, 30
Hasekiyân 81
Hasoda ağaları 62
Hastalar Kışlası, 137
Haydar Bey, Hasan Paşazâde, Ruscuklu 71
Hazînedâr ağa 62, 65
Hazînedâr Usta 17, 60, 75
Hazîne-i Hümâyûn Kethudâlığı 122
Hazîne Kethudâsı 120, 122
Hazret-i Hâlid, Câmi'i bk. Ebû Eyyûb-ı Ensârî Câmi'i
Hekimbaşı efendi 30
Hırka-i şerîfe 8, 14, 34, 61, 130
Hızır 56, 140
Hidâyet Ağa, Duhân Gümrükcüsü 36
Hulûsî Paşa, Kaymakam 17
Humbaracılar 125, 134
Humbarahâne 20, 105
Hüdâyî Şeyhi 36
Hünkâr İskelesi 79, 83, 87
Hüseyin Bey, Hüseyin Bey, Asâkir-i hâssa Mîralayı 32, 41, 85
Hüseyin Efendi, Konevî, Hâce, Re'îs-i Meclis-i Mukarrir 128
Hüseyin Paşa 10, 19, 36, 69, 118, 123, 125
Hüsnü Beyefendi, Mukāta'at Nâzırı 18, 26, 28, 34
Hüsrev Paşa, Edirne Valisi, Şumnu Ser'askeri, Rusçuk'a memur 6, 10, 14, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 25, 26, 39, 41, 43, 50, 56, 58, 66, 68, 70, 71, 75, 78, 79, 80, 83, 95, 106, 111, 113, 114, 125
Hüsrev Paşa Yalısı, Boğaziçi'nde 71

I

Îd-i fitr, Îd-i şerîf, resmi (töreni) 65, 82
Istabl-ı âmire 140
İbrâhim Ağa 51
İbrâhim Efendi, Eğinli, Mukarrir 128
İbrâhim Paşa, Yağlıkcı, Vezîr 113
İlyâs Efendi, süvârî, Hazîne Ağalarından 36, 130
İmâm efendi 11, 27, 45, 46, 47, 49, 67, 74, 142
İngiliz Elçisi 105
İngiliz firkateyni 87, 120, 135
İslâmbol Sarayı (Bk. İstanbul Sarayı) 76
İşmâil Ağa, Cerrâh 29
İstanbul 5, 8, 11, 14, 16, 19, 20, 25, 28, 32, 35, 39, 43, 52, 54, 55, 57, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 75, 87, 92, 96, 97, 100, 102, 103, 118, 120, 123, 130, 131, 132, 133, 134, 140, 141, 142
İstanbul Kadısı 25
İslâmbol Sarayı, bk. İstanbul Sarayı
İstanbul Sarayı 28, 39, 43, 55, 60, 61, 67, 100, 120, 123, 130, 134, 142
İstavroz Sarayı 68, 141
İstefenaki, Dîvân-ı Hümâyûn Tercümânı, Eflâk Kā'immakāmı 103
İznikmid 131, 139
İzzeddin Çiftliği 46
İzzet Efendi, Nusretiyye Hatîbi 118, 130, 131
İzzet Efendi, Yesârîzâde 141
İzzet Mehemmed Paşa, sâbık Kapudan-ı Deryâ, Sadr-ı a'zam 20, 89
İzzet Monla Efendi, Ma'zûlîn-i İstanbul'dan 19, 21, 22, 23

K

Kadri Ağa Baştebdîl 64
Kaftancı Lala 9
Kâğıdhâne 11, 68, 72, 92, 101, 110, 112, 116, 117, 135, 138
Kalender Köşkü, Boğaziçi'nde 74
Kalfa Karyesi 115, 116, 117
Kandilli 90, 117
Kandilli Câmi'i 90
Kanlıcak 88
Kapucılar Kethudâsı 81, 86, 142
Kapucubaşı ağalar 9, 24, 66
Kapudan paşa 50, 52, 58, 66, 76, 78, 87, 88, 108, 111
Karaağaç 73, 81
Karaburun 41, 79
Karadeniz 59, 71, 80, 88, 89, 96
Karadeniz Boğazı 96
Karagolhâne 70
Karahisâr 110
Kâtib Efendi 81
Kâtib Efendi, Çiftliği 80, 84
Kavak 78
Kaz 47, 120
Kebeîzâde Efendi, Hattât 56
Kemânkeş ağalar 71, 88, 94, 101, 103, 137
Kemânkeşler 86, 89, 94
Kestânesuyu 85
Kırımî 77, 122
Kırkağaç 81, 87
Kışla 8, 9, 10, 41, 42, 43, 49, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 70, 72, 94, 96, 98, 99, 103, 107, 111, 112, 113, 116, 117, 118, 121, 122, 124, 125, 126, 128, 129, 131, 137, 138, 139, 141
Kışla Câmi'i 8, 9, 42, 43, 49, 55, 57, 58, 63, 72, 96, 99, 103, 112, 116, 138, 139
Kışla-yı Râmi 7, 73, 92, 94, 96
Kireçburunu 88
Koca Mustafa Paşa Şeyhi 102, 103
Kostantiniyye 3
Kozluca 43

Kuğu 47, 48, 50, 120
Kuruçeşme 89
Küçükçekmece 13, 37, 48, 121
Küçük imâm efendi 8, 28, 34, 44, 49, 82, 126
Küçük Köşk 84
Kā'immakām paşa 9, 10, 13, 20, 24, 28, 42, 66, 67, 73, 78, 85, 86, 96, 103, 118, 125, 138

L

Lâleli Şeyhi Efendi 41, 117
Liman Reisi 53
Limni 113
Livâ-i şerîf 7, 117, 142

M

Mâbeynci ağalar 46, 50, 62, 65, 70
Mâbeyn-i Hümâyûn 11, 15, 21, 29, 78, 79, 81, 92, 95
Mahmud Ağ, Topcubaşı 21
Mahmud Efendi, Mardînî, es-Seyyid, müderris 36, 61, 89
Sultan Mahmud-ı sânî, el-Gāzî 4
Masârıf Nâzırı 110, 111
Matbah-ı âmire 7, 74
Mehemmed 6, 8, 15, 17, 22, 25, 26, 27, 44, 48, 54, 60, 64, 67, 78, 85, 86, 102, 104, 113, 116, 128, 131, 132, 138, 142
Mehemmed, Baş Çukadar 67
Mehemmed, Gül, şakī 113, 116
Mehemmed Ağa, Kapucular Kethudâsı 15, 25, 44
Mehemmed Ağa, Mîrahûr-ı evvel 48, 142
Mehemmed Ağa, Mîralay 78
Mehemmed Bey, Mîralay 86
Mehemmed Bey, Sâlih Paşazâde, Küçük Mîrahûr 138, 142
Mehemmed Beyefendi, Mîrahûr-ı sânî 142
Mehemmed Celaleddîn Paşa, Çaparzâde 22
Mehemmed Efendi, Miralay 85
Mehemmed Emin Efendi, es-Seyyid, eş-Şeyh, Tophâneli 54
Mehemmed Hüsrev Paşa, bkz. Hüsrev Paşa 6, 17
Mehemmed İzzet Paşa, Kapudan-ı Deryâ 17, 26
Mehemmed Murad Efendi, Hâfız, eş-Şeyh, es-Seyyid 104
Mehemmed Sa'dî Efendi, Balcızâde, Müderris 102
Mehterhâne Binbaşısı 25
Memiş Ağa, Mâbeyn'de müstahdem, 21
Merkez Efendi 14
Mes'ûd Ağa, Mîrahûr-ı sâbık, Surre Emîni 28
Mes'ûd Ağa, Mîrahûr-ı evvel 13, 21, 25
Mevkib-i Hümâyûn 3, 6, 7, 9, 10, 13, 14, 21, 25, 26, 28, 29, 57, 60, 63, 68, 70, 74, 86, 87, 103, 104, 113, 143
Mevlid-i şerîf 10
Mısır 9, 12, 116
Mısır atları 9
Midilli 113
Mi'mâr ağa 86, 89
Mîrahûr ağa 140
Mîrahûr Köşkü 42
Mîrgûn 77, 79, 92
Mîrgûnoğlu 80, 92
Molova 40
Moskov 19, 59, 77
Moskovlu 76, 77, 79, 98, 112, 113
Muhâfız paşa 96, 120, 121, 140, 142
Mu'âyede-i Îd-i adhâ 80
Mukarrir efendiler 58, 129
Mukāta'a Hazînesi 37
Mukāta'a Nâzır 110
Mukāta'ât Nezâreti 34, 110
Murad Efendi Tekyesi Şeyhi 104
Musa Efendi, Kudüsî, İstanbul Kadısı 25

Mustafa Ağa, Kırımî, Mâbeynci 78, 122
Mustafa Âsım Efendi, Mekkîzâde, Şeyhü'l-İslâm 21
Mustafa Efendi, el-Hac, Babakal'alı 39
Mustafa Efendi, el-Hâc, İzmirî, İhtisâb Ağası 98, 116, 138
Mustafa Efendi, Kâmilîzâde, Şark Defterdârı 36
Mustafa Efendi, Sırkâtibi 67, 123, 126
Mustafa Hân 33
Mustafa Paşa 51
Mustafa Paşa, Boğaz Muhâfızı 77, 81
Mustafa Paşa, Seddü'l-bahr Muhâfızı 28
Mustafa Paşa, Belanlı 69
Muzıka 6, 15, 16, 52, 53, 66, 67, 68, 81, 82, 87, 101, 110, 120, 121, 126, 140, 142
Muzıkacı ağalar 142
Mü'ezzin ağalar 56

N

Nâfiz Efendi, Darbhâne Nâzırı 24
Nâfiz Efendi, Mukāta'ât Nâzırı 110
Nâib efendi 51
Nakīb efendi 32, 73, 82
Nâşid Beyefendi, Kapu Kethudâsı 40
Nazif Ağa, Kapu Kethudâsı 11
Nazif Beyefendi 32, 48
Nazif Beyefendi, Yusuf Paşazâde 26
Nazif Mustafa Efendi, Şark Defterdârı 37
Necib Ağa, Enderûn'dan muhraç 13
Necib Efendi 12, 24, 26, 31, 32, 37, 39, 41, 44, 45, 46, 47, 52, 69, 85, 88, 102, 103, 104, 109, 110, 121, 133
Necib Efendi, Kapu Kethudâsı 24, 32
Necib Efendi, Baruthâneler Nâzırı 41, 110
Necib Efendi, Çavuşbaşı 31
Necib Efendi Çiftliği 12
Necib Efendi, Konağı 133
Necib Efendi, Teşrîfâtcı 102
Nevrûz-ı Sultânî 61, 132
Nizâm askeri 76, 96
Nizâm zâbıtânı 9, 67, 76
Nu'man Ağa, Topcubaşı (Topcu paşa) 78
Nûreddîn el-Cerrâhî, Türbesi 26
Nuri Bey, Galata Mollası 55
Nûri Beyefendi, mevâlîden 43
Nûri Monla Efendi, Kādı'asker Yahya Efendi'nin dâmadı 15
Nuri Paşa, Rumeli'ye me'mûr 32
Nurullah Paşa , Ziştovi Muhâfızı 28

O

Okmeydanı 72, 73, 94, 105, 141
Ordu-yı Hümâyûn 19, 20, 21, 22, 26, 31, 34, 37, 44, 69, 77, 80, 86, 91, 93, 95, 123, 139
Orlof, Rusya Murahhası, generali 113, 119, 126
Osman Ağa, Bostancıbaşı, (Asâkir-i hâssa Muhâfızı) 12, 20, 78
Osman Efendi, el-Hâc, Cerrâhpaşa 14
Osman Paşa Yalısı, Emîrgûn'da 75, 79, 142
Osman Paşa, Asâkir-i hâssa Muhâfazı 33, 75, 79, 81, 91, 93, 95, 117, 142
Osman Reis, Tarabya İskelesi'ndeki hayrâtın sâhib 91, 92
Osman, Ağa, Tatar 17
Otağ-ı Hümâyûn 11, 13, 81, 88
Otakcılar Câmi'i, Eyyûb'de 14, 28, 68
Ömer Efendi, Hâce 43, 128
Ömer Efendi, Akşehrî 58
Ördek 37, 47, 48, 120

P

Pazarcık 40
Pertev Efendi, Re'îsü'l-Küttâb 16, 18, 19, 24, 34, 78, 111
Peyk 27, 67
Peykân 9, 65
Peykhan Sultan Sarayı 22, 31, 32, 37, 41, 60, 61, 63, 64, 65, 68, 71, 73, 97, 102, 104, 105, 106, 110, 112, 114, 115, 116, 119, 122, 124, 125, 126, 127, 134, 136, 137, 138, 141
Pîrî Mehemmed Paşa Câmi'i 50
Piyâdegân 81, 136, 139, 140
Prevadi 80
Prusya elçisi 90

R

Râgıb Efendi, Şeyhü'l-İslâm mahdûmu 28
Rahmi Beyefendi, Çerkesbeyzâde, Sadr-ı Rum 18, 63
Râmi 3, 4, 7, 13, 26, 33, 38, 40, 42, 44, 48, 54, 57, 63, 69, 71, 72, 73, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 103, 105, 107, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 122, 123, 124, 126, 127, 129, 135, 138, 139, 140, 141, 142, 143
Râmi Çiftliği 3, 4, 13, 26, 33, 44, 48, 63, 72, 97, 100, 101, 102, 103, 105, 107, 111, 112, 114, 115, 117, 119, 122, 124, 126, 129, 135, 138, 139, 140, 141, 142, 143
Râmi Kışlası bk. Kışla-yı Râmi
Râsim Efendi 23, 25
Râşid Ağa, Binbaşı 15
Rauf Paşa, Tophâne Nâzırı, Sadr-ı esbak 20
Regâibiyye 117
Reis efendi 20, 25, 26, 28, 32, 39, 43, 44, 49, 56, 67, 68, 92, 95, 108, 119, 126
Resm-i bey'at 66
Reşid Efendi, Feyzullah Efendizâde, Şeyh 122
Reşid Paşa, Sadr-ı a'zam 48, 64, 139, 140, 141
Rıza Bey, Kolağası 76
Rızâ Efendi, Darphâne Nâzırı 39, 110
Rikâb ağaları 65, 74
Rodos 23, 25, 110
Rodoscuk 98
Rumeli 25, 26, 28, 32, 66, 91, 93, 106
Rusya 19, 77, 102, 109, 113, 119, 126, 127, 140
Rusya elçisi 127, 140
Rusya Ordusu 19
Rusyalı fırkateyni 77
Rusyalu 79, 98, 102, 103, 112
Rûz-ı Hızır 140

S

Sâbit Efendi Kaptan Paşa Kapu Kethudâsı 17
Sa'dâbâd 105, 112, 137, 139
Sâdık Efendi, Defterdâr 46, 95
Sadr-ı a'zam 12, 17, 18, 20, 22, 48, 64, 76, 139, 140, 141
Sadreyn-i Muhteremeyn 66
Sa'dullah Bey, Mîralay 76
Sa'dullah Monla Efendi, Arabzâde, Sadr-ı Anadolu 26
Sâib Efendi, Çavuşbaşı 112
Sâib Efendi, el-Hâc, Kethudâbey 31
Said Ağa , Baş Çukadar 22
Said Efendi 18, 42, 46, 50, 57, 67, 111, 116, 137
Said Efendi, el-Hâc, Asâkir-i hâssa Nâzırı 71, 98
Said Efendi, Musâhib 57, 111

Said Efendi, sâbık Sadâret Kethudâsı, Masârıf-ı Askeriyye Nâzırı 110
Said Muhib, ma'zûl Asâkir-i hâssa Nâzırı 116
Sadun Efendi, Hasırcızâde 99
Sâlih Bey, Kapucubaşı 110
Sâlih Efendi, Tuhafî 47
Sâlih Efendi, Tavîl, Çavuşbaşı 21, 31
Sâlim, Cerrâh İsmâil'in birâderi 29, 115, 122
Sâlim Ağa, Gulam, Süvârî ağalar zâbitânından 115, 122
Sarayburnu 120
Saray-ı Cedîd 118, 143
Saray-ı Hümâyûn hâceleri 58
Sarıyar 77, 79, 83, 85, 87, 88
Saruhan 113
Sefâyin-i Hümâyûn 120
Seferşah Ağa 50
Selânik'i 28
Selim Paşa, Sadr-ı a'zam 20
Selman Efendi, Evkâf Müfettişi 71
Ser'asker paşa 12, 14, 26, 29, 44, 59, 66, 68, 69, 71, 73, 82, 87, 95, 103, 108, 109, 118, 119, 123, 125, 126, 138, 139, 140
Seyyid Efendi, Hüdâyî hazretleri Hângâhı Şeyhi 36, 107
Sırayalılar 126
Sırkâtibi efendi 9, 69, 79, 83, 88, 124
Silahdâr ağa 7, 10, 14, 20, 22, 29, 31, 32, 34, 36, 37, 41, 46, 47, 50, 55, 56, 62, 65, 67, 69, 74, 81, 90, 92, 98, 105, 108, 111, 113, 118, 119, 125, 136, 139
Silahşorân-ı hâssa 67, 81
Silistre 11, 19, 90
Silivri 47, 50, 52, 99, 107
Simens, bâzergân 78
Sivas 25
Sofya 102
Solak, bk. Solakân
Solakân 9, 65, 67
Solaklar, (bk. Solakân)
Sultan Ahmed Hân Câmi'i 9
Sultan Bâyezîd Hân Câmi'-i 132, 133
Sultan Sarayı 53
Surre-i Hümâyûn 43, 118
Süglün 121
Süleymân Ağa 15, 39, 7697, 104
Sülün Efendi, Hasırcızâde, Şeyh 101
Sükkerî halvâ 44
Süvârî ağa, Sinobî, Beşkir Ağası 7, 15, 68, 74, 97, 104, 106, 115, 124, 130, 136, 142
Süvârî ağavâtı (bk. Süvârî ağaları)
Süvâriyân-ı hâssa 32, 33, 38, 68, 69, 73, 86, 103, 105, 120, 131, 135, 138, 139
Süvârî zâbıtânı 65, 87, 134
Şâkir Ağa, el-Hâc, esnâfdan 13
Şâkir Ağa, Mü'ezzinbaşı 28, 57
Şâkir Efendi, Şeyh 34, 40
Şâkir Efendi, Hâce, esbak Rikâbdâr ağa 7
Şemseddîn Efendi 107
Şerbetçi Lala 9, 67
Şerif Bey, Mîralay 136
Şeyh efendi 49
Şeyhü'l-İslâm efendi 9, 10, 13, 15, 18, 32, 62, 66, 73, 74, 86, 92, 93, 118, 125, 126
Şeyhü'l-İslâm Konağı 57
Şumnu 12, 13, 19, 64, 69, 100

T

Tâhir Beyefendi, Matbah Emîni 7, 92
Tâhir Beyefendi, Humbarahâne Nâzırı 20
Tâhir Beyefendi, Rauf Paşa'nın birâderi 21, 22
Tâhir Efendi, Kadızâde, Şeyhü'l-İslâm-ı sâbık 27, 28, 37
Tâhir Paşa, Mîr-i Mîrândan 135
Taht Kapusu 93, 98, 133

Tarabya 3, 71, 72, 74, 75, 79, 80, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 142
Tarabya İskelesi 91
Tatar Osman 17
Tavşan 37, 48, 109, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 124, 125
Tekfurdağı 48, 50, 77, 95, 96
Telli ammâme 62, 66, 67
Tilki 117
Tersâne-i âmire 31, 116
Teşrîfâtî efendi 66, 67, 81
Tıbbhâne-i âmire 29
Timur Köyü 46
Topcular 11, 17, 21, 48, 58, 72, 97, 102, 109, 114, 127, 132, 134, 135, 137, 140
Topcular Câmi'i 21, 109
Topcular Karyesi 17
Tophâne, 19, 20, 21, 24, 79, 87, 90, 117, 124
Tophâne Mu'allimleri 79
Topkapu 72
Tüfenk 48

U

Üsküdar 23, 36, 107, 132

V

Vâlide Sultan Türbesi 27
Varna 11, 12, 13, 16, 17, 19, 21, 76
Veli Ağa, Hacı, Zahîre Nâzırı 113

Y

Yahya Beyefendi, Rumeli Kādı'askeri 15, 93
Yahya Efendi, Denizlili, Mukarrir 129
Yakovaki 103
Yalı Karyesi 84
Yedikulle 48, 53
Yeniköy 74, 76, 82, 87
Yenişehir 28, 123
Yusuf Efendi, Defterdâr Vekîli 110
Yusuf Paşa, Sirozîzâde, Samako Nâzırı 12, 16, 26, 58

Z

Zâbıtân-ı Asâkir-i Hâssa-i Muhammediyye 5
Zâl Mahmud Paşa Câmi'i 11
Zengi ağalar 7
Zeynelâbidîn Efendi, İmâm-ı evvel 28, 38, 61
Zeytunburnu 110
Zindankapusu 131
Zülüflü Baltacılar 62